

సంపు ౧౪

ఈశ్వర, మార్గశీర్ష మాసము (డిశంబరు 1937)

పంఖ్య ౧౨

చందరి

పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతి

కృషికమిత్రమ! చల్లని మృగశిరాన-వేశ సుముహూర్త మదె; వినువీధి నీలి
జలుగు మొయిగుల మేల్కట్టు జీరవారె, - రోహిణీరాద్రవహ్ని తిరోహితముగ.
అది యొక పెండ్లిపందిరి దిగంతమాలక జేలువారె నీలసి
రద శుభదుందుభిధ్వనులు శ్రావ్యములై; యమరేంద్రవైభవా
స్పదమగు తీవితో తరలివచ్చిరి పెండ్లికి, భారతీయులు
త్రిదశులు వియ్యమందెద రదే కనుగొమ్ము నభంబునందడుల్.
పసుధకు దొడ్డిచాయలను వాకిలివైపున పెండ్లిపందిరుల్
ముసుగులుకప్ప క్రొత్తతమముల్ గదిసెన్ గృహమందు; పెండ్లివ

నైసిరుల గ్రుమ్మరించు నెరసిటుల నూడుపుజేరటాండ్రుదా
రసిలి నొకళ్ళొకర్లు మెయిరాపులు చిర్నగవుల సెలంగగా.

పల్లకి పైకి నెత్తి రదె పశ్చిమదిగ్వలయాంత ఘండ్రచా
పోల్లననంబుతో మెరయుచున్నది, వియ్యమువారి రాక వి
ద్యుల్లితిక్కాప్రసీపికలతో పెనుపందడిగాజెలంగె, దా
నెల్లియ లగ్న మితతడ వేటికి నీ నెదురేను మిశ్రమే.

రంగులకొకలుం జలుగులైకలు, కొవ్వలలో తరహాయ్తూ
లుం గొమరారగా పులుగులుబలె బరులు రీ చేలలో
వంగిన యూడ్పుచేడియల పాటల కీజగ మెల్ల పుల్లరి
చెం గనుమాయి! పచ్చనగు జీవకళల్ విలసిల్లి నెల్లె.

పచ్చని యద్దకంబు పనివానితనంబు వెలాయ్చుండె, లె
బచ్చిక నేలపై నొక తివాచిని విప్పినయట్లు, దానిపై
విచ్చిన గడ్డిపులుసులు వింత తెరంగుల కత్తిరింపులై
యచ్చరతీగబోడుల యెయూరపునట్టనలట్లు యూగెడిన్.

చరమదిక్కున మూగు జలదాళి వినువీధి దరలించి తూర్పుగా తరమితరమి
తరులతోంపంబుల తల లొక్క-ప్రక్కకు వసుధాతలముదాక వంచినంచి
ఎరుపువాకుచు పొంగు వృద్ధగౌతమినుండి, తెలుగునేలకు సీను మలపి మలపి
తరపైన పచ్చని పరియాకుమళ్లపై తెరతెరల్ కెరటముల్ పరపిపరపి
పృథివిపై రాలుచున్న నేరేడుపండ్ల- నేరికొను నూడ్పుజనము పయ్యెదల నెగుర
గొట్టుచును వారితో గునగునలు కో-డిగములు సెలగ గోదావరిగాలి వచ్చె.
సీను తొలికాన్పు సస్య లక్ష్మీకుమారి; అఖిలజగమును బెండ్లియిల్లై తనర్ప
అమరవరులెల్ల కుసుమవర్షములుకురియ, -ధన్యహాలిక! కన్యాద్రుదాత వగుము.

పూర్ణ

[వవల - అనువృత్తము]

వాసిష్ఠగణపతిముని

ఏడవ ప్రకరణము

దిశకాలమునకుఁ గలసిన దంపకులు

కర్ణి తలుపుఁ దీయఁగానే జటాధారి యున్న తపురుషుఁ డొకఁడు లోపలఁ బ్రవేశించినాఁడు. అతఁడు ప్రవేశింపఁగానే కంప మానహస్తముతో కర్ణి తిరిగియుఁ దలుపు వేసికొనినది. అతఁడు తిన్నగా పెరటికి వెల్లి నూతిదగ్గఱ కాలుసేతులు గడుగుకొని వచ్చులోపల కర్ణి యాసనమును సిద్ధపఱచి నది. ముని వచ్చి కూర్చున్నాఁడు. కర్ణి విసన కట్టితో విసరుచు దగ్గఱ నిలువఁబడియున్నది. అవచ్చిన మహాపురుషుఁడు జటామునియే యని నేను పాఠకులకు వేఱుగాఁ జెప్ప నక్కఱలేదు.

అతని నిండుజటలు వెనుకప్రక్క భూమి కంటి వ్రేలాడుచుండినవి. అవి పిశంగవర్ణ ములేగాని వాటిలో నొకటిగూడ పండు వెంట్రుక లేదు. ముందుగడ్డము నాభిని దాటి వ్రేలాడుచున్నది. అదియుఁగూడ సర్వపిశంగవర్ణమే యగును. విశాలఫాల మును, విస్తృతనేత్రములును అతని మహాను భావప్రకృతిని తెలియఁజేయుచున్నవి.

జటా—పెద్దనాగూ! సీతవస్త్రు వృద్ధిఁ బొందుచున్నదా?

కర్ణి—సమాచారము లన్నియుఁ దరు వాత మాట్లాడవచ్చును. నేను స్నానముఁ జేసి వండెదను. భోజనముఁ జేసెదరా? ఆ మాట ముందు చెప్పఁడు.

జటా—నాకు భోజనాపేక్ష లేదు. కొంతసేపై నవిమ్ముట సీచేత నొకచెంబు మంచి నీర్లు త్రావెదను. అడిగినదానికి బదులు చెప్పము.

కర్ణి—మగఁడు విడిచిన దౌర్భాగ్య వతికి తప స్సెక్కడనుండి వచ్చును? తపస్సు సంగతియే నాకుఁ తెలియదు. నా దుఃఖము వృద్ధిఁ పొందుచున్నది.

జటా—చెట్టంత కొడుకు. అన్నవస్త్రములకు లోటులేదు. ఇట్లుండ నీకు దుఃఖ మెందులకు? నీ మగఁడు నీలోపల నుండు నెడల నిన్నతఁడు విడిచినట్లు బుద్ధిమంతు లంగీకరింపరు. అతఁడు నీలోపల లేనియెడల నతని శరీరము నీదగ్గఱ నుండినను లాభము లేదు.

కర్ణి—ఎంతయున్నను మగఁడు దగ్గఱ లేనియెడల నుభి మెక్కడిది? మనస్సులో నుండు మగఁడు బజారుకు వెల్లి సామూచు తెచ్చునా? బట్టలు కొనియిచ్చునా? నగలు పెట్టునా? మాట్లాడునా? నవ్వునా?

ఏదీమైన భోజనమునా ? అడదానికీ గావల
సేవ చేద్దామని నతోడు పేయఁగలఁడా ? ఇరి
రము దగ్గఱ లేనపు డతోడు మఱియొక
భోజనము విచ్చును. వేను కాత్యాయనివంటి
దాన నగునెడల నామగఁడు నాదగ్గఱ లేక
పోయినను విశ్చింతనై యుండును—

జటా—అఁ! అట్లునఁగూడదు. నీ వధిక
క్రమంగముఁ జేయుచున్నావు. నీకుమనుష్యుల
వాణిమే తెలియలేదు. నేను శరిశుద్ధురాల
నని గర్విండు నీకంటె మాత్రమే గాదు;
శ్రీకాకుల నగరియందు మహాసాధ్వీ యని
ప్రసిద్ధిఁ జెందిన రణధనునిభార్య సురభి
కంటెగూడ కాత్యాయని శరిశుద్ధురాలు.
ఈమెచరిత్రము నిర్దుష్టము. ఆమె ననినవారికి
భోజము వచ్చును.

వంటంట నుండు రథిని యీ మాటల
నాశ్చర్యముతో వినినది. ఆ మాటలు విని
కర్ణి పాతాళములోఁ గ్రుంగిపోయినది.—
“నాచి తప్పే. నేను లోకాపాదమును నమ్మి
నాను.” అని యామెనోటనుండి మాటలు
వెలువడినవి.

జటా—శరిశుద్ధుఁగు నిన్ను బహి
ష్కరించిన లోకమేనా యిది ?

కర్ణి—బోను.

జటా—క్రత్యుతము ననుసరించెదము.
ముందే నీకు నేను చెప్పితిని. “నీవు కామిని
వగునెడల నాయుద్ధకు రావలదు. తగిన
సంపన్నయువకుని పెండ్లాడుకొనుము. నీకు
గొప్పపుత్రుఁడే కావలయునెడల నే నిచ్చె
దను” ఈ నా మాటలు నీకు జ్ఞప్తియం
తున్నవా ? నా శరీరము నీదగ్గఱ నున్నను

నీవు చెప్పిన మగని కృత్యముల నది నేయ
దని నీకుఁ తెలియనివిషయము గాదు. నా
స్వోక్తుల కిది సభయము గాదు. రెండు
గవీయలకంటె వధికముగా నే నిక్కడ నుండఁ
దలఁచుకొవ లేదు. ఆవశ్యకమైన విషయ
ములను మాత్రము ఘోషింతుము.

కర్ణి—కొడుకు నిచ్చితి నన్నాను. నా
కక్కఱలే దా కొడుకు. మీరే తీసుకొని
పోండు. వానివలన నా కట్టి యుపకారము
గూడ లేదు. వేళకు రెండుమెతుకులు తిను
టకు వాడు వచ్చుటయే దుర్బటము. అది
యును గాక వాని నేజాతివారును తమలోఁ
జేర్చుకొనకపోవుటవలన వానికి సరియైన స్థల
ములోఁ బెండ్లి యగుటదుర్బటము గదా!

జటా—నాగూ! తేవు నీవు బ్రాహ్మణ
కుల శరిషత్తుకు భీమనాథునిద్వారా దర
భాస్తు సంపించుము. శరిషదధ్యతుఁడు భీమ
నాథుని మహర్షిపుత్రునిగా నంగీకరించి
బ్రాహ్మణజాతిలోఁ జేర్చుకొనును. నీకొడుకు
వ్యర్థుడని తలంపకుము. వాఁ డొక గొప్ప
దేశము జయించి రాజు కాఁగలఁడు. ఈ నా
మాటను నమ్ముము.

రథిని గడగడ వణకినది. “ఈశ్వరా!
జటాముని యుద్దేశించిన దేశము ఆంధ్ర
దేశము కాకుండ నుండవలెను. భీమనాథుఁ
డే నిశంభుఁడా? అట్లుండఁగూడదు” ఇవి
రథిని మానసికవచనములు.

కర్ణి—మీమాట నేను నమ్మెదను. నా
కొడుకు జయింపఁబోవు దేశ మేదియో
చెప్పెదరా ?

జటా— ఆ దేశ మేదియో యిప్పుడు నీతో చెప్పందలచుకొనలేదు. ఇంక నీ కేమి కావలెనో కోరుము.

కర్ణి— నేను మీపైఁగల మోహము చేతనే మిమ్ములను బెండ్లియాడితిని గాని పుత్రతాశచే గాదు. మీ మాటలు నాకు జ్ఞప్తియందు లేకపోలేదు. అప్పుడు మోహ ముగ్ధురాలగు నాపై మీ రట్టి పరతును విధించితిరి. మోహవేశమువలననే దానిని నే నంగీకరించితిని. మీరు నన్నేలుకొనకుండ ఏడిచిపెట్టునెడల నా కొడుకు రాజైనను నా దుఃఖ మారదు. అందువలన నేను కోరునది మీనన్నిధి.

జటా— నీదగ్గట నుండుటకుఁగాని, నిన్నిం కొకవోటునకు, దీసుకొనిపెట్లుటకుఁగాని నాకు సాధ్యపడదు. స్వచ్ఛందసంచారు లగు నా పాదములను సంకెళ్లతో బంధించుకొనఁ జాలను.

ఆమాటలు వినిగానే కర్ణి కేడుపు వచ్చినది. జన్మమధ్యమునందుఁ గన్నీ రెటుం గని యీ ధీరవనితకుఁ గన్నీరు ప్రవహించి నది.

జటా— నాగూ! నీ వట్లేదవకుము. నీ నంటి ధీరురాలకు దుఃఖము తగదు. నీవు కోరుచున్నావు గాన వారమున కొకసారి నిన్ను సంధించెదను. ప్రతి శుక్రవారము రాత్రి పండ్లెండు గడియలకు నేను నీ దగ్గఱకు వచ్చెదను. అప్పుడు నీ వీయవవిత్ర ఫల మునందుఁ గాక వ్యష్టానది తీరమునందలి యక్షోభ్యాశ్రమమునకు సమీపమున నిర్మిం పఁబోవు కుటీరమునకు వచ్చుచుండుము.

కర్ణి— (వినరుచునే యింకొక చేతితో కన్నీరు తుడుచుకొని) అచ్చట నొక కుటీరమును నిర్మింపఁబోయెదరా?

జటా— ఔను. మన దంతుల కాపురమునిమిత్తము నిర్మింపవలసియున్నది.

రథిని లోలోపల నవ్వుకొనును.

కర్ణి— అక్షోభ్యమునీ మీ శిష్యుడా?

జటా— ఔను.

కర్ణి — మఱయొకటి నే నడుగవలసి యున్నది. మనపిల్లవాఁ డొక దేశమును జయించుట స్వతంత్రముగానా? లేక ఆంధ్ర చక్రవర్తికి సహాయుడగా నుండిమా?

జటా— ఆంధ్ర చక్రవర్తికి సహాయుడగా నుండియే జయించును.

రథి— (తనలో) ఇది యొక గొప్ప శుభ వార్త.

కర్ణి— ఇది నాకు చాల సంతోషకర మగు వార్త.

జటా — మన పిల్లవాఁ డెప్పుడును కుండినుల వంశాధికారిమునకు నిరర్థముగాఁ బనినేయఁడు.

ఎనిమిదియవ ప్రకరణము

“కగనజటా”

ఈ ప్రకరణాంశములు చర్చిత చర్చణ ములే యైనను సందర్భోత్తము లైయున్నందున నింకొకమారు చెప్పఁబడుచున్నవి. పాతకు లీవిషయమును గమనింతురగాక.

కర్ణి—ప్రభో! ఒకసంగతి నా దగ్గఱ దాచిత చెప్పవలెను. మిమ్ములను జటా

ముని యని యందఱును చెప్పుదురే గాని
యసలుపే రెవరికిని దెలియదు. మీపే రేమి
యో తెలియకుండ నిష్పడు నేను మిమ్ము
లను విడుచుదానను గాను.

జటా—నా యసలుపేరు తెలుసుకొని
నందున నీకుఁగల్గెయోజన మేమి? జగ
త్ప్రసిద్ధ మగు జటామునినామ ముండనే
యున్నది వ్యవహారమునకు.

కర్ణి—అసలుపేరు నాకుఁ దెలిసి తీర
వలెను.

రథి—(తనలో) కది మంచిప్రశ్న.

జటా—భవనందిభార్య వైజయంతిని నీ
వెఱుంగుదువా?

కర్ణి—ఆ పెద్దమ్మకైదుపు నెఱుంగని
వారు శ్రీకాకుటనగరములో నుండరు.

జటా—ఆమెయన్న పేరు నీకుఁ దెలు
చునా?

కర్ణి—యోగదర్శనకారుఁ డగు రాధీ
తర కంకోలుఁ డామెయన్న యని చెప్పు
దురు.

జటా—ఆరాధీతర కంకోలుఁడే సిభర్త
జటాముని.

రథి—(తనలో) ఇప్పుడు జటాముని
కకారాదినామము నిస్సంశయముగాఁ దెలిసి
నది.

కర్ణి—అట్లుగు నెడల ఘనేంద్రుఁడు మన
మేనల్లుఁ డన్నమాట.

జటా—ఔను.

కర్ణి—వైజయంతికే పెండ్లి చేసి మీరు
పెళ్లిపోయినపిమ్మట జటామునిగా నీదేశము

నకు వచ్చువఱకు మధ్య మీచరిత్ర నాకు
వినవలె నని యున్నది.

రథి—(తనలో) నేను తలంచుకొనిన
ప్రశ్నయే దొడ్డమ్మ వేసినది.

జటా—నాచరిత్రయంతయుఁ జెప్పిన
భారతమంత యగును. నీకుఁ గావలసిన
విషయముల నడుగుము. వివరించి చెప్పెదను.

కర్ణి—శాంతినేనాకుమారిని పెండ్లియా
డిన విషయండు మీ కుమారుఁడేనా?

జటా—సాక్షాత్తుగా నా కుమారుఁడే.

కర్ణి—విమల రాజకాకుల తండ్రి యగు
గణదాసు మీరేనా?

జటా—ఔను.

కర్ణి—రాజకాశమ్మ మిమ్ములను
“కగచజ” బాబు అని కీర్తించినది. ఆమాట
కర్థ మేమి?

జటా—క అనఁగా కంకోలుఁడు. గ
అనఁగా గణదాసు. చ అనఁగా చక్ర
ధరుఁడు. జ అనఁగా జటాముని.

కర్ణి—(నవ్వుచు) నలువురకు నలువురు
భార్యలున్నారా?

జటా—కంకోలుని భార్య కుండలిని. గణ
దాసుని రమణి వనదుర్గ. చక్రధరుని పత్ని
కైరవి. జటామునిప్రేయసి కర్ణి.

రథి—(తనలో) అనేక సందేహము
లిప్పుడు విడిపోయినవి.

కర్ణి—నే నొక్కతనే యిప్పుడు మిగిలి
యున్న భార్యను కాఁబోలును?

జటా—ఔను.

కర్ణి — పూర్ణా మణిమాలలు నా మనుమరాం ద్రన్నమాట. ముందే యీ విషయమును నేను పోల్చుకొంటిని గాని యిప్పుడు స్థిరపడినది. మనుమరాలు సత్య ప్రభ యెచ్చట నున్నదో?

జటా — రాజ్యప్రాప్తివఱకా విషయమును రహస్యముగా నుంచవలె నని శాంతి నేన కోరిక. అందువలన నీవిష్ట డా విషయమును దెలుసుకొనుటకు యత్నింపకుము.

కర్ణి — నేను తప్ప తక్కిన మువ్వరు కాంతలును బ్రాహ్మణ కన్యలేనా?

జటా — పెద్దవా రిద్దఱును బ్రాహ్మణ కన్యలు. ధైరవి రాక్షసకన్య.

రథిని యాశ్చర్యముతో వినును.

కర్ణి — (సంభ్రమముతో) రాక్షసకన్య యా?

జటా — ఔను. రాక్షసకన్య యనగా భయపడితివా?

కర్ణి — రామాయణము వినినవారికి రాక్షసకన్య లంటే భయమే కలుగును.

జటా — ఇప్పటి కాపాలికులే పూర్వ చరిత్రకారుల భాషలో రాక్షసులు. పూర్వ కాలమునందు వారిలో నరబలియిచ్చు నాచార మధికముగా నుండెడిది. ఇప్పుడు సర్కారువారి ప్రయత్నమువలన ప్రాంతముగా నాయాచారము కట్టిపోయినది. వారిలోగూడ చక్కనిస్త్రీ లుండురుసుమా. రాక్షసకన్య మందోదరి యెంతచక్కనిదో రామాయణకవిసర్వనను విన్నావుగదా? నీ సవతి ధైరవిగూడ మిక్కిలి చక్కనిదే.

కర్ణి — ఆమె కెందఱు పిల్లలు?

జటా — మువ్వరు. పెద్దపిల్లలు స్త్రీలు. మూడవవాడు పురుషుడు.

కర్ణి — వారిపేరు లేమి?

జటా — సుముఖ, అపరాజిత, అత్తోభ్యుడు.

కర్ణి — కృష్ణాతీరముననుండు అత్తోభ్య మునియేనా?

జటా — వాడే.

కర్ణి — అత్తోభ్యముని నాకుమారుడా? ఈరాత్రి నాకు సురాత్రి. అన్ని పక్షములందలి యువకులును శత్రుమిత్ర భేదము లేక యే మహాముని పాదచ్ఛాయయం దైక మత్యముచే మిలితు లగుచున్నారో, ఎవని యుపదేశామృతము సర్వతాపహరమో, ఎవని శ్రేష్ఠవిజ్ఞానమునకు శ్రీకాకులనగరము నందలి సర్వపండితులును జేతు లొగ్గదరో, మంత్రశాస్త్రమునం దెవ డద్వితీయుడో, వృద్ధులలో నెవడు వృద్ధుడో, యువకులలో నెవడు యువకుడో, పిల్లలలో నెవడు పిల్లవాడో, స్త్రీలలో నెవడు స్త్రీయో, మన్యుఁ డెవనికి జయపత్రిక నిచ్చివేసెనో, రాజనీతి యెవనిదగ్గఱనుండి నేర్చుకొనఁదగినదో, తప సైవని స్థిరాస్తియో ఆ అత్తోభ్య మహాముని నా కుమారుడా?

జటా — ఔను.

రథిని యాశ్చర్యముతో వినును.

కర్ణి — సుముఖ ఎవరు?

జటా — నాపిల్లలలో నందఱికంటె నామె దరదృష్టవంతురాలు. ఒక నాగుఁడు నిద్రలో

నామెను మోసగించెను. ఆమోసమువలన నామెచరిత్ర శోచనీయ మైనది. ఆమోసము నకు ఫలితముగా నామె కొక కుమారుడు పుట్టినాడు.

కర్ణి—ఆ నాగుని పే రేమియో నేను విసవచ్చునా?

జటా—వానిపేరు కుంజనాథుడు. ఆ యభాగ్యుడు దుదయించినపిమ్మటనే వాని తండ్రి మందనాథుడు చిత్రకూట రాజ్య భ్రష్టుడైనాడు.

రథి—(తనలో) అయ్యో! విప్లవ నాయకుడు నిశంభుడు జటాముని దాహి త్రుడా?

కర్ణి—అట్లగునెడల నిశంభుడు మన దాహిత్రుడా?

జటా—ఔను. నేను కాపాలికాంగ నను పెండ్లాడినందులకుఁ దగిన ఫలిత మను భవించితిని. కాపాలికులకంటె శతగుణ క్రూరుడు నిశంభుడు నాకు దాహిత్రుడై దాంపరించెను.

కర్ణి—మీరు మీ మనుమఁ డారంభించిన విప్లవము నాశీర్వదించుచున్నారాయేమి?

రథి—(తనలో) ఇప్పుడు విషయము స్పష్ట మగును.

జటా—నాభావము భోగనాథునకు ప్రతికూలముగా నున్నను కుండివనంశాధి కారమునకుఁ బ్రతికూలముగా లేదు.

రథి—(తనలో) ఈశ్వర! నీకు వందన ములు. జటాముని నా పుట్టింటివారి వంశాధి కారమునకుఁ బ్రతికూలుడు కాఁడు.

కర్ణి—చాలసంతోషము. అపరాజిత యెచ్చట నున్నది?

జటా—తపస్సుఁ జేసుకొనుచున్నది. ధైరవి పరమపదముఁ జెందినపిమ్మట నేను నామవర్జితుడ నై దేశద్రిమ్మరి నైతిని. ప్రజలే నా కీ జటామునినామముఁ జెట్టిరి. పిమ్మట నిన్ను నేను పెండ్లియాడుటయు, నీయందు నాకు భీమనాథుడు పుట్టుటయు నీకుఁ దెలిసిన విషయములే.

కర్ణి—అంధసామ్రాజ్యములోని మహా రత్నము లన్నియు మనవంశమునకే చేరి యున్నవి. ఒక్కటే నాలెంగ. మేనల్లుడు ఘనేంద్రుడు రాష్ట్రీయుడుగా నున్నాడు. మనుమడు నిశంభుడు విప్లవనాయకుడుగా నున్నాడు. ఆయిద్దఱు వీరులకు నెక్కడ యుద్ధము వచ్చునో?

జటా—అన్ని సమస్యలను సులభ ముగా విడఁగొట్టు జటామునికిఁగూడ నీ సమస్య చిక్కుగానే యున్నది.

కర్ణి—మరియొక ప్రశ్న నాది కలదు.

జటా—అది యేది?

కర్ణి—సుముఖ యెచ్చట నున్నది?

జటా—అంధకారములో. అంతకంటె నామెను గుఱించి నేను ముఖ్యేమియును జెప్పఁజాలను. ఆసంగతి యటుండనిమ్ము. నీ కింకేము కావలయును-చెప్పము.

కర్ణి—గొప్పకోడలు కావలయును.

జటా—తప్పక నీకు గొప్ప కోడలు లభింపును.

కర్ణి—నే నెంచుకొనుపట్ల లభించువా?

జటా—ఔను. ఇంక మంచిసీడ్లు తెచ్చు.

కర్ణి ఘంచినీడ్లు తీసుకొని వచ్చివది. మహర్షి త్రావి నిలబడివాడు. కర్ణి యతనిని నమింపించినది. మహర్షి వేదండశుంభాసన్నిభము లగు తన విశాల భజములతో నామెను దృఢముగా నాలింగించుకొనెను. కర్ణి యమృతప్రవాహములో మునిగిపోయినది. సుమా రిరువడిమూడు సంవత్సరములనుండి యామె పడుచుండిన విరహాశ్రమ యంతయును దీరినట్లయ్యెను. ఆ హర్షపారవశ్యములో నామె ప్రపంచమును మఱచిపోయినది. తననుగూడ మఱచిపోయినది. ఆమెకు తెలివి వచ్చి కండ్లు విప్పిచూచుపరికి మహర్షి యచ్చట కన్నట్టుట లేదు. వీధి తలుపు గడియ వేసియే యుండెను. ఇంతట కర్ణి చెవులకు వంటింట రథిని మహర్షుల సంవాదధ్వని వినిపించినది. కర్ణి యా లోనికి వెళ్లలేదు. అచ్చట నిలుచుండియే వారి మాటలు వినుచుండెను.

కౌన్పిదియవ ప్రకరణము

అభయప్రదానము

రథి—ధగవక్! తాతగారిసన్నిధిలోఁ దమతో మాట్లాడుటకు నాకు వీలుగాక యిచ్చటికి వచ్చితిని.

జటా—కుమారీ! నీ కేమి మాట్లాడవలెనని యున్నది?

రథి—మా తాతయ్యతోఁ దమ స్వచరిత్ర యంతయును జెప్పినారా?

జటా—చెప్పితిని.

రథి—కాలనాథభాబు నాసోదరుఁడును మీ దాహిత్రుఁడు ననువంగతి నిజమేవా?

జటా—నిజమే.

రథి—ఈ సంగతిని తాతయ్యకు జెప్పినారా?

జటా—చెప్పితిని. వారసుత్వ విషయములో మాత్రము శక్తిధరుఁడు సింహాసనోత్తరాధికారి యగుటకే ముందవకాశము నీయవలెను. ఒకవేళ రాజధర్మాసనము జ్యేష్ఠవక్షము తీర్పు జెప్పిన నష్టదు చూచుకొనవచ్చును. అంతియేగాని వ్యాజ్యమధ్యమునఁ గాలనాథుని జన్మరహస్యముగుఱించి విచారింప సందర్భమును సృజింప నక్కఱలేదని నేను సూచించితిని.

రథి—శాంతినేనాకుమారి వ్యాజ్యము దాఖలు చేయునెడల తమరు సాక్ష్యము చెప్పవలసినవచ్చు ననుకొనెదను.

జటా—విమలఁడు నా కుమారుఁడను విషయములోను, శీలభద్రశిష్యురాలు శాంతి సేనయే యను విషయములోను నా సాక్ష్యమవసరమనియూ నీ యభిప్రాయము?

రథి—ఔను.

జటా—తప్పక జెప్పెదను. ఆ రెండును శంకింపరాని సత్యములు.

రథి—నిశంభునాగేంద్రునకు నా తండ్రితో యుద్ధము చాకుండఁ గాపాడు భారము తమది.

జటా—కుమారీ! ఇది యుద్ధకాలము. ప్రళయతాండవ నాయిక యగు మహాశక్తి దక్షిణావధమున నాట్యమాధవలసిన కాలము.

మిది. యుద్ధములను దప్పించుట నావలనఁ గాదు. అయినను సీతండ్రి కనుకూలముగానే సర్వము ముగియును.

రథి — మఱియొక యనుమానము నాకుఁ గలదు. మా అన్నయ్య భీమనాథ బాబు పరంతపసంఘమునఁ బనిచేయుచున్నాఁ డని, అది వాస్తవమే యగునెడల నా తండ్రికి ఠేమ మెట్లు సులభము?

జటా — నీ యనుమానము సత్యమే యగును. వాఁడచ్చట నుండుటవలన సంధి యగునేమో యను నాశ కవశాశము గలదు. విశంభుఁడు శక్తిధరునిపై బ్రీతిఁ జూపుచు భీమనాథుని వశపఱచుకొనినాఁడు. భీమ నాథుఁడు తన సంఘములో నుండినంత కాలము వాఁడనలు కుండినుల వంశాధికార మును నిర్మూలింప యత్నింపఁజూచును. వాని కట్టి దురుద్దేశమే కలుగునెడల భీమనాథుఁడు తత్క్షణమే యా సంఘమును విడిచివేయును.

రథి — మా అన్నయ్యయే చోరపరమేశ్వరుఁడా?

జటా — ఔను. మీ అన్నయ్యయే తస్మిన్ రాగాంపతి. స్నేహవశంవదుండై తన మిత్రునికొఱకును, దరిద్రులకొఱకును తన కళాచాతుర్యమును జూపుచున్నాఁడు. కావలయునెడల నీ అన్నయ్యను వశపఱచుకొని వానిచే నీ వేషముల వైనఁ జేయించుకొన వచ్చును.

రథి — ఒక్కటిమాత్రము మఱియొక సారి మీరు నా కథయ మీయవలెను. మీ కుమారుఁడు భీమనాథుఁడు నా పుట్టింటిపారి

వంశాధికారమునకు విరుద్ధముగాఁ బని నేయ కుండ మీ రాతనికి సూచింపవలెను.

జటా — అవిషయములో నీవు భయ పడవలదు. నా కుమారులలో నెవరుగూడ నీ తండ్రి వంశాధికారమునకు విరుద్ధముగాఁ బని నేయకుండ నేను చూచుకొనెదను. నీవు మాత్ర మిప్పుడు భీమనాథునిపై నీ తండ్రి ప్రభుత్వ మేదైన చర్య తీసుకొనకుండ చూచుము. వాఁడు సామసాధ్యుడే కాని దండసాధ్యుఁడు గాఁడు. వానితో విరోధముఁ దెచ్చిపెట్టుకొనుట కొఱవితోఁ దల గోకు కొనుటవంటిది.

రథి — అట్లే చేసెదను. నాకు తప్ప నింకెవరికిని మా అన్నయ్య పరంతప సంఘ ములో నున్నట్లు తెలియదు. నే నెవరికిని జెప్పను సరియే కదా యతనిని బట్టుకొనుటకు దొరతనమువారు ప్రయత్నించునెడల వారి ప్రయత్నమునుగూడ వారించును.

జటా — కుండినులయధికారమును గాపాడుటకు బలవత్తర మగు రాజపైన్య మొక యెత్తు. మహాప్రాజ్ఞురాల వగు నీ వొకయెత్తు.

కర్ణి కీ మాటలు వినిపించినవి గాని యన్నియును గ్రొత్తగానే యుండినవి. ఇంతట మహర్షియు రథినియు లోకలనుండి మధ్య శాలకు వచ్చిరి.

పదియవ ప్రకరణము

పదిమొకంగరు ఫరిదియే తగున

జటా — (కర్ణినిజూచి) పెద్దనాగూ! నేను పోయివచ్చెదను.

కర్ణి — మీ పిల్లవాని నొకసారిచూడరా?

జటా—ఇంకొకసారి చూచెదను.

కర్ణి—నా కిది నజకు మనవాడు దొంగల నాయకుడుగా బనిచేయుచున్నాడని తెలియదు. తెలిసియుండిన నాలుగుచివాట్లు పెట్టి మానిపించియుండును. ఒకనిన్నే హము కొఱకు మనపిల్లవాడెందులకు దొంగకావలయును? వీనికి చిన్న బొబుకంటె (శక్తిధరుని కంటె) నిశంధం దుట్టివడిన స్నేహితుడా? రహస్యబంధుత్వము చెలిసి యా బ్రహ్మరాక్షసి కుమారునితో స్నేహము నేయుచున్నాడు కాబోలును. ఘనోద్రుండు మాత్రము వానికి బంధువుడు కాడా? నాకొడుకు దొంగ యనిన నాకు దలవంపు. ఈరాత్రియే మీరు వానిని జూచి దొంగతనమునుండి నివారించవలయును.

జటా—జగదీశ్వరుని విచిత్ర లీలలలో నిది యొకటి. చౌర్యకళలో నెన్ని చమత్కారము లున్న యవియన్నియును ప్రపంచమునకు బాపుటకు “కర్ణీసుతుడై”వాడు పుట్టియున్నాడు. నీ విష్వ జేమియు వానితో గలుగజేసుకొనకుము. పెద్దకి లిమ్మట వాని చౌర్యగుణమును నేను నివారించి పోగొట్టెదను.

కర్ణి—ఆ ట్లగునెడల వానిపెండ్లి శీఘ్రముగా జేసివైచెదను.

జటా—రథసికుమారీ! పెండ్లిప్రస్తానము వచ్చినది గనుక మువ్వరును గలసి యాలోచించి కన్యకను నిర్ణయించెదము. కూర్చుండుడు.

మువ్వరును కూర్చుండిరి.

కర్ణి—రథసికుమారి నా కడుపున బుట్టకపోయినను నాపాలుద్రావి పెరిగినది. రాజగృహసంప్రదాయ మనుసరించి దాదులు తల్లులతో సమానులు. అందువలన రాజకుమారి రథిని మనవానికి బనికిరాదు. పూర్ణామణిమాలలు మనయింటి పిల్లలు. భానుమతి యెదురు మేనజికముగాన సంప్రదాయ విరుద్ధము. ఇంక మిగిలిన యుత్తమ వరణీయకన్య లెనమొడుగురు—ఫలినియు, మధువాణియు, కనకవల్లియు, ధరణియు, విలాసవతియు, సుశీలయు, పద్మాక్షియు, కుముదాక్షియును.

జటా—(రథినిని జూచి) కుమారీ! వీరిలో నెవరు శ్రేష్ఠలో నీ యభిప్రాయమేమి?

రథి—ఫలినియు, ధరణియు, మధువాణియు వీరిలో నెంచదగినవారని నాభావము.

కర్ణి—ఫలిని మధువాణులు శ్రీమంతుల పిల్లలు. మనకు లభించుట దుర్భటము. ధరణిమనతో సమానస్కంధుల యింటి పిల్ల. ఆమెను గుఱించి ప్రయత్నించిన మనయత్నము కొనసాగవచ్చును.

జటా—పతంగావధానికి బదిచేల రూపాయిలు బోసిన గాని యా సంబంధము స్థిరపడనేరదు.

కర్ణి—కన్య నమ్ముటకు వాని కథికార మేమున్నది?

జటా—ఇంటియం దతని యధికార మఖండముగా సాగుచున్నది. అంత గొప్ప న్యగృహవీరు డీ శ్రీకాకుల నగరమున దొరకు టగుడు. ముందు గట్టిగా కేకలు

వేసి కార్యమును పాధింపజూచును. అందు లకు లొంగనియెడల తోమ్మిదవ “అప్తకము” యొక్క పారామణి యారంభించును. అప్ప టికిని గార్యము కానపుడు చతుర్థోపాయము వకు రివ్వ యొకటి తీసుకొనును. ధరణి సీకుఁ గావలయునెడల వాడు కోరినధనము వానికి బోయవలసివచ్చినది.

కర్ణి—నాదగ్గఱ పదివేలు లేవు. నే నీయఁజాలను.

రథి—ఇప్పుడు ధరణి కాలవాధబాబు అధీనతయందున్నది. పతంగుని బారినుండి యామె నతఁడు విడిపించి యింటికిఁ దెచ్చు కొనినాడు. కాబట్టి శుక్లముయొక్క యవ సరము లేదు.

జటా—అట్లుగునెడల నామె సులభ సాధ్యయే యగును. సీకు సమ్మతమైన పిల్ల యేదియో దానినే చెప్పము.

కర్ణి—నాకు మువ్వరును నమానులే ! (రథినిని జూచి) కుమారీ! నీ వేమనియెనవు?

రథి—పతంగావధానిని మించిన రసికుఁడు మనచండనేనబాబు. అతఁడు తన కొమారి తెను మేనల్లుఁడు వీరసింహున కిచ్చెడనని పట్టుపట్టియున్నాడు. అవ్వ కొడుకును సమ ర్థించుచున్నది. వీ జిడ్డరికి భోగనాథ రణేశ్వ రులు వచ్చెయున్నారు. తల్లి ధారావతికి మాత్రము తనయావభాషకొడుకునకు (వీర సింహునకు) ఈయవలయునని లేదు. ఆమె ఘనేంద్రబాబున కీయవలెనని యనుచున్నది. మావినతల్లిగారిని (లీలావతీదేవిని) విశాలా త్నుఁ డాశ్రయించుచున్నాడు. తనకుమారుఁడు

పద్మాక్షున కామెను (ఫలినిని) జేసుకొనవలె నని యున్నది. ఈవోల సాయంకాలమున నతనియెత్తు నెగురఁగొట్టివేసినది భృంగాలక. రెండు జాతకములకును పొందిక లేదని దైవ జ్ఞాఁడు మాపిన్నమ్మగారివద్దఁ జెప్పివేసినాడు. అతఁ డట్లు చెప్పటకు శాస్త్రీయకారణము లేకపోలేదుగాని విశాలాత్నుఁ డా దైవజ్ఞుని హస్తమును నిగియుండిన నతఁ డా కారణమును లేవఁదీయకఁ బోయియుం డును. ఇది ఫలినిసంగతి. మహర్షి యద్భుతప్రభావమువలన నా సంబంధము కావలయు నేమో గాని మనుష్య ప్రయత్నముబట్టి చూచిన ఘనేంద్ర వీరసిం హులలో నొకని కామె యగునట్లు కనిపించు చున్నది. ఇత మధువాణిసంగతిఁ జూచిన నామెతండ్రి తన మారన గృహిణిచేతి కీగు బామ్మ. ఆమెకు మా అన్నయ్యవై గొప్ప అభిప్రాయ మున్నది. దేవకీర్తిగారి కుటుం బు లండఱికిని మన భీమనాథబాబు మిత్రుఁ డే యగును. అందువలన మధువాణి సాధ్య రాలనియే నాభావము. ధరణి యందఱి కంటె సులభురాలు. నేనుగూడ మా దొడ్డమ్మవలె నీ మువ్వరిలో నెవరు లభించి నను సంకసించుదాననే.

రథిని యీవాక్యము ముగించులోపల వీధియరుగుపైనుండి యా మువ్వరికిని గొన్ని పాటలు వినఁబడినవి.

“శతకోటిధరునకు శచిదేవివగిది
రతిదేవిమామకు రమదేవికరణి
ననజాతభవునకు వాణివిధాన
జనకర్మసాక్షికి సంధ్యచందాన

బాలేందుమాధికః బార్హతిమాఙ్గి-
కాళింగజేతకు లీలమృధంగి
పనిలేనిదొంగకు ఫలినియే తగును."

జటా—అదుగో! వానియొక్క వానికి
దగిన కన్యను సూదించినది. అదియే సరి.
తన్ను బ్రాహ్మణులలోఁ జేర్చుకొనినపిమ్మట
మనవాఁ డొకసారి తత్కాల సేనాపతిగారి
యింటికి వెళ్లిరానిమ్ము. ఫలినికంట వాఁడొక
సారి పడినఁ జాలును. మనకార్యము సిద్ధ
మగును.

అని చెప్పి లేచెను. కర్ణి త్వరగా లేచి
వెళ్లి తలుపుఁ దీసినది. రాజకాళి లోఁలకు
వచ్చి తనతండ్రితో మాట్లాడుట కవకాశ
మియవలె నని కర్ణి తలుపు తీయఁ
బడఁగానే జటాముని యాయిల్లు విడిచి
వీధిలోఁ బడినవాఁ డయ్యెను. రాజకాళి సత్వ
రముగా నతని ననుగమించినది. దృష్టిపథము
దాటువటకు కర్ణియు, రథినియు నా తండ్రి
కూఁతుండను జూచిరి. పిమ్మట రథిని కర్ణిచే
ననుజ్ఞాతమై మునుగునేసుకొని యచ్చట
నుండి కదలి వెళ్లిపోయినది. జటాముని
యిచ్చిన యభయమును మూటగట్టకొనియే
వెళ్లినది.

పదునొకండవ ప్రకరణము

క్రొత్త శతపతి

సోమవారమునాటి భానువు తన
బంగారు కిరణములచే శ్రీకాకుల నగరమును
పిలిగించినవాఁ డయ్యెను. శివంకరసంఘ
నాయకుఁడు వ్రాసిన కైంకర్యాభ్యర్థనపత్రము
నకు చక్రవర్తి యనుకూలమగుప్రత్యుత్తరము
ప్రాతఃకాలముననే పంపినవాఁ డయ్యెను.

ఆ ప్రాతఃకాలముననే క్రొత్త రాజ
కులము గూడి ప్రజల పన్నులను పూర్వపు
స్థితికి తగ్గించినేసినది. పేమచంద్రుఁ డెంత
వాదించినను ఫలము లేకఁజోయినది. మల్లి
కార్జునుని పంథము నెగ్గినది. ఆ సువార్త
పట్టణ మంతయు వ్యాపించి పల్లెలకుఁగూడ
నెగఁబ్రాడినది. ప్రజ లెంతయో హర్షిం
చిరి. మల్లికార్జునుని మంత్రినిగా నియ
మించి ప్రజలకుఁ బన్ను తగ్గింపఁజేసినది
యంతయు శివంకరసంఘమువారుచేసిన ప్రయ
త్నఫలితమే యని యనేకులు ప్రజాప్రము
ఖులు తలంచిరి. ఈ వార్త లీలావతీదేవిని
స్తబ్ధురాలినిగాఁ జేసినది. చక్రవర్తియే
మల్లికార్జునుని ప్రేరేపించి యాపనిఁ జేయించె
నని యామె యనుకొనినది. భోగనాథు
నకు నగముప్రాణములు పోయినట్లై యయ్యె
ను. మల్లికార్జునుఁడు ప్రాసాదమును దర్శి
మునుగాఁ జేయుటకుఁ దలపెట్టెనని యతఁడు
తన మిత్రులయొద్ద విలపించెను.

ఆ ప్రాతఃకాలముననే భీమనాథుని విజ్ఞప్తి
సంగీకరించి బ్రాహ్మణకుల పరిషదస్యత్నుఁడు
ధర్మపాలనూరి జటామునిని మహర్షినిగా
సంగీకరించుచు నట్టి మహాపురుషుల సంతా
నముయొక్క జాతిని బీజప్రాధాన్యముచేఁ బరి
గణింపవచ్చు నని తీర్చిచ్చినవాఁ డయ్యెను.
ఆ సంగతిని విని రథిని మిక్కిలి యానందించి
నది. భీమనాథుని మిత్రు లగు కక్తిధర
ఘనేంద్ర మల్లికార్జున కాలనాథులు సంతో
షించిరి. పూర్ణ హర్షించినది. రాజకాళి
యా క్రొత్త బ్రాహ్మణునకు తన క్రొత్తపాట
లచే స్వాగత మొసంగెను.

“మత్తేభవీర్యుడు మాభీముః డీపుడు
క్రొత్తగా మావిప్రకులములోఁ జేరె
ఇలలోని జేతల కిది సుదినంబు
కులమందుఁజేరెను గుణభూషణుడు
లక్షకుఁడులుగ్గుడు లభియించె మాకు
దక్షుఁడు వీరుండు త్రాత నిర్జేత.”

ఇది యొకవంక. మఱియొకవంక శివకీర్తి
హ్లాసుఁ డయ్యెను. చంద్రసేనుఁడు నిట్టూర్పు
విడిచెను. పింగాక్షుఁడు క్రోధోద్దిప్తుఁ డైనా
డు. సులోచనుఁడు నిరుత్సాహతఁ జెందెను.
బలభద్రుఁడు రసాతలమునఁ గ్రుంగినవా
డయ్యెను. పర్జిని కడు నగచినది. అరుణు
డాకాశముపై చిట్లు వర్షించినాడు. ధవలాశీ
కొంచె మదరినది. ఎవఁడైమందివీరులు వచ్చిన
చావుకంటె భీమనాథుని బ్రాహ్మణజాతిప్రవే
శమే పరంతపసంఘమునకు గొప్పవ్యథ
కలుగఁజేసినది:

భానుమతి యక్షోభ్యునివలన మహా
విద్యఁ దీసుకొని యాటుమానములనుండి
జపించుచుండినది. ఆమె కీడినముననే దేవీ
కటాక్షముచే కవిత్వశక్తి యుల్లసించినది.
పూర్ణాప్రభృతుల కవిత్వశక్తి యాంధ్ర
భాషలోఁ బ్రసరింప, భానుమతికవిత్వశక్తి
సంస్కృతభాషలోఁ బ్రసరింప నారంభించి
నది. గాయత్రీఛందస్సులో నామతోలికవిత
యిట్లు పెలువడినది.

శ్లో. ౧. సదమృత మిందో రతులితసారం

భవతి బలేతో హిమమపి ఘోరం.

౨. భవతు పథూనాం పతిసుఖ మిష్టం,
పరవశభావో మహా దిహ కష్టం.

3. అమలవలీనాం శత మిహ లోకే,
అచపలకన్యా వభువి ననాకే.

(౧. చంద్రుని మంచీయమృతము సాటిలేని
సారముఁ గలది. ఇతనినుండియే ఘోరమగు
మంచుకూడ కలుగును. అశ్చర్యము. భర్త
యొక్క విలాసగోష్ఠి మిక్కిలి పౌఖ్యప్రదమే
యైనను, అతని సాధికారనిర్బంధము జాడ్య
ప్రదమను తాత్పర్యమును వనస్సుసందంచు
కొని యన్యపదేశవిధమున కవిత్వరి యిట్లు
చెప్పచున్నది.

౨. స్త్రీలకు భర్త్యమఖము ఇష్ట మగును
గాక. ఇచ్చట పరవశత్వము గొప్పకష్టము.

3. ఈ లోకమునందు నిర్మల పతివ్రతల
శతము చిక్కును. మన్యుని జయించిన
కన్యమాత్రము భూమియందును, స్వర్గము
నందునుగూడ చిక్కదు.)

ఈ మూఁడు శ్లోకము లా ప్రాతఃకాల
ముననే శుభ్రాంగికిఁ బంపఁబడినవి. తద్వారా
యామె శిష్యురాండ్రగు నాంధ్రకవిత్వరుల
మధ్యఁగూడఁ బడినది. అందఱును భానుమతి
పవకవితను మెచ్చుకొనిరి.

* * *

తత్కాలనేనాపతి చండసేనుఁడు సోమ
వారమునాఁడు మధ్యాహ్నమున విశ్రాంతి
కనంతరము కచ్చేరి సావడిలో కూర్చు
న్నాడు. ఇప్పుడు మువ్వరు శతపతులవియ
మించు నధికార మతనిచేతిలో నున్నది
మల్లికార్జున కాలనాథ సులోచనుల శతపతి
పదవులు ఖాళీఁడియున్నవి గదా. అతని
కుమారితె ఫలిని యతనిదగ్గఱనే కూర్చు

న్నది. రాజకీయ రంగములో సంభవించు చున్న మార్పులను గుఱించియే వారిద్దఱును మాట్లాడుకొనుచున్నారు. కాలనాథ భీమ నాథులు బ్రాహ్మణులలోఁ జేర్చబడినందున జాతివేషిత్రతయే యడుగంటిన దని ప్రస్తావ వశమున చండనేనుఁ డనెను. మనజాతికి దీని వలన మఱింతి పుష్టి కలుగు నని ఫలిని చెప్పి నది. ఆ విషయములో తండ్రికూతుండ్ర వాగ్వాదము జరుగుచుండఁగానే ప్రతీహారి వచ్చి—“ప్రభా! తమదర్శనముకొఱకు జటా మునిపుత్రుఁడు భీమనాథుఁడు వచ్చి ద్వార మున వేచియున్నాఁడు.” అని సేనాపతితో మనవి చేసెను.

చండ—సిల్లా! నీ పెప్పుడైన భీమనా థుని జూపినావా?

ఫలి — చెప్పుకొనఁగా వివడమే గాని చూడలేదు. అతఁడు మిక్కిలి పొడగరి యట.

చండ— పొడగరి మాత్రమే కాదు. పొడవునకుఁ దగిన లావుకూడ. అది యొక మాంసపర్వత మని చెప్పవచ్చును. వీని తల్లి కర్ణిగూడ సాధారణ పురుషులను మించిన పొడగరి. స్త్రీజాతిలో సంత స్థూలాంగిని నే నెచ్చటను జూడలేదు. ఆమె తనకొడుకునకుఁ బదిసంవత్సరములవఱకు పాలించినది యట. పాలయాధిక్యమువలన నామెకు పెద్దావని బిరుదము వచ్చినది. శక్తిధరుఁడే గాక రథిని సుమారిగూడ నామెపాలుఁ ద్రావియే పెరి గిరి. ఇప్పటికిని రథిసీమూరి “దొడ్డమ్మా! పాలించెదవా?” అని యామెను జూచి నప్పుడెల్ల నడుగుచుండును. అట్టి పెద్దావు

పెయ్య వీఁడు. రెండుమూఁడుసారులు శతపతి పదవులు ఖాలీపడినపుడు సేనాపతి రణంధర బాబు వీనిని నియమించుటకు యత్నించెను గాని యప్పు డహంకారముచే నెత్తగానే తనకు సహస్రపతిపదవి కావలె నన్నాఁడు. ఇప్పుడు కొనకు బుద్ధివచ్చి శతపతిపదవి యా చించుటకొఱకే వచ్చియుండనోపును. ఇప్పు డు లోపలకు వచ్చును. చూడుము. (ప్రతీ హారిని జూచి) ప్రవేశపెట్టము వానిని.

ప్రతీహారి వెల్లి భీమనాథుని లోపలకుఁ బ్రవేశపెట్టినవాఁడయ్యెను.

ప్రవేశించఁగానే భీమనాథుఁడు ఫలినిని జూచినవాఁడయ్యెను. ఫలినిగూడ భీమనాథుని జూచినది. జటామునివాళ్ళక్తి మాటలు లేకయే దూలికాకృత్యము నాడరించినది. ఆ దూతికయొక్క నిశ్శబ్దోన్మాదసత్త్వికి ఫలిని లొంగిపోయినది. జటామునిమాట నెగ్గినది. కర్ణికోరిక నెరవేరినది. భీమనాథుని వాంఛ తీరినది. రాగతరంగితములగు ఫలినిచూపులు భీమనాథునకు జటాముని వాళ్ళక్తిప్రభావ మును విశదపఱచినవి. ఆ దర్శనకోలాహల ములో ఫలిని దగ్గఱనున్న తండ్రినిగూడ గమ నింపదయ్యెను. బహుకాలాభ్యస్తమగు జితేంద్రియత్వమును గోల్పోయినది. తన మనో మూలభవ మగు లజ్జను బోగొట్టుకొనినది. ఇంతవఱకు సర్వసమయై యుండిన ఫలిని యిప్పు డనురాగమువలన భీమనాథునియందు పక్షపాతము వహించినది యయ్యెను. తండ్రి చెప్ప వీరసింహుని, తల్లి చెప్ప ఘనేంద్రుని గూడ నామెమనస్సు లత్యుపెట్టక యా మహర్షి పుత్రునిపై లగ్న మయ్యెను.

కొన్నిక్షణము లిట్లు గడచిపోయినవి. ఫలిని మోహనిద్రనుండి మేల్కొంచి సర్దుకొని కూర్చుండినది. చండసేనుఁ డాసనముఁ జూపఁగా భీమనాథుఁడు కూర్చుండెను.

చండ—జటామునిపుత్రుఁడా! మీతల్లి గారు ఔషమముగా నున్నారా?

భీమ—ఔషమముగానే యున్నారు.

చండ—నీవుమాత్రమే బ్రాహ్మణుఁడవుగాఁ బ్రకటింపఁబడితివా? లేక మీతల్లి గారుకూడ బ్రాహ్మణిగాఁ బ్రకటింపఁబడినారా?

భీమ—అమె నాగాంగనగానే యున్నది. కొన్నిగడియలకు ముందే నాగకులవారిపదధ్యక్షుఁడు మాయమ్మను శుద్ధివ్రత మిచ్చి నాగజాతిలోఁ జేరుటకు నమ్మించెను.

చండ—బాగున్నది పంపకము. కుమారుని బ్రాహ్మణులు, తల్లిని వాగులు వంతులు వేసుకొని పంచుకొనినట్లున్నది. ఇన్నాళ్లకు గొప్పతగాయిదా యొకటి తీరినది. (ఫలినిని జూచి) కుమారీ! ఈ పంపకములో లాభమెవరిది?

ఫలి—మనదే! ఈ వర్ధమానవీరుఁడు మనవంతునకు లభించెను.

చండ—(భీమనాథుని జూచి) ఇప్పుడు నాదగ్గఱకు నీ వేనిమీద వచ్చియున్నావు?

భీమ—తమసేనలో నొకయుద్యోగము నాశించి తమయొద్ద మనవి చేసుకొనుటకే వచ్చియున్నాను.

చండ—ఇదివరలోరణధరబాబుగారు సేనాపతిగా నున్న కాలమందు నీవు శతపతి

పదవి నంగీకరించుటకుఁ దిరస్కరించినట్లు విన్నాను. ఇప్పుడు కూడ శతపతిపదవులే ఖాళీపడియున్నవి. (పరిహాసగర్భముగా) ఈ మధ్య దండనాయకపదవి ఖాళీపడునందర్భము వచ్చినదే! అప్పు డేల నీవు దానికై ప్రయత్నించక పదలివేసితివి?

భీమ—మీమేనల్లుఁడు వీరసింహ బాబు గారు నాకు మిత్రులు. అతనికి పోటీగా నిలుచుట నా కిష్టము లేదు.

తనతండ్రి పరిహాసాక్షిని, భీమనాథుని ఋజువ్రత్యైర్ధరమును ఫలిని గమనించినది.

చండ—సేనాపతిపదవికొఱకు పరీక్ష యొకటి జరుగనున్నదని వదంతి ప్రబలి యున్నది. దానికి నీవు నిలచెదవా?

భీమ—ఒకవేళ పరీక్షయే జరుగునెడల ఘనేంద్ర మల్లికార్జునులు నిలువఁజాలరు. అందువలన పరీక్ష యంత వీరజనావర్తకముగా నుండదు. ఇక నా అత్యంతప్రియమిత్రులైన శిష్యార్థి కాలనాథులతో పోటీనేయుటకు నిలువవలెను. అది నా కిష్టములేదు. పరీక్ష యంతయు ముగించినపిమ్మట నెట్టి యుద్యోగముల గొడవ లేకుండ ప్రస్తుత పరీక్షలో ప్రథమోత్తీర్ణునకు ఘనేంద్ర మల్లికార్జునులకును నాకును ప్రత్యేకపరీక్ష యొకటి నడిపింపవలె నని సార్వభౌముని నేను ప్రత్యక్షముగాఁ గోరెదను. అప్పుడు భీమనాథుని నిజస్థితి లోకమునకు బయల్పడును.

ఫలి—(తనలో) ఇతని యాశయము లుదారములుగా నున్నవి.

చండ—ఉద్యోగ మిచ్చుటకుఁ బరీక్ష ప్రమాణముగాఁ జేయుట నాకు సమ్మతమైనది కాదు. భీమనాథబాబు! సహస్రవతి పదవి ఖాళీలేదు. ఒకవేళ యున్నను దాని కెంతలో యున్నతపంశస్థులు అభ్యర్థి లగుదురు. ఇప్పుడు మా సైన్యములో మూడు శతపతిపదవులు ఖాళీపడియున్నవి. నీకు కావలయునెడల శతపతిపదవి కిప్పుడే యాజ్ఞాపత్ర మిచ్చెదను.

కొనకు చండనేనుడు ఋజుభావముతోడనే మాట్లాడినాడు. భీమనాథునికే యుద్యోగాపేక్ష యుండునెడల సతనిప్రయత్నమునకు వేఱుమార్గ మున్నది. అతని కాయుద్దేశము లేదు. అతని లక్ష్యమంతయు నా దినమున ఫలినిని జూచుటయే. ఆ పని నెఱవేరినది. అయిన నాచోరకరమేశ్వరునకుఁ దృప్తి తీరలేదు. సంవాదవ్యాజమున కాలమును పొడిగించి యామోహనాంగిని మఱియు మఱియుఁ జూచుటయే యతని ప్రధాన లక్ష్యముగా నుండెను. కొన కతడు తాను వేసిన వలలోఁ దానే చిక్కుకొనెను.

భీమ—బాబుగారు! శతపతిపదవిని నా కిచ్చెదనని రెండుమూడుసార్లు రణంధర బాబుగారు నన్నుఁ గోరిరి. అప్పుడు నేను తిరస్కరించితిని. ఇప్పుడు నేను శతపతిపదవి కంగీకరించునెడల పరిహాసాస్పదఁడ నగుదును.

చండ—నీతో సమానులగు మల్లికార్జున కాలనాథులు ముందు శతపతులుగాఁ బని చేసినవారే గదా. ఇప్పుడొకడు మహామంత్రి యైనాడు; ఒకడు చండనాయకుఁ

డైనాడు. అసలు ఘనేంద్రుడు ముందు నగరపాలుడుగాఁ బనిచేసెను. ఇప్పుడు రాష్ట్రీయుఁ డైనాడు. ఈ కాలములో దశపతిపదవి దొరకుటయే దుర్లభముగానున్నది.

భీమ—కాలనాథుడు జీవించుటకును, మల్లికార్జునుడు తన తల్లిని నాకరీలోనుండి విముక్తి నేయుటకును ఎంత చిన్న పనిలోనైన ముందుఁ బ్రవేశించిరి. ఘనేంద్రుడు తండ్రి గారి యొత్తిడివలన సంత చిన్న పనిలోఁ బ్రవేశించవలసివచ్చినది. నా కట్టి యిబ్బందలు లేవు.

ఫలిని—మీరు యింక స్వతంత్రజీవనముకొఱకుఁ బ్రయత్నింపవలసియేయున్నది. ఇన్నాళ్లు మీరు తల్లివలనఁ బోషింపబడుట యంత యాశ్చర్యకరమయ్యెనుగాదు. ఈ దినము మొదలుకొని యామె నాగాంగన. మీరు బ్రాహ్మణకుమారులు. ఆపత్నమయములందఁ డప్ప నెట్టి ప్రతిఫలము లేకయే బ్రాహ్మణులు నాగులయన్నము తిని జీవించుట గౌరవహానికరము.

చండ—ఔను.

ఫలిని యింకను జెప్పుచున్నది—“మీరు శతపతిపదవిలోఁ జేరుట హాస్యాస్పదమని తలంచుకాలము వెల్లిపోయినది. తన పిన తండ్రి యింటనుండి కాలనాథబాబు బయల్పడలివరోజును, ఇప్పుడు మీరు బ్రాహ్మణులలోఁ జేరిన దినమును సమానసందర్భములుగానే యున్నవి. అతనికి నిలుచుటకుఁ బినతండ్రి యొకయిల్లుఁ జూపెను. జీవనమున కాదినముననే రణంధరబాబు పిలిచి శతపతి పదవినిచ్చెను. మీకుఁగూడ నివ్వ దారెండును

అవసరములు. మీయింట మీతల్లి యుండ వచ్చును గాని మీరు మీతల్లియింట నింక యుండుట తప్ప. మీరు మీతల్లిని బోషించ వచ్చును గాని మీతల్లిచే మీరు బోషించ బడుట యింకమీఁదట తప్ప. బ్రాహ్మణకన్య నగు నేను బ్రాహ్మణజాతిఁజేమున గీమాటలు మీతో మనవిఁజేసితిని. వీటిలో నధికద్రవంగ మేమైన నుండునెడల మీరు యింక గోరె డను.

ఫలినివచనోఽన్యాయము భీమనాథునకు నదశ్యమునకుఁ గళాభూతమువలె నుండినది. అతఁ డారాత్రి మొదలుకొనియే ప్రత్యే కముగా నుండుటకును, బ్రత్యేకముగా జీవించుటకును సంకల్పించుకొనెను. తక్షణమే శతపతిపదవి స్వీకరింపవలెనని యతనికి బుద్ధి పుట్టినది. పూర్వప్రతిబంధకమే యిప్పుడు తిరి గియు నతని మనస్సునకు స్ఫురించినది. అది యేది? సార్యభౌముని యన్నమును దినుచు నతనిధనముదోచుట తప్పనుభావము. అప్పు డే దానికిఁ బ్రత్యుత్తరముగూడ నతనికి వచ్చి వేసెను. “ఇంక నేను సర్కారువారి ధనము జోలికి పోను” అని యతఁడు నిర్ణయించుకొనిన వాఁడయ్యెను. ప్రాతఃకాలమున రాజకులము నందు పన్నులను తగ్గించు ప్రకటన మతనికి జ్ఞప్తికివచ్చి యతనిని సుధువుగా నట్టినిర్ణయ మునకుఁ దీసుకొని రాఁగలిగెను. కొనకతఁడు తన భావిప్రేయసి లేక భావకల్పితరమణి సూచనకు లొంగిపోవలసిన వాఁడయ్యెను. అతఁడు మెల్లగాఁ దనలొంగుపాటు నిట్లంగీ కరించెను.

“అమ్మాయిచెప్పినయుక్తివచ్చినది. నేను ప్రవేశించిన జాతి కగౌరవముఁ దెచ్చుటకంటె

నేను శతపతివై పరిహాసాస్పదుడనగుటయే మేలని నాకుఁ దోచుచున్నది. బాబుగారు! ఆక్షాపత్రమిచ్చిన తామునిర్దేశించుశతమునకు నేతనై సార్యభౌమునినేవఁ జేయఁగలవాఁ డను.”

చండనేనుఁడు తనకుమారితె యుక్తివాద వైభవమున కుప్పొంగెను. తనమాట నెగ్గి నందులకు ఫలిని సంతోషించినది. చండ నాయక పింగాళ్ళుని దళములో సహస్రపతి బలభద్రునిచేత్రికింద సులోచనుఁ డుండెడు వాఁడు. అతనిపదవి నే చండనేనుఁడు భీమ నాథున కిచ్చుచు నాక్షాపత్ర మొసంగినవాఁ డయ్యెను. భీమనాథుఁడు ఫలినిలోకనోత్ప వములో మునిగియుండెను. తా నొక గొప్ప శతపతిని సంపాదించి సర్కారువారి కిచ్చితి నను పార్షములో నున్నాఁడు చండనేనుఁడు. భీమనాథుని నూతన జీవితారంభమునకుఁ గారకురాల వైతి నని ఫలిని సంతోషించు చున్నది. ఫలిని భీమవాఙ్ములు గనచేతఁ జిక్కకమానరని మన్మథుఁడు నాట్యమాడ నారంభించినాఁడు.

పంచైందవ ప్రకరణము

చోరరాక్షసుఁడు

సోమవారమురాత్రి మిక్కిలి సంభ్రమ ముతో భీమనాథుఁడు గాక తక్కిన పరంపర సంఘనాయకులు చంద్రనేనునియింటఁ గూడి రి. ఇదివఱకు భీమనాథుని చేత్రికిందఁ బని నేయు జంభుఁ డను కాపాలికుఁ డొకఁ డ సభలో నన్నిహితుఁ డయ్యెను. భీమనాథుని స్థానములో నతఁడు కూర్చుండెను. తక్కిన వారు మునుఁజివారే.

నిశం — ఈ దినమున ప్రాతఃకాలము నందు భీమనాథుడు బ్రహ్మణజాతిలో శేర్పుకొనబడినాడు. ఆ క్రొత్తబ్రహ్మణుడంతటితో బోవక సార్వభౌముని సేనలో శతపతిగా గురుగుకొనెను. ఇప్పుడు తాను బ్రహ్మణుడయ్యెను గనుక నాగులసాత్తు తినజాలడట.

పింగాక్షుడు—ఏనాగులసాత్తు ?

నిశం — తన తల్లిసాత్తు. ఈ దినము మొదలుకొని యతని స్వతంత్రజీవన మారంభించినది. ఈదినము మొదలుకొని యతడు సార్వభౌముని సాత్తు దిన సారంభించినాడు. అందులకు బ్రతిఫలముగా నతః డిటుపిమ్మట నక్కారువారిసాత్తు దోచడట, మదాంధులగు శ్రీమంతుల సాత్తు దోచుటయు, చౌర్య సాధ్యములగు సంఘస్థుల కార్యములు నెరవేర్చుటయు మాత్రము తాను పరంతపసంఘమునకుఁగాను జేయునట. అందువలన మన చౌరవర్గమును రెండు భాగములనుగాఁ జేయవలసియున్నది.

పింగా—అన్నింటికంటెనతనిని విడుచుకొనిన మనకు జేమ మని నాకుఁ దోచుచున్నది. భోగనాథునిపై ద్వేష మొక్కటి తప్ప మనతో బంధించునంత మొక్కటియును లేదు.

నిశం—అతని నెప్పుడును విడువవలదని ధవళాక్షి దేవి యాదేశము.

సులోచనుడు—అతనిని విడువనక్కఱలేదు. కాని యతనిని బిలిచిన యంతరంగ

నభలలో మనము రహస్యములను మాట్లాడుకొనకుండ నుండవలెను.

నిశం — అట్టికష్టము నతఁడు మనకుఁ బెట్టలేదు. అంతరంగనభలోని సభ్యత్వమును గూడ నతఁడు విడిచివేసినాడు. అతనిస్థానము నందులకే జంభున కిచ్చి యితనిని సభకుఁ దీసుకొనివచ్చితిని.

ఈజంభుడు జటాముని తృతీయభార్యయగు ధైరవికీ దమ్మునికుమారుడు. అందువలన నిశంభునితల్లి సుముఖికి మేనబావయగును. అందువలన నిశంభునకుఁ దండ్రివరుస. ఇతని కాంధ్రభాషలో సంతకము సేయుట మాత్రము తెలుసును. ఇతర భాషలో దేనిలోనైన నితఁడు పండితుఁడుగా నుండనచ్చు నని మా పాఠకులు భ్రమపడవలదు. తక్కిన భాషలలో సంతకము సేయుటకుఁగూడ నితనికిఁ జెలియదు. దొంగతనములో నితఁడు గొప్పనిపుణుడు. మాటలలో నసాధ్యుడు. ఇంద్రునినైన తృణీకరించి పలుకుట యితని యలవాటు. ఒక సంవత్సరము క్రింద జరిగిన వస్తాదుల మల్లయుద్ధ పరీక్షలో నితఁడు విదేశీయమల్లుల నోడించి పేరుపడసియున్నాడు. భీమనాథునితో మల్లయుద్ధమం దొకపట్టు గెలిచి రెండుపట్టు లోడెను. ఒకపట్టుయినను భీమనాథునితో బట్టి గెలుచుట యసాధ్యకార్యములలో జమ. తనచేత నినుపగద యుండిన ఘనేంద్ర కాలనాథ మల్లికార్జునులను బాడిచేసివేసెద నని యితఁడు డాబులు కొట్టుచుండును. ఇతనికి మనుష్యులను వధించుట యనిన నత్యుత్సాహము. మద్యమాంసము లితనికి ప్రతి

దినావశ్యకములు. ఇతని యక్క పేరు చించాక్షి. ఆమెవయస్సు ముప్పదికి మించినను పెండ్లిమాత్ర మింక నామెకుఁ గాలేదు. జంభఁడు పాతకయేంద్రవాఁడు. ఇతనికిఁగూడ పెండ్లి కాలేదు. ఇద్దఱును రూపమునందుఁ గాటుకకొండలే యగుదురు. చించాక్షిగూడ మిక్కిలి బలవంతురాలనియు, బరంతఃసంఘములో నామె సభ్యురాలనియు పాతకులు గమనింపఁదగిన విషయము. వీ రిద్దఱును నివసించు వీధిలో వీరికి దడియనివారు లేరు. సంస్థానమల్లుఁడుగా నితఁడు సుచంద్రునివలన జీతముఁ బొందుచున్నాఁడు. సంఘచోరుఁడుగా నిశంభునివలన జీతముఁ దినుచున్నాఁడు. ఇతనికి నిశంభునిపై నభిమాన మెక్కువ. అందఱికింబై నిశంభుని కితనిపై విశ్వాస మధికము. ఇతనికి చోరరాక్షసుఁడని సంఘములో మాత్రము ప్రసిద్ధ మగు చిరుదు. ప్రకృత మనుసరించెదము.

పింగా—ఇప్పుడు భీమనాథుఁడు మన యంతరంగసభలో సభ్యత్వము విడిచివేసి నందున మన సంఘులత్యమును మార్పుకొనుట కభ్యంతర మేమి గలదు? ఆంధ్ర రాష్ట్రమును శక్తిధరున కొప్పగింపవలసిన యవసర మేమి మనకు? కాకులుని రాజ్యమును కాకులదాహిత్రికే యిచ్చివేయుట మనవిధి.

నిశం—మన మతనికిఁ దెలియకుండ సంఘులత్యము మార్పుట తగనివని. అది యెప్పటికైన నతనికిఁ దెలియకఁ దీరదు. అది తెలిసిన నతఁడు మనకు ఘోరవిరోధి యగును.

జంభ—అతఁడు విరోధియైన మనకుఁ గల నష్ట మేమి? మువ్వరున్న వారు నలుపు రగుదురు. మనముగూడ నలుపురమున్నా రము. మనమిద్దఱము. ఆహుతింగాక్ష లిద్దఱు.

నిశం — పూర్ణాఘోరకులను లెక్క వేయ నక్కఱలేదా?

జంభ—పూర్ణకు మా చించాక్షి సరి పోవును. మన బలభద్రుఁడు ఘోరకునకు సరిపోవును.

పల్లిని—నాలుగు వీరయుగళములలో జోడి లెట్లు?

జంభ—నేను భీమనాథుని జయించెదను. నిశంభుఁడు ఘనేంద్రుని నిర్జించును. అరుఁడు మల్లికార్జునుని హతమార్చును. పింగాక్షుఁడు కాలనాథుని వేరడంచును.

పల్లి—చోరపరమేశ్వరుఁడు స్త్రీల నగలను దొంగలించ నని యుక్తవ్రతముఁ బెట్టుకొనియున్నాఁడు. మీకుఁగూడ నావ్రత మున్నదా?

జంభ—దొరకినదేదియు విడిచిపెట్టనని నేను వ్రతముఁ బెట్టుకొనియున్నాను.

పల్లి—అంతఃపురముఁ బ్రవేశించి రాణి గారి యేడువారముల నగలను తమరు దొంగలించఁగలరా?

నిశం — అది మిక్కిలి దుష్కరమైన కార్యము.

జంభ—చోరపరమేశ్వరునకువలె చోర రాక్షసునకుఁ గూడ దొంగలించిన సాత్తులో నగముఁ దీసుకొను హక్కిచ్చెదరా?

పర్తి — చోరచరమేష్వరునివలె చోర రాక్షసుడు తనకులభించిన భాగమును ధర్మముఁ జేసివేసినా ?

జంభ — చోర రాక్షసునకు ధర్మమేచేసుకొనుట కిష్టముండునెడల నతఁడు మీదగ్గఱ దొంగనొకరి కేల కుదురుకొనును ?

నిశంభుఁడు నభ్యుల నావిషయములో నభిప్రాయ మడిగెను. నభలో మతభేదము పుట్టినది. హిరణ్యనాభుఁడు న్నావవంతుగా నవరించిన బాగుండునని సూచించెను. దాని నెడఱు నంగీకరించిరి.

జంభ — నాకు న్నావవంతే చాలును. నేను తప్పుక యంతఃపురముఁ బ్రవేశించి రాణి నగలను దోచెదను. నాకు బలభద్రుఁ డొక్కఁడు సహాయుఁడుగా నుండినఁ జాలును.

నిశంభు — అట్లే కానిమ్ము. ఏరోజురాత్రి యీవనిఁజేసెదవు ?

జంభ — ఎల్లుండి మంగళవారమునాఁడు రాత్రి. చక్రవర్తి యారాత్రి ప్రాసాదమున నుండఁడు. అతఁడు ప్రతిమంగళవారము రాత్రియందు చిట్టడవిలోనుండు మహామారీ మందిరము దగ్గఱకు వెళ్లుచుండును. ఆ సమయమునందు రాజును బంధింప వీలుగా నుండు నని నే నెన్ని యోసారులు భీమనాథ బాబుకుఁ జెప్పితిని. అతఁ డంగీకరించినవాఁడు గాఁ డయ్యెను.

పింగా — ఇప్పుడు భీమనాథుఁడు రంగము నుండి ప్రాయశముగా నెక్కుమించినందున మన మింక నావనిని జేయవచ్చును.

పింగాక్షుని సూచన నరుణ జంభ నుతో చనులు సమర్థించిరి. తక్కినవా రంగీకరింప లేదు. వా రంగీకరింపకఁబోవుటకు కారణ మేమి? “బుధవారము సింహాసనోత్తరాధికారి సమస్యావిచారణదినము. ఆ దినమునఁ జక్ర వర్తి లేనియెడల నిబంధనప్రకారము మహా మంత్రి యతనిస్థానము నాక్రమించును. అరాజక మగు సమయమున యువరాజును సింహాసనమున నుంచి కార్యములు నడుపుట యవసరము గాన ఆదినమున విచారణ నిలువరు. మల్లికార్జునుఁడు ధర్మాసనమున వెల్లిన శక్తిధరునదే యావరాజ్య మనుటలో సందేహము లేదు. నిజముగా శక్తిధరుఁడు యావరాజ్యమునకు వచ్చిన, ముందుగా భీమ నాథుఁడు పరంతపసంఘమును విడిచిపెట్టి వేయును. అతఁడు సంఘములో నున్నందున సంఘమునఁ జేరినవా రెందఱో గలరు. వా రందఱునుగూడ సంఘమును విడిచిపెట్టుదురు. శక్తిధరుఁడు యావరాజ్యమునకు వచ్చిన వెంటనే పరితౌవనరము లేకయే కాలనాథుని వైనాపత్య మిచ్చివేయును. అంతియేగాక శాంతిసేనకుఁ జిత్రకూట మహామండలముఁ గూడ నిచ్చివేయవచ్చును.” ఇవి వారు చూపిన కారణ సంగ్రహము. భోగనాథుని యావరాజ్యము స్థిరపడిన విమ్మట మహా రాజును మంగళవారపురాత్రి బంధించుట గుఱించి యందఱు నేకాభిప్రాయు లైరి.

పర్తి — ప్రతిమంగళవారమురాత్రి మహా రాజు మహామారీమందిరమునకు వెళ్లుటకుఁ గారణమేమి ?

చంద్రసేనుఁడు — ఏదియో గుప్తపూజ కని చెప్పవచ్చును.

హిరణ్యనాభుడు — ఏదియో గుప్త
చర్య కన్పిస్తాయుద్దేశము.

అరుణుడు — ఎవతె యందులకుఁ దగిన
నాయికామణి?

హిర — గుప్తచర్య యనఁగా కాలికు
తాచరింపఁదగిన కులయోగిసీపూజ యని
నా భావము.

అరు — కులయోగిని యనఁగా నేమి?

హిర — కుండలిసీతక్తిని లేపిన మాంత్రి
కురాలుగా నుండవలెను. అట్టి నారీమణిని
కాలికసాధకుఁడు భార్యాభావముతో నారా
ధించును. ప్రచండ చండీ విద్యోపాసకుల కీ
వర్ధతి గలదు. ప్రచండచండీమాతయే నా
మాంశరముచే మహామారి. అందువలన
మహామారీమందిరమునందు జరుగు క్రియ
కులయోగిసీపూజగానే యుండును.

అరు — భార్యాభావముతో నారాధిం
చుట యనఁగా—?

నిశంభు — (ప్రసంగమధ్యమందు) ప్రస్తుత
మీ ప్రసంగము మన కనవసరము. భోగ
నాథుని యావరాజ్యము స్థిరపడువఱకు మహా
రాజాజోలికి మనము పోఁగూడదు.

అందఱును నిశ్చలులైరి.

నిశంభుఁడు — (జంభునిఁ జూచి) బాబు!
కుంగళవారమునాఁడు రాత్రి కోట పడమర
మైదానములో బలభద్రుఁడు నిన్ను సంధిం
చున ప్లేర్పాటుఁ జేసెదను.

జంభు — అట్లే కానిండు.

చంద్ర — చీకటిరాత్రులలో నీ విని
నేయగూడదా?

జంభు — వెన్నెల రాత్రియే కోటలో
దొంగతనమునకు మంచిది. వెన్నెలరాత్రు
లయందు చిన్నచిన్న బరుజలలో నెవరు
నుండరు. నాలుగు పెద్దబరుజలలో నలువు
రుండురు. వారికిఁ దెలియకుండ కోటగోడ
యెక్కుట కష్టమైనది. గాదు. అందులకుఁ
దగినస్థలము నాకుఁ దెలుసును.

నిశం — ఔను. వాస్తవమే! కోటలో
దొంగతనమునకుఁ జీకటిరాత్రికంటె వెన్నెల
రాత్రియే మేలు. చీకటిరాత్రులలో కావలి
వారు మిక్కిలి జాగ్రత్తగా నుండురు.

పల్లి — అంతఃపురమునందుఁ బ్రవేశించి
దొంగలింపఁగల్గునెడల భీమనాథ బాబుకంటె
జంభాసురుడే గొప్ప దొంగ యని మన
మంగీకరింపవచ్చును. అప్పుడు మన చోర
రాక్షసునకుఁ జోరమహేంద్ర బిరుద మీఁగు
నచ్చును.

అందఱునభికు లామాటను సమర్థించిరి.
చోర రాక్షసునిముఖము త్యాహముచేచికనించి
నది. అతని వృష్టు లప్పుడే రాణిగారి యంతః
పుర సాధముపైఁ బ్రవరించినవి. వాటి కది
గోచరము కాకపోయినను సంకల్పము దానిని
వాటిముందుఁ దెచ్చిపెట్టినది. అచ్చట నిద్ర
పోవుచున్న లీలావతి కప్పట్టినది. తా నా
మెను లేపి యెట్టి కఠినోక్తులతో దడిపింపవల
యునో యాగ్రంథము నతని ప్రతిభ సమ
కూర్చుచున్నది. అప్పు డందఱి దృష్టులును
చోరరాక్షసునిపైఁ బడినవి. అతఁ డా
పూటకు నాయకుఁడుగా నుండెను. ఆ య
చ్చుంఖలుఁ డగు వీరకాపాలికుని ద్వారా
యెన్నియో కార్యములను సాధించుటకు నిశం
భుఁడు సంకల్పించుకొనినాఁడు.

పడమూడవ ప్రకరణము

జంభన్విగ్రహము

మంగళపారమహండురాత్రి కోటపెనుక ప్రక్క నొక చిన్న పడవచే నగడ్డను దాటి యిద్దఱు మనుష్యులు కోటగోడను నమీ పించిరి. వారిలో నొకఁడు వస్త్రాదు జంభఁ డనియు, మఱియొకఁడు వాని యనుయాయు బలభద్రుఁడనియు, మా పాశకులకు బోధపడి యుండును. నల్లనిబురకాచే వారి శరీరము లాచ్ఛాదితములై యుండుటబట్టి వారి నిజ స్వరూపము లేమియును తెలియలేదు.

జంభఁడు తన యిష్ట దేవతకు మ్రొక్కి- త్రాడుచేఁ గట్టఁబడిన యుడుమును కోట గోడపై విసరినవాడయ్యెను. ఆ బలవత్తర ప్రాణి కోటపైఁ దనకు దొరకిన యొకచెట్టు పేరును దిట్టముగాఁ బట్టుకొనినది, ముందుగా నాయకుఁడు గోడ నాత్రాడు సహాయమున మిక్కిలి లాఘవముతో నెక్కినవాడయ్యెను. పిమ్మట ననుదరుఁ డెక్కిను. ఆ స్థలమునందు వృక్షము లధికముగా నున్నందున కోటబురు జలపైఁ గావలికాయువాని దృష్టికి వారగు పడలేదు. పడవచే వారగడ్డను దాటునది గూడ వానికి కనుపించుట కవకాశము లేక పోయినది. ఆ చెట్ల నీడయే వారిని భద్ర ముగా వచ్చుటఁగూడఁ గాపాడినది.

ఇప్పుడు నాయకునకు లీలావతీదేవి నిద్రించు భవనము లక్ష్యమై యున్నది. గోడ దిగిన నుద్యానవనము. ఉద్యానమునుండి యంతఃపురమునకు వెళ్లు త్రోవలో నొక సింహద్వారము దాటవలసియున్నది. ఆ ద్వారము నొక ప్రతిహారి (పురుషుఁడు)

కాయుచున్నాఁడు. ఉద్యానవన మధ్యము నందలి భవనములో చాలమంది యుద్యాన పాలకులు నిద్రించుచున్నారు. సింహద్వారము దాటిన లీలావతీభవనమువఱ కడ్డులేదు. ఆ భవనమునందు కొన్ని కఠ్యంతరములు దాటవలసియుండును. వాటియందు ప్రతి హారిణు లందఱు నబల లగు స్త్రీలు. ఇది జంభఁడు సంగ్రహించిన విషయసంగ్రహము.

మత్తుమందువలన ప్రతిహారిణులను మూర్ఛితలనుగాఁ జేయవచ్చునని చోరరాక్ష సుని సంవిధానము. పురుషుని మాత్రము బంధింపవలసియుండు నని వాఁ డనుకొని నాఁడు. అనుచరునియొద్దనే మత్తుమందు గలదు. ఆడవాండ్రను దాటవలసిన యుద్యోగము ననుచరున కిచ్చి, మగవానిని దాటవలసిన యుద్యోగమును దాను పుచ్చు కొనినాఁడు. చడిచప్పుడు లేకుండ వారిద్దఱును కోటగోడనుండి యుద్యానములోనికి దిగిరి. పిమ్మట క్షణములో నుద్యానము దాటి యంతఃపుర పశ్చిమ సింహద్వారము దగ్గఱకు వచ్చిరి. ఆద్వారపాలకుని బంధి చుటలో గడవిడ బరుగునేమోయని నాయ కుఁడు భయపడెనుగాని, యా యుద్యోగి కార్లు సాచి గోడ నానుకొని కూర్చుండియే చేతఁ గత్తిబట్టుకొని నిద్రించుచున్నాఁడు. అందువలన వాని నేమియును జేయనక్కఱ లేకయే సులభముగా వారు లోపలఁ బ్రవేశించిరి. ముం దనుచరుఁడు, పెనుక నాయ కుఁడును నడుచుచున్నారు. ఇద్దఱును రాణి గారి భవనమువఱకు నిరాటంకముగా వెళ్లిరి. అచ్చట ప్రతిహారిణులను, నిద్రించు చున్నవారిని దాటిపోవుచు, మెలకువతో

నున్నవారిని మత్తుమందుచే మూర్ఖుల
 నుగాఁ జేయుచు, ననుచుండు మిక్కిలి
 చురుకుగాఁ దాము వచ్చిన కార్యమునకు
 త్రోవ సరఫముఁ జేయుచుండెను. రెండు
 గడియలవఱ కెవరికిని దెలివి రాసేయకుండ
 నుండునంత బలవత్తర మైనది యా మత్తు
 మందు. వారట్లు సులభముగాఁ గఠ్యంతర
 ములను దాటి లీలావతీదేవి శయనశాలఁ
 బ్రవేశించిరి.

దీక్షము లఖండముగా వెలుంగుచున్నవి.
 హంసతూలికాతల్పముపై లీలావతీ దేవి
 నిద్రించుచున్నది. ఆమె మంగళవారపునగ
 లతో నీరాత్రి పండుకొనియున్నది.

నాయకుఁ డవ్వడు శబ్దములేకుండ లీలా
 వతీదేవిని లేపవలెనని వన యనుచున న కాళ్ళ
 యిచ్చెను. వాఁడు మెల్లగాఁ దల్పము సమీ
 పించి లీలావతీదేవి పాదములను మృదువుగాఁ
 బట్టెను. అంతలో నామెకుఁ దెలివవచ్చి
 కండ్లు విప్పిచూచినది. వాఁడు వెంటనే కాలు
 వదలివేసెను. నాయకుఁడు తాను లీలావతీ
 దేవితో మాట్లాడవలసినది యాలోచించు
 కొనినాఁడు. వాఁడు తన చాతుర్యమును, తన
 నిర్యయత్వమును, తన దృఢత్వమును తన
 యనుచునకు వెల్లడియగునట్లు రాణి నిట్లు
 పాచ్చరించెను:

“లీలావతీ! నీ వేమి కేకవేసినను, ఈ
 బాకుతో నిన్ను పొడిచి చంపివేసెదను.
 ఇవ్వడు నీమానప్రాణములను రక్షించు
 కొనుట కొక్క యుపాయమే యున్నది. నీ
 యేడువారముల నగలను దీసి మా కిచ్చి
 వేయుము.”

వాఁడనినట్లే చేయగలవాఁడని వాని
 కాతన్యస్వరముచే లీలావతీదేవి తెలుసు
 కొనెను. అట్టి భయావహ సమయములోఁ
 గూడ మన స్వాస్థ్యముఁ దప్పిపోకుండ లీలా
 వతీదేవి తన సహజ నయవంచకస్వరముతో
 నిట్లనినది:

“ఎవరవు నాయనా నీవు?”

జంభా—నేను వస్తాడు జంభాదను.
 షరంతపసంఘనాయకులలో నొకఁడను. ఇంక
 నీవు శీఘ్రముగాఁ గార్యమునకు గడంగుము.
 ముం దొంటినగ లొలిచిపెట్టుము.

ధిక్కరింపబడుట లీలావతీదేవికి స్వస్థ
 ములోఁగూడఁ దెలియదు. బెదరింపబడుట
 మిక్కిలి యపరిచితము. అవమానింపబడుట
 యూహించుటకుఁ గూడ శత్రువు కానిది.
 సులోచనుఁడు పెద్దగుంపుతో నడ్డినపుడు
 గూడ నామె ధిక్కరింపబడలేదు; అవమా
 నింపబడలేదు. లక్ష్మసైన్యమున కామె
 యధీశ్వరి యనుట సత్యమైన సంగతి. శత్రు
 పతులును, సహస్రపతులును, దండనాయ
 కులును ఆమెకునసన్నలలో మెలంగు
 చుందురు. ఆమెదగ్గఱనే కాదు; ఆమె సఖి
 భృంగాలక దగ్గఱఁగూడ పెద్ద పెద్ద యధి
 కారులు భయపడుచుందురు. ఆంధ్రరాష్ట్ర
 ములో నామె కడ్డులేదు. అట్టి మహాసైన్య
 రాజ్ఞి తన యంతఃపురమున, తన శయ్యా
 గృహమునందే యొక తుచ్చకాపాలికునిచే
 ధిక్కరింపబడినది; బెదరింపబడినది. అవమా
 నింపబడినది; ఆమెమానప్రాణము లిష్టదు
 సందిగ్ధస్థితియందున్నవి. ఆమెయెదుట నిద్రిం
 నీలకవచధారులు, భయంకరాయుధధారులు

కన్నట్టుచున్నారు. ఒకడు కూరపరాక్రముఁడగు జంభుఁడని తెలిసిపోయినది. ఇంకొకడు వాని యనుచుఁడని సందర్భముచెప్పకయే చెప్పుచున్నది. నూర్వరు సాధారణపురుషులను దా నొక్కరుఁడే తలపడి జయించు శక్తి జంభునకుఁ గలదని యామెకుఁ దన కుమారుఁడు భోగనాథుఁడు చెప్పియుండుట జ్ఞప్తికి వచ్చినది. అంతఃపురమున రాజుగారు లేరు. అంతఃపుర స్త్రీ లందఱును జంభున కడ్డుగా నిలువజాలరు. ఆమె యిట్లునుకొనినది:

“వీఁడే నిశంభునకుఁ గుడిభజముగా నుండు చోరపరమేశ్వరుఁడుగా నుండనోవును. నర్కారుసాత్తుఁ గావలినంత కొల్లకొట్టి యిప్పు డంతఃపురముఁ బ్రవేశించియున్నాఁడు. ఈ రెండవవాఁడు కూడ మిక్కిలి బలవంతుఁడుగాఁ గన్నట్టుచున్నాఁడు. ఎందఱిని వధించుకొని వచ్చినారో వీరు? వీరిని నే నెదిరించిన నా మానప్రాణములను వీరు నిలువనీయరు. నుమా రిరువదిరెండు సంవత్సరములు ప్రయత్నించి యమూల్యరత్నములను సంపాదించి నేను చేయించుకొనిన నగల నెల్ల వీరికిచ్చుటయా? అయ్యో! నా కిప్పుడు దిక్కెవ్వరు? అయినను మంచిమాటలచే వీనిని మఱింపఁ జూచెదను.

“వత్సా! జంభాసురా! నీ విట్టిపనికిఁ బూనుకొనుట నా కాశ్చర్యముగా నున్నది. తల్లి యొకటియు నే నొకటియునా? ఇది వఱకు నీ రాష్ట్రరక్షకులలో నీ వొకఁడ వని ధైర్యముఁ జెందియున్నదానను. మీ రాజు నీవంటి రాష్ట్రవీరులను నమ్మియే విప్లవ

సంఘమువలన భయము విడిచి నిశ్చింతగా నున్నారు. ఈ సీక్యత్యమును వినిన నీ యక్కయ్య చించాక్షమ్మ నొచ్చుకొనదా? నీ విచ్చటికి వచ్చినసంగతి నే నెవరితోడను జెప్ప నని నా మంగళసూత్రమును బట్టుకొని ప్రతిజ్ఞఁ జేసెదను. నీకు దండనాయకపదవి యిప్పించెదను. పరంతపసంఘములో నుండి నీకు లాభ మేమి?

జంభుఁడు—నీ నక్కచిక్కులు నాదగ్గఱ పనిసేయవు. నీమాటలు నమ్ముటకు నే సంత గ్రుడ్డివాఁడను గాను. ఇప్పుడు నీ నగ లన్నియుఁ దీసుకొనినగాని నేను పోవ నని నీతో స్పష్టముగాఁ జెప్పుచున్నాను. నీవు బుద్ధి మంతురాలవై నగ లీయనిమెడల నేమి జరుగునో చెప్పెద వినుము. ఈ యంతఃపురము ననే, ఈ హంసమాలికా తల్పముననే నీ మానము రాక్షసునిచే భంగపరువఁబడును. పిమ్మట నవవీరముగాఁ జేయఁబడిన నీశరీరమునుండి శిరస్సు వేఱుగాఁ జేయఁబడును. కొనకు వెతకివెతకి నీ నగలుగూడ నవహరింపఁబడును. నీ కొక క్షణమే యవకాశ మిచ్చితిని. నగ లిచ్చెదవా? చెడిచచ్చెదవా? ఏదియో యొకటి నిశ్చయించుకొనుము.

ఇద్దఱి చేతులలోఁ గత్తులు మెఱసి పోవుచున్నవి. లీలావతి కనులకు యమదూతలవలె వారిద్దఱును కన్నటిరి. నగలన్నియు నిచ్చివేయుటకే లీలావతి నిశ్చయించెను. విప్లవసంఘపు క్రూర్య మప్పు డామెకు బోధపడెను. ఇప్పటికి వానికి నగలన్నియు నిచ్చివేసి మఱునాఁడునుండియు రాష్ట్రములో నుండు విప్లవకారులను వెతకివెతకి వేటాడ

ను త్తరువు బట్టింపవలయునని యామె యనుకొనెను.

లీలా—నా వగలన్నియు నిచ్చివేసెదను. న నేమియు బాధపెట్టకుము.

జంభ—అట్లగునెడల వెంటనే లేచి వగల నిమ్ము.

సర్వరాష్ట్రమున కాజ్ఞాపకురాలిష్ట కాజ్ఞాపింపబడుచున్నది. ఆమె క్రోధానేశము పట్టజాలకపోయెను. అప్రయత్నముగా నామెనోటినుండి యీమాట జాతినది:

“నానాభుండే యుండునెడల సీతాల నింకొకరు ప్రవేశింపగలరా?”

ఆమాటను మహావీరత్వమదశాలి యగు జంభుండు నహింపఁడయ్యెను. అతఁడు సార్వభౌముని తృణీకరించుచు నిట్లు పలికెను:

“సేపుపీల్చి విప్పిఁజేసిన యాచచ్చుకుక్కయున్న నేమి? లేకపోయిన నేమి?”

జంభఁ డీమాట ముగించులోపల నొక యద్భుతము జరిగినది. రెండవమనిషి తన కుడిచేత నుండు కృపాణము నెడమచేతికిఁ దీసికొని, ఆ కుడిచేతితో జంభుని యెడమ చెయ్యిని పట్టకొని చిట్టముగా లాగి యొక విసురు విసిరివేసినవాఁడయ్యెను. జంభుండు పీటిప్రవాహముచేఁ ద్రోయఁబడిన చెట్టువలె నేలఁగూలెను. రెండవమనిషి కొంచెమైన నాలస్యమునేయక వానిపైఁబడి కత్తిని లాగుకొనెను. ఈరెండువనులు నొకతెప్పపాటులో జరిగిపోయినవి.

“బలభద్రుఁడు సుచంద్రుని మనుష్యుడా? కానిమ్ము. నన్ను బడఁద్రోసె యాక్రమించు

కొనుశక్తి మీరి కక్కడిది?” అని జంభుండు తన లో గొణుగుకొనెను. దెబ్బ బలముగాఁ దగిలినది. ఇనుపపర్వతము మీదపడినట్లున్నది వానిశరీరము. లీలావతి యాశ్చర్యముతోఁ జూచుచున్నది.

“దొంగనక్కా! ఆడువారిదగ్గఱనా నీ చింకములు. మహారాజుపరమేశ్వర సుచంద్ర భట్టారకుండు చచ్చుకుక్కయా? దయ్యాల చక్రవర్తిగూడఁ దేజిచూడఁజాలని యాంధ్ర సప్రమాణ్ణి నూనిము గుఱించి బెడరింప నీ వెవఁడవు?”

వ్యరమువలన నారెండవమనిషి యెవరో లీలావతిజంభ లుభయులకును దెలిసిపోయినది. ఇంతవఱకు మానముగాఁ దన యనుచరుఁడు తన్నంటి వచ్చుచుండినందులకుఁ గారణ మవ్వదు జంభనకుఁ దెలిసినది. ఏవరతఁడు? సరంతపసంఘమునకు భయవర్ధనుఁడగు రాష్ట్రీయఘనేంద్రుఁడతఁడు. శత్రువులచే లక్షపైన్యమునకు సమానముగాఁ జూడఁబడు మహావీరఘనేంద్రుఁడతఁడు. రాజకాలిచేఁ ద్రాత యని పొగడఁబడిన విఖ్యాతచరిత్రుఁడగు ఘనేంద్రుఁడతఁడు.

ఇప్పుడు మఱియొకసారి లీలావతి ఘనేంద్రుని బలమును ప్రత్యక్షముగాఁ జూచినది. తన తమ్ముడే యిప్పుడు రాష్ట్రీయుండుగా నుండునెడలఁ దనవని యేమగునో యామెకుఁ దోచెను. అసమర్థుల సధికారముతో నుంచఁగూడదనుసూత్ర మామె కిప్పుడు బోధపడినది. అధికారు లెంత సమర్థులైన ప్రభుత్వ శక్తి యంత దుర్నిరీక్ష్యముగా నుండునని యామె యిప్పు డెఱింగినది.

జంభన కఠండు ఘనేంద్రుడని తెలియఁ గానే సర్వాశ లడుగంటినది. జీవితాశగూడ సంశయగ్రస్త మయ్యెను. ఒకక్షణముక్రిందట లీలావతి పడిన భయము జంభన కిప్పు డావే శించినది. అట్లయ్య నతఁడు వెట్టిదైర్యముతోఁ దనమీఁదనుండు ఘనేంద్రుని దిరుగఁగ్రోయుటకుఁ జేష్టించెను. ఆ మహా వీరుని యణుమాత్రముగూడ కదల్చుటకు వానిబలము చాలినదికాదు. తన యావద్యల మునుజూపి చేష్టించేనేగాని యిది సాధ్యపడి నది గాదు.

ఘనేంద్రుఁడు లీలావతిదేవితో నిట్లనెను: “తల్లీ! తమను శీఘ్రముగా వెళ్లి పరిచారికలను లేపి మహాప్రతిహారికిఁ గలుగఁజేయుదు. పదిమంది భటులతో రావలసి వదిగా నాజ్ఞాపించుదు. నే నీ త్సంద్రు నంత వఱకుఁ గదలనియకుండఁ బట్టి యుంచెదను.”

లీలావతి శరవేగముతో నావనిని నిర్వహించినది. ఘనేంద్రుఁడు పదిమందితో నని చెప్పినను నూలుమందితో నని లీలావతి యాజ్ఞాపించినది. ఒకగడియలో నూలుమంది భటులతో మహాప్రతిహారి వచ్చిచేరెను. జంభ నినుఁసంకెలలతోఁ గట్టి ప్రాసాదము లోనే యొకకొట్టడిలో వేసి యాయుధపాణు

లగు నూర్వురుభటు లచ్చటఁ గావలి కాయు నట్లు ఘోరకుఁ జేర్చాటఁ జేసినవాఁడయ్యెను.

“ఎట్లు వీనితో నీవు కలిసిరాఁగలిగితివి?” అని సమ్రాజ్ఞ ఘనేంద్రుని ప్రశ్నించెను.

“నిశంభండు బలభద్రుఁడను నాగునకు వ్రాసి పంపిన జాబు నాచేతికిఁ జిక్కినందున నేను బలభద్రునివలె నల్లని బురకా వేసుకొని రాత్రి నిశీతస్థలమునకుఁ గోటమైదానములో వీనిని సంధించితిని” అని ఘనేంద్రుఁడు బదులు చెప్పెను.

ఆరాత్రియే యీవార్త రాజధానిలో ననేకస్థలములకుఁ బ్రాఁకినది. శివకీర్తి స్తంభుఁడయ్యెను. పింగాణుఁడు నిర్విఘ్నఁడైనాఁడు. చింపాపీఠమునను చితికిపోయినది. ఇది యొకవంక.

ఇది ఘనేంద్రునకుమాత్రమే సాధ్యమైన కార్య మని మల్లికార్జునుఁడు పలికెను. ఇది మహావిజయ మని కాలనాథుఁడనెను. త్రాగుబోతునకి సరిగాఁ బ్రక్రియ నడవఁజాలకబోయె నని భీమనాథుఁడనినాఁడు. పూర్ణకు ఘనేంద్రునిపై నుదయించిన యనురాగ మీవార్తవలన స్థిరపడిపోయెను. ఇది మఱియొకవంక.

[పూర్ణ యంత్రచిత్తో సంకరించుచున్నది. తరువాతిగ్రంథమును రచింపకయే గ్రంథకర్త యశశ్చరీరులయిరి. పరచిన మల్లవిధముల వాంఛితవాత్సల్యమున కమాత్యులంకారము. ఇట్టిది యిట్లపూర్ణముగ సంకరించుట మిగుల విచారకరము.—సం. భా.]

నన్నయభావప్రకాశిక

(అనువృత్తము)

కీ. శే. పారనంది రామకృష్ణి

సభాపర్యవంతుల 'సభాపర్యవంతులకథ' అను పోటి 'స' అనునది పరనిమిత్తమునుబట్టి వచ్చినదగా గమయి' గాదు. ఎందుచేత నవగా నది వక్షికిభక్తి గాదు.

'కు' ప్రత్యయము లేదు. అదిపర్యవంతు

"సురజలపూరితంబు లగు

నూరులు నూటిటికంటె మూపురే

తర యొకబాది' యెలు మటి

బావులునూటిటికంటె నొక్కొక

త్రిక్రితు వది మేలు తత్త్రిక్రితుక

తెలువకంటె సురుండు మేలు త

త్యురకతకలంబుకంటె నొక

మూపు తేవాళ్ళముమేలు మూడగ్గ

అనుదానిలో నట్టిలే. అచ్చట సావనాతికయ్యిపోయిన మునకై యప్పటిలోకపువాడక నమసరించి యట్లు ప్రయోగించియుండును. మఱియు "సభాపర్యవంతులకథ" అనునది వక్షిసమాసముగాదు, సప్తమీమాసము. అచ్చట వక్షిసమాసమునుబట్టికాని, రిభక్తి ప్రత్యయమును బట్టికాని వచ్చిన నగాగమము గాదు. అది సప్తమీతెచ్చరుషము, అనుకృతమాసము. సరకా జేతముచేయక "విజయంచేసి", "భయంపడి", "పదంపడి", "చేకొని", "కైకొని" మొదలగువానిలో సరకాజేతము లేకయే లోకము నమసరించి ప్రయోగించినట్లే యిదియు నట్లు ప్రయోగించి యుండును. కావున నది యతనికి విరోధముగాదు. ఇత డింకను అదిపర్యవంతులీయాశ్వాసమందు గిరి కావర్ణనమున "పలుకులముద్దును" అను పద్యమందు "పలుకువ్వనంబునవిలసనము" అనుచోట సప్తమీ తత్త్రురుషమందు "జన్యవంబున" అనియు నకారము

ప్రయోగించియున్నాడు. కావున నది యతనికి వాడుక యై యుండును. అదిపర్యవంతు, పంచమాశ్వాసము- "అలయక భర్తృశాస్త్రములయందు మురగాణులందు" అనుచోట "భర్తృశాస్త్రములందు" అనుటచేత సప్తమి సరిపడియుండుగా "భర్తృశాస్త్రములయందు" అని 'య' యొకటి యొక్కవ ప్రయోగించినట్లే "సభాపర్యవంతులకథ" అనగానే సరిపడినప్పటికిని "సభాపర్యవంతులకథ" అని నకార మొక్కటి యొక్కవగా ప్రయోగించుట లోకమువాడక యయ్యుండును. ఈ మహాకవి యాంధ్ర భాషలో గదిరకు మార్గమునుజూపి తాను స్వతంత్రుడై యాద్రోవక్రొత్తి తన వ్యాకరణమువలనను, భారతము వలనను లేవమార్గమును గవలభు గవలభియవచ్చును. ఇతనిగంఠము లక్షణ మని యొల్లకపులము వొప్పికిమి యపేయున్నాడు. ఇత డాంధ్రకవిత్వ కళాశాస్త్రపక్షమును గప్పివచ్చును ప్రాచీనసంస్కృతకవిత్వప్రచారమునను సరించి తెలుగువందు వాసంస్కృతభాషాసంప్రచారము నుల నమసరించియే కొన్నిచోట్ల సంఘలు, సమాసములు, క్రియలను గల్పించి ప్రయోగించియున్నాడు. అట్టి సాంకర్ష్య మీశామలో నవరసార్థ మని శిలి యుటకయ్యే కవ్యాకరణమున "ప్రమాదైర్భక్తికమోర్పిందువు మహాస్వతిశ్రీమూర్ధమి" అనుచోట సంస్కృత శబ్దమునకు "పర" భార్యర్థక్రియాపదములు పరమగు నపు డాసంస్కృతశబ్దమునకు తెనుగుమర్యాదచే నిర్ధమగు మువర్ణకమునకు లోపముగాని, పూర్ణమందువు గాని విధించి సంస్కృతమందు నధికరణమందు సప్తమికి బదులుగా వచ్చు ద్విరీయకు తెనుగుమర్యాదను ప్రకమ చేసి యా మువర్ణకమునకు లోపమందువులను

తెప్పటచే నిచట సంస్కృత తెనుగుభాషలకు సాంకర్యమును తెలియబడియున్నాడు.

అట్లే రేవభారతముందు “భయపడు”, “భయపడు” అని ప్రయోగించియున్నాడు. “భయపడు” అనునోట అధికరణార్థమును ద్వితీయచేసి దానిపైని తెనుగుపదక్రియను చేసివామని తెలియదగియున్నది. పర్యాయములను బ్రథమతో నవ్యయము లేదు. కావున “భయపడు”, “భయపడు” అనునోట్లు ద్వితీయార్థమును చేసిన ప్రథమదేశాని వేటుకాదు. అది “విజయించె” ఇత్యాదిస్థలముందు స్పష్టము. “భయపడు” అనునట్లు “విజయించె” యని రూపము లేదు. చేయువాడువు సకర్మకముగాని యకర్మకము గాదు. ఇచట నింకొక విశేషముగూడ తెలియబడును. లోకవ్యవహారములో రూఢుల పదముల రూపార్థద్వయలో వ్యాకరణములను బాటింప నక్కఱలే దనియే తానచ్చట సంస్కృతవ్యాకరణ ముర్యాద నతిక్రమించి సంస్కృత పదములను తెనుగుపదముతో గలుపుటయు, తెనుగు వ్యాకరణ ముర్యాద నతిక్రమించి “భయపడు”, “పదం పడి”, “విజయించె” ఇత్యాదిస్థలముందు సరళాదేశాభావమును చేసియున్నాడు.

ఇతను కౌవ్యమునకు ముఖ్యలక్షణము రసము. దానికాన్ధనగణంపత్రియు, కాబ్జనగణంపత్రియు రెండును అంగములు. అందు కాబ్జనగణంపత్రికంటె వార్ధనగణంపత్రియే ముఖ్యము. కాబ్జనగణంపత్రిలోను వ్యాకరణము కంటె బద్ధ్యరచనలలో ఛందోగణంపత్రియే ముఖ్యలక్షణము. అని యెంచి తనభారతములో నట్టిప్రయోగములను తేసియున్నాడు. అన్నిటికంటెను తేకభాషకౌవ్యములలో, వ్యాకరణగోళమున్నను దానిని పాటింపక లోకము, వ్యవహారము వ్యవహరించియే రసస్ఫూర్తి, రసయస్థితియు నగునట్లు చేయుట యుచితమన్న ట్టితని ప్రయోగములవలన తెలియబడును. ప్రయోగములు— “అనఘ యిదియేటిరప మే-మనుపను గుఱితుల మగుట వాధారములే-కనుసంతానచ్చేదం-బున వ్రేలెద మధమ లోకముల తెగువునవే.” (అదిపర్యయ, ద్వితీయ-

కావ్యము) అను పద్యముందు మాడవచరణములో “అధారము లేకను” అనునోట “లేక” అనుదీని వ్యతిరేకత్వాన్వితము, కళయును. కళపదమునకు నతారము వ్యాకరణము వలన తేర్చరాకున్నను అచ్చట నతారము ప్రాసస్థావ మగుటను ఛందస్సునకై వ్యాకరణము నతిక్రమించుట.

ఇచటను బ్రహ్మశ్రీ కలఘంటము చెంకటరంగ కావ్యముగారు “వ్యతిరేకత్వాన్వితకౌవ్యమును ద్రుతాంతము గూడ నుండువచ్చుననుటకంటె నచ్చట “లేకయును” అనునోట “యు కల్లును” లోపించి “ను” వర్ణము మార్చును తేషించియుండునని కాని, “లేక అనుసంతానోచ్చేదమున” నని పదవిభాగము గల్పించి కాని యుపపత్తియూహింపవచ్చును. అనుగంత సంతానమని అనుసంతాన కల్లునునకర్థము చేయవచ్చును. అని యుపపత్తిని చెప్పెవారు. ఇచ్చట వీరి ప్రతిభావిశేషమును గమనముచేసి నట్లు తోచునుగాని కవివృద్ధయ నుట్టిదిగా దోచదు. కవిహృదయము వారి ప్రయోగాంతరములవలన తెలియబడును. వీరు చెప్పిన యుపపత్తులను జారీము. సముచ్చయార్థముందు “యు” గాని, “ను” గాని యొక్కటేపరిపదియుండగా రెండును గల్పించుట కవసరములేదు. అట్లు కల్పించుటయును ఛందస్సుకొఱకయే కావలయు. అట్లుకాక “యు” లోపించినదని భావించినను దృష్టమగుచున్నది ప్రాసస్థావ మనుట యుచితమా, లోపించినది ప్రాసస్థావమునుట యుచితమా? అందువలన వ్యాకరణము ఛందస్సున కనుకీవ్యముగుట స్పష్టమగుచున్నది.

ఇంక రెండవ యుపపత్తిని చూడము. “అనుగత సంతాన మనుసంతాన”మని. ఇచట సంతానపదమే “సంతవ్యతే అశీన” అను వ్యుత్పత్తిచే ననుగతమయినదని నిర్ధించుచుండగా మఱల “నను” అనునదియు నట్టిదిగానే కానిపించుచున్నది. సంతానము రంకువువలెనే వంశమున కవిచ్చేదము గలగతీయునది కావుననే దాని యందు రంకుత్వావేశము చేసియున్నాడు. ఇట్టి సమన్వయక్షేత్రము కంటె నచ్చట సరళాదేశము చేయలేదని యంగీకరించినచో వాని యేమియును గానరాదు. ఇట్లు సరళాదేశముచేయని స్థలము లనేకము భారతముందు గానబడుచునే యున్నవి.

సభాపర్యమందు "అని యిట్లు సభాపర్యంబువకభ" అనుచోట "సభాపర్యంబువకభ" అను సప్తమి సమాస మందు "కభ" అనుచోట సరళాదేశము లేదు.

ఆదిపర్వ ప్రథమాశ్వాసమున "కావన క్షిప్తిపాటి యపకారము దక్షుడు దేశవిప్రసం, బోధవశేషి చేచి వ్యవపుంగవ, నీవు నశేకధూమరా, పాదితసర్వయాగమున భస్మమునేయుము తక్షకాదికా, కోదరసంహతికా బంధ వహోగ్రదమగ్రభావయంబులకా." అను నీదకారప్రాసమందు రెండవపాదములో "సంబోధన" అనుచోట చతుర్థసప్తమకు "భ" కారము ప్రాసమును చేసి యున్నాడు. ఇందువలన నీతిడు యతియందే కాక ప్రాసమందుగూడ వర్ణాక్షరములకు మైత్రి యొప్పినట్లు కానబడుచున్నది.

ఇంకను నీతిడు సకర్మకమున "కాను" భావపును వ్యస్తముగా నుపయోగించునపుడు "క" కారమునకు సరళాదేశము చేసియు, నుపపదమున్నప్పుడు సరళాదేశము చేయక లోకమువాడుక ననుసరించియే ప్రయోగించువాడు.

సభాపర్యము ప్రథమాశ్వాసమున "మదమారంగ మరంగ కాంచనలసవాణిక్యగాణిక్య సం, వద లోలిం గొనివచ్చి యిచ్చి ముదము, వుం గాంచి నేవించి రయ్యు దయాస్తాచలనీతుకీతన మధోగ్యోపకులోసంకతా, భ్యుద యుకా భర్మజా దత్తభాగ్ధీను జగత్సూర్వప్రతాపా దయుకా" ఇందు "సంపద లోలిం గొనివచ్చి" అనుచోట గొనియని సరళము. ఆదిపర్వము అష్టమాశ్వాసమున "వీరల బోడ్కివిపోవగ" అనుదానిలో "కోడు + కొని" అనుచోట సరళాదేశము చేయలేదు. ఆది.

2-వ ఆ. 2 "తిరిరి యభోజ్యంబగు మా- నవమాంసము తోడ భోజనము పెట్టినవా-డవు నీవు మనుష్యుడుడ-వపు మని వాడిచ్చె కాప మన్నరపతికిన్" అను వకార ప్రాస పద్యము వాల్మీకీచరితముందు ప్రాసముకొలకు అనుభావపుగకారమును వకారముగా మార్చి చెప్పియున్నాడు.

ఆది. ౫ ఆ. "కొడుకుల నిందల వీరలగురువృద్ధుల కడనం గొనిపోవలయు అని తమలో విచారించి మంత్రీ చేనినిం గుమారులం దోడ్కొని."

ఆది. 8 ఆ. "ఇంతులగోష్ఠి" అను నీపద్య మందు వాల్మీకీచరితముందు "నింతయే కామశక్తియుడి వంపగ కళ్యమె యొట్టివారికా." "యొడిసింపగ" అని ప్రాశస్త్య ప్రకములొనున్నది. ఇవట వకారవకారములకు నన్నయభట్టును మైత్రి యొప్పినట్లు కానబడుచున్నది. తన వ్యాకరణముందు పరుషములకు గపడదవల యాదేశము జెప్పట యందుకు జ్ఞాపకము గావచ్చును. సప్త ములే యాదేశములగుట ప్రబద్ధము. కాని యెచట నొకటి విచారణీయము. ఆర్థముకొలకు పదము, పద ముకొల కర్థమా? "ఉడిసింపగ" నని యున్నచో వభిష్టార్థము క్లింబువా? "ఉడిసింపగ" నని యున్నచో వర్థము క్లింబువా? విచారింపగా యతిస్థానముందు వర్ణ స్థానముల సామ్యమునుబట్టి మైత్రి సంకీర్తింపినట్లే ప్రాసమందును గన్పిటికై మైత్రి సంకీర్తింపినట్లు తెలియబడును. తనవ్యాకరణముందు "లఘవోలఘవశ్చేరి ద్వేధావస్థా ద్విదవి కాస్తార, అన్యేఽన్యవ్యాకరణ స్పష్టా" అని చెప్పి పిమ్మట "రస్తుత గృహ్యతే ద్వివి ధః" అని లఘులఘురూపములకు రెండు రవర్ణములు నేకరూపమున గ్రహించుటయే సాధారణ ఫలకటరేఫ ములకు మైత్రి సంకీర్తింపినట్లు తెలియజేయును. ఇంకను "వాన్యేషాం వైధిర్య్యం లఘులఘువాం రయోస్తు నీత్యంపాఠో" అనుచోట తక్కిన యంత్యములకు వైధిర్య్యము, అనగా రూపభేదము లేదనియు, నీరేఫములకుమత్రము రూపభేద ముండుననియు "రయో" అని యేకశేషచేసి గ్రహించుటచేత వానికి యతిప్రాసములందు మైత్రియుండవచ్చుననియును తెలియబడును.

ఆ రెండును మార్గస్యములే కావున స్థానసామ్యమునుబట్టి మైత్రికొప్పినట్లే వకారవకారములకుగూడ నోవ్యక్తిసామ్యమునుబట్టి మైత్రి యొప్పియుండును. అది కనిపెట్టియో, కనిపెట్టకనో భారతము ప్రాశస్త్య ప్రకములలోని పాఠములను దిద్ది ప్రాశస్త్య ప్రకములను ముద్రించుచున్నట్లు కానబడుచున్నది. పీఠ శబ్దములకు లక్షణ మనగా శబ్దస్వరూపమేకాని యర్థము భేదముయినట్లు తలచెద. ఆది చింత్యము.

అప్పుకలియమందు శంభుదాసుని లక్ష్మీవృషింహా కళయందలి "పొందవు దుఖము ల్భయము బొందదు పొందదు దైవ్యమెట్లెయ్యిం బొందవు నీనదుర్ధకలు పొందు న్నియంబులు పొందు సంపదలో వొందు సమ గ్రహాభ్యుములు బొందు సమున్నతశీర్షు లెందు గోవింద పదారదించ పదవీపరిగ్రహరిష్టచిత్తలన్." అను పద్యములో మూడవసాదాదిని "పొందు" అనుటకు బదులు "కొందు" అని వకారము ప్రసమమిది వకారమునకు కేవల వకారాదేశము. ఇందువలన నీగపదవచాదేశము యశ్రిప్రాసములందు పవలకు మైత్రికొఱకే యయినట్లు తెలియదగియున్నది.

భారతము ఆది. ౪ ఆ. ఆక్కర. "అవసరజ్ఞాం డయి వ్యాసు డేతెంచె నంత వేత్తవః, కలిలగడ్డంబును గలిలజలంబును గలిలకన్నులను, దవినయన్న వసల్లనైన దీక్షుకపురమవును జూగి, యుచిద గమ్మంగవ మెగిది తెలువకయుండె భయమున." ఇందు వకారప్రాస ముండుటను మైనన్న "కలిలగడ్డము" మొదలగు స్థలము లలో నున్న కలిలపదము "కలిల" అని దిద్ది అందుకు "కలిలశ్చము కలిలశ్చుతద్దవము"గా సీతారామచార్యులచే రాంధ్రకర్ణాటకరమను నిఘంటువునందు వ్రాసి యున్నారనియు, గ్రామ్యపద్యమొగమున వలలకు ప్రాసము నన్నయభట్టుడు చేసెననుటకంటె నిది యొప్పు నియు చెప్పుచున్నాను.

కాని యిచట మనసు కొంచె మలోవింపవలసి యున్నది. భారతమందు నన్నయభట్టుని యభిప్రాయ మలోవింపవలయువా, సీతారామచార్యులవారి యభి ప్రాయమా? నన్నయభట్టుడు ఆంధ్రకర్ణాటకామణి యందు "రక్షా సమాచరేక్యా గ్రామ్యా చేయం చతు ర్విధా భవతి" అని తెలుగుభాషలో గ్రామ్య మొక భాగముగా తెప్పియుండెనుగా, దాని యుపయోగ మిచ్చటను? ఆంధ్రకర్ణాటకామణి నన్నయభట్టుడు రచిం చినది కాదన్న పక్షమున నందుకేనా యాయుపపత్తికల్ప వాక్యము? మఱియు నన్నయభట్టుడు తాను గ్రామ్యముల ముద్రయొగించినవాడుగావున నందక్షై తన వ్యాకరణ

మందు గ్రామ్యభాగ మెప్పికొనినాడన్నకంటె నితర వ్యాకరణకర్తలుగూడ గ్రామ్య మెప్పికొనుట యతనికి మఱింత సహకారమే కదా? కావున నట్టి కల్పనా వ్యక్తము వారికి నిష్ప్రయోజనమేకాని సఫలముగారు. నన్నయభట్టుని హృదయ మతిగఢిరము. అతడు లోక జ్ఞాదుగావున లోకవ్యవహారములో నున్న పదములు వ్యాకరణగురుద్దమయ్యును వ్యాకరణవిశోధకును పొటిం పక తా నుపయోగించిన ట్లతనిప్రయోగముల వలన చలియబడుచున్నది. అది యెట్లునగా—

ఆదిపర్వము. ౧ ఆశ్వాసము "అలయకయేన— ఈ ప్రమద్యరకు నిర్విమమయ్యెడు నేను మీదయన్" అనుదానిలో "నిర్విమ" అనునది బహువ్రీహిచే విశేషణ సురయంబగా దానిని నామముగా బ్రయోగించి యున్నాడు.

౧ వ. ౨ ఆ.న "అరుదుగ సర్వతైలముల యం తికవచ్చును వార్తవంబు ముగ్ధిరతయు వోషధీరసవిశేష తయుం గల దుత్తమంబు మందరకుఫరంబు" అను దానిలో "తవన్న", "అర్జవము", "ముగ్ధిరత" అను భర్తములతోపాటు "ఓషధీరసవిశేషత" అని ప్రయో గించియున్నాడు. ఇవటను బహువ్రీహిసమాసము చేసి దానిమీది భావార్థమందు "తల్" ప్రత్యయము చెప్పి క్లిష్టగతిని నుపపత్తి చెప్పవచ్చునుదాని యతని తెలి యట్టిదిగా జోచదు. అచ్చటనే "కలదు" అని క్రియ కాన్పించుచున్నది. కావున నవ్వకు "ఓషధీరసవిశేష ములను గలగుటను కలదు" అని యర్థము. చెప్పికొన వలయును. ఫలాంతరములను జూచి నిశ్చయింపుడు.

ఆది. ౪ ఆశ్వా.న "అతిశయరూపయోగవ నుకాధిక నుందరమైన యాపదీ ద్విరతయమునందు" అను దానిలో విశేష్యమును సతిశయపదము విశేషణపదము.

ఆది. ౪ ఆ.న తాన తన నీడనీళ్లులలో—నూను జనకుండు నూచి ముచోనందము బొంట్ల సతిశయప్రీతి మెయిన్ "

ఆది. ౪ ఆ.న "సర్వాన్తకామసాధన మపకరణంబు- గృహసీరిదిద్యకు గృహము విమల,చారిత్రశిఖ

కాచార్యులు" అనుచోట నాచార్యుడనుచుండి
"ఆచార్యుక" నని.

ఆది. ౫ ఆ. ౪ "ఈ వంశము విచ్ఛేదము గావ
ద్దిన" విచ్చిన్నముటగు.

ఆది. ౫ ఆ. ౪ "సరితమైన పుష్టుకవచము—
విజయ్యులి నది పురరీల వెలుగుమండగన్." "సరి
ప్తర" అనుటకు.

"యదుకులవిమల—వివయాభిమాన వివేకపూజ
నాగిది, సదమలగుణరత్న జన్మభూమి, జరమపరివ్రతా
ధరజాభికోభిత" "పారివ్రత్యాధరజాభికోభిత"
అనుటకు.

ఆది. ౬ ఆ. ౪ "రాజపదస్థం దరాజపదస్థుల,
బక్షులూహ్యుల దివక్షులల, విశ్రాంత్యవంతుల విగతార్థ
వంతుల, నవసరంబెఱిసివాడక్రమమున, మామ్యుల దుది
దాక చూపించు—" ఇందు "విగతార్థులు" అనుటకు.

ఆది. ౭ ఆ. ౪ "ధర్మగుణులు చున్నచోటను,
ధర్మపునకు హానిగలది ధారుణీనైవన్, ధర్మచైతన్య
ర్యముగా, నిర్మలమతి నుండునది వివీతమృతై" ఇందు
"ధర్మమందే తాత్పర్యముగా" ననుటకు.

ఆది. ౮ ఆ. ౪ "అనిన బ్రతిపు డిట్లనియె నం
జరుహానన యగ్నిపాక్షికం, ఋత బరిసేతయైన సతి"
"అగ్నిపాక్షికముగ" ననుటకు.

ఆది. ౯ ఆ. ౪ "అక్కడకుండు—నూక్షేపియే
పాడిమిందవులను నన్ని పాక్షికముగా నరణంబిచ్చిన."

ఆది. ౩ ఆ. ౪ "నిగ్రహ మేది నన్ను భరణీవర
హాపము వెల్లడియినా, నిగ్రహమయ్యాపాక్షిక" అని
స్థలాంతరమందు.

ఆది. ౩ ఆ. ౪ "క్షుత్రియవంశ్యులై—స్వచ్ఛా,
క్షీరము దవ్యవంశగ బరిక్షీరు కావినయట్లు రామహం,
ధాత్రరఘుక్షీరీల మదలలున గాచితె యేయంగులు
లన్." ఇందు "హంధార్య" అనుటకు. ప్రాసకొఱప
నామవ్యత్యాసము చేసియుండునా, లేక ఋతారతేధ

ములకు త్రాస మంగీకరించుచుండునా? ఇది విచార
జీయును.

ఆరణ్య. ౩ ఆ. ౪ "ధ్యావమాత్రినచేషి-పాఠ్యక
ప్రయోగంబులు జక్కువచ్చి, పాంఠ మంధార్య
ద్రిఘవనపూజ్యులేనా."

"మఱియు నహ్మంధార్యుండు" "ఇది యహ్మం
ధార్య యజ్ఞస్థానము" అని స్థలాంతరమందు.

ఆది. ౫ ఆ. ౪ "సరిశేషముగ భూశ్వేద విశా
రదు లైరి." ఇచట విశేషపదము విశేష్యముగాన,

సభా. ౧ ఆ. ౪ "ప్రాజ్ఞుడు విశేషధర్మ విధి
జ్ఞాడు." ఇచట విశేష్యముగాన,

ఇంకను సభా. ౩ ఆ. ౪ "పురుషునిశేషు డులై
ముడు", "ఈయవనీశ్వరప్రవరు లిందఱు నిన్ను
వగంగ విట్లకా, తేయురె ధర్మరాజను విశేషసమాఖ్య
విరద్యకంబుగా" అనుచోట్ల విశేష్యముగాను ప్రయో
గింప బడినది.

ఈవిశేషపద మొకప్పు డెట్ల సమర్థింపబడి
నను అరిశయ, విస్తారపదములు విశేష్యము లెట్లుననో
తెలియదు.

సభాప. ౩ ఆ. ౪ "దీవిః భృతరాష్ట్రీవను, జ్ఞా
నము... భవదధి ప్రా, మానుచుకై శ్వర్య మరిశయంబుగ
ద్రీరీవ."

ఆరణ్య. ౧ ఆ. ౪ "అరిశయ తాపసో లైనుడు."
స్థలాంతరమందు విశేష్యములుగా.

సభా. ౧ ఆ. ౪ "తద్వారపాఠకు—స్వపవర్యవ
ర్యాప్త, మయ్యె నీవిజయ వీర్యాలిశయము."

—"సమసత్వారిశయలో వ్యూహదరజరాసం
ధర."

సభా. ౩ ఆ. ౪ "అనియట్లు సభాపర్యంబునకని,
విత్యమహిమారిశయా."

ఆరణ్య. ౧ ఆ. ౪ "విల్లెయ్యెయలకు దల్లిదండ్రు
లయందు, మరులవని నెయ్యె మరిశయంబు."

ఆది. ౬ ఆ. ౩ "దుఃఖాతిశయంబున మతి
ప్రమయయ్యిం గాకెను."

"విస్తార" పదము

ఆది. ౧ ఆ. ౩ "అభిమతంబున నశ్వమేధా
దిక... మత్యంత వివిధవస్తు విస్తరమున బుధవరుల సభల"
ఇచట "విస్తార" మనుటకు "విస్తర"మని.

సభా. ౧ ఆ. ౩ "వీరుడు భర్తృజాంతు—మఱి
యందఱకుం జెలివేయివేయి విస్తారయగుండుభేనువుల-
యంతయుగ నిచ్చె"

— "అది కలయోజన విస్తారాయామరమ
జేయించు."

ఆరణ్య. ౨ ఆ. ౩ "పూరుపురూరపు లక్ష్మణాదుని
గక్షింపును విస్తారనకాధారభీన భర్తృతనూనా"

"నెయ్య" పదము

ఆది. ౮ ఆ. ౩. "క్రితతి కడునెయ్యించున,
నాపావక పాద్యకొద్ద."

— "క్రమమున సుంతిజేరిని—వేర్వేల నెయ్య
డయి పూరించెన్."

సభా. ౧ ఆ. ౩ "మంచిగ భూరిభూసుర...నింజె
యశంబు బంధులకు నెయ్యురకుక పౌదయప్రియం
బుగా."

— "వానికి నెయ్యుడైయమరవంద్య పజాంబు
బాడు."

ఆది. ౮ ఆ. ౩ "వానికి నెయ్యుంజెనయి."

ఆది. 3 ఆ. ౩ "నాపావకలభర్తృ విరుంజపు—
నెయ్య మునరంగ వెజ్జింపుమయ్య మాను."

"అగ్నిహోత్ర" పదము

ఆది. 3 ఆ. "మావాగ్ని హోత్రమును మఱి,
మావాగ్నియనుమ మనమోనంబును విజ్ఞానమున మాన
యజ్ఞము, నానియతాధంబు తిరియ వాలగు నివి
మున్." (క్రొ). వాలగు మర్విన్ (ప్రా).
ఆది. ౪ ఆ. ౩ "ఇట్లు పౌదయసుఖావసాం బున
మన్న—అవిచ్చిన్న హూయ మావాగ్ని హోత్ర స్వాహా
శబ్దంబులును."

"వరువడి వగ్ని హోత్రములు బంధులు శిష్యులు
దోడరా మహీ, కురవరులెల్ల బాంతు వృషమామల
యొద్దకు శ్రీతి నేగుడంచెతి."

ఆరణ్య. ౧ ఆ. ౩ "పాపపాపల ప్రయుక్తం
డయిన—సాయం హోమాగ్ని ప్రవృత్తిర జ్వలనంబులయిన
యనేకసహృద బ్రాహ్మణాగ్ని హోత్రంబులం జూచి."

ఆది. 3 ఆ. ౩ "వాడిమయ్యాభుమల్ గలు
గువా డపరాంబుధి గ్రుంకభేనువుల్, నేటిట వచ్చె నేక
తమ నిష్కమెయిన్ భవదగ్ని హోత్రముల్, వోడిగవేల్వగా
బడియె బ్రాద్దునుబోయె—"

ఆది. ౧ ఆ. ౩ "భృపడను విప్రుండు మనువ
బులోమయన్, దాని గర్భిణి దనభర్తృపత్ని, నగ్ని హోత్ర
మునకు నచ్చులు విహరింపు, మని మంచి యభిషేచవార్త
మరుగ, నంత బులోమునెన్ వింతరక్క—కు డగ్ని, హోత్ర
గృహంబున కొయ్యవచ్చి."

ఆది. ౧ ఆ. ౩ "రేతాగ్ని లెల్లను దేజు
ల్లది జేసి, క్రమకృత్యములు వినిర్ధరములయ్యె, నగ్ని
హోత్రములందు నాపాపవాది సా, యంప్రాతరాహుకు
లంత నుడిగ"; సభా. ౧. ఆ. ౩ "వేదములగ్ని హోత్ర
ఫలములు."

ఈమీద జెప్పిన విశేష, అతిశయ, విస్తార,
నెయ్య, అగ్ని హోత్రపదములకు భర్తృగర్భిణీభావనియ
మును గానరాదు.

మఱియు ఆది. ౬ ఆ. ౩ "దీనికి సాదృ
శ్యము గా, నేసేమి యొవద్దు వీరు నిష్టంబునినన్"
అని ప్రాతిభిప్రకములలోను, "దీనికి సదృశ్యము గా
మఱి యే సేమి యొవద్దు" అని క్రొత్తభిప్రకముల
లోనున్నది.

ఆరణ్య. ౨ ఆ. ౩ "వారలచెప్పినట్లు తననిర్వా
హకంబు పెప్పి త్రసదగ్గుం డెగ్గునై కట్టెనియె"
అని ప్రాత. "తన నిర్వాహకంబు పెప్పి" అని క్రొత్త
భిప్రకముందు. వీరి యెట్లైనను "తన నిర్వాహకృత్రి"
మని యెచ్చటి యభిప్రాయము. నిర్వాహ మన్నను,
నిర్వాహ్యమన్నను అది లోకమువాడుకను బట్టి

వన్నయభివృద్ధిచేట్లు చెప్పివదిగా నున్నది. "సాదృశ్యముగా" ననునదియును అట్లే కావ్యించుచున్నది. అరికయ, విశేష, విస్తారపదములను గూడ లోకమువాడు కను బట్టియే అధికమును తగ్గించుచు బ్రయోగించి యున్నాడు గాని కాస్త్రమునుబట్టి కాదు. ఈయచో కవి "లోకకృష్ణ"నని తన్ను చెప్పికొనియు యున్నాడు. అట్లే యితడు లోకమువాడుకలో నున్నవానిని వ్యాకరణ విరోధమును పాటించక పురస్కరించుచే బ్రయోగించినవాడు. విజయంచేసి, భయించుచి, అవసరపడి, ఇమయ పడి, నీకారణము, నీరదర్శమున, వాడిబాణతరులు, కలకుదర్శనప్రారంభతరులు, పాంసపిండు, అవమానపాటు, భంగపాటువిధాతృచెయ్యుట, కుడుముకోమలి మొదలగు ననేకవిశ్రేయోపమములను చేసియున్నాడు. ఇంక ననేకాద్యయములను నామములుగా చేసి "వృత్తముక" యథాశక్తిచేసి "ఇహము" "నిర్భయముననే" ఇత్యాదులు బ్రయోగించి యున్నాడు.

ఇంకను "నీశ్వరణంబుపొచ్చినమాకు బరమకోభసంబులు" "నామకరణమునకు" "భరణుచేదీవరక్షింపమియు" అనువానిలో భర్తభర్తృగౌరవమునకు లింగములకు పాంకర్యముచేసి "మాధృపు శిశుపాల" "రక్షమొక్కండు" "అయ్యోవ్యోత్రమున్" ఈ మొదలగువానిలో మహత్వ మహత్త్వవ్యత్యాసము చేసి. "ఈమననీచంద్రాక్షర లెల్ల నభిప్రవరంబు లిచ్చుటం, తేసికృతాగ్ధుడైన కరుపింపాము నూర్జితకౌర్య వజ్రునన్, భాసురతేజ విశ్వపరిపాలకుడైన మహేంద్రుడోడ వే కాడన పెక్కియన్న మహిమాస్మరు నింద్రదయాను జూలిరిన్" అనువానిలో కరుపింపామునకు కృతాగ్ధుడు అని విశేషణమువలన మహాద మహద్భావపాంకర్యమును చేసియున్నాడు.

"ధృతిమంతుల భుజవిక్రమ, జితశక్తుల బాంధవేయ సింహులను మదో, ధృతిమై" ఇందు సింహపదము మహాత్తుగా.

ఆది. ౫ ఆ. న "పీఠలు దైవశక్తి బ్రభవించినవారను పేరునందియం, రీరమణీయకాంతిని నహింసగ వేల్పులకొక యిట్టి యా, కారవి శేషసంపద బ్రకాశిత లేఖము కేర్చి జూడె."

ఆది. ౮ ఆ. న. "రవినిధిశేఖరైవ ధృత రాష్ట్రుడు పంపగ నీవు కార్యగా, రవమున వచ్చినవృద్ధ తిరంబుగ వీరికి నిష్టాక్షిణిదా, నవుటది యేమి సందియమె యంబుజవాళుకు నీవు బాంధవ, ప్రవరులకెల్ల ప్రాబ్ధును కథంబరలంకరు కారెన్నియోన్" "నీవిలో" "అవుటయే" సందియము, అనువానికి విశేష్యమును సందియమును విశేషణముగా నుపయోగించినాడు.

శ్లోకాంతరమును "ఈహిత కార్యక్షిణి యిది యెట్లాకా తా సమూహు వంచు నం, నేనాము బొంది సోమకయునిస్థిరులున్న జడియభర్తృసం, దేవాదివృత్తి వృట్టు జనుడంచె బూభరమాను దార్యో, నోవృత్త నూర్యశేఖర సునుడున్ దిశలెల్ల కలుండురుండె గన్" అనువానిలో సందియపదమునకు బ్రకృతియును సం దేహపదమును విశేష్యముగా బ్రయోగించెను.

మఱియు సభా. ౧ ఆ. న "అనలవతు రంగవీణా, యును దంతర్గిరి బహిర్గి శోపనియ భూ, పతుల నవి నోర్చి గాత్యోన్నతి గొనియెను చారిచేత నానా భవమూల్." ఇందు "అంతర్గిరిబహిర్గిర్భువనీయం" అనుటకు "అంతర్గిరి బహిర్గిశోపనియ" అని సంధిచేసి యున్నాడు.

సభా. ౩ ఆ. న "జనకుడు ద్విజృంభకరత్న ప్రికరున్ వరరాజుమాయయ, జ్ఞావభృథాభిశేఖ విమలాంగు విశద్యయోనోనిధిజగ, త్వావము భర్తృవందను సభా ప్తికు జూచి ముదంబువెంది రిం, బ్రావరబాది మిగులును బాన్దర బొందిరి ధార్తరాష్ట్రునిన్." ఇందు భర్తృపదమును హర్ష పదమునైని భావాత్మకరిత ప్రత్యయమును చేసివాడు. ఇతలు బహువ్రీహీసమాసము చేసి విచ్చుట తల్ ప్రత్యయము నెప్పువచ్చునుగాని శ్లిప్తము. కవియభిప్రాయ మట్టిదిగా నోచును. ముందు గమనబదనవానిని జూడవలెను.

ఆది. ౮ ఆ. న "మయభుజగమోక్షణము ని, ర్జయముగ నెఱిగిరి" ఇతలు ప్రాసోజము భర్తృపదమును భర్తివరముగా చెప్పివాడు.

ఈయచోకవి లోకకృష్ణుడగుటను లోకోక్తులను, లోకమువాడుకలోని పదములను బ్రయోగించుటకు గ్రీతిగలవాడుగా నితనిగ్రంథమువలన చెలియబడును.

C. N. ROW,
1937.

ఈ చిత్రము ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము నుండి తీయబడినది. శ్రీ చాళుఖ్య వాగ్గేయరూపుగాలు దీనిని చిత్రించిరి.
శ్రీ పంతులుగారికి ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము 'కళాప్రపూర్ణ' విరునమునాన గౌరవించినది.

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమునకు లక్ష్మీనారాయణులు దానమిచ్చిన

శ్రీ విఠవాన్మూర్తు
మహారాజుగారు

నీతి ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము
డి. లి. కె. కేసుమునిచ్చి
గౌరవించినది.

శ్రీ విఠవాన్మూర్తు
మహారాజుగారు

నీతి ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము
డి. లి. కె. కేసుమునిచ్చి
గౌరవించినది.

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమునకు లక్ష్మీనారాయణులు దానమిచ్చిన

శ్రీ నిజాముక్రభువగారు

వసంతసేన

కవిస్థలం కృష్ణమాచార్యులు

వెలయాలు అని వసంతసేనమీద మన కుడు ప్రేమ తగ్గుటలేదు. నాటకములో ఎక్కడను నాయకా నాయకుల జాతిభేదము మన కంతగా కనబడుట లేదు. వారి సౌందర్యము, వారిశీలము, వారి ప్రేమలో మునిగి యున్న మనకు వారి జాతిభేదమును గమనించుటకు అనకాశమే లేదు!

కవి వసంతసేనను అంగంగముగా వర్ణించుటయేమో లేదు; కాని, సాటిలేని ఆమెసౌందర్యమును ఎట్లో మన హృదయములలో అచ్చవేయగలిగినాడు. మొదటి యంకములోనే ఆమెనుకుమారశరీరము మన అంతర్దృష్టికి ఆగవచుచున్నది. వెంట బడుచున్న శకానునిబారినుండి ఆమెను కాపాడవలెనని మనము తహతహాసుడు చున్నాము. ఇంతవరకును మనకు చారుదత్తుని పరిచయము లేదు; వసంతసేన ఏవరో కూడ తెలియదు: ఆయినను, ఆమె భద్రముగా నుండవలెనన్న తహతహామాత్రము మనహృదయములలో గట్టిగా నాటుకొన్నది. ఆమె శకానుని చేతులలోనుండి — మరల చిక్కుకొనుటకు వీలులేకుంక — తప్పించు కొనినపిదపగాని మనము కుదుటబడుటలేదు. ఆమె చారుదత్తుని ఇంటిలోనికి పోయినప్పుడే మనగుండప్రేమ తగ్గుచున్నది. బ్రాహ్మణుని యిట్లు; అదియునుగాక ఉత్తరువులేదు; అందు

లోను ఆడది; చీకటిలో ప్రవేశించవచ్చునా, అని యోచనచేయుటకుకూడ మన కోరిక లేదు. అప్పుడే ఆమె చారుదత్తుని యింటి వారిలో నొకతె యైనట్లు మనకు లోనినది.

చారుదత్తుని అందరును పొగడుచుండుట ఆమె వినియున్నది. ఆముద్దుపేరు విన్నప్పుటి నుండియు అతనిపై మరులుగొనియున్నది. కామదేవునిగుడిలో అతనిని చూచినది; పరిచయము కలిగినది — ఒడలుతెలియని మోటు పడినది. అతనెక్కడ, తానెక్కడ? పోపామ్మనునేమో అని భయపడి అప్పుడే ప్రేమభిక్ష పెట్టమన లేకపోయినది. అదేకారణము — చారుదత్తుని యింటికి వచ్చి, ఏదో ఒక నెడముమీద తననగలు అక్కడ పెట్టి పోవుటకు.

ఆ కామదేవునిగుడిలోనే వసంతసేన కూపరేఖావిలాసములు చూచి, చారుదత్తుడును స్తబ్ధుడైనాడు. ఆమెసాభాగ్య మెక్కడ, తనదౌర్భాగ్య మెక్కడ? — గొంతెమ్మ కోరికలు కావుకదా! వసంతసేన తప్పక గుణములకు లొంగగలదు... ఏమో! ఎవరికి తెలియును? — ధనమునకు లొంగిన యెడల?... కాబట్టి, “మనము నిరుపేదలము; ఆమె మనకు దొరుకునదికాదు” అని — తనమైతేయుని తృప్తిపరచుట తైనను — అనక తప్పినదికాదు చారుదత్తునికే.

శత్రు సమీపముననున్న వారు యిరువురై ప్రేమ
లును ఒకరిది ఒకరిది తగియున్నదని మనకు
చాల తృప్తి కలుగుచున్నది. ఉజ్జయినిలో
చారుదత్తుడు కాక ఇంకెవ్వడును వసంత సేనకు
సౌఖ్యము కలిగింపలేదని మన సమ్మతము.
దూతను విడిచినయెడల, వసంత సేన తప్ప
ఇంకెవ్వరెయ్య చారుదత్తునికి సౌఖ్యము కలి
గింపలేదనియు మన సమ్మతము.

ఉజ్జయినిలో ఇరువురును సుప్రసిద్ధులే.
వారి కీర్తి సేనపాత్రలవరకును ప్రాప్తినది. “సీకు
చారుదత్తుడును, వసంత సేనయు తెలియని
యెడల చంద్రుడును వానిని వెన్నాడియుండు
చంద్రికయును తెలియనియట్లే” అన్నాడు
చందనకుడు.

ఇరువురును ఒకరి యిడుమలు చూచి
జాలినడక ఉండలేరు. విదూషకుడు పాపురపు
జంటను వేరుచేయ నెంచినప్పుడు చారు
దత్తుడు “పాప మాపాపురము తనపెంటితో
డనే యుండనిమ్ము” అనుచున్నాడు. మన
నికయు, ఆమె ప్రియుడు శర్వలకుడును మాట
లాడుచున్నప్పుడు “ఎవరి వినోదమునకును
అంతరాయము లేకుండును గాక” అని నద్దు
చేయక దూరముగాపోయినది వసంత సేన.

వసంత సేన అప్పరనకుపుట్టి అడవిలో
పెరిగిన శకుంతల కాదు; అంతఃపురములో
పుట్టి, అంతఃపురములో పెరిగిన మాళవికయు
కాదు—నగరములోపుట్టి, నగరములో పెరి
గిన నాజాకుండచు. అడువారికి అలంకారము
లైన గుణముల కామెయెడ ఏలోటును
లేదు. మదనికాశర్వలకుల రహస్యభాషగా
ములు వినరాదనిదూరముగా తొలగునప్పుడు,

శర్వలకుడు తన పేరుచెప్పుటవిని, మనసు
మార్పుకొని తిరిగివచ్చి వారిమాటలు పొంచి
యుండి వినుచున్నది. మరల చారుదత్తుడు
మరణదండన తప్పించుకొన్నప్పుడు అతని
వధ్యమాల తీసి అక్కడికి బంధించితేబడిన
శకారుని మెడలో వేసినది.

వసంత సేన చారుదత్తుని పేదరికమును
బట్టియే అతనిని వలచినది. తనకు మంచి
వార్తను తెచ్చిన వసంత సేన చెలికత్తెను
బహుశరింపవలెనని ఉంగరముకొరకై ఉత్త
ప్రేలిని చూచి తలవంచుకొన్న చారుదత్తుని
చూచి, “అందుకే నిన్ను ప్రేమించుట” అని
తనలో అనుకొన్నది వసంత సేన. ఆమె
శకుంతలవలె, మాళవికవలె గాఢముగ ప్రే
మించినను నిజముగా ఆమె ప్రేమకు సాటి
పోర్నియూప్రేమ; ఇమోగెప్రేమ. ఆమె ప్రేమ
లో సంశయము లేదు; అసూయ లేదు. ఆమె
ధూతను ద్వేషింపలేదు; ధూతయెడ ఆమెకు
సోదరీభావము. ఆమెను కొలుచుటకుకూడ
తయారు. ధూతకుకూడ ఆమెయన్న ద్వే
షము లేదు. చారుదత్తుడు వసంత సేనను
ప్రేమించుట రహస్యముకానేకాదు; ధూతకు
బాగుగా తెలియును. తాను వసంత సేనను
ప్రేమించుటలో చారుదత్తుని కేమియు
దోషము కనబడుటలేదు. “ఇది ప్రాయపు
నేరముగాని శీలపునేరము కాదు” అనుచు
న్నాడతడు.

ఏదైనను సరియే, చారుదత్తుని దన్న
యెడల అలిపివ్రత మగును వసంత సేన
దృష్టికి. తాను మదపుటనుగును సమా
ధించిన నేర్పునకు మెచ్చి, గుంపులో నెవరో

యిచ్చిన దని కర్ణపూరకుడు తనకు వస్తు
మును చూపినప్పుడు—గుంపులోని యతడు
చారుదత్తుడే యని గ్రహించి — అది మల్లె
పూలవాసన కొట్టుచున్నదా చూడ మని,
వస్తుము తనప్రియునిదే యని నిశ్చయించు
కొని, కొంచెముకూడ సంశయములేక దానిని
తనపై కప్పకొన్నది వనంతుసేన. మరియు,
సంవాహకుడు చారుదత్తుని కొలువులో
నుండె నని యెరిగినవెంటనే వానికి ఆనన
మిచ్చి, ముందటికంటె బాగుగ ఉపచరించి
నది.

వనంతుసేనకు ప్రియుని చూడ ఎంత
యుబలాటమో ఎంత నిశ్చయమోచూడుడు.

“ఉదయన్తనామ మేఘా
భవతు నిశా వర్ష మవిరతం పతతు
గణయామి వైవ సర్వం
దయితాభి ముఖేన హృదయేన.”

అనుచున్నది.

ఆమెకు తల్లిమీద యెంతప్రేమ యుం
డవలెనో అంతే. ఆప్రేమను ప్రియునియెడ

తనధర్మమునకు అడ్డుతగులనీయలేదు. రాజు
యొక్క బావమరదికి స్వాగత మివ్వమని
అమ్మ ఆజ్ఞాపించినది కాని సాధ్యపడ దని
ధైర్యముగా చెప్పినది వనంతుసేన.

చారుదత్తుని కొడుకుమీద వనంతు
సేనకు గల మమకారము లేతయెడలలో
పుట్టి వెరిగెడి నిష్కల్మషమైన అనురాగము.
మట్టిబండిని పారద్రోసి, బంగారుబండి
కావలె నని యేడ్చుచున్న ఆవిడ్డను చూడ
లేక వనంతుసేన వానికి తన నగ లిచ్చినది;
కాని ఏడ్చుచు ఇచ్చినదని తీసుకోలేదు
వాడు. అవును; ఏడ్చుచునే యిచ్చినది;
ఏడువక ఉండలేకపోయినది. చారుదత్తుని
గిరువేదతనము, బాలునికి బామ్మలుకూడ
లేకపోవుట చూచి ఆమెకన్నులలో నీరు
తరిగినది.

వనంతుసేన మనలోకములో పుట్టి వెరిగి
నది. మనవంటి మనిషి; అందులో స్త్రీ.
కవిమహాశయుని ఇంద్రజాలమువలన మన
హృదయములు వనంతుసేనాసహధర్మచరము
లగుచున్నవి.

‘వినుకలి - కనుకలి’

నేలటూరు వెంకటరమణమ్య

వినుకలి అనుపదమునకు ‘వినికి’,
‘అకర్ణనము’ అను సర్థములను జెప్పి బ.సీ.తా
రామాచార్యులవారు ఏజ్ఞనహరి పంశము
ఉ. భా.(3. 23)

కని పరిమేష్ఠిచేసిన జ

గత్రీయసర్గమునందు నెవ్వధం

బునఁ బాలుపారు నద్యుతపు

మూర్తులుగల్గెనె ఓనివిన్నయ

వినుకలి యెట్టులైన నొక

వెంట సహించితి నింత నెట్లు నా

మనసున కోర్వవచ్చునన

మాసవిలోకన రాగవేదనల్.

అనుపద్యమును ఉదాహరించియున్నారు.

‘కనుకలి’కి పదమునకు ‘చూపు’ అనియర్థము
నిర్వచించి, బ. సీ. గారు తదాధారముగ
ప్రభావతీపద్యము ములోని (3. 24)

వినుకలిచేతనే విరహ

వేదన నామది నింత వర్ధిల్లె

గనుకలి నిట్లు చిత్రఫల

కంటకు గాంచిన యింతి నెమ్మనం

బునఁగడు నింత కెంతవరి

పూర్తివహించునో యెంతనొచ్చునో

ఘనమని వింటిఁ జిత్తరువుఁ

గన్గొనుప్రేమయు నేమిసేయుదల్.

అను పద్యమును ఉదాహరించియున్నారు.

వై యుదాహృతపద్యములందు యీపద
ములకు బ.సీ. గారు నిర్వచించిన ‘వినికి’ ‘చూ
పు’, అనువానికంటె ఎక్కువయర్థము కలదని
నాతలంపు. ‘వినుకలి’, ‘కనుకలి’ అనుపదములు
‘విను’, ‘కను’ అనుక్రియలనుండి యుత్పన్న
ములు- విను + కలి, కను + కలి. ఇవి ‘విను’,
‘కను’ క్రియలనుండి పుట్టిన నామవాచకము
లని బ. సీ. గారు తలచినట్లు తోచుచున్నది.
అగుననుకొందము. కాని ‘విను’, ‘కను’
అనుక్రియాపదములకు ‘వినుడు’, ‘కనుడు’
అను నామరూపము లుండినట్లు గ్రంథముల
వల్ల జెలియుచున్నది. వినికి ఇష్ట
గ్రాంథికభాషయందు ‘వినుట’ ‘కనుట’
యనియు, వ్యావహారికమున ‘వినడం’,
‘కనడం’ అనియు రూపములు. దృష్టార్థమున
‘కను’ క్రియయు, తజ్జనితమగు ‘కనడము’
వ్యావహారికమున పంతగా ప్రచారమున లే
కున్నను ‘విను’, ‘వినడము’లు సర్వసామా
న్యముగ వాడుకయందున్నవి. ఈ పదముల
కును ‘వినుకలి’ ‘కనుకలు’లకును భేద
మేమేనియు కలదో, లేక యవి సమానార్థ
కములో విచారించవలసియున్నది. సమా
నార్థకము లైనచో ‘వినుకలి’, ‘కనుకలి’ శబ్ద
ములలోని ‘విను’, ‘కను’ క్రియాపదములకు
‘కలి’ యను ప్రత్యయ మేల చేర్పబడినది?
ఈప్రత్యయమున కేమేనియు సర్థముకలదా,
లేక నిరర్థకపదమా? బ. సీ. గారిచే ఉదా

హృత పద్యములను తరచి చూచిన విషయము కొంత బోధపడునని నమ్మెదను. సూరనగారి పద్యమున 'వినుకలి' చేతనే విరహవేదన కలిగినట్లు చెప్పబడియున్నది. 'వినుకలి'కి 'వినుట' యని యర్థము చేసికొందు మేని, ప్రభావతినిగూర్చి హంసిచెప్పిన మాటలు విన్నంతటనే ప్రద్యుమ్ననకు విరహవేదన కలిగినదని గ్రహించవలయును. కాని శ్రవణమాత్రముననే విరహవేదన కలుగుట యెట్లు? మోహము కలుగవచ్చును. మోహోదయమునకు కారణమగువ్యక్తితోడ సంయోగము కుదరకపోయినప్పుడు విరహము కలుగును. తత్కారణమున విరహవేదన. కావున కేవలము 'వినుట'చే విరహవేదన కలుగుట యసంభవము. అయిన, సూరనగారిట్లు చెప్పట యజ్ఞానముచేతనా? అజ్ఞానమును సూరనగారి కారోపించువంతటి ప్రజ్ఞావంతుడను గాను. అట్లారోపించుటకు నవకాశమును లేదు. 'విను' క్రియకు 'కలి' శబ్దమును దగిలించుటచే ప్రద్యుమ్ననకు ప్రభావతినిగూర్చి విన్నంతటనే 'తగులము' గలిగినని సూచించి యట్టి శ్రవణజనితమైన తగులముచే విరహవ్యథ కలిగినని చెప్పియున్నాడు. 'కలి' శబ్దమున కింతయర్థము కలదని ఎఱ్ఱనగారి పద్యమువలనను తెలియవచ్చుచున్నది. శ్రీకృష్ణుడు వివాహార్థమై నాచికొనపోవడలంచిన రుక్మిణీదేవియొక్క ప్రభువందర్శన మైనంతటనే, "దీని విన్న యవ్వనుకలి యెట్టులైన నొక గుంట నహించితి నింక నెట్లు నామనసునకోర్వ వచ్చు ననమాన విలోకనరాగము" అని చింతించెను. ఇచ్చట 'వినుకలి'కేమియర్థము చెప్పవలయును? బ. సీ. గారు చెప్పిన 'వినికి'

యనుకూలపడునా? అట్లయిన రుక్మిణీని గూర్చి విన్న 'వినికి'ని శ్రీకృష్ణుడు జేడోయొక విధమున నహించెనని గదా యర్థమగును? అతడు విన్నది నిందావాక్యములా, లేక రుక్మిణీకృష్ణునకు శత్రురాలా? కాదుగదా? మఱి ఆమె కృష్ణుడువలచిన ప్రియురాలు. ఆమె సౌందర్యవర్ణనాత్మకము లగు మాటల 'వినికి'ని కృష్ణుడు కష్టముతో నహించుట యెట్లు? అది యాతని శ్రోత్రపేయములై యుండవలయును గదా. అతడు వానిని గడునానక్తితో జేడయొగ్గి వినియుండవలయును గదా! కావున బ. సీ. గారు నిర్వచించిన యర్థ మిచ్చట పొందుపడదు. చక్కగ విచారించిన 'వినుకలి'యన వినుటవల్ల కలిగిన మోహము. నారదునివల్ల రుక్మిణీసౌందర్యమును విని కృష్ణుడు మెవై మరులుకొనెను. అట్లు వినుటవల్ల కలిగిన మోహము, అనగా 'వినుకలి' యార్యసూడనిదైనను, దాని నెట్లో కృష్ణుడు డోర్చుకొనియుండెను.

'వినుకలి'లోని 'కలి'కింత యర్థముకలదు. ఈ విషయము 'కనుకలి' శబ్దవిచారమువల్ల తెల్లము కాగలదు. 'కనుకలి' యన చూచుటవల్ల పుట్టిన మోహము. మైని యదా హృతమైన సూరనగారి పద్యమున 'కనుకలి' కిదియేయర్థము. ప్రద్యుమ్న డిట్లుతలచెను. "వినుకలి"చేతనే నే నింత మనోవేదన బడుచున్నానే; హంసి చెప్పిన రీతిని, నారూపమును 'చిత్రఫలకంబున గాంచవయింతి' (ప్రభావతి)యొక్క నమ్మనంబున 'గనుకలి'వల్ల కలిగిన విరహవేదన 'గడునింత కెంత పరిపూర్తి పహించునో' కదా! 'కను

కలి'ని "విలోకనరాగవేదనల్" అని సంస్కృతీకరించి ఎట్టున 'కనుకలి'యనగా 'చూచుటవల్ల కలిగిన మోహ'మని స్పష్టీకరించి నాడు. ఈమాట సీయార్థముననే ప్రాచీనులగు ఇతర కవిపుంగవులును ప్రయోగించి యున్నారు. ఇందుకొండు రెండుదాహరణములు - కేతన దశకుమార చరిత్రయందు ప్రమతి కథను వర్ణించుచు ప్రమతిచే నీవాక్యమును బలికించినాడు :

మున్నుఁ గనుకలిగాఁకచే బన్నములకు
వచ్చి యలదురి నే నుజవనములోన
నగ్గలించిన వలవంత బెగ్గలించు

చున్న వో నయ్యెడకునొక్కయువివవచ్చి.
కనుకలిచే 'కాక' కలిగెనట! బ. సీ. గారి నిర్వచనప్రకారము చూచుటచే కలిగిన జ్వరమని యర్థము చేసికొనవలయును. ప్రమతి భయంకరరూపమును బాడగని వెఱచుటచే జ్వరమువచ్చినా? కాదు. అతడు యక్షిణే చెయ్యమువల్ల ఒకనాటిరేయి వింధ్యారణ్యమున నిద్రించుచు మేల్కొని శ్రావస్తీ పురాధీశుని కూతుపర్యంకమున ఆ కుమారి కౌగిట బవలించియుండుట గాంచెను. మరల నిద్రించి మేల్కొని యథాప్రకారము వింధ్యాటవియందే యుండుటను కనుగొనెను. కాని నిద్రయందుగాంచిన రాచకన్నీయయందాతని మనస్సు లగ్నముకాగా నామెను వెతకుచు నాతడు శ్రావస్తీకిబోయి యొక యుద్యానవనముబ్రవేశించినప్పుడు మైతెప్పినరీతిని తలపోసెను. కావున, అతడు గాంచిన చూపుభయంకరమైనది కాదు. మనోహరమైనదే. అగువేని చూచుటవల్ల కాక పొడముట

యసంభవము. 'కనుకలికాక' యనగా చూచుటవల్ల కలిగిన మోహముచే పొడమిన మోహజ్వరము. ఈయర్థమే వెన్నెలకంటి అన్నయ్యగారి భోజశకుమారచరిత్రయందలి

"కనుకలిఁ జిక్కి యేను లిగి

కౌగిటఁ తేర్చుగగోరు నానలో

జనయనయల్లు కుంజరమి

పంబునఁ జైబడి యిట్లుకొగిలిం

చిన,"

అను పద్యమువల్లను ప్రతిపాదించబడుచున్నది.

ఇందువల్ల 'వినుకలి, కనుకలి' శబ్దములయం దంతర్గతమైన 'కలి' యొక ప్రత్యేకపదమనియు, దానియర్థము 'మోహ'మనియు తేలినది. కాని 'కలి' అనుమాటకు మోహమను నర్థము కలదనుట కెద్దియేనియు నాధారముగలదో విచారితము.

'కలి' యనుపదము నామవాచకము: ఇది (మోహార్థమున) ప్రత్యేకపదముగ నెచ్చటను గాన్పించదు; కాని నీనియం దుత్పన్నమైన 'కలమ' అను క్రియాయోగము ప్రాచీనగ్రంథములయం దగడకు చున్నది. మంత్రీభాస్కరుని (తిక్కనతాత) రామాయణము అరణ్యకాండలో (౧. ౧౩౮) శూర్యణఖ శ్రీరాముని గాంచి వలచి, తనవలపు నిట్లు వ్రకటించుచున్నది:

బలిమి జగత్ప్రియంబుఁ బలు

బాములఁ బెట్టుచు దేవతావధుల్

పెలుకులఁ బంక్తికంఠఁడను

వేరఁ దనర్చిన దైత్యభర్తకుం

తెలియలఁబేరు శూర్యణఖ

చప్పడిదేమి మహేశ సీకు నేఁ

గలచితి విన్నుదక్క నోరుఁ

తైకొన నివును బాయు మీసతికా.

వావిల్ల వారిచే ముద్రితమైన భాస్కరరామా
యణము ప్రియందు 'కలచితి' అని యున్నది.
కాని యిది తిప్ప. అచ్చుఁ గూర్చువారో,
లేక పరిష్కర్తలో యీహాసహను బ్రహ్మ
దించివారని తలఁచెదను. 'కలచితి' యను
సూక్ష్మ సాధువు. తాళపత్ర ప్రతులను
శోధించిన 'కలచితి' ననియే యుండునని నా
నమ్మకము. పండితోత్తము లగు నామిత్తు
లోకగు ఇచ్చట 'కలచితి' నన 'సంగమిం
చితి' నని యర్థము జేసికొనవలయు ననిరి.
కాని వైద్యములో శూర్యణఖయొక్క వాక్య
ములను జక్కఁగఁ బరీక్షింపరైరి. శూర్య
ణఖ రామునిపైఁ దన వలపును బ్రథమ
మునఁ బ్రకటించు తా విది. రాముఁ డది
యెవ్వతెయో తత్సూర్య మెఱుంగడు.
కావున నది న్యవరిత్రను జెప్పకొనవలసిన
యవసరము వచ్చినది. "ఓరాజా! దేవతలు
భయముచే గంప మొందునట్లు ముల్లోకము
లను బాధపెట్టినట్టి పంక్తికంఠఁ డను
రాక్షసరాజు చెలియలను" అని తన యా
న్నత్యమును వెల్లడిపఱచి, "ఇంక నేను
చెప్పవలసినది ఏమి యున్నది? ఒక్కటే.
నిన్ను నేను గలచితిని. నినుందప్ప యన్యుల
నంగీకరింపను" అని తన మనోనిశ్చయమును
చెలియఁజేసెను. ఇచ్చట 'కలచితి' అనఁగా

'సంగమించితి' నని యర్థము చెప్పికొనిన,
సంగమము చేసినపిమ్మట శూర్యణఖ
రామున కావిషయమున నెఱుకపఱవవల
సిన యవసర మేమి వచ్చినది? సంగమము
చేసిన విషయము రాముఁ డెఱుంగఁడా? అతఁ డెఱుంగక సంగమ మగుట యెట్లు? మఱియు, నిన్నుదక్కనోరు తైకొన ననిబా
స నేయుట యేల? సంగమించియున్న తైకొన
కయో సంగమము నడచినది? లేక, శూర్య
ణఖ యన్యార్థనక్త యని రాముఁడు తంకింప
నాశంకను వివారించుటకు నిన్నుదక్క నన్యు
లను తైకొన నని నమ్మక మొనఁగినదా? అట్టి దేదియును లేదే. కావున 'కలచితి'
నను మాటకు 'సంగమించితి' నన్న
యర్థము పోనఁగడు. 'కలచితి' నవ 'వలచితి',
'మోహించితి', 'మరులు గొంటి' ననియే
చెప్పవలసియున్నది.

మఱియు, ఆంధ్రకవులయందు ప్రాచీన
తముఁ డగు నన్నెదోడుఁడు 'కలుచు' అను
క్రియను నీయర్థమందే పెక్కుపర్యాయములు
బ్రయోగించియున్నాఁడు. పరమశివుఁడు
కృత్రిమవటుస్వరూపియై తపం బొనర్చెడు
పార్వతీదేవి మనస్తైర్యము నారయఁ దలఁచి
తపోవనంబునకుఁ బోయి యచ్చట పార్వతీ
దేవి పరిచారికలవలన నామె శివుని నాడు
నిగాఁ గోరి తపమునల్పుచున్నది యెఱింగి,
శివుని నేలిదము నేయఁదొడఁగి యిట్లనియెను:

ఎట్టెట్టా శివుఁ గల్పె నంటి, నిక మా
యీతన్ని? దకా గల్వఁగా
నట్టుల్ మెచ్చకయున్న వే తపమునే
యంజొచ్చె నున్నాతఁడే

ముట్టుం బోలినవానిఁగాఁ దలఁచియే
మోహించి దేశంబులోఁ
బుట్టంబుట్టులు మాలెనే నగజ యా
భూతేశ్వరుం గల్వఁగాఁ.

కు. సం. ౭. ౮౫౧.

వారిరుహానన నీరూపుఁగనుగొన్న
నలకూబరుండైనఁ గలచివచ్చు.

కు. సం. ౭. ౮౫౩.

తగరము వాడిచేసి వెడ
తాపసి నాకడ బీరగాఁడుగాఁ
బొగడెడు నీవు మాకలుగఁ
బోయెను లోకమువారు భిక్షకుఁ

నగనుత గల్పిపోయె నని
నవ్వుదు రాతఁడు నీకుఁ గల్వఁగాఁ
దగని బుద్ధిసెప్పఁ డిది
తప్పె నరానన నీకుఁ జూడఁగాఁ.

కు. సం. ౭. ౮౬౪.

నేరక కల్పి భిక్షకుని
నీవొక పెద్దగఁ జేసె దింత...

కు. సం. ౭. ౮౬౫.

పులిగూడు దిండిగొఱగం
గలిచియు నోచెల్లయింత గల్పించెడు శ్రీ
గలవాని దగినపురుషం
గలిచిననీకన్ను దోయిఁ గనుడరుదనుమా.

కు. సం. ౭. ౮౭౪.

మఱియు, మన్మథుఁడు దేవేంద్రునితో
నిట్లు బింకము వల్కెను:

.....

..... నీవు దన్నుఁగ

ల్పిన నొకుఁ దాను గల్పి చను
చేడియ గల్గినఁ జూపు తెచ్చెదఁ.

కు. సం. ౪. ౩౯౯.

పై యువాహృత పద్యములయందు
'కలుచు' శబ్దార్థము తెల్లము గావించఁబడి
నది. 'కలుచు' అనఁగా 'వలచు', 'వలగొను'
అనియే ప్రాచీను లర్థము చేసికొనిరి. తరు
వాత సీమాట వాఙ్మయమున నంతరించెను;
కాని 'వినుకలి', 'కనుకలి' యను సంయుక్త
పదములయందు దాని మాతృక యగు
'కలి' శేషించియున్నది.

మ హా మాయ

[ఏ కాంక్షిక]

మల్లాది అవధాని

చరిత్ర: గిరిగిరి జాలై గి న ఆగ్రానగరమున
మహాగ్రమయిన భూకంపము కలిగినది. పర్వతములు
చరించినవి. భవనములు కూలినవి. ప్రజాసహస్రములు
నిమగ్నకాలములో పరమపదించిచారు. అంతకు పూర్వ
ముగాది, అటురీరువారిగాది అట్టి భూకంప మీ భారత
వర్షమున నెన్నమా కలగలేదని చరిత్రకారులు వ్రాస్తు
న్నారు. వాటి కథ—

* * * *

(సమయము: రాత్రి. ఆకాశమున చంద్రబింబము
ప్రకాశిస్తున్నది. చిన్న చిన్న నువ్వుతువకలు కదులుతూ
కలుసుకొంటున్నవి.)

స్థానము: ఆగ్రాలో ఉద్భావము. మూరమునుండి
'బుల్ బుల్' నీవముగా అరుస్తున్నది. కెఫారి విరియ
టూచినది. ఎదురుగా వారికేళ్ళవృక్షములు వరుసలో
నున్నవి; చెన్నైలో పొడువయిన నీడలు వేస్తున్నవి.

కనంబముదరి నొక పెద్ద యినువబోను ఉన్నది.
దాని దగ్గరకు తారార్ భాస్ వెళ్లుతున్నాడు. అతని
చేగుబో ఖడ్గము మెరుస్తున్నది. వెల్లి బోనుకు మూర
ముగా నిలచి సంకేహించుతూ గజముల సందులలో
నుండి లోపలకు చూస్తున్నాడు. అతని చెనుకనుండి
కయ్ జాదాభాస్ వచ్చి నిశ్శబ్దముగా నీడలను నిలచి
నాడు.)

కయ్ జాదా: (గట్టిగా) తారార్.

తారార్: (త్రుళ్ళిపడి చెనుదిరిగి) నీవబోయి!
బల్లి! ఇంకా నాగుండె దవదవ కొట్టుకొంటూనే
వుంది.

కయ్ జాదా: (చిరువత్సవో) నేను కాకుంటే
నురెవ రనుకున్నావు?

తారార్: సుల్తాన్ వారు పాతాత్తుగా వచ్చా
తెమిటి చెప్పా అనువని గతుక్కునున్నాను.

కయ్ జాదా: తప్పవనిచేస్తే మన స్ఫూలానే
తేజానుపదీపోతుందిలే!

తారార్: నేను చేసిన తప్పేమిటో కాస్తచెప్ప
గలవా?

కయ్ జాదా: (పరిహాసముగా) నువ్వుచేసిన పని
తప్పవగలవా? చూదామనిపించింది. ఒకసారి బోను
దగ్గరకి వెళ్లావు. అంతే!

తారార్: ఇదా నీ ఆనమానం! లోపల యేమో
వప్పవయితే దగ్గరకి వెళ్లి చూస్తున్నాను. ఇంతలో
నువ్వు విచ్చావు. సరేగానీ చూశావా?

కయ్ జాదా: తోవఖానా దాటి ఫర్లాంగు
దూరం వచ్చిది చూసినవచ్చాను. సుల్తానువారు వచ్చేజాడే
దేహికనబడలేదు.

తారార్: అయితే యీరాత్రంతా తెల్లనార్జూ
యీ బోనుచుట్టూ తిరుగుతూ మనమిద్దరమూ పడిగావులు
గాయవలసిందేవా?

కయ్ జాదా: అధికార్ల తెలుపు లీలాగ నేమిస్తు
న్నాయి. ఇనపబోనుకు కావలా యెందుకుచెచ్చ?

తారార్: వెల్లిగామాటాడు నాయనా, నోడల
మూడా చెవులుంటాయి.

కయ్ జాదా: ఫర్వాలేదు. ఇక్కడ నోడలు
లేవులే.

తారార్: బాగరంచెయ్యాలి కాబోలురా భగ
వంకుడా?

—శయికాదా : (పరిహాసము) నే నింటికిపోవా?
ఒక్కడేవు వానిగా యిక్కడ మేలుకుందువుగాని.

తార్తార్ : ఒక్కడనూనా?

శయికాదా : కాదుకాదు. ఇద్దరూ!

తార్తార్ : ఇద్దరెవరు?

శయికాదా : మహ్మద్ హానూ.

తార్తార్ : (ఆపులించి) ముల్తా నీరాత్రి వచ్చిందని
తాడు.

శయికాదా : భరిష్టమైతే వెళ్ళివస్తావే!

తార్తార్ : భరిష్టమైతే అట్లుకు బాగావుంటుంది.

శయికాదా : (ఆశ్చర్యంతో) ఏమిటి?

తార్తార్ : అట్లు అన్న ప్రతిమాటా జరిగిపోతుంటుంది. ముల్తాన్ కాక పోలి మేరలకు రాలేదని గతసంవత్సరం చెప్పిందట. పరిగ్తా అలాగే జరిగింది. అంతచూరమూ చెల్లి పైకిమల్లో కలరా తగలగానే తిరిగివెళ్ళిపోవచ్చును.

శయికాదా : ఎవరు?

తార్తార్ : మొన్న నేం జరిగిందో విన్నావు కదా! ధూల్ పూర్ మహాశ్వరాలయం మన ముల్తాన్ వారు ముట్టడించారు. 'ఎన్నటికీ యీశురక యీ ఆలయంలో ప్రవేశించలేదని' అట్లు పలికింది. అంతే అయింది.

శయికాదా : ఓయి నీయిల్లు బంగారంగాను!
హిమాలయాల్లోంచి వచ్చిన విశాచపుష్పిల్లును సరించా
య్యాగాధ అంతాను.

తార్తార్ : విశాచపుష్పిల్లు! ఏం మాటన్నావు?

శయికాదా : వాడేవు కొరకొర చూస్తున్నావే!

తార్తార్ : విశాచపుష్పిల్లు!

శయికాదా : పిల్లలొందరు 'ముల్తాను ధూల్ పూర్ నుండి ఒక విశాచపుష్పిల్లును తెచ్చివేసి తెచ్చా'డని

అంటున్నారు. నేను విన్నాను, అన్నాను. వామీద నెందుకొకటం?

తార్తార్ : అట్లుకళ్లు తగతక ముత్యాలైతే మెరుస్తున్నాయి. చీకటిరాత్రి గరికపువ్వులమీద యెరుగుతున్న మిణుగురుపురుగుల్ని చూశావా? వంకలు తిరిగిన ఆ దిన్న నీలికళ్లు అచ్చం అలాగే వున్నాయి.

శయికాదా : మన ముల్తానువారు రావినగ్రంథం ముల్తా చదివితే విన్నాను. అందులో వర్ణనలాగ వుంది నీ వర్ణన.

తార్తార్ : మెరుపువేపు లేరిపాచమాడలేవట్టే అట్లు కళ్లలోకి చూడలేము. నా ఒళ్లు గుల్లుమంది తలచుకుంటే ఒళ్లు గరిపాడుతుంది.

శయికాదా : చక్కగా వుందా రేమిటి?

తార్తార్ : మాబాగా అడిగావు! దిన్నతనంలో నేను జనానాలలో తిరిగేవాడను. ఎన్నడూ నా జన్మలో ఎక్కడా అటువంటి మహాచక్కని పిల్లను చూడలేదు. నాకు మాటలురావు. ఆ పగవంజ్రాసలవంటి పెదవులు, నిగనిగ మెరుస్తున్న కంఠమా... ఒక్కటే మాట విను. ఆమె యీ లోకంమనిషి కాదు.

శయికాదా : హిందువుల్లో 'కొమినీ పికాచా' అంటూ వొక తేగ వుంటుంది.

తార్తార్ : ఊరుకో!

శయికాదా : భూయీ! నిన్న దివలలో వేసుకుంటాంది. పిల్లలవాడవు. అక్కనక్కన చచ్చావు గుమా!

తార్తార్ : ప్రిమాటలు. దెయ్యాలూగియ్యాలూ అబద్ధం. అట్లు హిమాలయాల్లో కాంచనంగా అడవి కొద్దిహారాల వెనక కుటీరంలో వుండేదట. మన ముల్తాన్ హింసూఆలయాలు నేలమట్టంచేసి అక్కడే మనలేదులు కడుతున్నాడని విని చాలాభేద పడిందట. మధురలో వదిలేదుగా మన తీరకట్టగానే యిక కోపం పట్టలేక మంచుకొండల్లోంచిదిగి వచ్చిందట. వాటినుంచి ముల్తాన్ ఒక్క అలయమయినా ద్వంశం చెయ్యలేకపోతున్నాడు.

శయ్యకాదా: ఇదంతా దాని మహత్తే అం బాధ కాబోలు!

తార్తార్: కాకుంటే యింకేమిటి? మనవాళ్లు కాబోలొ కాలిపెట్టలేకపోయినారు. కలరా తగిలి తిరిగి వచ్చారు. మల్లా మధుర చెల్లుదామని బయలుదేరారు. సుల్తాన్ కి చచ్చేటంత జబ్బుచేసింది. ధూల్ పూర్ చెల్లారు. కాని ఆలయం పట్టుకోలేక చల్లగా తిరిగి వచ్చారు.

శయ్యకాదా: ధూల్ పూరాలయం ఆపికావత్తు... కాదు. అప్పిలే రక్షించిందంటావా?

తార్తార్: అంతా అలాగే అంటున్నారు.

శయ్యకాదా: సరే చానుదయ్య! మరి ఆలయాన్ని రక్షించిన ఘనరాలు తా నెండుకు కైదీగా మనవాళ్లకు దొరికిపోయింది.

తార్తార్: ఆమెవుద్దేశం మనం కనుక్కొగలమా?

శయ్యకాదా: (విచిత్రముగా నవ్వనివంకచూచి) తార్తార్!

తార్తార్: ఏమి?

శయ్యకాదా: నేనెవరో పోయ్యకొన్నావు? నాపేరేమిటో చెప్పు!

తార్తార్: నీ ప్రశ్న నాకు బోధపడలేదు.

శయ్యకాదా: ని న్నా చెయ్యి మానేశించింది. నిజం నిజం!

తార్తార్: ఓయి పిరికివాడా! నీకు మరిపోయిందా యేమిటి?

శయ్యకాదా: ఇంకాలేదు. దాన్ని చూశాక నీ చూడిరిగానే నాకూపోవచ్చును.

తార్తారు: (ఆవ్రలింది) సుల్తానురాలేదు. నాకు నిద్రకొస్తోంది.

శయ్యకాదా: మరిరాదు కాబోలు. నేనింటికి పోతాను.

తార్తార్: వచ్చాడా అంటే నీవుకనబడకపోతే శత్రుదయం నీతలకాయ యిగిరిపోగలదు నమా!

శయ్యకాదా: ఈ రాత్రి హిందూ చెయ్యిం చేతులో చచ్చేకంటే శత్రుదయం మనసుల్తాన్ చేతులో చావడం నయంకాదా?

తార్తార్: నీసందేహం తీరుకుంది ఒకసారి చెల్లి చూచిరా!

శయ్యకాదా: నేనా? ఒంటరిగానా?

తార్తార్: నేనాడ సాయంబస్తాను పడ.

(ఇద్దరూ బోనుదగ్గరకుచెల్లి నారు. శయ్యకాదా సందేహిస్తూ భయముతో బోనులోనికి తొంగి చూచి వాలంగడుగులు దూరము వచ్చివాడు.)

శయ్యకాదా: తార్తార్! తార్తార్!

తార్తార్: ఏమిటాగ గాభరాపడిపోతున్నావు?

శయ్యకాదా: పొడుగ్గా జడలుకట్టిన బంగారు జాట్టు... ఏమిరుదంతంతటి వొట్ట. తామరమొగ్గలవంటి అరచేతులూ... నిజమే... నవ్వున్న ప్రతీ అక్షరమూ నిజమే.

తార్తార్: ఆకళ్లు చూశానా?

శయ్యకాదా: లేదు. నాచైపు వెనుదిరిగి నించు నివుంది. ఎంతనున్నటి పిత్తు?

తార్తార్: నీకాచమేనా?

శయ్యకాదా: ఉళ్లోచూస్తుంటాగంటే నమ్ముకున్నాను. మాటలు వచ్చునా?

తార్తార్: (నవ్వుతూ) నీకా? నాకా?

శయ్యకాదా: ఆమనిషికి.

తార్తార్: ఏమోతేలేదు. నేను ఆనిషతో మాటాడలేదు. ఆనిషను చూస్తేనే యేదోవొకవిధమయిన భయం...

శయ్యకాదా: ఆ. అదే అదే. అనిషకంకా బంకుకలుగుతుంది, కళ్లు బోలెన్ని సుండె జల్లుమంటుంది.

తార్తార్: ఉదయంనుంచి వొక్కమాటయినా మాటాడి ఆ గొంతు విందామని పదిహార్లు ప్రయత్నిం

చాను గాని లోనుదగ్గరకి వెళ్లితే కనబడకండా గాల్లో యెకలోమించుచు నన్ను వెనక్కి గంటివట్టయివచ్చి పూరు పున్నాను.

శయ్యోజాదా : ఆరిల్లి పికాచంకాదు.

తార్తార్ : ఎంతమాత్రమాకాదు.

శయ్యోజాదా : పేరు ?

తార్తార్ : ఎవరిపేరు ?

శయ్యోజాదా : ఆరిల్లి...ఆ మునిషి పేరు ?

తార్తార్ : ఆరిల్లి పేరా ? ఆరిల్లి పేరూ... మహా... మహా... ముల్లాచెప్పగాదిన్నాను, మరిచిపోయాను, మహాకాళి...కాదు, కాదు మహా మహా... ఆ...మహామాయ !

శయ్యోజాదా : మహామాయ ! మహాకాళిదగ్గర హాన్ని చూశావా ?

తార్తార్ : చూశాను. ఎంతభయంకరంగావుంటుంది. మనసుల్లాన్ ఆరిగ్గహాన్ని మనచిక్కే పెట్టుగా వెక్కిరించాడుకామా ?

శయ్యోజాదా : కాని మహామాయ యెంతచక్కగావుంది !

తార్తార్ : మారావ చూడు నెలుగురు !

శయ్యోజాదా : అవును !

తార్తార్ : అరుగోకొట్టాలు

శయ్యోజాదా : వస్తున్నారు !

తార్తార్ : ను వస్తుంటున్నా !

శయ్యోజాదా : కొట్టాలు దివిటీలు వట్టుకొని వస్తున్నారు.

తార్తార్ : అడుగోసుల్లాన్ !... వెనకవట్లావెనకు ?

(ముందు తొగదాలు పట్టుకొని కొట్టాలు తరువారే సుల్లాన్ సికందర్లోడి అతనివెనుక చాలమంది వృద్ధులయిన కాశీలు మాట్లాడు వస్తున్నారు. సికందర్ తెల్లని మామూలుదుస్తులూ తలకొక పామాస్యమయిన టోపీ ధరించివాడు. అతడు సన్నగా ఆరడుతల పొడు

వుగా ఉన్నాడు. కోరివిముఖము. చిరుగడ్డము. వయస్సు వలకై, వలకైఅయిదు. కాశీలుమాట్లాడు వలచిదుస్తులు ధరించివారు. వారందరకును తెల్లని గడ్డములున్నవి. ప్రతీదానిచేతనూ అగమనిక లున్నవి. తార్తార్, శయ్యోజాదా వేలను మోకరించి కలలువాంచి ప్రజామనులు చేసివారు.)

సికందర్ : మధ్యాహ్నం ఆహార సేయిటి చేసి వారు ?

తార్తార్ : అరటిపండ్లు లోనుపైకన్నంలో నుంచి లోపలకు వదలేకాను.

శయ్యోజాదా : కాని రివలేషన్ !

తార్తార్ : పేరు చూశాను జహాపహ ! ఒక్క పంపవయినా ముట్టుకోలేదు.

సికందర్ : ఉదయంనుంచి భోజనమేలేదు !

తార్తార్ : లేదు. మంచిదీళ్లయినా తాగలేదు.

శయ్యోజాదా : ఒక్కమాటయినా మాటాడలేదు. మాటలు రావుకాబోలును.

శయ్యోకాశీ : మూగిమనిషి కాదు. భూత్ పూర్ హిందూఆలయం పవిత్రస్థలానికి వెళ్లివచ్చును ఆలయగోపురంమీద నిలుచుండి, సంస్కృత భాషలో కాబోలును ఏదో మంత్రాలు భయంకరంగా వర్షించింది. మనమంతా దిన్నాము. అప్పుడు మనం ఆలయం దగ్గరకి వెళ్లలేకపోయాము. గొడ్డెళ్లు చేతుల్లోనుంచి బారిపోయివాయి.

మియాన్ కాశీ : తరవార మంత్రాలు వర్షిస్తూ తొందరతొందరగా జట్టు గాల్లోపల ఎగురుచూపుంటే ఆలయంమట్టా పరిగెత్తింది. మట్టా పేల నొక గీత గిపింది. 'ఈగీతదాటి తురకలు లోపలికి రావేరండి.

ఆసన్ ముల్లా : పదిమంది మనపై నికు లాగిరదాటారు. వెంటనే భొట్టుభొట్టున రక్తం క్రమక్రమ చవిపోయివారు పాపం !

శయ్యోకాశీ : అది మాంత్రికరాలు !

మియాన్ కాశీ : అవును మాంత్రికరాలు.

కాదిర్ మార్బ్ : సంజేపాం లేదు మాంత్రికురాలు!

సికందర్ : ఇంత గోమాంసం లోపల పడవెయ్యి లేక పోయినాను? తింటుండేమో?

తార్తార్ : మాంసమా జహోపమా?

సికందర్ : అవును.

తార్తార్ : ఆమె... అది హిందువు జవాబ్!

సికందర్ : హిందువులు గోవుని పూజిస్తారు.

అసన్ : గోమాంసం దానిచేత తినిపించవలసింది.

సయ్యద్ కాశీ : అది యేమీ భోజనం చెప్పవచ్చు.

అసన్ : ఎన్నడూ?

సయ్యద్ కాశీ : ఎన్నడూ ఏమీ భుజించవచ్చు.

హిమాలయాల్లో వుండేటప్పుడు మాత్రం కోవా కోసారి గంగానదిలోని నీ రొక పురిచెను త్రాసుకుందట.

మియాన్ కాశీ : ఏమీ తివకుండా యెలా బ్రతుకుతూంది చెప్పా!

కాదిర్ మార్బ్ : అది మాంత్రికురాలు!

సికందర్ : నే నెన్నడూ దాన్ని చూడలేదు. ధూలోపూలో నా కది కనబడలేదు. ఎలాగుంటుంది?

కాదిర్ : నేనూ సరిగ్గా చూడలేదు.

మియాన్ : దూరంనుంచి చూశానుగాని నా కా ఆకారం స్పష్టంగా కనబడలేదు.

సికందర్ : సయ్యద్ కాశీ! తమరు చూచినాను కదా, ఎలాగుంటుంది చెప్పండి!

సయ్యద్ : గోవులందరినీ నిలుపుండి జవాబ్! దూరంలో నేనున్నాను. నా కది ఒకపక్షిమూదిరిగా కన పడ్డది.

కాదిర్ : ఆ మాంత్రికురాలికి చిన్న చిన్న రాక్కాలు చెందున్నవట. హిమాలయాల్లో వొక మంచుశిఖరం పొడవున ఉంది యింకోదానిదొడకు తూనీగలాగ తుప్పు కుప్పన యెగిరిపోయిందట.

మియాన్ : నుదుట కొమ్మెక్క టున్నదట జహోపమా!

అసన్ : ఉల్లా కళ్లవంటి కళ్లట.

కాదిర్ : దాన్ని చూస్తే హిందువులే భయపడు కొని పారిపోతారట.

సయ్యద్ : ఒకసారి దాని కళ్లలోనుండి అగ్ని కదాలు రాలవం చూశామని మన పైనిపులు చెప్పగా విన్నాను.

సికందర్ : దాని వయస్సుంతో?

కాదిర్ : మూడు నాలుగువందల సంవత్సరాలంటాయట!

సికందర్ : (ఆశ్చర్యముతో) ఏమిటి? నాలుగు వందలా?

సయ్యద్ : ఏమినిషీ అంతకాలం బ్రడకలేదు.

మియాన్ : మాంత్రికులయితే మూర్రమంతకాలం బ్రడకగలరా? కల్ల!

కాదిర్ : తోగ్గోవారి వైద్యాలు హిమాలయాల్లోనుంచి కల్గివచ్చును మంత్రాలు చదువుకూ మంచు బండల్ని కడలిందిందట. అది మంత్రం చదవగానే పెద్ద మంచు బండొకటి దొర్లివచ్చి పైనిపులదొడ పడడం వార్తతారునుంచి వనిపోవడం... ఆ వైద్యమంతా యిలాగే వశించిందట.

సికందర్ : ఇది ఆనాటిదా?

కాదిర్ : సుల్తానా రిజాయూద్దీన్ కాలంలో వొకసారి కొండల్లోనుంచి దిగివచ్చి 'ఇప్పుడు సింహా సవం దొడ మార్పున్న యీ శ్రీ ఎల్లుండి చీకటికొట్లో చనిపోతుంది' అని భవిష్యం చెప్పి తిరిగి కొండల్లోకి మాయమయిపోయిందట. ఆమాడోనాడు రిజాయూద్దీన్ వారు చనిపోయినారు.

సికందర్ : (కోపముగా) సంజేపాం లేదు. ఇది వైతాక్ ఆవతారం!

కాదిర్ : కాకుంటే మన పైవ్యాలు ధూలోపూలో ఆలయం నిర్మించి పలాయకులు కావడమేమిటి?

సయ్యద్ : కాశీ నివయం మగిచిపోయినారాకా దిట్టి! అప్పుడు చెలరేగిన కలరాచెయ్యం దీని జట్టులో నుంచే పుట్టింది.

సికందర్ : అవును! కాళ్లర్ల ఆలయాలన్నీయిదే రక్షిస్తూంది!

సయ్యద్ : నడుము చరిత్రమలు నంటలవడి ఒడ్డు ముడుతలువడి...

మియాన్ : బట్టు పెరిసిపోయి మౌకమ్మగంలాగ కవచమవుతుంది విన్నాను.

సికందర్ : (ఆలోచనచేస్తూ) కాళ్లర్ల నిది అన్ని విధాలా కాపాడుతుంది కాదా!

కాదీర్ : జహాపనా!

సికందర్ : ఖోరాన్ లో యిటువంటివాళ్ల కేమి కిక్కిరిసిపోతారో తెలియదా?

కాదీర్ : అనేకం కిక్కిలున్నాయి జహాపనా!

సికందర్ : గట్టికిక్కిలు చెప్పండి!

కాదీర్ : మౌలికపరిమళాని మౌలికపరిమళమే గాని ప్రతిప్రపంచాన్ని అన్ని వ్యాప్తిలో నిలిపి కాత్తికాత్తి చెంపవేస్తూ....

సయ్యద్ : కాని ఖోరాన్ లో కానిపోతూ కూలిపోతున్న భవనాల్లోని మంటల్లోనుంచి అది పరిగెత్తింది.

సికందర్ : (నిద్రపరచుకుంటూ) నిజమా?

కాదీర్ : ఏమనకాల్సిందే ప్రోక్షించి....

సయ్యద్ : దాన్ని గోపురమీదహంచి మన ఏమ ఏమగులు స్మరాలు మహావీరులుమాడే ప్రవృత్తులైనా కన్నీర్లు పారిపోయినారు. మిరిసిపోయినారా?

సయ్యద్ : దాన్ని చూచిన ప్రతిమనిషీ... తీసి దుడ్డుదాటి పీనుగుడు. చూడవలసికే! చూడక కాని మంత్రాలు రేంజులు వచ్చి మీదపడతాయి.

సికందర్ : అట్లా! ప్రైతాన్ని చంపే మార్గమే లేదా!

కాదీర్ : ప్రైతాన్ని తొలగించే మార్గాలు ఖోరాన్లో వున్నాయి జహాపనా!

సికందర్ : (వ్రుమ్మదై) మీరందరూ భగవంతుని దూతలు. పరమపరిశ్రమలు. ఆలోచించి చెప్పండి యీ ప్రైతాన్ని భయంపం చేసేమార్గం!

కాదీర్ : ఇది ప్రైతాన్ కాదు జహాపనా!

సికందర్ : మరెవరు?

కాదీర్ : ప్రైతాన్ చేతున్న చోట మంచనే వుండలేదు. ఇది ప్రైతానుకూలా రేల్వేలానుంది.

సికందర్ : దీన్ని చంపేమార్గం లేదా?

సయ్యద్ : ఇంతవరమా మనం ప్రయత్నించేయ్యలేదే!

కాదీర్ : ఖోరాన్ లో వందలకొద్ది కాదాలులేకాదు. అన్ని దాని లెటూ అటూ విల్లిపోయినాయి. కాని ఒకటి రిగలలేదు.

సయ్యద్ : ఒక అగ్నిగోళంవారిమీదకు విడిచి పెట్టాను. ఆగోళాన్ని వత్తుకూ కలగించిందట.

కాదీర్ : పోనీ! తిరిగి దీన్ని తీసుకుపోయి హిమాలయాల్లో విడిచిపెట్టినా?

సికందర్ : ఎప్పుటికీ పోలేదు. దీన్ని చంపి తీరాలి. మన మార్గాల కిది అడ్డురకలకమానదు. మనం ఆలయంకొట్టడానికి బయలుదేరితే యిది ఆలయగోపురమీద నోజరవుతుంది.

కాదీర్ : నిజమే! కాని ఎలాగ?

సికందర్ : (వరలోనుండి కైకారులు చటుకుతూ లాగి నిశ్చితస్వరమున) నేను చంపుతాను. అది యీరాత్రి చచ్చిపోయింది. ఈ కైకారులు దీనిరుండెలో పొడిచి నరాలుపీకి చంపుతాను. అట్లా నవోయయన్నాను.

ఎరవక్కడ?

కాదీర్ : (వచ్చి) జహాపనా!

సికందర్ : ఆలోచనలుపులు తియ్యి! కట్లు!

కాదీర్ : (తోడుదగ్గరకు వెళ్ల తోయి తిరిగివచ్చి) జహాపనా!

సికందర్ : తిరిగివచ్చినా నేను తిరిగివచ్చా!

కాదీర్ : అదిదే రయ్యంకాదని నాకు తెలుసు జహాపనా! కాని ఏకటి!

సికందర్ : చంద్రుడు ప్రకాశిస్తున్నాడు. ఎటు యాచివా వెళ్ళుతే. నీకటా? నీకట్లు నీకట్లు కమ్ముకున్నాయా?

తార్తరీ : నాకు చెప్పి లకనుబడిలేదు జనాబ్.
కమింపండి జనాబ్!

సికందర్ : (కోపాలతో) కాగడాలు పట్టుకొని
ముందుకు వచ్చవండి!

(కోపాలు కాగడాలను ముందుకు జూచి వస్తున్నాడు. చప్పున కాగడాలన్నీ ఒక్కసారిగా ఆరిపోయినాయి.)

కోపాలు : (భీతితో) ఆరిపోయినాయి!

సికందర్ : గాలిచేపిండి ఆరిపోయినాయి! (శయ్యకాచాతోను తార్తరీతోను) చెవక్కు చెవక్కు జంకు తోరేమి? వచ్చవండి ముందుకు! పిరికిమాపులు చూస్తున్నారా? పోడింది చంపుతాను మిమ్ము. వారాజ్యంలో పిరికిపండుకీ తావులేదు. (కైలాసాతో శయ్యకాచానుండ్లలో పోడిందివాడు)

(శయ్యకాచా శేలను పూలబడినాడు.)

సికందర్ : (ఉగ్రముగా) నీ విటురా!

తార్తరీ : (బోసునైపు తొందరగా వస్తున్నాడు.)

సికందర్ : (రక్తపిక్తమయిన కైలాసముచూస్తూ) ఆ నైతాక్ నుండెలోకి దూకుకుపోవాలి!

తార్తరీ : (భీతితో యిసుపతోను కలుపు తెరిచి పరిగెత్తుకు మారముగాపోయి నిలచినాడు.)

(బోసులోనుండి స్త్రీకంఠము)

రణసాహా న్యోత్తిర్గమయ!

అందరూ : (ఒక్కసారిగా స్త్రుల్లి పడినారు)

కాదీర్ : విన్నారా?

సయద్ : ఏమి కంఠం...వాపోర్లు కంపిస్తూంది!

సయద్ : నా హృదయం టకటక కొట్టుకొంటూంది!

సికందర్ : (కళోరముగా) అది అరుస్తూంది!

సోపాలు పెడుతూంది! (ఒక అడుగు ముందుకువెచ్చి గట్టిగా) ఓ నైతాక్ దుహితా! వరకలోక రాడీ! బోసులోనుండి బయటకురా!

(మహామాయ బోసులోనుండి బయటకు వచ్చి వది.)

అందరూ : (చకితులై నిశ్చేష్టులై నిర్వాక్కులై పోయినారు.)

సికందర్ : (క్షణము శిల్పపరిమనలై నిలచిన పిదప) ఎవరు నువ్వు?

కాదీర్ : ఆమె వృద్ధురాలు కాదు!

సయద్ : సుదుట కొమ్ములేదు...రక్కలూ తేవు!

సయద్ : ఎంత చక్కనిసిల్ల...ఆ కిరీరం ఎలాగ నిగనిగలులేరిందో!

కాదీర్ : ఆ నాట్టు చూడు. బంగారపు జెడలు కట్టి బుజాలమీద పూసలావకుతూంది.

సయద్ : ఆ పెదవులు దానిమ్మగింజలు!

కాదీర్ : ఆకిరీరం ఆకిరీరం...చెప్పిపోవో. ఏనుగుదంతంతో ఏకిల్పిచెక్కిన ప్రతిమెకదా!

సయద్ : చమరీమ్మగిరోనుంతో నేసిన వస్త్రం కట్టుకుంది.

సయద్ : అది వస్త్రంకాదు. చమరీమ్మగ చర్యకే!

సయద్ : ఆ ఆరచేతులు మావండి, ఆపాదాలు చూవండి! తామర మొగ్గల్లాగ వున్నాయి.

కాదీర్ : కమలు చూసుకునే నిలంచుంది.

సయద్ : ఆమెత్యాల పెదవులు కదులు రున్నాయి.

సయద్ : భగవంతుణ్ణి ప్రార్థిస్తూంది కావోలు.

కాదీర్ : హిందువుల స్వర్గంలోనుంచి దిగివచ్చి వ అప్పురప కాడుగదా?

సయద్ : నాకు హిందూమతంలో కూడా కొంత నిజం వుందని యీరాత్రి బోధపడుతూంది.

కాదీర్ : (ఆవురించి) ఆహ్లాదకరమైన నీరవ ముస్తూంది.

సయద్ : (ఆవురించి) నాకున్నా!

సహాజ : వాకుగూడాను, వింతగావుండే.

కాశీలందరూ : (ఒక్కసారిగా) చూపండి! చూపండి! ఆ అమ్మాయిమళ్ళలో నుంచి పేరుపులు! అబ్బ! నేను చూడలేను... (చదువకు చదువకు చెల్లి పోతున్నారని) అపిల్ల కేరు?

ఒకమాల్వ : మహామాయ!

కాశీలందరూ : (కలసి) మహామాయ! మహామాయ! (మారమగాపోయి ప్రతిమలవలె నిలచిపోయి వారు.)

సికందర్ : (హీనస్వరమున) ఎవరు నువ్వు?

మహామాయ : (కన్నులు మామకొనే జవాబులు చెప్పుకున్నది.) సోఁహం.

సికందర్ : నీతినిబండ్లు లెవరు?

మహామాయ : (కన్నులు మామకొనే)

సవీర మాతాచ పితా సవీర!

సవీర బంధుశ్చ సఖా సవీర!

సికందర్ : నీ నివాసమెక్కడ?

మహామాయ : (నిదురనుండి మేల్కొనిన దిగ్భావముగా, చేతులుబాది కన్నులు మామకొనే) సర్వత్ర సర్వత్ర!

సికందర్ : మా భావలో మాటాడలేవా? నీవు కాళిదాసా?

మహామాయ : కాను!

సికందర్ : (అనందముతో) ముసల్మాన్ నా?

మహామాయ : కాను!

సికందర్ : మరే మతస్థురాలవు?

మహామాయ : మతంలేదు.

సికందర్ : ఇంతకాలమూ హిమాలయలో వుండేదానవట గామా?

మహామాయ : అవును.

సికందర్ : కాంచనగంగా ఆ పైని నుందుకొండల్లోనా?

మహామాయ : వాకు గృహంలేదు. ఒకసారి కాంచనగంగా, ఒకసారి మావనసరోవరం, యింతో సారి కేదారనాథం, మరోసారి కైలాసం.....యిలాగు తిరుగుతూ వుంటాను.

సికందర్ : మరి కొండలుదిగి యెందుకు వచ్చావు!

మహామాయ : అబ్బ! అబ్బ!

సికందర్ : ఎవరు నిన్ను బ్రాహ్మినివ్వారు?

మహామాయ : (అకాశంవంక చేతులుఎత్తి) ఆరెదు!

సికందర్ : చంద్రుడా?

మహామాయ : కాదు.

సికందర్ : సురేంద్రు?

మహామాయ : నా తండ్రి!

సికందర్ : భగవంతుడా?

మహామాయ : అవును.

సికందర్ : (సంశయముతో) భగవంతుడా? సైతానా?

మహామాయ : నా తండ్రి!

సికందర్ : ఏమని అర్థమిందినాడు?

మహామాయ : కొండలుదిగి దేశంలోనికి వెళ్లమని.

సికందర్ : నీవర్గిరకు వచ్చిచెప్పినాడా?

మహామాయ : లేదు. ఒకర్నాత్రి శిఖరాలమీద తిరుగుతున్నాను. వైవ మబ్బులున్నాయి. ఎవరో నన్ను గట్టిగా పిలవారు.

సికందర్ : ఏమని?

మహామాయ : 'మహామాయా?' అని.

సికందర్ : నీ పేరేదేనా?

మహామాయ : అంతవరకు వాకుపేరేలేదు. కాపిలుపుదినగానే తలెత్తిపైకి చూశాను. మబ్బులోనుంచి వొక కంకభస్మ "నిన్నే!" అని వివరించింది. వాటినుంచి నేను మహామాయనే!

సికందర్ : తరవాత ?

మహామాయ : “దేశంలో అధర్మంలేసిపోతుంది. భర్తృహంస్థాపన చెయ్యి” అని తిరిగి మేఘాలు అరిచాయి. స్పష్టంగా విన్నాను. “నెట్లు! చెంటునేనెట్లు!” అని వినబడింది. చాలా కుపానుగానికి గల బలం విజృంభించింది. కొండలమీద నుంచి పరిగెత్తుకుంటూ దిగి కౌశీ వచ్చాను.

సికందర్ : ఆ! ఆ?

మహామాయ : నామనస్సులో వింత దృశ్యంకనబడింది.

సికందర్ : ఏమిటది ?

మహామాయ : తురకలు ఆలయంమీద పవిత్రోక్తున్నారు. వారిలో కలరాపుట్టింది. వాళ్లు వెనుదిరిగి పారిపోయినారు—ఇదంతా వాస్తవంమాదిరి నామనస్సులో కనబడింది. నాకు కనబడిన ప్రతీతినితోనూ నిర్ణీతంతోనూ యీ విషయం చెప్పాను. నేను చెప్పిన మాటోనాడలాగనే జరిగిందట.

సికందర్ : (భీతితో) అవునవును. తదుపరి ?

మహామాయ : మధురలో...

సికందర్ : నాపరాజయాలు మరిచెప్పకు!

మహామాయ : తరవాత ధూల్ పూర్లో. అక్కడ నేను - నేను కాను. నాలో ఇంకెవరో వుండి నన్ను యంత్రంమాదిరిగా త్రిప్పివట్టయినది.

సికందర్ : నువ్వు మాంత్రికురాలవేవా ?

మహామాయ : నాకు తెలీదు.

సికందర్ : నేను శత్రు మధుర బయలుదేరుతున్నాను. ఆలయం నాశనంచేసి అక్కడనే మనవిరక్షిస్తాను.

మహామాయ : నువ్వు చెయ్యలేవు. చెయ్యలేవు. నన్ను నాశండ్రి పంపించాడు !

సికందర్ : నువ్వెందుకావా ?

మహామాయ : నువ్వొక్కడనుంచి కదలలేవు. నీపై న్యం కదలలేదు. శపటిసంగతి నువ్వు చూడలేవు. నేను చూడగలను.

సికందర్ : హింధూమతాన్ని దుర్లభించి దుబాబుకున్నావా ?

మహామాయ : ధర్మాన్ని !

సికందర్ : నిన్ను దారిలోనుంచి తొలగించి నేస్తున్నాను. ఈక్షాతరు చూడు. నీన్ని నీవృద్ధయంలో పొడిచి నిన్ను చంపుతాను. కౌశీ నీశరీర మెంతమృదువు!

మహామాయ : (చిరునవ్వు వదిలినది.)

సికందర్ : పన్నీరువానలాగ నవ్వుతున్నావు. కన్నులు మూసుకొనే మూటాడుతున్నావు.

మహామాయ : (కన్నులు విప్పి నలుదిక్కులకలయ జూచినది.)

సికందర్ : ఎంత చక్కనికళ్లు !... నీచూపులు కుపాను జల్లులలాగ నాశరీరంమీద పడుతున్నాయి. నాదేహం జలదరిస్తూంది.

మహామాయ : (దూరాననున్న పర్యతాలవంక చూస్తున్నది.)

సికందర్ : ఏమిటో ఆలోచిస్తున్నావు !

మహామాయ : ఆలోచించలేదు. చూస్తున్నాను.

సికందర్ : ఏమిటి ?

మహామాయ : భవిష్యత్తు !

సికందర్ : గతవాగతాలు చూడడ మెందుకు? భర్తృమూ మరిచిపోతాను. నన్ను నీతో మయకొండల్లోనికి తీసుకుపో. నీరూపం చూస్తూ లోకాన్ని విస్తరిస్తాను.

మహామాయ : నువ్వు నాతో రావడానికి వీలేదు.

సికందర్ : నన్ను విడిచి చెల్లిపొడలయకున్నావా ?

మహామాయ : మరేమి ?

సికందర్ : నువ్వొక్కడనుంచి కదలలేవు.

మహామాయ : ఎందుచేత ?

సికందర్ : నువ్వు నాకైదీ.

మహామాయ : నా అంతట నేనే కోరిమి నైవ్యం దగ్గరకు వచ్చి నాకేతి శృంగులూ తోవగండి! అని చెప్పినాను. నాకు న నీ బోసులో వుంచారు. అంతే గాని న న్నవరూ కైదీ చెయ్యలేదు.

సికందర్ : అయినా నువ్వులు నా అధీనంలో వున్నావు కదా?

మహామాయ : లేదు — కన్ను చంపదలచు కొన్నావా?

సికందర్ : (తన చేతిలోని కైబారును వరలో నుంచి) నిన్నా మహామాయా! అంత కోరికయునపని చెల్లగలవా?

మహామాయ : ఇప్పుడే చంపుతా నన్నావు!

సికందర్ : అన్నాను. కాని నువ్వు కన్నులు విప్పి చూడగానే నా ముసళ్ళు మారిపోయింది. నీకళ్ళలో నుంచి ఏదో తేజస్సు నా మృదయాన్ని తడిపివేస్తోంది. నీవు మాంత్రికురాలవే. నన్ను మంత్రించి వేస్తున్నావు!

మహామాయ : లేదు! లేదు!

సికందర్ : మరి నన్ను నీ స్వరూప మెందు కింత బలంగా ఆకర్షించివేస్తోంది?

మహామాయ : (ఆలోచిస్తూ) అందుకే న న్నిక్కడకు పంపినాడు. ఆహ అంతా కనబడుతూంది!

సికందర్ : నాకు మతంవద్దు. అధికారంవద్దు. కాని నీ సౌందర్యం అనుభవం కావాలి! ఆనన్ను... ఆ చెదవులు... దగ్గరకు రా! నన్ను నీ చేహాన్ని ప్రికించనీ!

మహామాయ : నా కోరికాన్ని మానవులు ప్రికించలేరు. మారంగా చెల్లు!

సికందర్ : నేను మానవుడనుగాను, భగవంతుని ప్రతినిధిని,

మహామాయ : నీకు భగవంతునితో ఏ విషయమైన సంబంధమూ లేదు. భగవంతుని మహావాక్యవంటో నీకు తావులేదు. మారంగా చెల్లు!

సికందర్ : [కోపముతో] నేను మారంగా పోవాలి కదూ? నువ్వు నాచేతులోనుంచి తప్పుకో గలవా? నీ చెదవులను, నీ కన్నులను విడిచివెట్టును.

మహామాయ : (నికటాబ్ధహాసముతో) నన్ను నువ్వు ప్రికించలేవు!

సికందర్ : (నుండుకు తొందరగా నడిచి ఆమెను పట్టుకొన బోతున్నాడు.)

మహామాయ : (మమతలోవలె) అదుగో! అదుగో! కనబడుతూంది! సర్వవాశనం! సర్వవాశనం!

సికందర్ : నువ్వు నేనకన్యవయినా, విశాచి వయినా, మాంత్రికురాలవయినా యీ రాత్రి నాచేతుల్లోదిక్కిన పక్షిచేసుమా! (నుండుకు అడుగువేసినాడు.)

మహామాయ : ఇందుకే నేను వచ్చాను. అదుగో! అరంభం!! (ఏదో విచిత్రమయిన భ్వని. భ్వని తనూ తనూ ఆధికమయినది. ఇంకా ఆధికమయిపోతున్నది.)

దూరమున ప్రతిమలవలె నిలచిన మూర్ఖులు కాశలు కదలిచారు.)

కాదిర్ : ఇంతవేగూ మనసుందరమూ నిద్రపోతున్నామా?

సయ్యద్ : వినండి! వినండి! ఆ భ్వని!...

సయ్యద్ : అల్లా! ఎవరీ పర్యతలు కదులుతున్నవేమిటి?

మియాన్ : ఆవును పర్యతలు కదలిపోతున్నవి.

కాదిర్ : ఇది భూకంపం కాదుగదా!

సయ్యద్ : అటుచూడండి! సుల్తాన్ ఆమెను కరుక బోతున్నాడు.

కాదిర్ : నాకాళ్ళ కింద భూమి కదులుతూంది.

అందరూ : అల్లా! అల్లా!

(భూమి కంపిస్తున్నది. మహాధ్వని చెట్లుగాలిలో ఎగిరిపోయినది. అవతల కలకలము. శ్రవణ శోదిస్తున్నారు. దూరంగా భవనములు కూలిపోతున్నవి. ఎడల చాల దూరాన పర్వతాలు గజగజ తడలలుతున్నట్లు లీలగా కలచుకున్నది.)

మహామాయ : ముందుకురాకు !

సికందర్ : (ముందుకు వెళ్లబోయినాడు)

(భూమి మహాధ్వనితో రెండుగా చీలివది. మహా మాయనూ సికందర్ మనదేవు మహాభారతం ఏర్పడివది.)
మహామాయ : అధర్వణం వశిష్టాంది. అధర్వాన్ని పునాది

గా తేలికట్టిక తట్టణం కూలిపోయింది. సరి ! వాఅవత రంధరి !

(మరల భూమి కంపించినది. భూమి రెండుగా విడిచింది. భూగర్భములోనికి మహామాయ వెళ్లిపోయినది.

సికందర్ లోడి ఏకాకిగా నిలచినాడు. ఎక్కడా ఎవరూ లేరు. మాపుమేరదూరంవరకు పొడువడిత పట్టణమీగులు కలచుకున్నవి.)

(భూగర్భములోనుండి స్త్రీ కంఠము.)

“మృత్యోర్వామృతంగమయ”

చిరకాలమునుండి బాధించుచున్న మాత్రవ్యాధులకును శగ(గ నేరియా)వ్యాధికిని క్రొత్తగాకనిపెట్టబడినదివ్యాషధము

కుత్రిమములు చూచి తెనుపోకును. 4 లోడి గ మార్కు గమనింపుడు.

గో నో కిల్లర్ (రిజిష్టర్డ్)

ఈయోషధము ఇంగ్లీషుమందులను దేశీయోషధములను పుచ్చుకొనివను నులుముకలుగనియెడలను, యింజక్షనులవలనను వాక్కినవలననుగూడ లాభములేక పోయినయెడలను కడవట్టి ప్రయత్నముగా మా గో నో కిల్లరునుగూడ పుచ్చుకొని చూడుడు. పెక్కుయెండ్లనుండియున్నను లేక క్రొత్తగా కలిగినను ఏరకము లేక సంగటమైనను మరెట్టి మాత్రవ్యాధులనైనను స్త్రీలకైనను పురుషులకైనను గో నో కిల్లరు లేపుక కుదుర్చును. మాత్రము యూరీగా చెడలును. మాత్రముపోవుచున్న పుడు కలుగునుంట లేనిపోవును. మాత్రవాళమునందలివాపుతీసిపోవును. శగవ్యాధి (గో నో కోకము)వలన మాత్రముబొట్టుగా పడుట, మేహకోగమువలన మాత్రద్వారమునుండిపోవు తెలుపు, మాత్రద్వారముయొక్కవాపు, మాత్రద్వారముయొక్కచుట్టుపుండు పోకయొక్కవాపు, మాత్రాశయముయొక్కవాపు లేక మాత్రశితియొక్కవాపు, నరములజబ్బు, మున్నగువ్యాధులన్నియును స్త్రీలకును పురుషులకునుగూడ గో నో కిల్లరువలన కుదురును. వీర్యము(పెనును)పోవుట, మాత్రవ్యాధులు మున్నగువనిగూడ దీనివలన కుదురును. ఖరీదు 50 మాత్రలుగల సిసారు. 2-0-0. కృత్రిమములు చూచి భ్రమతెందవలదు. మా పుంజుమార్కు గమనింపుడు. b. s. చార్జీ ప్రత్యేకము అడ్రసు:—డాక్టరు డి. యన్. జస్సాని, సిర్గాసు వెమకరోడ్డు, బొంబాయి 4, Dr. D. N. JASANI, Girgaon Back Road, Bombay, 4. Madras Agents:—DADHA & Co., 52, Nainiappa Nalck St., P. T. Madras

కొన్ని శేషములు

విశుపాటి విశ్వేశ్వరకాశ్రి

ఆర్థసాహిత్య పరివ్రజాభోక్తృనాం సంచితా
 “ముద్రితార్థ గ్రంథములు” అను వ్యాసములో శేష
 వ్రాసినట్లు నాకు బ్రహ్మచరులని వోచిన మఱికొన్ని
 విషయముల నిట విమర్శించుచున్నాను.

బ్ర. శ్రీ. వేటూరి ప్రభాకరకాశ్రిగారు వ్రా
 సిన “క్రీడాభిరామ”, “బసవపురాణ” శీతకలలోనివియు,
 బ్ర. శ్రీ. వేదం వేంకటరాయకాశ్రిగారి “ఆముక్తమాల్య
 దావ్యాఖ్య” లోనివియు వసు కొన్ని శబ్దములును, అర్థ
 ములును ఈ వ్యాసమున జర్పనీయ విషయములు.

“నారీకేరబక బాతీయములు”

వ. తిట్టిరె! యవలోకింపు. నారీకేరబక బాతీ
 యంబులైన యీ జగజెట్టి కోడిపుంజులు మేవలు
 నిట్కించుచు తెక్కలల్లార్చుచు గొక్కొక్క యని
 కౌట్టవ్వి... ఏకాంగ యుద్ధంబునీసి.....

(క్రీడాభిరామము, ౩౬ పా.)

శ్రీప్రభాకరకాశ్రిగారు శీతకలో “అసాధారణ
 ప్రయోగములు” అను క్షిప్రకృతిందే వైచిత్ర్యములొని
 “నారీకేర బక బాతీయములు” అను శబ్దమున కీ విధ
 ముగా వ్యాఖ్య వ్రాసివారు:

“నారీకేర బకబాతీయంబులు = నారీకేర బకము
 లను కొంగలను బోలినవి. కొబ్బరిచెట్లపై వ్రాలు బక
 ములను నారీకేరబకములని పేరుండవలయును. రజాతీ
 యులులను కొట్టి కాపే దుండవలయును. కేయారవాహు
 చికిత్ర. ౩ ఆశ్వా. లో నారీకేరబక మను కొక్కొర
 కథ గలదు.

కలివిఁ దరముగాని వ్యయం

నిమిషము వ్రేలిమ్యులకుఁ జేసి పొలియఁ దిరుక్కుట)

వెట్టెయి నారీకేరబకమును (కీ) చగ నీచికిరి, పొలి

నారీకేరబక దుర్బల్యమునాన్తఁ బోలిన భంగికా.”

వై వ్యాఖ్యానమంతయును శేషము సహకరి
 రమును, ప్రామాదికముగాను గూడ నున్నది. ఏలయవఁ
 గోడిపుంజులలో నారీకేరబాతీ యనియు, బకబాతీ
 యనియు రెండు బాదులు గలవు. పండుగులో బకబాతీ
 కోడిని నారీకేరబాతీకోడి జయించును. కనుక “నారీకేర
 బకబాతీయంబులు = నారీకేర బాతీ సంబంధించినవియు,
 బకబాతీ సంబంధించినవియు” అని యర్థము చెప్పవల
 యును. శీతన దశకుమారచరిత్రలో వీరివిషయము పుష్ట
 ముగా గలదు. చూడఁడు:

“నడుమ నొక బోయపల్లెకా

గడువేడుక గోడిబోదు గనుగొనియెడు సం

దడిఁ దడియఁ తొచ్చి కోగుల

నెడమకుచ్చుగ విడుచుచున్న యెడ నిట్లుంటికా.

చరణములు శ్రేణులు గడు

వరుణము లారెలును ముక్కు నాయతములు గం

ధరములుఁ దోవలను పన్నును

లరయఁగ బకబాతీ కడి భయంపడుఁ బోరకా.

ఆరెలు వలములు దోవలను

దోరము బలుమెడయు జాట్టుఁ దుండముఁ గుఱుచక

నీరంబును మరమును వి

స్తూరి యను న్నారీకేర బాతీకి నెందుకా.

ఆనారీకేరబాతీకి

మామగ బకబాతీ పోర నుకొన దనుడుకా.”

(దశకుమారచరిత్ర, ౯-౨౯-౩౦-౩౧-౩౨.)

“లేఁడు”

“నీఁ దిదె లెల్ల నాకులను

నీదెను నేయెను నీధి వచ్చుచు

నాన్తఁ మదిని రిండి తిని

నాన్తఁ మది యిదిమిఁద నేదకో దయిం

పొద్దునూలేనుండు ఇన్ని మేకులును కొరికాదు రాగయ్య. ఉదయం తొమ్మిది గంటలకల్లా తొలి పెట్టిన ఎద్దు పాయం రించాకా తనకళ్ల బడకుండా వ్రున్నందు వల్ల అతనికి మనస్సు శంభవబ్రహ్మం లేదు : పొద్దునూలేన తర్వాత మండబడుటికి పోయి, తేరగాళ్లమందలో కలిసిపోయిన తన ఎద్దును ఒకసారి చూచుకొని మరీ ఇంటికి వచ్చాడు.

అరాత్రి తేకువనే తేరగాళ్లు ఎద్దుమందను తోలు కొని పడమటికి వెళ్లిపోయారు.

3

రాగయ్య కనువున ఎవమందుగరు సంతానం కలి గారు. కాని అతనికి వృద్ధాప్యం వచ్చేవరకు మిగిలిన వాళ్లల్లోకల్లా కొడుకు రమణయ్య ఒకడున్నాడు. మామరు వంకమ్మ ఒకతనీ. ఆడల్లు పెద్దమనిషయి భర్తతో సంతోషం చేసుకొంటోంది. రమణయ్య ఇప్పుడు పాతికేళ్ల వాడు. ఇటీవలనే పేనుమామమామగారిని ఏటిఆవరల తరాలాం చేసుకొన్నాడు. కాని ఆడల్లు ఇంకా పసిది: కావరాని? రాలేను.

రాగయ్యకండ్రి చనిపోయేటపుడు పదహారేక రాల మానాణీ, నాలుగేకరాల పడవుల రీదూ, రెండేక రాలతోటా, దొడ్డి, కపిలేభాగీ, ఇల్లా, రెండుగాళ్ల ఎద్దులూ, నాలుగు పాడిపశువులూ వగైరా స్థిరచరాస్తు లంతా కలిపి ఏడేనిమిదివేలరూపాయల అమ్మి వప్పుచెప్పే చరిపోయాడు. కాని ఆక్రితోమాడా తన పాయంలో చేసిన నాలుగువేల రూపాయల అప్పుమాడా చూపించి మరీపోయాడు. రాగయ్య వయస్సులో ఉండంగా కష్ట పడి ఆరదహారేకరాల పాలమా పండించుకొని దాని మీదవచ్చే ఆదాయంలో, అప్పులవార్లకి ఏటా కొంత చెల్లువేసి, అంతా పదిపన్నెండేళ్లలో అప్పులేకుండా చేసుకొని, ఆక్రిది మిగుల్పుకొందామని తాపత్రయ పడ్డాడు. కాని, పాపం, అప్పటి కరకు ఒంటరిగాడు. ఇంటిదగ్గర సంతారమా, పాలంలో వేడ్కుమా—ఈ రెంటితో తా వాక్కడూ తుగలేకపోయాడు. అది

గాక—చిన్నతనంలోనే తనకు భగవంతుడు సంతాన ప్రాప్తి కలగజేసినందుకు, ఏ మొగవెల్లవాళ్లయినా, ఒక రిద్దరు బయలుదేరి ఉంటే, ఏవో బ్రతగడ్డల వయినా మళ్ళికేడుకొని వచ్చేటందుకు ఉపయోగపడేవారు. అలా వ్రంమాడా లేకుండా లక్ష్యము వరసవరసగా ముగ్గురు ఆపవెల్లులను కనడమా, వాళ్లలో ఇద్దరువెల్లులు పుట్టిన నూడోవెలలోనే వచ్చుమెపోవడమా, ఇప్పుడు వెంకమ్మ మాత్రం మిగులవమా జరిగింది.

నాలుగువేల రూపాయల అప్పు తీర్చాలంటే పాత్యమైన పనేనా! అవసరం కొద్దీ, తనతండ్రి ముక్కలరూపాయా, రూపాయా, రూపాయ పావలా—ఈ ప్రకారం బ్రహ్మాంధమైన వడ్డీలమీదచేసిన అప్పు. ఈ అప్పుల్లో ఏటా అంతకం తిరిగి ప్రావోట్లు కొన్నీ, రెండేళ్లకి అంతకం తిరిగి కొన్నీ, మూడేళ్లకి తిరిగి కొన్నీ. వడ్డీ ఆసలు కలిసేవరకు, పాపంపెరిగి నట్లు, ఇబ్బదికి ఇబ్బవయిపోతోంది అప్పు. ఒకవేళ పాలంమీద వచ్చే గింజులమీద, తోటలో పండి మిరపకాయ లమీద, ఇంట్లో పెరిగిన కోడెమాడల నమీద, పడివరాలు పొసచేసి బాకీల్లోకి ఏవంగో, రెండవందలో చెల్లువేసినప్పటికీ, ఆసలు అప్పలానే ఉండడం సరిగదా, వడ్డీలోకిమాడా సరిపోవడం లేదు ఆ చెల్లు. దీనికితోడు బాకీదాద్లుమాడా అప్పులు కట్టు మని తొందరచేస్తూ వచ్చాడు. ఇక ఇది పనిగాడమకొని కండ్రి గరించిన నాలుగేళ్లకల్లా ఆరువేలదాకా పెరిగిన అప్పుకు పరిపాడ్యే పాలం అయినకాడికి తెగనమ్మి ఋణబాధ అనేది లేకుండా చేసుకోవాలని నిశ్చయ పరుచుకొని—పదహారేకరాలలో పది ఎకరాల మాగాణీ, రెండేకరాలతోటా అమ్మివేసి ఋణబాధ పూర్తిగా నివర్తి చేసుకొన్నాడు రాగయ్య. ఇప్పుడు పోగా మిగిలి ఉన్నది నాలుగేకరాల మాగాణికయ్యో, నాలుగేకరాల నీటికయ్యో మాత్రమే.

కష్టపడి చేసుకొంటే మాగాణికయ్య మంచిదే. కనీసం ఎకరాపుట్టి చొప్పున నాలుగేకరాలూ నాలుగు పుట్లు నమ్మకంగా పండితే చక్క—గుమ్మలూ, నీడ్కువు

గుర్చులూ పోను, తన కుటుంబం మనవర్తికి సరిపోతుంది; పరవాలేదు. కాని రాగయ్య అప్పట్లోనితోడు ఇప్పుటికి అయిదారేళ్లనుంచి భావ్యానికి ధర తగ్గిపోవడం సంగతి ఎట్లాఉన్నా, నాలుగేళ్లందట కొట్టిన గారీ వానసంవత్సరం మొదలు ఎందువల్లనో వెరువుకి సకా లంబో నీరు ఎక్కడమూ లేదు, పంటలు సరిగ్గా పండడమూ లేదు. ఎంత ఎరువు తోరినా, ఎంత సత్తవ చేసినా, రాత్రింబగళ్ల కయ్య విడిచిపెట్టకుండా దాంట్లోనే పండు కొన్నామాడా, ఎకరానికి పండుం, కమ్మిద్దంసింజలు రాలేవరకు కట్టకటలుపోతోంది. ఈ ఆదాయం చాలక ఈ మధ్య రమణయ్య పొగాకులేరం ఒకటి పెట్టుకొని, నేద్యం నాద్యంలేని తీరుబడితో జాల్లో ఏదో పదిరూపాయల పొగాకు కొని, దాన్ని ఏటి అవతల పల్లెల్లోకి ఎత్తుకొనిపోయి, మారుతేరానికి అమ్ముకొని తన పొట్ట గడవగా, నాలుగుపావులు మిగిలితే ఇంటికి చేర్చుకొంటున్నాడు. శరీరకష్టం అంటే ఆరేగాడికి ఒక రెక్కలానిది కాదు. మంచి వయస్సులో ఉన్నాడు. అరినికి తల్లితండ్రి అంటే పంచప్రాణా లావు. ఆ తల్లిదండ్రులుమాడా రమణయ్య అంటే అక్షేపంగానే ఉంటారు.

రమణయ్య పెత్తన పొగాకుమాట పెట్టుకొని పల్లెల్లోనికి పోయి పదిరోజులు చాటింది. ఒకవేళ ఏటి అవతలికి పోయినా, ఎప్పుడుగూ వారంరోజులకంటే ఎక్కువగా నిలిచేవాడుకాదు. అట్లాంటిది భూపారి మాత్రం ఎందువల్లనో పదిరోజులు చాటి మాడా ఇంకా ఇంటికి చేరుకోలేదు.

కెంకన్నవమ్మ నాలుగురోజు లయింది: అయిదు రోజు లయింది: ఆ రయింది: ఏరితన్నంబంధమయిన ఎక బాటు రాగయ్యోకి, లక్ష్మమ్మోకి మాడా పరిపాటుయి పోయింది. విద్వేద రమణయ్య ఇంకా రాలేదేమో అని మురుసల్లు కొడుకుమీద ముగిలు నిలుపుకోలేకపోతున్నాడు. కెంకన్న విడిచివయింట్లో రమణయ్య అయినా తిరుగుతుంటే, ఆవృద్ధుల కదలిక విధిమైన శృంగీ, ఆవందనలావు.

ఏదోరోజు ఉదయం తొమ్మిది గంటలకు రమణయ్య ఇంటికి చేరాడు. కిక్కివపారాలో మంచం మీదనే పండుకొని ఉన్నాడు తండ్రి రాగయ్య. లక్ష్మమ్మ తొడ్లో కుండలొకటిని నీళ్లు వృథాగడ్డుతాళే తొట్టిలో పోస్తున్నది. రమణయ్య అడుగుల చప్పుడు విని, దిగ్గుడ మంచంమీద లేచి పొన్నున్నాడు రాగయ్య.

“ఈవేళ ఇన్నాళ్లు నిలిచివాడేమి నాయనా!” అని ఆస్థాయంగా కొడుకుని అడిగాడు.

“ఏదో ఆలస్యమే అయిందే ఈసారి” పోయినవాణ్ణి ఎట్లాగా పోయామకదా అని మామగారి అరికిమాడా పోయి, పిల్లవాళ్లని చూచివచ్చా” అన్నాడు రమణయ్య.

కొడుకుమాటల వద్దకి విని, ఇంట్లోనుంచి వాకిట్లోకి వచ్చింది తల్లి.

“ఏదీ! మామగారింటికి పోయినచ్చావా? అందరూ బాసిందారా?” అని తామమాడా అడిగింది.

“అ! అందరూ బాగానే ఉందారు. మామ కాలు ఈమధ్య ఎద్దు తోక్కిందట. పొదంఅంతా మోపుచేసి వారంరోజులుగా ఆయన లేవలేకపోతున్నాడు” అని సమాధానం చెప్పాడు రమణయ్య.

“అయ్యో! మరి ఆసంగతి చెప్పిపంపనే లేదు చూడు, వాళ్లు. పోయి చూచేనా వద్దను ఒకసారి” అన్నది లక్ష్మమ్మ.

“ఇప్పుడు వయసుయిదిలే: ఎవడో నుంగరి నాడిచేత కాలు తోవిస్తుందాడు. ఇప్పుడిప్పుడే కాలు కిందపెట్టి లేచి తిరుగుతున్నాడు.”

“సరే: బాగానే ఉందేది” అంటూ లక్ష్మమ్మ లోపలికి వెళ్లిపోయింది.

“ఎంతవడింది. కాళ్లా మొఖమూ కడుక్కొని, చదివీళ్లు తాను నాయనా: చెప్పివడిందే ఆయనం” అన్నాడు తండ్రి.

వంజుడు కరణాగ్రవస్త్ర, పంజరంబిదియే మాధ్వర్తల
గిరున, మనుచు వర్గమును.....(బసవపురాణము, ౫.
౧౪౪ పా.)

ఇది శ్రీ కాశ్మీరీగారు “వంజుఁడెవ్వఁడు”
అని యర్థము వ్రాసినారు. కాని “వంజు” అను పద
మునకీ యర్థమునఁ బ్రయోగములు కాన్పింపవు. మఱి
యుఁ బ్రైప్రయోగమున “అంజు” అవలయునేగాని
“వంజు” అవరారు. లేనిచో యతిశ్రంభముగూడఁ దట
స్థింపఁగలదు. అఖండయతి నుపయోగించివాఁడనుట
యనావశ్యక కల్పనను.

“అంజు వ్యాధ్యతంబున
హేమ్యగ మారణకారణవృహ
పుంజను చెల్లరించెననఁ
బ్రోవునక నరింజుమేరులు...”

(సుదక్షిణా పరిణయము, 3-౧౩౯.)

అని నిగ్ధారకప్రయోగముగూడఁ గలదు. ఇదియేగాక
కన్నడ తమిళభాషలలోఁగూడ “అంజు” అనియేకలదు.
మగుభాషలో “అంజుని” అనికలదు. కావునఁ బ్రైవిష
యములన్నియును నిమర్శించి చూడఁగా నిట “అంజు”
అనుటయే యుక్తముగా నున్నది.

“నదరు”

నిన్దు. ముదలింపముదలింప ములు వుచ్చి పెద్ద
పదరక్షి.వట్లయ్యె నది నెప్పసేల.

(బసవపురాణము, 2-౨౧౨ పా.)

ఇది శ్రీ కాశ్మీరీగారు “పదరుఁడెవ్వఁడు?” అని
(ఃకీక, ౧౨౦ పా.) సందేహించిన్న ములో నర్థము వ్రాసి
నాడు. కాని “ముల్లుతీసి కొట్టుకొట్టివాఁడు” అను వ్యవ
హారముని బట్టియు,

చ...ముల్లువుచ్చి కొట్టెడిచిన చందమయ్యె...
(మనుచరిత్ర, 3-3౪.)

ప్రయోగమును బట్టియు “పదరుఁడుకొట్టు” అని
యర్థము చెప్పటయే యుక్తమని నా యభిప్రాయము.
మఱియును చిన్న యమాగిగాదుగూడఁ దన వ్రాత నిఘం
టువులో “పదరుఁడుకొట్టు” అని యర్థము వ్రాసి పై బసవ

పురాణమునే యుదాహరణముగా నిచ్చినారు. “ముల్లు
తీసి దబ్బనము స్రుచ్చివాఁడు” అని వ్యవహారమున గాని
కవిప్రయోగములలోఁగాని లేకుండుటయు “కొట్టు” అని
యర్థము చెప్పటయే సమంజస మని మూచించుచున్నది.

“క్రొత్తడి”

అతని పదము సాధ్యి యతివ మాదాంబ
సతతశివాచార సంపన్నదన్య

క్రొత్తడి నెల్లమ గొంజొక్కచెద్ద
యు త్తమురాలు భక్తికేతగాది.

(బసవపురాణము, ౧. ౧౩ పా.)

ఇది శ్రీ కాశ్మీరీగారు “క్రొత్తడి = స్త్రీసమా
నము” అని (ఃకీక ౧౧౨ పా.) యర్థము వ్రాసి
దానిని బలపఱుచుటకై “అది పుణ్యపరిశ్రమలాగఁగల్గ
క్రొత్తడి సకలంబు.....భార. ఉత్కృ. 3. ౧౦౩.”
ప్రయోగము చూపినారు. కాని క్రొత్తడి శబ్దమునకు
“౧ పత్రికత, ౨. మగనాలు, ౩ భర్తృక” అను నర్థ
ములు తప్ప స్త్రీ సమానమును వర్థముగాని, దానికి
దగిన ప్రబల ప్రమాణములుగాని కాన్పింపవు. మఱి
యును పై బసవపురాణములో “క్రొత్తడులనెల్ల” అని
సవరించి “క్రొత్తడులు=మగవాండ్లు, సభర్తృకలు”
అని యర్థము చెప్పిన సమంజసముగా నుండును. ఇట్టి
సవరణల నెన్నింటినో శ్రీ కాశ్మీరీగారు స్వీగంధమునఁ
జేసియేయున్నాడు. మఱియు నిటఁగూడ మఱికొన్ని
పాఠాంకరము లున్నట్లు శ్రీ కాశ్మీరీగారే (పుటనో
ట్టులో) చూపియున్నాడు. “క్రొత్తడులు” అనుబహు
వచన రూపమున కీక్రింది ప్రయోగము గలదు.

“అత్తలకు మొక్కితక్కట్టి

క్రొత్తడు లందఱకుఁ ద్రియము కొనలునిరుడఁగా
నత్తలేఁ దిలకించె వరస

సూత్రమయై సత్యభామ యుజ్జ్వలగరిమకొ.”

(హరివంశము, ఉత్తర భా. ౪. ౨౨౦.)

ఇత నీయర్థమును బలపఱుచుటకై యిచ్చిన
భారత ప్రయోగములో “క్రొత్తడి సకలంబు = స్త్రీ
సమానా మంతయును” అని శ్రీ కాశ్మీరీగారు వర్థము

చేసిపట్టు వారిచ్చిన యుధాపాఠభాగమును బట్టి
 స్వప్తమగుచున్నది. కాని యీ పద్యమువలయును నిల
 కించినచో నీయర్థము యుక్తముగాఁ దోచును. చూ
 డుడు.

కొడుకులకుండు వయ్యమరిగఁ

నోడరి తెక్కుడు సూర్తుఁ నోడలుం

కొడుకులునేయు భక్తి కటఁ

నోటినుడుంగులు భక్తి నాకునె

స్వపు డగఁజేయుచుండు పది

పుణ్యచరిత్ర మల్లగగణ్యుల

త్రిది సకలంబుజాడ సభి

దైవ్యముజేందుట ముది పొక్కిరిగఁ.

(భార. ఉద్యో. ౩. ౧౮౭)

ఈ పద్యమువకు మూలమునుగూడ నిటుజూపు
 చున్నామః

“సర్వైపుత్రైఃప్రియతరా, ద్రాప దీ మేజవార్తన.

(సం. భార. ఉద్యో. ౯౦ అధ్యాయ. ౪౩.)

ఈ విషయమునే తిక్కనకవి చతురయగా
 “కొడుకులకుండు...నేయుచుండు” అనుచుఁగూడ జేంచి
 వ్రాసివాడు.

కో...తథావృతః.

సం.భార. ఉద్యో. ౯౦ అధ్యాయ. ౪౯.

(తథావృతః=పుణ్యశిలా. నీలకంఠవ్యాఖ్య.)

ఇది “పుణ్యచరిత్ర” అనునానికి మూలము.

కో. మరీవా...,, ,, ,, ౪౩.

కో. మహాభిజనసంపన్న...,, ,, ,, ౪౪.

ఇది “మల్లగగణ్య” అనునానికి మూలములు.

“పతిభిః పంచభిః శూరైః రక్షితైః ప్రహరీభిః,
 ఉపపన్నామహేన్ద్రావై...” (౪౬.

ఇందరిభావమునే “సభర్తృక”యను పద్యముల
 క్రొత్తదిపదముచేఁ తిక్కన ప్రకటించివాడు.

“సర్వై ప్రియైః ప్ర పరవః.....” (౪౮.

ఇది “సకలంబుజాడక” అనునానికి మూలము.

“త వ్యాం దహతి యత్కృష్టా, సభాయాం కురు
 ప్నిహ, భారతరాష్ట్రైఃపరిక్షిప్తా...” (౪౯.

ఇందరిభావమునే “సభర్తృక”యను పద్యముల
 ముది పొక్కిరిగఁ” అని చెప్పివాడు. ఈ విధముగాఁ
 తిక్కనమహాకవి యనేక శ్లోకములలో వ్యాసముహర్షి
 చెప్పిన విషయము సొక్కపద్యములో సంగ్రహించి
 వాడు. కావున మూలముపట్టి చూచినచో శ్రీరాష్ట్ర
 గారి సమవ్యయము తిక్కనమహాకవి కవళి కేలేమనుట
 స్వప్తమేకదా? పైగా సంస్కృతభారతమున స్త్రీలు
 చూచుచుండగా ద్రాప దీ సభలో నవమసించుటచేసిన దను
 విషయమే ప్రకృతపుట్టుమువలేదు. తెలివయములవన్నిం
 టినిబట్టి యలోచింపఁగాఁ తెభారతప్రయోగ
 ములోను, బసవపురాణములోనుగూడ “క్రొత్తది” మగ
 వాలు, పరితర్ని, సభర్తృక” అని యర్థముచెప్పటయే
 యుక్తమని తోచుచున్నది.

* * * *

ఇంక బ్ర. శ్రీ. వేదం వేంకటరాజుశాస్త్రీగారి
 అనుక్రమాల్యదావ్యాఖ్యలోని కొన్ని శబ్దములను, తదన్త
 ములను బరిశీరింతము.

“కొనకొనఁగోడి”

“చక్రస్తవప్రకాశమువకు శేవంపుఁ

గొంగడి నొవనవఁ నోళ్ల గొంగడి.”

(అనుక్రమాల్యద, ౪-౧౮౩.)

వ్యాఖ్య: (ప్రపంచము) చక్రస్తవ...కుట =
 జక్కవలు అను కుచముల ప్రకటనకై (అనగా అవి
 కవలగుటకై) శేవంపుఁగొండు = మణువనది సయ్యం
 టను. ఇది=బార్పి. నొవనవఁ = నొవనమని అవ్య
 క్తముగా. కోళ్లక = బార్పికోళ్ల వుచేరి పిటిగోళ్లవఁ.
 గొంగడి = అన్నప్రముగాఁ బులిః—

సముద్రుఁడు సరికృతియగుటంజేసి వది పముద్ర
 ములకు వాయుకా వాయుభావము. శరన్నదుల
 ఒక్కొక్కతావున ఆతనిదిత్రము వాక్కించుటకై చక్ర
 వాకము లవియొడి త్రవయి ప్రకాశము ఆతని కనుగదం
 దనియించునట్లుగా మణువనది సయ్యంట్లును ఎవరించి

సక్కల వాండ్లు

ఆంధ్రదేశమున యంత్రాలయ

ప రి శ్ర మా భి వృద్ధి

తగిన యవకాశములు ౧

“రావు”

యంత్రయుగము :

యంత్రములు క్రీస్తువకు పూర్వమునాన గ్రీకు, చైనా మొదలగు దేశములలో వాడుకలో నున్నట్లు చరిత్రమాలముగా కనుపించుచున్నది. ఆకాలములో అరిష్టోటిలు, అరిక్కి మొదలగువంటి శాస్త్రజ్ఞులు తమ పరిశోధనా చాతుర్యమువల్ల క్రొత్తక్రొత్త యంత్రములు కనిపెట్టిరట్లును, వానివలన ప్రజలు కొన్ని కొన్ని యువ యోగము లందినట్లును స్పష్టముగుచున్నది. వారి సిద్ధాంతములు నేటికేహాన క్రొత్తాధారములుగా తీసుకొనబడుచున్నవి. ఆపట్టినుండి ప్రకృతి రహస్య పరీక్షలను పాశ్చాత్యప్రపంచములో ప్రాబల్యము నందినది.

కొని మొత్తముమీద యెన్ని యభివృద్ధి మాగ్గముల వచ్చెడినదా గల వ శతాబ్దమువరకు యంత్రాలయ పరిశ్రమలు మాత్రము విరివిగా ప్రారంభింపబడియుండలేదు. ప్రాచీన సామ్రాజ్యముల వదిలి క్రొత్త పద్ధతుల నవలంబించుటకు ప్రజలు సమ్మతించలేదు. దీని విషయమై యచ్చటచ్చట సంఘర్షణలునాన జరిగినవి. ఈ యెన్ని విషయములలోను ఇంగ్లాండు కడు సుసర్థతతో వ్యవహరించినది. గలకల వ సంవత్సరమునాటికి పరిశ్రమలు మాన్చుచెందినవి. యంత్రాలయ విగ్నాదమునకు అనుమలవాతావరణము లభించినది. నాటినుండియే విగ్నముగా యంత్రయుగము ప్రపంచములో ప్రారంభమైనట్లు చెప్పవచ్చును.

గలకల నుండి యొకశతాబ్దమైన పూర్తికాకముమున యంత్రములవల్లను, యంత్రాలయ పరిశ్రమల

వల్లను పాశ్చాత్యదేశములు అద్భుతమైన ఘోరములను ప్రదర్శింప గలిగినవి. దీనివలన పర్యవసానము విభ్రమము చెందిన దనుటలో అశ్వర్యములేదు. యంత్రయుగము మాత్మనాగరకతకు మూలకారణమైనది. విజ్ఞానమునకు పెరుగుపెట్టి శాస్త్రజ్ఞులకు క్రొత్తరుదుల చరియాపినది. సాభాగ్యమును విస్తరింపజేసి విశ్వమానవ సౌభాగ్యమునకు వారిదాపినది. దీని మాదేశానుసారము ప్రపత్తించిన ఇంగ్లాండు, జర్మనీ, ఫ్రాన్సు, అమెరికా మొదలైన సామ్రాజ్యదేశములు, వీనినే యాదర్శముగా భావించి యనుకరించుచున్న జపానువంటి ప్రాచ్యురాజ్యములు అదిరకాలములో అభివృద్ధివృద్ధియులు సంపాదించినవి. గలగల లో పరస్పరవిచ్ఛేదములచే ప్రజ్వలించునైన అయికోపామహాసంగ్రామ కాలమున నీయభివృద్ధికి తాత్కాలికముగా కొంతయంటంకము సంభవించినను, యుద్ధానంతరము ప్రతివోటను యంత్రాలయములు తిరిగి ద్విగుణీకృతోత్సాహముతో పనిచేసినవి. అంతవరకును నెనుకబడి యున్న రష్యాదేశము నోవియటు ప్రభుత్వముక్రింద పరిశ్రమలయములు, కర్మాగారములు నిర్మించి పది సంవత్సరముల కాలములో పాటి దేశములం దెల్ల మేటి యనిపించుకొన్నది.

ఈ విధముగా ౧౮౨౫ మొదలు ౧౮౭౫ లోగా పోలండ్ ౩౦%, కనడా ౫౪%, ఫ్రాన్సు ౩౦%, స్విజ్ ౨౭%, జర్మనీ ౨౭%, అమెరికా ౧౪%, రష్యా ౧౦% వంతున పరకుల నంతకుపూర్వముకన్న అధికముగా తీర్చుత్తిచేయ గలిగినవి—యంత్రాలయ

పరిశ్రమలు లేక యేదేశమునూడ ఆర్థిక సౌమ్యమును బడయజాలదని స్పష్టమయినది.

మన యాంధ్రదేశము :

ఇట్టి యంత్రయంగమువందు నాగరిక ప్రపంచములో యితర దేశములకన్న హిందూ దేశము సర్వవిధముల విమల బలియున్నది. ప్రాచీన గౌరవమును బట్టి ప్రాశస్త్యమును బట్టి యే గాని భావిపరిశ్రమలగుర్చి తలపోయుటలేదు. రత్నగర్భయని పేరునకు మాత్ర మున్నది—కొట్లకొలది ప్రజలలో గర్వచారిత్ర్యము ఘనీభవించియున్నది. ఇది నేటి మహా భరతఖండము.

యిరువదశతాబ్దారంభమునుండి కాంగ్రెసు పోలీస్మన్ద్యము సంరంభమువలన దేశములో కొంతవరకు సోపలవము కలిగినది. ప్రజలు మేల్కొంచి స్వతంత్రతను ప్రయత్నించుచున్నారు. బెంగాలు, బొంబాయి మొన్నసూర్యాస్ట్రోములు ముందంజవైచి శీతాశ్శుద్ధయము నేమీ తోడ్పడుచున్నది—స్వదేశ పరిశ్రమల నారంభించి స్వగర్భమును నిర్వహించుచున్నది. కాని మనయాంధ్ర భూమి యింకను సర్వవిమయములందును విమలజిక్తియే యున్నది. కారణ మేమి?

అవకాశములు లేకకాదు—అర్థసంపదలు లేక కాదు—అంగ్రలలో తీసుకొని ఆప, అభిమానము, క్షుణ్ణుడల లేవందువల్ల నది భావిపరలనెచ్చుచున్నది. గ్రామిని మండి ప్రశ్నకాంధ్రరాష్ట్రముకొరకు ఆంధో శివచేష్టా ఫలితముమాత్రము నేటివరకును ప్రాక్షాను పూర్వమే.

మన యాంధ్రదేశము పొదురు 20 వేలమైళ్ల విస్తీర్ణముగల విశాలదేశము—1౯00 లక్షల సోదరాంధ్రుల నివాసస్థానము—సమస్తవిధమైన పాడిపంటలున్నది. కాని స్వదేశములో పరిశ్రమాభివృద్ధి, శీవవాధారము లేక మనరాష్ట్ర ప్రజలు రంగూను, బెంగాలు, మేన్మార్గరకాణాలు మొదలగునట్లుకు వృత్తులకై పోయి నీవాస మేర్పరుచుకొనవలసివచ్చినది. ఈ విధముగా నుమారు ౧౨00 లక్షల జనము అన్యప్రాంతములలో వలసపోయియున్నట్లు చెబుచున్నది. దీనివలన మూల

కారణము మనవారి యుదాసీనభావమే కాని వేరు కాదు. లేకపోయినచో మన ప్రార్థనపరిశ్రమ లడుగంట నలసినది కావు—కాకాశలము సమసిపోవలసినది కాదు. విజయనగర మహాసామ్రాజ్యము పాటి యఖండవైభవము, కాకతీయులపాటి యైశ్వర్యవిశేషములు నేడు స్వప్న ప్రాయముగ మన్నవి. అది యంత్రయంగము కాదు. యంత్రయములు నాకు హిందూ దేశములోనే కాదు పాశ్చాత్య ప్రపంచమునందుమాడ ప్రారంభించబడి యుండలేదు. అయినను నాటి మనవారి పరిశ్రమలలోని ప్రావీణ్యము, చాణిజ్యములోని సమర్థత అద్భుతముగా మన్నట్లు విదేశములనుండి వచ్చిన వలపురు క్లాసుంచి యున్నారు. లోపాపరిగ్రహములు, వస్త్రములు, రివాసీలు, రంగులు, సుగంధద్రవ్యములు, వజ్రములు మొదలగు వలురకములైనవానికి సంబంధించిన పరిశ్రమలలో నమధ్యము సంపాదించి తమ పొన్నై పుణ్యమును ప్రదర్శించినట్లు తెలియుచున్నది. అది యానాటి పరిస్థితి.

నేడు వ్యవహారము తారుమారైనది. మనము కరుడుచేసిన వస్తువులు విదేశముల కొనుమరిచేయు దినములు గలిగించి పై దేశములనుండి తెచ్చివెనుకొనవలసి వచ్చుచున్నది. ప్రతి సంవత్సరము కొట్లకొలది ద్రవ్యము విదేశములనుండి వచ్చు వస్త్రములు, బేషభుషణులు, ఇనుప పామానులు, పబ్బులు, సుగంధ ద్రవ్యములు, కాగితములు మొదలగు వారితవస్తువులు, తదితరమైన వాని పెన్నియో కొనుటకై వినియోగించు చున్నాము. ఇటీవల సో యం. విశ్వేశ్వరయ్యగారు తెచ్చినట్లు ముద్రవస్తువులను అన్యదేశముల కొనుమరిచేసి, వానికి బదులు రాయలైన సామానుల సచ్చటనుండి రప్పించు కొను రాష్ట్రముగాని, దేశముగాని నిజముగా ఆత్మ పాత్యకు బూతుకొనినదే యగును. మనదేశములో నున్న ప్నమున ముద్రవదార్థములు మన దేశీయ పరిశ్రమాభివృద్ధికై వినియోగపరచి నిరుద్యోగులైన యువకులకు, నిస్సహాయులైన రైతులకు ప్రోత్సాహము నిచ్చుట ఆపేక్షనీయమేకాక అవశ్యక రైత్యము మాడను. దీనికై మనదేశములో ఆధునిక పద్ధతుల వనుసరించి మనకుగల యవకాశముల గ్రహించుట యువసరము.

యంత్రాలయ పరిశ్రమలు :

ఆంధ్ర దేశములో యాక్రింది యంత్రాలయ పరిశ్రమలు నెలకొల్పబడి లాభకరము.

౧. పంచదార

౨. ఆభ్రకము

౩. పట్టులు

౪. నివ్వపెట్టెలు-కాగితములు

౫. మూల, పట్టుపట్ట్రములు

౬. పొగాకు-పెగెట్టు

౭. వజ్రములు-మాంగసీను

౮. సీదీమూలు-శర్కారామూలు మొదలైనవి

ఇట్టి యంత్రాలయపరిశ్రమలు విద్యుచ్ఛక్తి సహాయమున నడుపుట మిక్కిలి సులభము. ప్రస్తుతము మద్రాసు ప్రభుత్వముయొక్క ఆభివృద్ధికాంక్షలోని కార్యక్రమమునబట్టి ౧౮౮౧ నాటికి తెజపావ, వికాఖ పట్నం, పాపవాళవం మొదలగు ఎలక్ట్రిక్ స్కీములు పూర్తికావచ్చునని తేలుచున్నది. ఈమాత్రమున చాలదు. ఇంకను దేశమంతటనుమాత్ర ప్రతిగ్రామమునకును విద్యుచ్ఛక్తిచౌకగా లభించునట్లు ప్రయత్నింపవలసియున్నది. ఇప్పటి విధానమునబట్టి త్వరలోనే యట్టి యవకాశములు కలుగుననుటకును సందేహములేదు. విద్యుచ్ఛక్తి వలన యంత్రాలయ పరిశ్రమలకునూ, పరిశ్రమలవలన ఎలక్ట్రిక్ కంపెనీలకును పరస్పరము లాభదాయకముగ నుండి జోగ్యుడయ్యునకు తోడ్పడును. అట్టి సందర్భమున మనరాష్ట్రమున నాయాపరిశ్రమాభివృద్ధికి గల యవకాశములు గమనింపదగినవి.

౧. పంచదార :

ముదటినుంచి హిందూదేశములో తెరకుపంట దరిదిగానున్నదే. చెల్లము, చక్కెర మనదేశీయులు తెరకు వాడుచునేయుండెడివారు. అట్టిపరిశ్రమ యడుగింటి ప్రజలు విదేశీ పంచదారపై ఆధారపడవలసిన యవస్థ తలపించినది. కాని యిటీవలనే ప్రభుత్వముయొక్క చక్కెరపట్టులవలన కాస్త ఆధారము దొరకి స్వదేశీపరిశ్రమ కొంతము తిరిగి తలయెత్తినది.

అయినప్పటికి మనయాంధ్రులు ఇతరరాష్ట్రీయులకన్న యథాప్రార్థముగనే నెనుకంబితేయుచున్నారు. కృష్ణ, గోదావరి, వికాఖపట్నం, గంజాంజిల్లాలలో మనకు సమృద్ధిగా తెరకు పండుచున్నను ఆపాక, పామర్లకోట, ఉయ్యూరు, హోస్పేట పంచదార ఫ్యాక్టరీలు క మాత్రము పనిచేయుచున్నవి. అందును పూర్తిగా స్వదేశీపట్టుబడిదారుల సహాయమున పనిచేయుచున్న ఉయ్యూరు ఫ్యాక్టరీ యంత్రసంకల్పక్షీరముగా నున్నట్లు తోచదు. చక్కెరపరిశ్రమకై ప్రపంచములో మనరు ౧౦౦౦ పైగా పెద్దపెద్ద ఫ్యాక్టరీలు స్థాపింపబడి పనిచేయుచున్నవి. కాని హిందూదేశము మొత్తమున ౧౮౩ ఫ్యాక్టరీలనూ, రావిలో మన యాంధ్రదేశమున క ఫ్యాక్టరీలు మాత్రముండుట నెఱుముగా వీచారినవధిలేన యంశము కాదా?

ప్రజ లీ విషయములో తగినంత యాత్సాహము చూపినచో యా పరిశ్రమ మనరాష్ట్రములో ఆభివృద్ధి గాంచుటకు చక్కని అవకాశము లున్నవనుట సుష్టము.

౨. ఆభ్రకము :

విద్యుచ్ఛక్తి విపరీతముగా వ్యాప్తమందుచున్న యాకాలములో ఆభ్రకముయొక్క విలువను గుర్తింపని వారెవరు నుండరు. ప్రపంచములో ఆభ్రకము ఉత్పత్తిచేయుటయందు హిందూదేశము ప్రాధాన్యము వహించినది చెప్పవచ్చును. మన నెల్లూరుజిల్లానుండి మాత్రము సగటున పావులకు ౯, ౫౯, ౬౪౬ పావులు ఎగుమతియగుచున్నట్లు తెలియుచున్నది. ఈ జిల్లాలో మైకావ్యాపారము పునరు ౫౦ సంవత్సరములక్రింద ప్రారంభింపబడి సాధారణముగా యేటా ౧౧ లక్షలకుపైబడి ఆదాయము సంపాదించి శక్తిగలిగియుండెడిది. అట్టి యవగాల్గు మైన పరిశ్రమ నేడు మనవారి యుపేక్షవలన, ప్రభుత్వముయొక్క నిరాదరణవల్ల ఊడించి దైన్యస్థితికివచ్చినది. ఇప్పుడు సాలీవా ఆదాయము ౧౧ లక్షలకుండి ౨ లక్షలకు తగ్గి యా వ్యాపారమువల్ల ప్రభుత్వము 3౦౦౦ పైగల కుటుంబములకు దారిద్ర్యము నీడించినది.

కనుక దీని ప్రాముఖ్యమును గ్రహించి ప్రజలేకాక ప్రభుత్వమునూడె తగినచర్య తీసుకొనుట యవసరము.

౩. న బ్బులు :

నేడు పట్టణములలోనే కాక పల్లెలందుకూడ నవీనశాగరకలేయొక్క చిన్నముగా నబ్బులు అనుదినము వాడుకలోనికి వచ్చుచున్నవి. ఇవి రెయారు చేయు పరిశ్రమలయములు మనకు లేనందువల్ల పర రాష్ట్రములనుండి, పరదేశములనుండి వచ్చు నబ్బులపై సంవత్సరమునకు ౬ లక్షల రూపాయలు వ్యయపరచుచున్నాము. ఇంతకు నిట్టి పరిశ్రమకు చలనీయ సదుపాయములు మనకు లేకపోలేదు. కాని ప్రజలయొక్క యాదరణ, పరిశ్రమకు చలనీయ సాధనసరిపత్రి, అనుభవముగల నిపుణులయొక్క సహాయము సంపాదించ లేక పోవుట మనలోని గొప్పలోపము. అందువలననే యీ కౌశాల్వారంభమున బందరుపురమున స్థాపించబడిన ఫ్యాక్టరీయను, వెజవాడలోని ఆంధ్రా పోవ్ ఫ్యాక్టరీయను జయప్రదముగా పనిచేయులేకపోవుట తేటపడినది. కనుక క్రమపద్ధతులపై పనిచేసినచో యీ పరిశ్రమ మంచిలాభకరముగ నుండుననుటకు సందేహములేదు.

౪. నిష్పత్తెలు-కాగితములు :

ఇది యొక విచిత్రకాథ. అనకాపల్లము నుండి చినమ, కార్యనిర్వహణకాలము వార్తించకపోవుటచే కలిగిన లోపమువలన మన రాజమహేంద్రవరములోని ఆంధ్రపేపర్ మిల్లును విరమించుకోవలసివచ్చినది. నిష్పత్తెలు ఫ్యాక్టరీకి అడుగులోనే వారసపాదు సంధించినది. మనదేశములో గోదావరి, కర్నూలు, కడప ప్రాంతములగల యడవులలోని కలపను గ్రహించి, యా యాచోట్ల కలవకోయ యంత్రాలయములు (Saw-Mills) తేర్చుటచేసినచో కలపవ్యాపారమునకు లాభముగా నుండుటయేగాక, దీనివలన నిష్పత్తెలు, కాగితముల పరిశ్రమలకు తగినంత ముడిపదార్థములు (Good Pulp etc.) కూడ దొరకుట కవకాశమున్నది. మద్రాసులో విదేశీయులచే నిర్వహించబడుచున్న వెస్టర్న్ ఇండియా మాన్ ఫ్యాక్టరీ మొదలైనవారిని గమనించి

యైన మనవారు చేర్చుకొనదగిన యంశము లెన్నియో యున్నది. అందుకాటులోనున్న యీ పరిశ్రమకు ఆంధ్ర సోదరుల యభిమాన మత్యవసరము.

౫. నూలు, వట్టు వస్త్రములు :

పై యెన్నిదిషయములలో వలెనే దీనిలోకూడ మనకు చక్కని సదుపాయము లున్నవి. అసలు ప్రారంభమునుండి యాంధ్రుల వీరిపరిశ్రమ కలవాటుపడినవారే. రాయలసీమయందును, నుటూరు జిల్లాలోను ప్రతి విశేషముగా దొరకుచున్నది. చేనేత పరిశ్రమకూడ మొత్తముమీద ప్రతిజిల్లాయందును అభ్యాసములో నున్నది. కాని చెప్పకొనటకు తగిన యంత్రాలయపరిశ్రమ లేదు. కనీసము మద్రాసు రాజధానిలోని మిల్లుపరిశ్రమతో పోల్చిచూచినను మనచెంతయో వెనుకనున్నట్లీరిందివిషయములే నిదర్శనములు :

ప్రదేశము	మిల్లులసంఖ్య
కోయంబతూరు	౨౬
మధుర	౯
మద్రాసు	౪
కన్ననూరు	౧
తిరువల్వేరి	౨
మలబారు	3
తిరుచనాపల్లి	౧
ఆంధ్రదేశము మొత్తముమీద	3
మొత్తము మద్రాసు రాజధానిలో	౪౯

ఆంధ్రదేశమునగల 3 మిల్లులలోను కృష్ణానదీ తీరమున తాడేపల్లి వద్ద స్థాపించిన ఒకమిల్లు సరిగా పనిచేయలేకపోయినదని యెల్ల తెలిగినదే. ఇక మిగిలిన రెండును గోదావరిజిల్లాలోని పండులపాళలో పనిచేయుచున్నవి. ఇట్టి యభివృద్ధి నగుత్సాహము కలిగించుటలో వాళ్ళర్యము లేదు.

౬. పొగాకు - సిగరెట్టు :

పొగతానుడు దురభ్యాసములలో చేర్చుకొనినదైనను పొగాకు పంటను ప్రభుత్వముగాని, ప్రజలుగాని బహిష్కరింపరంజనమునకు చానికి సంబంధించిన

పరిశ్రమలగూర్చి విచారించుట సమంజసమే యగును. రానురాను జనసామాన్యమునకు విదేశములనుండి వచ్చు సిగరెట్లు కాల్పుటలో అభిలాష పెంచుచున్నది. ఈ యభ్యాసము మూలమున విదేశములకు లక్షలకొలది ధనము ఏటా సమర్పించుచునేయున్నాము. ఉత్పత్తియైన ముడిపాగాకు విదేశముల కెనుమతి చేయుటకు బదులు మనదేశముననే సిగరెట్లు, బీడీలు, నగ్గము మొదలగునవి చేయుటకు వినియోగించినచో మనదేశీయుల కెందరికో యిందుమూలమున కేవలసాధారణము కల్పించినవారే ముందును. వస్తువులుపూడ చవుకగా లభించుట కవకాశము కల్గును.

౭. వజ్రములు - మాంగగనీసు:

మనదేశములో పూర్వము వజ్రములు పాన పెట్టెడువారనియు, వజ్రపుగనులు కలవనియు, వజ్రపు వ్యాపారము విజయనగర సామ్రాజ్య దినములలోను, ప్రతాపరుద్రుని కాలమునను విరివిగా మన్నట్లును గ్రంథ దృష్టాంతము లున్నవి. కర్నూలు, ఆనంతపురం జిల్లాలలో వజ్రగూరుపండు విస్తారమైన వజ్రపుగను లున్నట్లును విదేశీయులు పూడ పలువురు అభిప్రాయ మిచ్చి యున్నారు. ప్రపంచములో ప్రసిద్ధికెక్కిన కోహినూరు వజ్రము మనరాష్ట్రములో నుంటూరు జిల్లాలోని కొల్లూరుపల్లె దొరకెనట్లు కొందరి యభిప్రాయము. ఏమైనను ఈ పరిశ్రమ విషయమై శాస్త్రజ్ఞుల సలహాల ననుసరించి తగినంత కృషి చేయలేగియున్నదనుట నిశ్చయము.

ఈ విధముగనే మాంగగనీసు గనులనుండి మాంగగనీసు లోహమును తీయనిధానము పూడ అభివృద్ధిపరచు కొరవలసి యున్నది. ఈ లోహము మనహిందూదేశము నుండి ౧౮౩౬-౩౯ లో ప్రతివత్సరము ౧౦ లక్షల టన్నులవరకును విదేశముల కెనుమతిచేయబడుచుండెనది. (ర్యాల్ సంధించిన ప్రపంచాభివృద్ధి పరిస్థితులవల్ల ౧౮౩౩ లో ౨౧౩,౬౦౪ టన్నులు మాత్రము ఎనుమతియైనది కాని ౧౮౩౫ లో అనుభూలవాతావరణము కఠిని తిరిగి ౬౪౧,౪౮౩ టన్నులు పంపకలిగాము.

విశాఖపట్నము హార్బరు నిర్మించుటవలన నీవ్యాపారము నకు మరింత ప్రోత్సాహము కలిగినది. విశాఖపట్నం, గంటాంతిల్లాలలో గజపతివనగరము, చిట్టివలస మొదలగు ప్రాంతములందు మాంగగనీసుగనులు బాష్టిగానున్నట్లు డాక్టరు, సర్ ఫార్వర్ గారు పరిశోధనలు సల్పి తమ నిశ్చితాభిప్రాయముల వెల్లడించియున్నారు.

మాంగగనీసు లోహము ప్రపంచములో శ్రేష్ఠమును ఉక్కును తయారుచేయుట కవిలముగా నుపయోగింపబడుచున్నది. దీనియొక్క యుపయోగము ముతూర్పు తీదివరకే గ్రహించినట్లు ప్రత్యేక నిదర్శనము లనేకము లున్నవి. అట్టి యాపరిశ్రమలు పోషింపవలసిన యావశ్యకము ఆంధ్రులెల్లరును గ్రహించుట మంచిది.

౮. సినిమాలు-కర్మాగారములు మొదలైనవి :

సినిమా పరిశ్రమ ప్రస్తుత కాల పరిస్థితులలో ప్రజాభివృద్ధియును బడసే త్వరలో అభివృద్ధికి రాదగిన యవకాశము లెన్నియో యున్నవి. దీనివలన పరిశ్రమ దారులకే కాక కళాభివృద్ధికులకు, జనసామాన్యమునకు పూడ యంతరీయేని లాభమున్నది. జమలలో చక్కని ప్రబోధమును కల్పించుటలో దీనికి వినియోగపడెను. ఇట్టి యుమాల్వాదకమును గమనించియే రష్య, ఇటలీ, జర్మనీ మొదలగు దేశములలో విద్యాలయములకు మైన ట్రిము, తదితర మైన యుపయోగకరము లగు చిత్రముల గ్రామములలో సహితము ప్రచారమునిమిత్తము తయారుచేయుచున్నారు.

ముఖ్యముగా మన పరాధినభారతదేశమున కిట్టి పరిశ్రమ యవసరము. ఉత్తర హిందూస్థానములో యిప్పటి కప్పుడే ప్రోత్సాహకరమైన ధరితములు కన్పించుచున్నవి. మన యాంగ్రరాష్ట్రమును గూర్చి వేరుగ వ్రాయ నవసరములేదు. ఇంతవరకు వెలువడిన చిత్రములు ప్రాచీన్యాసరులకు, శైక్షకులకు పూడ సంతృప్తి కరముగ లేనట్లు లేరుచున్నది. చిత్రముల తయారు చేయుటకు మంచి సాధనసంపత్తిగల యొక స్టూడియో యుండవలయుననియు, కళాకళలముగల నటబృందము

యొక్కయు, కాస్త్రనిపుణులగు పెక్కి పియనుల యొక్కయు సహాయముకూడ అవసర మున్నదనియు నందినది తెలిసినది. కాని యనుభవములోనికి వచ్చువరకి వలసినంత ప్రయత్నము లేకుండు—దానినిబట్టియే ఫలితములుపొందే కూకర్మము.

ఈ పరిక్రమభివృద్ధి కట్టి పాకర్మము లన్నవో అదేవిధముగ ప్రతి ముఖ్యపట్నమునందును కర్మాగారములు నిర్మించుట కట్టియవకాళము లున్నవి. యంత్రములు, యంత్రాలయములతో బాటు కర్మాగారములు (Workshops) అనుభవకాలయైన కార్మికులను కావలసియున్నారు. వ్యయంబోషణయేవలన, స్వయంత్ర నిర్మాణకర్తలని కర్మాగారములు ముఖ్యపాధనములు. అనుదినము మన పరిక్రమదారు లుపయోగించు గుంధమును యంత్రసామగ్రి, పరికరములు అచ్చటచ్చటనే తయారుచేసికొనుటకు వీలగును. రియోపుమరులు, పిండి మరలు, నీటిపంపులు, గృహోపకరణయంత్రములు, వ్యవసాయాత్మ పనిముట్లు, మద్రాసయంత్రపు సామానులు నెలకలగున వచ్చినా విదేశములపై వాఢారపవక విస్తయముగా చేసుకొనవచ్చును.

అందులెల్ల రిట్టి సందర్భమున నాయావిషయములగురించి తన్మత్యధ వహించుట యుక్తము.

పరిశ్రమాభివృద్ధికి కొన్ని సూచనలు :
సాధారణముగా యంత్రాలయ పరిక్రమలయొక్క యవకాళములను, ప్రయోజనములను గుర్తించినప్పు

టికిని ప్రజ రిట్టిపరిక్రమల ప్రారంభించుటకు సాహసించలేకపోవుచున్నారు. ఒకవేళ కొందరు దైర్ఘ్యముతో వారంభించినను తుదవరకు ఇయ్యదముగ నిర్వహించలేకపోవుచున్నారు. దీని క్రిందివిధికులే కారణములు :

౧. పరిక్రమలకు వలసిన పెట్టుబడి లభించక పోవుట
౨. అనుభవము గల కాస్త్రనిపుణుల సహాయముతో కార్యనిర్వహణము చేయకపోవుట
౩. తయారుకావలసిన వస్తువులను పోటీలేక గల భముగా దేశములో విక్రయింపలేకపోవుట
౪. పరిచయ ప్రబాధిమానము లేకపోవుట.

ఈ పైయంకితాయములు పోయి యనుమాల వాతావరణము గలుగుటకు ప్రస్థమునువ దేశములో ిమాకంపెనీలు, బ్యాంకులు, పెట్టుబడింఘములు వృద్ధికొనలేను. ప్రజ రిట్టివానిని పోషించి, బ్యాంకింగు పద్ధతుల నలవరచుకొనవలయును. ప్రభుత్వము దేశీయ పరిక్రమలకు రక్షణ ప్రపాదించి రవాణాసౌకర్యములు వృద్ధిచేయవలయును. అందుపై ముందయన భవకాలల సహాయమువ కేర్పాటుచేసినవో పరిక్రమలు పొగువచ్చుటకు సంభవించును.

దీనితోడు అంధ్రప్రదేశ్ లెల్లరు అంగ్రాధిమానమును ప్రదిర్శింపవలసిన యవసరముకూడ గుర్తించగలరు గాక !

అవంతికావట్టణ నాభాగ్గము

చిత్రములు

చిత్రములు

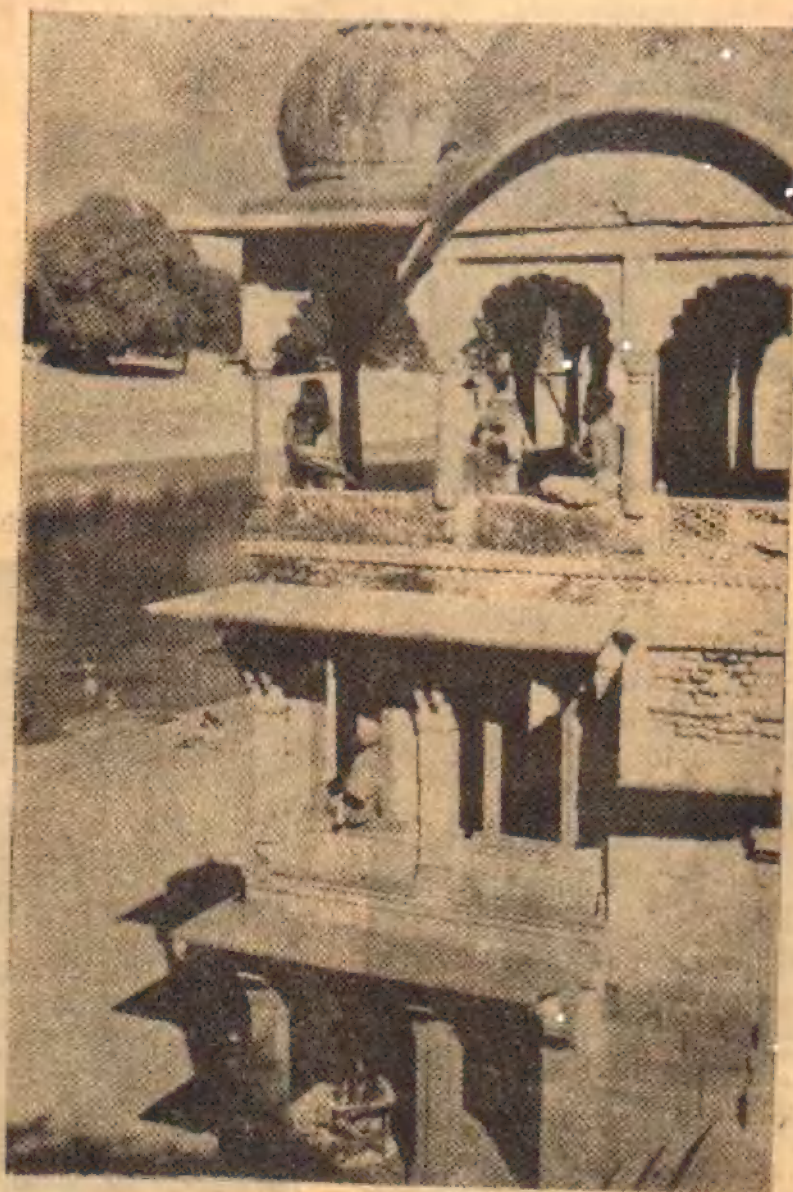
౧ సిప్రానది : బానిసీరముననుండు దేవాలయములు, సత్రములు, స్నానఘట్టములు

౨ సిప్రానదిగట్టున నొక స్నానఘట్టము

౩ మహాకాళ దేవాలయము

ర రాణాజీగర్భస్థలము-వందలకొలది సాధువులకు విశ్రాంతిమందిరము

౫ దేవాలయముమీద తిరుగుచుండు పక్షిజాలములకు భక్తులు ప్రసాదములను తినబెట్టుట

౭ ఆనందీక చుట్టు
ప్రక్కల జీవజాలములు
దూషపురజలన భయమును
నీడి చరించుచుండును.
విప్రానదిలోని స్నానా
వ్యవస్థానవేదికపై తెల్లి
కుంతోబాటు నిర్భయ
గా ప్రాకులాడుచున్న
యీతాదేలు నిదర్శనము

౮ వైరాగ్యశూర్తమును బట్టిన
పెద్దలకు మహాంతు లీ విధముగ
తవ్వోపదేశము చేయుచుండును

౯ వైరాగ్యశూర్త
నకు భంగిపాదన
అవసరమని
యీ పాదపూజ
భావన

పూర్వోత్తరజన్మాలు

చెల్లపిల్ల వేంకటకృత్రి

యీ రెండును చకవానితో వకటి సంబంధం కలది. యిం దేది లేకపోయినా రెండోది లేదన్న మాటే. ప్రతి భారతీయుడూ దీన్ని వుం దనుకొనేవాడే కాని కొందఱు నేటివిద్యార్థులు యీవిషయాన్ని అలాగూ ఖండిస్తూ వుంటారు. వాక్తికులలో యీ విషయాన్ని చొప్పుకోనివా రుండేవారని కొన్ని కారకులవల్ల గోచరిస్తుంది. ఆలాటిదాన్ని చకవాన్ని వుదాహరిస్తాను—

“జ్ఞో. యావత్త్వం సుఖం తేవే దృణంకృత్యాస్మృతం విదేత్, భస్మీభూతస్య దేహస్య పునరాగమం భవతి.”

దీని తాత్పర్యం, యీదేహం భస్మ మయమైపోతే దీనికి కష్టసుఖాలతో సంబంధం గాని తరవాత ఆలాటి సంబంధం వున్నట్టు ప్రత్యక్షప్రమాణ మేదీ కనపడదు గవక. అంటే? వుత్తరజన్మం. అంటూలేదు కనక నిర్భయంగా ఆచారవిహారాలలో ప్రవర్తించి సుఖపడవలసిందేగాని పరలోకానికి భయపడి సుఖాన్ని చెడకొట్టుకో నక్కఱలేదనియ్యేదే. పాశ్చాత్యులు వాక్తికులైతే కాదుగాని వైజ్ఞానీకానికి అనుగుణంగా వారు ప్రవర్తిస్తారు. వారిగాని సోడియ మవారిలో చాలామంది మాదా అదేవిధంగా ప్రవర్తిస్తారు. యీలా ప్రవర్తించే వారున్నా ప్రవర్తించడమే మోక్షమన్నట్టుగా భోధించే వారున్నా పూర్తిగా దైవవందితులు! ఇందేహం లేదు—దేవుడు లేడని చెప్పిన బుద్ధిగవానుడుమాదా పూర్వ జన్మాన్ని వప్పుకున్నాడు. ఆయనకి జ్ఞానోదయ మైనప్పుడు అప్పటికి గరింపన అయిదువందల జన్మలవృత్తాంతం గోచరించినట్టు అతని చరిత్రలోనే వుంది. పూర్వ జన్మమంటూవక్కఱేవావుండడానికి వప్పుమంటేవుత్తర జన్మం “తాటితోదబ్బినం”గా అప్పుడే సిద్ధంగాదా!వానితో త్రణ్యపాపానుభవం వగయిరాలు యేలాగా తప్పనివే, వాల్లతో పాటు సర్వోత్కృతుడు భగవంతుడు యేదోవక

వేరుతో యేర్పాటవుతాడు. వాడికి వకపే రంటూ వుండడానికి వాడు, యేవడికేనా కొడు కై లేకదా? నామకరణం చేయడానికి. అత్య అని కొందఱు, అల్లా అని కొందఱు, గాడ్లు అని కొందఱు ఆయాభావంలో ఆయాకేళ్లతో వ్యవహరించుకుంటారు. వకజన్మయోగి, స్మర్యుడు సుమాదు యిప్పటికి యిరవై యైదేళ్లవాడు బందరులో అవతరించాడు. అతడు “దుండుం” అనే పేరుతో ఆపరమేళ్ళరుణ్ణి వ్యవహరించేవాడు. నేనే కాదు, బందరులో సున్నా చుట్టపట్టానున్నా ఆమహా పురుషుణ్ణి పలువురు చూచి వున్నాడు; అతనిపువ్వా సాలు చినిగి వున్నాడు. నేను చూచునప్పటికి ఆయన వయస్సు యిరవైకి లోపు. అతడు సంస్కృతం బొత్తిగా తెలియనివాడు, తెలుగు యింగ్లీషుతోపాటు ఫస్టుఫోరంప్రాంతంలో చదివి అంతనో స్వస్తి చెప్పిన వాడు. మాటలు పరిశ్రంభంగా వుండేవి కావు గాని అందులో వుండే అర్థగౌరవం మాత్రం శ్రీ శంకర రామానుజాదుల భాష్యాలను మఱిచిస్తూ వుండేది. అతడు అదైవతి, దైవతాన్ని గూర్చి మాట్లాడేటప్పుడు ఆమరం లోకం అనేవాడు. అంటే, లోకంలో శక్తు మిత్రాది భేదమా, రాజపుత్రాది భేదమా, స్త్రీపురుషాదిభేదమా యేలా పాటించబడుతూవుందో ఆమరం లోమాదా ఆలాగే ఆయాభేదాలు పాటించబడుతూ వుంటాయనిన్నీ, భగవంతుడు మన్నాడనిన్నీ, భక్తులు వేదిస్తే వారివారికోర్కెలు సఫలం అవుతాయనిన్నీ ఆమరం చెప్పుకుందికనక ఆమరానికి లోకానికి అంతగాని, కొంత గారి వైరుధ్యం లేకపోవడం. ఆమరమే లోకం, లోకమే ఆమరమా అనుకోవచ్చునని ఆయనతాత్పర్యం. అదైవర మరేజ్ఞులమాదా యేదో పరమార్థావస్థలోతప్ప పూర్తిగా దైవరమరేజ్ఞులుగానే వుంటారు. దైవంలో ముక్తులు

నాలుగింటిలోనూ పాలోక్య సామాన్యాలు చెందూ మూల్రేమ అంగీకరిస్తారుగాని పాదూప్య సాయుజ్యాలు అంగీకరించ రని మాపరమగురువులు తెలియ్యగా విన్నట్టు జ్ఞాపకం. చారిత్రులలో కాకి ముక్తి రావలసి వస్తే కాకిగానే వుండిమక్తిని పొందవలసిందే. అంతే? అబాతిలోనే నల్లదనం పోయి తెల్లదనం రావలసిందే కాని పాపభాగంగాని మట్టిలాగంగాని మాటుతుందన చాచి వోవ్వకోరు. పరియాటక్కట ముక్తివస్తే నీమ కక్కగా మాటుతుందని చాచి బట్టి తెలుసుకోవలసి వుంటుంది. ఆ "దుండుం" గారు విశిష్టాద్వైతాన్ని సుతీం ది మాట్లాడిటప్పుడు ఆమెం "లోకానుమాళం" అనే వారు. అనగా చాలావఱకు ద్వైతంలో వుండే భేదా లన్నీ చాచిలోనూ పాటిస్తూనే వుంటారు కనుకనున్నా "సోపాంబ్రాహ్మ, బ్రహ్మ సత్యం జగన్విభాగ్య" అంటూ మాట్లాడు కనుకనున్నా విశిష్టాద్వైతమతం లోకానికి అనుమానించేభావాలు కలదేగాని వ్యతిరేకించే భావాలు కలది కా దని ఆయన బాగా విపులంగా వ్యాఖ్యానం చేసి చెప్పేవారు. ఆయన చిరువురున్నది యేమీ లేక పోయినా పెద్దపెద్ద యోగియేలకు, రిటయిరై మార్పున్న పెద్దపెద్ద బ్రహ్మలకు ఆయావిషయాలు బాగా రల కళ్ళి టట్టు ఆయన బోధిస్తావుంటే, "యిరక్కడి ప్రతిభ" అని అందరికీ అభ్యర్థం కలిగింది. ఆయన యేగ్రంథాలు నడవకపోయినా యేన్నో భావాలు ఆయన మరెరహస్య గ్రంథాల్లో వుండేన్నీ వచ్చేసి, కొన్ని స్వతంత్రభా వాలుమాడా వుండేవి. 'జనమణిగూర్చి అందఱూ సంపా రిగా చెపుతారుగాని అందుకు నా కంగీకారం లే' దని చెప్పేవాడు. యింకా యీలాటివి కొన్ని ఆయన స్వంతాలు వుండేవి. గీతపద్యాలు ఆకుగా చెపుతూ ఆయన ఆయాభావాలు చెల్లడించేవాడు. ప్రతి గీత పద్యానికి తుట్టుకుదిను "సంగరహితభవ! శ్రీరంగ దాస!" అనేమాట వుండేది. శ్రీరంగ అనేపదం "వీరంగ" అని సవరిస్తే గణభంగం లేకుండా పరిటా నుంది గాని ఆయన వుచ్చారణలో "వీరంగ" అన్నట్టు న్నూ, శ్రీరంగ అన్నట్టున్నూమాడా లేదేదీకాదు. త్రుపన్యాసం చెప్పటప్పుడు తన అగ్నిప్రాయం శ్రీ

లకు బోధపడిందో? లేదో? అనే అంశం ఆయన స్వయంగానే గ్రహించి మల్లామల్లా వుపన్యసించి బోధ పటిచేవాడు. తనకు గురువునుగా దంపులు దంపుకొని జీవించే పల్లిమలభూతాలు చందమ్మ అనే ఆవిణ్ణి చెప్పే వాడు. కాని ఆమె జ్ఞానమరూ లనే ప్రతీతి ఆబందరులో యెవ్వరున్నా అప్పుడుగాని యిటీ వలగాని యెఱగరు. ఆయన పేరు రంగయ్య, యిటీ వల రంగదాసు. కాని ఆయన ప్రతివాక్యంలోనున్నా "దుండుం" అని ఆవృత్తి చేస్తూ వుండివందల అంద టున్నా "దుండుం" గా రని వ్యవహరించేవారు. ఆయన సుమాదు యిరవై పర్వతాల వయస్సులో భౌతిక దేహాన్ని చారించాడు. యింకా యీయన్ని సుతీంచిన విశేషాలు వ్రాయవలసినదే చాలా వ్రాయాలి, గ్రంథం విస్తరిస్తుంది. యింతమా దెచ్చాచ్చే జేమింటుంటే? పూర్వజన్మ మంటూ నకటి లేక, అజన్మసంహ్కర మంటూ నకటి లేకపోలే యేమీ చిరువుకొని మాద్ర సిల్లవాని? యింతటి మహర్షిర మైత జ్ఞానం యేలా అబ్బు నుందో? వారుచారు విచారింయకోవలసి వుంటుంది. మహాకవిశిరోమణి కాకిదాసంతవాడు— "ప్రపేదిరే ప్రాక్షవజన్మవిభాగ్య" అని పూరికేనే అంటాడా? అయితే యీలాటి ప్రమాణా లెన్నో వున్నవంటికి యింకా మాకు ప్రత్యక్షప్రమాణం కావా లనేవారు కొందఱు వుంటారు. వాకే— "తెలియియిం తెలియని వరు; తెల్ప బ్రహ్మదేవునితరమే" అనేతరగతిలోవారు. ప్రత్యక్షంగా కొందఱు పరలోకానికి వెళ్లివచ్చి చెప్పిన వారున్నా వుంటారు. యేలాగంటావా? యేదో తీర మైన వ్యాధిళ్లు వచ్చి కృతానానికి తీసుకువెళ్లిపిమ్మట కదలిక కలిగి బ్రతికడమంటూ యొక్కడో వుంటుంది. ఆ బాపతువాళ్లు కొన్ని సంగతులు అలోకానికి సుబం ధించినవైతే చెపుతారుగాని వాట్లు విశ్వసించనివారు త్తనంలో ఖండించేస్తారు. అందుచేత ఆబాపతు గాళ్లు వుదాహరించి గ్రంథాన్ని పెంచక రంగదాసుగాని సంగతి వుగ హరించాడు. యింతగా ఆ యీ సంగతి సందర్భాలు వుదాహరించి యీ పూర్వోత్తరజన్మాలని పొధించడ మెందుంటుంటే? యిది లేదనుకోవడంతోటట్టే

యెంతో చిక్కు తప్పిస్తుంది. యెన్నో ఆకారాలు చేయడానికి సిద్ధపడవలసి వస్తుంది. కనక ఆర్తికమతం యావత్తూ దీనిమీదనే ఆధారపడి వుండకలెప్పుడు. ఆగా మిగిలిన ప్రాకారాలనే కర్మల వగయరాలన్నూ వాటి అనుభవమున్నూ కూడా దీనిమీదే ఆధారపడివుంది. కనక ప్రతి ఆర్తికమతానికి యిచ్చే పువారులుగా భావించక లెప్పుడు. ముగ్ధగ్రంథాలలో సర్వత్రా పట్టుకు సంబంధించినగానలే కనపడతాయి, కనక విస్తరించవలసివుంది. యీ భయ మంటూ పున్నప్పుడే మనిషి ప్రవర్తన యొక్కంగా వుంటుంది. అందుకే పట్టుకుగూర్చి భారతాద్రిగ్రంథాలు పనిగట్టుకొని యీవిధంగా మొల పెడు సూపున్నాయి—

“క. ఈ లోకము యగు గొండల

కాలోకమ గొండలకు నిహమ్మము ఖరచుక
మే లగు గొండల కధికా!

యోలోకము లేదుమానె యిల గొండలకుకా.

చ. భవములు సాలె గల్లి సరలేమ్యును నింద్రియ బాంధ సంబంధం, మనమున నెన్నడెక మక్కర మార్గముపొందెను బోక లోభమో, పానియలిబుడ్డులే తిరుగుడట్టిజనలో పరలోకపూర్ణములో, గమటకు చేర రిప్పటిసఖములు మే లయి లోయ బారికా.

మ. ఉపవాసప్రతి సంతితాధ్యయన తీర్థోపాస నాదిక్రియ, కపరర్వియుననేసి యోహికము దుభి ప్రాయమై పోవగా, విత్తలానందముః బొందగల్గె దుది వానిదూర్భవతాదైకలో, అపహర్షిక జరపుగ్గి శిలరకు నాలోకమృతక భూవరా!”

యెన్నిటివని పుదాహరించేది? మే గ్రంథాలన్నీ యాలాటిసందర్భాలే లోధిస్తాయంటే చాలు నడవంటాను. ఆఖరికి యేకతకంలో పద్యం చదివినా భగవత్ ప్రేమ చేసుకుంటూ సత్ప్రవర్తన కలిగి వర్తించ మనే బోధిస్తుంది—

“ఉ. ఎందఱు లేవరే ననిరి యెందఱు తాపను లట్టె శ్రుష్టులై, రెండఱు ధాని పేగిరి పుతెందఱు

యోగులు బోగులైరి గో, విందుని పొదపడ్డములు పిదవి భక్తి భజంపనేర కా, నందము నొంద కేపు మనలా! హరిపాదము లాశ్రయంపుమా!”

ఇకకాలే అక్కర్లేదు, ముట్టికి వచ్చేవాళ్లు సామాన్యంగా పాడేపాటల్లో కూడా భగవన్నామమృతరణకంటే మనిషికి తరింపనేనే దంటూ మఱొకటి లేదని బోధించే చెన్నో వుంటాయి—

“మాధవుః దలచే మానసమైతే మానవజన్మం తెల్లవరెకా, మదమునఁ జెడి తిగోట్టుయితే మహిమంలై జన్మింపవరెకా”

అందఱూ యాలాటివి దింటూనే వుంటారు. పూర్వోత్తరజన్మ లంటూ లేకపోతే భగవదారాధనకు ఫలం లేనేలేదు. అయీ సమ్మిక లేనివాళ్లు కేవలమా “లంబోదరాయ నమః, ఉదరం పూజయామి” అనే తరగతిలోనే వుండవలసివచ్చే దానికోసమై కార్యకార్యవిచారణ లేకుండా నిర్భయంగా అన్ని పనిలూ చేయవలసివచ్చే వల్లవుతారు. మోక్ష మంటూ వకటి వున్నా అది బహుజన్మకృత తపశ్చర్యాసాధ్యం గానున్నా, అందులోకూడా యే స్వల్పవ్యక్తులకో గాని ఘటించేది కావట్టున్నా ఆయా గ్రంథాలవల్ల గోచరిస్తుంది. అందుచేత దానికోసం ప్రయత్నించడం ‘అం దని ప్రానిపండ్ల కట్టు సాచడం’ వంటిది కాబట్టి ప్రతి మహావ్యయమున్నూ యీ జన్మంలో తాను ప్రవృత్తి కంటే రోగించేమా మంచిదిని సంపాదించుకోవడానికి ప్రయత్నించవలసి వుంటుంది. అట్టి ప్రయత్నం పూర్వోత్తరజన్మా లున్నాయనే విశ్వాసం కలవారికి గాని సంఘటించదు. కనక యింతగా వ్రాయవలసి వచ్చింది.

“క. శరదందుముఖులు చామర
లిరుచక్రల పీఠ పీఠిక లెక్కి మహానం
దరసాద్ధి నోలలాడెడి
నరు లెల్లః బరాధవమ్యున స్మిభక్తుల.”

“క. కరులు గలవారు విలస
త్తరుణిసంభోగవియతా దుగ్ధముదో

ద్వారక గలవారు సరసన

పరిచితచరణులును నీదుభక్తులు తనీ!"

అయినాగా లేనినీ కేవలవిగ్రహోపాసకుల
యినవారి మనస్సును ఆకర్షించలేవు. అట్టివిగ్రహోపాసన
కోటి కొక్కరికిమాదా సంఘటించదు. కనక దాన్ని
సూర్య మెట్టమొదటనే ప్రయత్నించి కష్టించడం
వ్యర్థం. పూర్వోత్తరజన్మా బంటూ వున్నాయో
విశ్వాసం చకటి మనస్సుకు దృఢపడితే వాడికి తప్ప
కుండా సర్వోపద్రవ అలవాటు పడినట్లే. విశిష్టమైన
విధితక వాడు ఆకారాన్ని చేయవలసినదాని అది
వాడిమనస్సుకు కల్మషాయంగా వుండి తాగిస్తూనే
వుంటుంది. చూడండి? ధర్మరాల విధితక యుద్ధంలో
భిష్మద్రోణాదులను కొంతదర్పింపడంగా చంపించవలసి
వచ్చినా దానికోసం యెంతో పశ్చాత్తాపపడి యెన్నో
అశుకోపపాపప్రాయశ్చిత్తాలు చేసికొన్నట్లు సంచయ
చేడం భారతం తెలుపుతూవుంది. మహానీలీని యేవిధ
మైన ఆవశ్యకత్యమూ లేకుండానే కేవలరాజ్యకాంక్షతో
అతనినియా ప్రజలను అపరాధిస్త్రీ వృద్ధులగా వివచాయు
ప్రభృతి మారణయంత్రాలను బరియ్యి లేకమన్ను
విచారించిపట్టేవా కనపడదు. అలాగే జపాను చీవాను
గుజరిగింది. దీన్నిబట్టి చూస్తే కరుణ అనేకపక్షపు
యూరప్రభుత్వంలో యేమజ్ఞమాలామాదా నిలవడా
నికి నీడే లేదని లేలమోపుంది. మళ్లా కొంతిక్రియలు,
మనలో ఋషులవంటివారు లేకమో అంటే యెంతటి
మతబోధకులు వున్నారు. మన మతప్రపరక్షకులకంటే
మాదా వారికి యెక్కువ భవభవోయమున్నూ, పలుకు
బడిన్నీమాదా వున్నట్లు కనపడుతుంది. అయినప్పటికీ నిర
పరాధులైన ప్రజలకు తిట్టవైకపట్టాన్ని వారెవరున్న
వారించినే లేకపోతూ వున్నారు. యిట్టి అవ్యాయాలు
వారించడానికే పూర్వపు చక్రవర్తులు ఆయుధధార
దాన్ని అంగీకరించేవారని కనపడుతుంది. అప్పుడు
మాదా పృథారాజ్యకాంక్షతో ప్రజాపిత చేసే దమయి
లేకపోలేదు. కాని అతడను వారు వారించేవారు, అప్పు
డు చేరుగలరాజ్యాలవారందఱున్నూ రాజ్యసంపాదనా
కాంక్షతోనే వుండడంచేత యెవరిమట్టుకు వారే వున్నా

శిక్షాప్రవార్లు. మనపు చెప్పినట్లు లోకువంతువు
బలవత్తరమైన జంతువుకు అచారంగా యేర్పడడమే
తుదనీ పరమీధాంత మెవోయింది. పూర్వోత్తరజన్మ
సత్రామ వీరు బొత్తిగా అంగీకరించ రనే స్పష్టపడుతూ
వుంది. ఇట్టి ఘోరకృత్యాలు చేసేవారికి తగిన నిమ్మ
తినీ భగవంతుడు కలిగించేవాడంటూ పెద్దలు చెప్పడం
కలదు. అలా కలిగించడంమాదా మనోకొంతోపాళ్లు
పుత్తరజన్మలోనేకాని యాజన్మలో కాదు.

“శ్రీ. అత్యంతమై పుణ్యపాపైరివైన ఫలమన్యరే”

అంటూమాదా అధీయశ్రీకి చకటి వుండిగాని
యేమేనా యాఅధీయశ్రీకి పూర్వకాలంలో అమల్లో
వుండేదెమో కాని యాకాలంలో అమల్లో వున్నట్లు
కనపడడం లేదు. అందుచేత ప్రపంచకం మనీ నిర్భీ
కంగా నడస్తూ వున్నట్లు కనపడుతుంది. యిది యెవరి
దోషమూ కాదనిన్నీ, యాయుగంయెక్క దోషమే
అనిన్నీ కొన్నిగ్రంథాలవల్ల లేలుతుంది. కాని దాన్ని
ఇట్టి యాయుగంవారంత అయోగ్యంగా వర్తించవల
సిందని నిధి లేదు. “యేవయ్య! యింత దురవ్యా
యంగా ప్రవర్తనన్నా?” వంటే? “యాయుగంలో
యాలా ప్రవర్తించారి” అనేది జవాబు కాదు.
యాలాటికలాలు అర్థం చేస కోవదానికే పెద్దలనేవ
కావారి. అగ్రంథాలలోనే యాకరియుగాన్ని సూర్య
వ్రాచి— “యాయుగంలో మాదా క్యాది
ల్కింగా యోగ్యులు వుండవచ్చు” పనివ్రాచివున్నారు.
కృతయుగంలో అయోగ్యులసంఖ్యలానే కరియుగంలో
యోగ్యులసంఖ్య చాలా తక్కువగా వుంటుందన్నట్లు
లేలుతుంది. యోగ్యతాయోగ్యతలకు ప్రభుత్వంద్వ
రాగా వచ్చే శతకు భయపడడమే కారణమనుకుంటే
అంతమాత్రంతో సరిపాడు. యెంతో పెద్దప్రయోగాల
లో వుండి యెంతటికో చక్కట్లు దిద్దగలవాళ్లుమాదా
ఆకారాలు చేసి ప్రజాపిత చేయడ మనేది పరలోక
భయం లేకపోవడంవల్లనే కాని మతోకటి కాదు.
ప్రభువులుగాని, వారిచే నియమింపబడ్డ ప్రయోగలుగాని
సర్వజ్ఞులు కాదు. అందు విశిష్టభగవంతునికన్నీ, వానిచే

నియమింపబడె ఆయా అధికార్థమున్న మూత్రమే వుంది. వారివల్ల కలిగే కష్టసుఖాలు జన్మాంతరంలో ఆమ భవించకగనే కాని యిప్పుడు గోచరించే కావున కనక పూర్వోత్తరజన్మాలు పున్నాయని నిశ్చయించుకొని తమసుఖంగా ప్రవర్తించవలెనన్న శ్రేయస్సుంటా ముతోటి లేదు, లేనేలేదు. యెన్నో మతరహస్యాలు తెలిసినవారే—

“మకృతం దుష్కృతం నైవ గచ్ఛంత మను గచ్ఛంతి” అని వ్రాసి పుష్కారు. యీలాటి పెద్దలమాట లెన్నో వంటబట్టినతరవాతే యీపద్యాన్ని మేము వ్రాసిందిన్నీ—

“మ. తనజన్మించినవాడు తెచ్చికొనెనో? తా. బోవు నవ్వేర: నై, కొనునో? రెంటికీ గాని నయ్యదియు స్వీయం బును మాడ్చుత వదిం, చిన నే నొప్పును గర్వమొక్కటియనుక స్వీయంబు వచ్చుక జనుక, దనవో నయ్యదితచ్చురీత మరదిత్రం బుం! కామే శ్శ్శ!”

నేను దేవ్యానం వ్రాసినా పూర్వపుచదువును బట్టిన్నీ, పూర్వచారాలయందుండేరిక్యాపాన్నీ బట్టిన్నీ, పూర్వుల ఆచరణాన్ని బట్టిన్నీ తప్ప యిప్పుటివీనుల నూర్చి భావాలనుబట్టి లేకమున్ను కాదు. వాభావాల కిన్నీ యిప్పుటివారి భావాలకిన్నీ పుత్తరప్రవాసికిన్నీ దక్షిణప్రవాసికిన్నీ పున్నంత పొత్తుకాత్రమే వుంటుంది. అందుచేత నా అభిప్రాయాను యిప్పుటివారు ఖండిం గదించదులేరీక అని వాకే తెలుసును-దానికి తర్కంగా చేవదాసీలు గావాభివయసంరక్షణాన్ని పూర్వం నుంచిన్నీ చేసేపున్నా రనిన్నీ, ఆవిద్యలు సంసారిస్త్రీలకు మాదా లభ్యమైవచ్చుటకీ నిరామాటంగా నిర్లక్షగా వధ లలో ప్రదర్శించడం జరగదనిన్నీ దేవో కొన్నిమాటలు వ్రాసివున్నాను. దానిమీద మా ఆకొండివారొకరు వారి భిక్షాభిప్రాయాన్ని ప్రకటించి వున్నారు. వారివ్యాసం మాదా కొంత విపులంగానే వుంది. వారు ఆవ్యాసంలో అనేకాంకాలు చర్చించివున్నారు. సంసారిస్త్రీలు యితరపురుషులతో రంగస్థలాలలో ఆయాపాత్రల కను నుగుంగా యితరవలకులతో నటించదాని కథ్యంతరం లేదని గుట్టగుడకు లేల్పారు. ఆలా నటించి నేర్చుతరి వ్వులు ఆర్జించిన పతివ్రతలక్షణమూత్రం పుదాహరించ లేదుగాని అట్టియోగ్యరాంధ్రు పదావురు ఈకాలంలో

పున్నా రవిమాదా అంతరంగత్యా సిద్ధాంతికిరించారు. యీమాటను ఖండించకలెవ నే ఖండించినవాడిమీద పడే అపాండవం చాలా వుంటుంది. అది విద్యార్థిమ యారికి లోబడక లీగర్ వర్యలోకి దిగుతుంది. దానిలో నకస్త్రీని పతివ్రత కాదని అన్నవాడివాదమే బోడిపో గుంది. యెందుచేత నంటే? ఆవిషయం ఋజువు చేయడం చాలా కష్టంగాదా? అదిన్నీ కాక వాకస్త్రీని పతివ్రత అన్నవాడియందు లోకాని కున్నంత ఆదరం అన్యభాగా అన్నవాడియందు వుండదు, అందుచేత నేను మాబంధువుగాదు వ్రాసిన అభిప్రాయాల్లోనే యోగిభింప వలసి వచ్చింది. వానీవిత తమంలో యేంసారి స్త్రీయేవా చక్కగా గావాభివయాలు రంగస్థలాల్లో ప్రదర్శిస్తూ భర్తయొక్క ఆదరానికి పాత్రురాలుగా మాదా వుండి ఆత్మమామలమా, తక్కిన కులస్తులమా బంధుబాతానికిన్నీ గౌరవించకగ్గదిగా వుం డంటే? వాకున్నూ చూచి సంతోషించాలనే వుంది. యితరవిద్యులవల్ల నీత్యనీకులు రెండున్నూ సంప్రాప్తం అయితే కాకయ్యేసేమా కాని శేవంస్వర ప్రధాన మైన సంగీతంవల్లగాని శృంగారభావాలు ప్రధానంగానున్నూ తదితరభావాలు దానికి అంగాలుగానున్నూ ప్రదర్శించ దానికి యేర్పడ్డ అభినయంవల్లగాని అనీతికే యెక్కువ స్థానం వుందిగాని నీతికీ స్థానం కనవడదు. యిప్పుటివారు దానిలో నీతికీమాదా చూటుం దనేయెడల నేను కాదని వాదించేదిలేదు. సంసారిస్త్రీలక్షణం యేలా వుండాలో “గృహలక్ష్మీ” అనే వ్యాసంలో మనపూర్వుల అభిప్రాయానుసారం వివరించివున్నాను. భవభూత్యాదులకన్న విన్నలయినవారిప్ప చున్నారనేరిక్యాసం వాకు లేదు. లేకపోయినా వృథాగా వాదించడంకన్న సరివాదుల వాదంతో యోగిభింపడం పత్రికల కంఠగా పని చేపు కుండా తేలిపోతుంది; కనక నేవదాసీజారి మనలో వకటి వుండ నక్కలేదు. మనయొక్కలో జరిగే కుభ శోభనాలలో పెంకయ్యగారింట్లోవుల్లయ్యగారిపెండ్లాం వగయిరాలున్నూ, పుల్లయ్యగారింట్లో పెంకయ్యగారి పెండ్లాం వగయిరాలున్నూ వచ్చి మేకతాళాలు చేసి ఆయా సమ్యానాలు స్వీకరించి భర్తలను పోషించడం వాకున్నూ అంగీకారమే. త్వరలో అట్టి మహాభాగ్యం మనకు వట్టవలసిం దని సరివాదులతోపాటు నేనుమాదా భగవంతుణ్ణి ప్రార్థిస్తాను. యీ పూర్వోత్తర జన్మాలను గూర్చి వ్యతిరేకంగా వ్రాసేవారికి మాదా నా విన్నప మంటే!

టె బె ట్టు

మప్పిడి భాస్కర రామారావు

టిబెట్టు మహాన్నరమైన పీఠభూమి. హిందూ దేశానికి ఉత్తరంగా వుండడంచేత హిమాలయాలు ఈరెండు దేశానికి మధ్య "వెప్పినిగోడల్లా" వున్నాయి. హిందువులకు పవిత్రమైన కైలాసపర్వతం, మావనసరోవరం ఈదేశానికి పవిత్రమగావున్నాయి. గంగ, సింధు, బ్రహ్మపుత్ర, శరేర్వు (సలైక్) మొదలైన నదులు కైలాసపర్వత ప్రాంతాన్నే జన్మిస్తున్నాయి. గారీ శంకర్ (ఎరరెట్టు), కాంచనగంగ శిఖరాలు వాటి భవళ మమట్రాగాలమీద ఉడయాదురేఖలు ప్రసరించి నవ్వుకు మువర్త కాంతులను వెదజల్లుతుంటాయి. ఈ ప్రదేశాల్నే గంధర్వులు సుంవరించేవారట. అచ్చరలు వృక్షం చేసేవారట. కారిదాపాది కవులు ఈ ప్రదేశాల్నే ఉపాధిగా (background) నిర్మించుకుని మహాకావ్యాలు వ్రాసేరు. ఇప్పుటికి జ్ఞానవిపాధిగల ఎందరో మహాయువులకు ఉనికివెట్టయ్యివుంది.

హిందూ దేశాన్నుండి టిబెట్టు పోవాలివెయ్యెదల దుర్గమములైన కమరులద్వారా చేరవలసివుంటుంది. డార్జిలింగ్ నుండి సిక్కిమ్ లోయమారుగా టిబెట్టుచేర నచ్చు. తొద్దమతం ఇతర దేశాలందు వ్యాపించి, చివరికి హిందూదేశం ంది పలాయనమైనవ్వుకు ఈమార్గాలనే పోయి దుర్భేద్యమైన టిబెట్టును ఆక్రమించింది. చాలా కాలముంచి ఈరెండుదేశానికి రాకపోకలుండవడంచేత టిబెట్టులో చాలా హిందుసంప్రదాయాలే కనిపిస్తాయి. పూర్వం ఈదేశాన్ని "త్రివిప్రసం" అని అంటూండేవారు. 'కాంబోజరాజ్యం' మాన ఈ ప్రదేశాన్నే అయివుంటుందని చరిత్రకారులు అంటున్నారు.

టిబెట్టు అతి శీతలప్రదేశం కనక పంట లంతగా పండవు. కాని దక్షిణంగావున్న నదిలోయల్లో గోధుమ,

రార్లీ మొదలగుధావ్యాలు, ఫలజాతు, పండుతాయి. హిమానీవదాలు కరగడంచేత యానదులందు చేపవిలో మాడా వుక్కులంగా నీగుంటుంది. "మూక్" మృగం టిబెట్టుదేశపు కామధీనువని చెప్పవచ్చు. రాకపోకలలో పొమ్మని మొయ్యడానికి వుపయోగిస్తుంది. దాని పాలు, మాంసం, చర్మంమాడా ఆదేశంవారు ఉపయోగిస్తారు.

టిబెట్టుదేశస్థులు మ గోలియాలానికి చెందుతారు. తొద్దమతావలంబము. వారికి మత మంటే అమితమైన గౌరవం, మాధ విశ్వాసంమాడా. ప్రతి ప్రదేశంలోను భూతాలు సంచరిస్తుంటాయని వారి నమ్మకం. వాటిని పారవోలడానికి 'టెంసుజీ పద్యేహం' అను మంత్రోచ్చారణ చేస్తుంటారు. ఈమంత్రం వారి ప్రార్థనయొక్క లీజం. అక్కడ మతసురువుల్ని 'లామా' లంటారు. ప్రధాన మతాధికారి "దలై లామా." అతనే సర్వాధికారి, రాజ్యపరిపాలన యందు మాడా,దలై లామాఅంటే టిబెట్టువారికి చాలాగౌరవం. ఒక దలై లామా మరణించిన తరువాత, సర్వాధికారం వహించడానికి తననెల్లమణిలకల ఒకశిశువును మతాధికారులు వెదకి దలైలామాగా ఎన్నుకుంటారు. మరణించిన దలై లామాయొక్క ఆత్మ ఈశిశువులో ప్రవేశిస్తుందని వారి నమ్మకం. అరోగానుంచి ఆశిశువుకు మత లోభ, సర్వాధికారానికి అవసరమైన విద్య సేర్పడం మొదలుపెడతారు. దలైలామా టిబెట్టు ముఖ్యపట్టణమైన "లాసా"లో వుంటాడు. లాసాపట్టణం బ్రహ్మపుత్రతనది (సాక్-సా) లోయకు ఉత్తరంగా వుంది. పట్నానికి అన్నిచైత్రుల పచ్చని దేవ దారువనాలు, దూరాన్ని పేరూర్ని మించిపోవన్న తెల్లనిమంచుకొండలను అందాలు ముగిస్తుంటాయి.

దర్శి లామా నివసించే భవనాన్ని "పాటాలా" అంటారు. ఇది ఉన్నతస్థలమైన కట్టబడివుంది. ౯౦౦ అ. ఎత్తుండి లండన్ నగరంలోని "సెంటు పాల్స్ కేథీడ్రల్" (St. Paul's Cathedral) కన్న కూడ ౩౦ అ. ఎత్తుగా వుంటుంది. లాసాలో మనదృష్టిని మొదట ఆకర్షించేది పాటాలా భవనమే.

ఇటీవలవరకు ఈనగరంలో తెల్లవాగు అడుగు పెట్టలేదు. టిబెట్టురానికి విశేషములవారంటే అనుమానం. అందులో తెల్లవాగుంటే మరిన్ని. వారిమతాన్ని, దేవాన్ని నాశనంచేసి, దేవతలు సంచరించే ఆ ప్రదేశాల్ని

గ్నాన్నారు. బ్రిటిష్ వారు అన్ని వర్షంవరసించేటప్పటికి వందలకొలది టిబెట్టు సైనికులు పాకులై, మిగతావారు చెల్లాచెదులై, కల్ నల్ యంగ్ పొప్పించుకొని వారిఇచ్చే తారు. కల్ నల్ లాసాచేరి పాటాలా భవనమీదనుంచి ఒకపొయ్యితో మంచుశిఖరాల అలలలో మునిగిపోతున్న మాట్యుగ్గి అవలోకమంటే, తనలో నీడో పాతాక్షుగా మారువచ్చి క్షానసంబంధమైన అనుభవంపొంది తానుచేసిన కార్యానికి చాలాపశ్చాత్తాపపడ్డట్టు అతని ఆశుభవాలలో వ్రాసుకున్నాడు. అప్పటినుంచి టిబెట్టు వారు పాశ్చాత్యులని రానిస్తున్నారు. క్రమంగా వారి

ఆవరితం చేస్తారని భయం. పద్దెనిమిదో శతాబ్దం తాన్ని వారన్ హేస్టింగ్స్ కొంతమంది పాశ్చాత్యుల్ని 'లాసా' వుంచేడు, టిబెట్టువారిలో మైలికొడుకూ. అది అంతగా ఫలించలేదు. తదనాతే గాంగ్ లో సర్ ప్రెస్బిటేరియన్ యంగ్ పాస్టర్డ్ నాయకత్వంక్రింద బ్రిటిషుదళం లాసా చేరబోయింది. టిబెట్టు సైనికులు వారిని అడ్డగించేరు. వారి మతగురువులు మంత్రించిన అస్త్రాలచేత, మంత్రప్రభావంచేత బ్రిటిష్ వైద్యాన్ని రూపుమాపవచ్చు వనుకున్నారు. ఆపాపానంతో ఎరు

లోని మూఢత్వం పశిస్తోంది; పాశ్చాత్యవాగరకతకు తావిస్తున్నారు. ఇప్పుడు డార్జిలింగ్ నుండి లాసాకు తొలివేసేరు. పాటాలాభవన విద్యుద్దీపాలతో పెరుస్తూ వుం దివ్వుడు. లాసాలో బ్రాడ్ కాస్టింగ్ (Broad casting) వైదుమహాదా తెలకొల్పుకున్నారు, ఇతర రాష్ట్రాల రాజప్రతినిధులకు రాజకీయవార్తలు ముఖ్య పట్టణంనుంచి త్వరలో పంపడానికి. 'సిక్కిమ్' లోయ మారుగా డార్జిలింగ్ నుండి లాసాకు మోటారురోడ్డు వేస్తే రాకపోకలకు సులువుగా వుంటుంది.

హిమాలయాల ఖనిజాలకి అటవెట్టు. తీరే డిశంబరులో ౧౩ వ దశాబ్దామా చనిపోయేడు. ట్టులో బంగారుగనులు విశేషంగా వున్నాయి. ఇప్పు టికి వారు పురాతనపద్ధతులమీదనే బంగారం తీస్తుంటారు. కాని రెగిస్ట్రేషన్ ఫర్ జరగలేదు. ఏ కంపెనీ అయినా, టీరెట్టుగవర్న మెంటు అనుమతిని పొంది, బంగారుగనులు వృద్ధిచేస్తే ఉభయలక్షకూడ లాభంగా వుండవచ్చు, కాని ట్రిటిప్ వారు మాత్రం మొదట ర్యాపారస్థులుగా, ఏదో రాజ్యకాంక్షలుగా ఉంటే స్వభావం మార్చుకోవాలి. ఎందుచేతనంటే టీరెట్టుకి ఇప్పుడు చాలాకీర్తిమైన సమయం. ౧౯౩౩ సం॥

డిశంబరులో ౧౩ వ దశాబ్దామా చనిపోయేడు. మొన్న మొన్ననే పరువాలుగో దశాబ్దామా జోరి కేడు. అతనినికా కాల్యదశలోనే వున్నాడు. అతనికి సర్వాధికారం వచ్చేప్పటికి ౧౫, ౨౦ సంవత్సరాలు పట్టవచ్చు. కఠోరువ రాజ్యపరిపాలన ప్రతినిధులను 'లామా'లే చేస్తారు. టీరెట్టు వై నాకు సామంతరాజ్యం. రూర్పున వై నాజిపాన్ సమస్య. ఉర్దూపదమరల సోవి యిజ్ రష్యా ప్రచారం. దక్షిణాన్ని ట్రిటిప్ ఇండియా. ఈమధ్యవవుంది. టీరెట్టుభావిభాగ్యం ఎలా మారు తుందో?

యక్షుని వేమలేఖ

కాళిదాస - తీర్థలు

శ్లో. శాపాంతో మే భుజగశయనా దుత్థితే శార్ఙ్గపాణౌ
శేషా మాసా గమయ చతురో లోచనే మీలయిత్యా,
పశ్చా దావాం విరహగుణితం తం త మాత్మాభిలాషం
నిర్వేష్యావహ పరిణతశరచ్చంద్రికాసు త్షపాసు.

గీ. శేషశయనండు నిదుర లేచినదినమున - నాకు శాపము తీటు; నీ నాల్గునెలలు
గనులుమూసికొనియెటేనిగడపుకొనుము-విదామనమిద్దలము-గూడివిరహదినము
లందు గుణించుకొన్న ఆయాయి కోర్కు-లనుభవితములే పెండి యారబోసి
నలలి; గానెడి పండువెన్నెలభయటను - రమణి! పరనము లగు శరద్రాత్రులందు.

వెంకన్న

‘కరుణకుమార’

“తెలుగు ఎద్దులకు పట్టుకొని
లిపిల లాక్కాచియ్యారు.”

“అయ్యో! రాగయ్యో! కిష్టమేకం యిప్పుంచు
కొని రమ్మన్నా పెర్యో, రెడ్డి” అని ఉవయం తెల్ల
వాడేవరకు యమకంకట్టుగా ఇద్దరు పెట్టివాండ్లు వచ్చి
వాటి నిలబడ్డారు.

రాగయ్య డెబ్బచేండ్లతోక్కు. ఇంకా నిద్రమం
లించిదనుచి లేచుకేళు.

“ఈ రెండుతోలూ నిద్రానించువర: పిల్ల
వాడు ఉరుసుంచి వచ్చి, కరణంకాడ లెక్కచూచుకొని
‘మేకం కట్టిస్తాడు’ అని మంచమీద కూచునే, వణికి
‘మేకం’ పూర్ణాపం తెచ్చి రాగయ్య. “రెడ్డి చివ్వు
కోడకం లేదయ్యో! ఇంకొక మడుపు ఇరసాయలయి
తీరాలె, ఇంక నిలవడానికి లేదంటున్నాను ముసలయ్యా,
కరణమాను. మేకం యివ్వకుంటే ఎద్దునిపట్టుకొని రమ్మ

న్నాడు రెడ్డి” అని పెట్టివాళ్లు ఇద్దరూ వెళికకరా
లేకపట్టుకొని, వాటితో నిలబడ్డారు.

‘ఎద్దుని జప్తిచేసి తీసుకొనిరమ్మన్నాడు రెడ్డి’
అనేమాటలు రాగయ్యచెవిలో పడేవరకు అతనిమనస్సు
కలుక్కుచున్నది. అతనికి డెల్సెయ్యేళ్లు వచ్చినవి. ఇంత
వరకన్నగా అటువంటి చివ్వు కనంమాట అత డనిసించు
కొనియుంచలేదు. ఇక్కానుకురియ్యా, పడిచాను
కందలూకెత్తుకట్టే మహామహా పెద్దపెద్దల వ్వందరికంటే
మాడాచిన్నకాపు అయినా తాను ఒకరిచేత అడిగించు
కోవలసిన అవసరం లేకుండా, ఏనాడూ ఏడు అతాయి
దాలో ముందుగానే ముసలయికు చెల్లించి రసీదుతెచ్చు
కొనే - బాధ్యత తెలిసిన కాపు అతడు. తనమామలా
తాను ఒకరికి చెప్పినవాడే కాని ఒకరిచేత చెప్పించు
కొన్నవాడు కాదు. కాని ఈ వాటికి చివ్వుచవలసి
వచ్చింది. ముసలయి పంపిన ఒక పెట్టివాడిచేత ఈకాలా

నకిలా వామిధంగా ఆడిగించుకొనబడి వచ్చింది! పైగా ఎద్దును పట్టుకొని రమ్మన్నాడు రెడ్డి! పోగామిలిక బళ్ళర్యంలో రసవద్ద ఉన్నది— ఇంట బుట్టి పెరిగిన ఈ ఎద్దు ఒక్కటే! అమ్మతండ్రి కొక రమ్మపాతు సాధారణ చేసుకొని, ఆనాటికంటే కయ్య ఎట్లాగో పాను చేసుకొంటున్నాడు రాగయ్య. తన పక్షి కత్తును రమ్మయ్యతో సమానంగా పెంచు కొన్న ఎద్దు అది. వాన్నే జప్తిచేయాలని తలపెట్టాడు రెడ్డి. దొర వుద్దినం! అనుకొన్నాడు రాగయ్య.

అతని కళ్ళ వెంటికి క్రింద తిరిగి పట్టు. దొడ్లో పాటు కట్టివేసిన ఎద్దు కళ్ళలో పెరిగింది. ఇంక బ్రతుకు ప్రతి, బంగారంవంటి ఎద్దును పదిమందిలోనూ జప్తి చేయించుకొంటాడా తాను? అంతకంటే తన తన వున్న నేల బడిపోవడం మేలుకదా! అంతకంటే అమ్మను ఏ కాయవాడికైనా అయినకాడికి తోగవద్దు సర్కారుగారు సర్కారువారి మొఖాన్న కొట్టడం మేలుకదా!

కోమం పట్టివేరకు రాగయ్యకు కన్నెర్రనెరి. కనురెప్పలమీద బారిపడ్డ తెల్లని కనుబొమ్మలు పై కన్నెరు. ముదతలుపడ్డ మొఖంలో ప్రజ్వలించే ఆరెండు కేతాల్లోనూ విరిగిఉన్న రెండుచుక్కలు కింద రాలి పై. కనుబొమ్మ రెక్కవరకు ముడిటిమీద తానుపాను పిల్లలూ మూడుముదతలు పైకి ఉలికిపై.

“ఒకే! పదింటలకు పైకం పంపుతానని రెడ్డితో చెప్పండి. అప్పటికి పైకం చేరకుంటే— ఒట్లనే మీ ఇష్టప్రకారం ఎద్దును తీసుకొనిపోవచ్చును. నేను చెప్పానని రెడ్డితో చెప్పండి” అన్నాడు రాగయ్య.

బట్టివాళ్లు వెళ్లిపోయారు.

“ఏంవయ్యా! ఎద్దుని తీసుకొనిపోయింటున్నావు?” అని లోపల కుండలుకడిగి భార్య లక్ష్మమ్మ ఈ మాటలు విని, బయటికి వచ్చి భర్త నడిగింది. “సర్కారుకు చెల్లించవలసిన శిస్తు చెల్లించకపోతే అధికార్లు పోతుంటారా? శిస్తు కట్టావా, ఎద్దుని జప్తి చేయమంటావా అని మనసు కలుగు చేశాడు” అని చెప్పాడు రాగయ్య.

“అయ్యో! ఇదేం పోయేకాలమయ్యా! సర్కారుశిస్తు కట్టకుండా ఎగవేస్తా మనుకొన్నాడా రెడ్డి! అందరూ తనకిమల్లె కలిగినవాళ్లే ఉంటారా లోకంలో? ఒకలోనూ మంచూ వెనకా ఉండొద్దూ ఎంతవాడికైనా!” అని బుగ్గలు వొక్కుకొని నిలబడింది లక్ష్మమ్మ.

“మునపకులే పేరుంది! వాళ్లు దొంగలే ప్రకారం వాళ్లు అవకం వ్యామమే” అన్నాడు రాగయ్య.

“అందుకని, పాటి కాపువామయ్యలాడా, వాటి బుట్టివాళ్ళ తేత ఎద్దుని జప్తిచేయించడానికి సిద్ధమవుతాడా? ఈయోడు గిద్దెనుకంజులమాడా ఆపాలం మీద కళ్ళ చూచుచుపోవాన్ని పోలేటి! శిస్తు ఎట్లా కట్టా మనుకొన్నాడా మనసేలు!”

“మనకోదన అరణ్యకోదన. ఎందుకు నువ్వు ఆయాసపడుతావు! ఏదేలేప్పినా సర్కారుమనుకుత రివ్వకుండా మరి?”

“నువ్వు మొదటినుంచీ ఇట్లాంటిదీరులు చెప్పే సంపారం ఇంకాకాడికి తెచ్చేవు. నువ్వు శిస్తు కట్టొద్దు, మునుపూ కట్టొద్దు. ఉరుకో! పల్లెరికి పోయిన పిల్లలోడు రానీ! కరణంకాడికి పోయి రెక్కాడొక్కా మాయ కొని కట్టవలసిఉంటే వాటి కట్టి రసీను తెచ్చుకొంటాడు.”

“అయ్యో వచ్చేదాకా అమావాస్య నిలుస్తుందటే పిచ్చిదానా? సర్కారుకు మనసులూ ఏమీ ఉండదనుకో!”

“అయితే నీ మనపోచ్చినట్లు చేసుకో” అని విరుక్కుంటూ లోపలికి పోయింది లక్ష్మమ్మ.

గ్రామమువనలు అక్రమంగా తన పెరిమిటిదగ్గర వెళ్ళు సుంబాకొంటున్నాడేమోనన్న ఆశోకంకోటి మాట్లాడవలసి మాట్లాడిందికాని భర్తమాట చెప్పనూ ఎదురాడేది కాదు ఆ భాగ్యకారి. భర్తమీదనే అజవాల్దారీ పెట్టి, తా నింట్లోకి వెళ్లిపోయింది.

౨

అప్పటికప్పుడే వారంకోరింపబడి ఎద్దుల చేర గార్లు వదలుటకుంది వచ్చి ఆ గ్రామంలో దిగి ఉన్నారు.

రాగయ్యకొడుకు రమణారెడ్డి పొగాకుచేరం మీద ఏటిఅవతల పల్లెల్లోకి పోయి పదిరోజులయింది. అతడెప్పుడు వస్తాడో! వారానికల్లా తిరిగివస్తావని నమ్మకం చెప్పిపోయిన కొడుకు ఇంకా ఇంటికెరాలేడు. అతడు వచ్చేవాడా? సర్కారుగిరిస్తు నిలుస్తుందా? నిలవక పోతే, పైకొరి ఎక్కణ్ణుంచి తీసుకొనిరాగలడు రాగయ్య? పదిగంటలకు పైకం చెల్లిస్తావని గ్రామమువ సముక్తి ఖండితంగా చెప్పిపంపాడు. ఆమాట పొరపాటుయితే, ఎద్దుని జప్తిచేయకమావదు మువసలు. ఈ సారి తాను మాడోనాయితాపైకంకూడా చెల్లించలేవని చెప్పి, ఇంకవరకూ గ్రామమువసలు తనని ఒత్తికిచేయకుండా నిలుపుకొని వచ్చాడు. కాని, ఇది ఆఖరునాయితా! ఇక శిస్తు నిలవడానికి వీలేదని రాగయ్యకి తెలుసు. పెండువాయదారి కిస్తూ, కరణాని కిప్పవలసిన జమాబందీ మామూలు వర్గరాలన్నీ కలిపి ఇరవై రూపాయలవాకా చెల్లించవలసి ఉంటుందని కరణం యిదివరకే చెప్పాడు. ఇంట్లో కూటికే చాలీ చాలకుండా ఉన్నది ఈ యేడు పొలంలో పండిన గింజలు. ఏవస్తు వయసా కుడువపెట్టి తెడ్దాముకొంటే, భార్యమెవలో తాలిబాట్టు తప్ప మరొకటి ఏమీ లేదు. పిల్లవాడుగనక ఉంటే ఏమారాజుతో అడిగి తీసుకొని వచ్చేవాడు. తాను గుసలివాడు, ఒకరివద్దకు పోయి చేబడు లడగడానికి అభిమానం. అక్కడికీ, హేహు కారివద్దకు పోయి ఒకపాతిక రూపాయలు ప్రాసోటు మీద బదులకిగాడు. కాని, మేజరు అయిన కొడుకు తనూ ఇద్దరూకూడా చేరి ప్రాసోటు రాసియిస్తే రూపాయివడ్డీకి పుస్తానన్నా డతను; కాని మేజరులో తనకొడుకేడి?

ఎద్దుజతకి కట్టే రున్న పోతును అమ్మివేద్దామని ఆలోచన పుట్టింది. కాని దానిమీద ఏదెమిది రూపాయలకంటే బాప్తిగా రాతే! పదిహేను ఇరవైరోజుల నుండి ఈ సందుకట్ట పిల్లవాడు ఇంటిపొరుగు ఉండడమేలేదు. అందువల్ల పశువులకు సరిగా మేత అమరక, అవి చిక్కి తల్లయిమెపోయాయి. ఆరున్న పోతు అమ్మతోలే అడిగి, కొనతోలే కొరిపిగా ఉన్నది. ఇక ఎటువచ్చి ఎద్దు ఒకటి ఉన్నది. దాన్ని అమ్మిలే అప్పటిసరల్లో ఏవల భయ్యో, ఏభయ్యో ఇస్తారు. అదిగాక అవసరంకొద్దీ కావలెవని అమ్మజూపితే, రూపాయిపాము అర్ధ రూపాయి! అడుగుతారు చేరగార్లు. తాను శిస్తు కట్టకుంటే మువసలు ఎటు తిరిగి ఆయ్యడును జప్తిచేసేతరు తాడు. తన ఇంట్లో అప్పటి కాయెద్దుతప్ప, రియగల మరొకచరాప్తీ ఏమిన్నీ లేదు. ఎద్దును జప్తిచేసి తీసుకొనిపోతే తా సేంచేయగలడు? దాన్ని అయినకాడికి ఏలంలో అమ్మివేస్తే తా సేంచేయగలడు? తనకంకంలో ప్రాణం ఉండగా, పెట్టివాడు తన ఆవరణలో ప్రనే శింది ఎద్దును పట్టుకొనిపోతూఉంటే తాను మాన్తూ ఉరుకోవడం ఎల్లాగ? అంతకంటే, పోతే పోయింది ఎద్దు, దాన్ని గుట్టుగా అమ్మివేసి సర్కారుగిరిస్తు సర్కారువారి మొఖాన్ను కొట్టడం తనకు గౌరవంకదా! తన హయాంలో సంపాదించిన ఆస్తి ఎంత ఖర్చయిపోయింది కాదు? తన తొండ్రె యిద్దిన భూమిలూ, పశువులూ ఎన్ని నష్టమైపోయినవికాదు? ఇంటి పుట్టిన ఎద్దుని దీనిమీద మమకారంగాని, లేకపోతే ఈ ఎద్దు ఉండి తనని రక్షిస్తుందా? తన బక్సర్యం అంతా ఎల్లాపోయిందో ఇదికూడా అట్లనే పోయిం వసుకొంటాను— అని ఈవిధంగా పనిచేయడం మొదలెట్టింది రాగయ్యబుర్ర.

రాగయ్య మల్లా భార్యతోనయినా సంప్రదించలేదు. కాలికెప్పులు తోడుకొన్నాడు. ఉరిచిలుపల మందబయట దిగిన ఎద్దులచేరగార్ల వద్దకు వెళ్లాడు. వార్ల నింటికి పిలుచుకొని వచ్చాడు. ఎద్దును చూపించాడు. ఏభయి రూపాయలకు చేరం ఖయిసలు చేసుకొన్నాడు. డబ్బు చేతిలో చేసుకొన్నాడు. ఎద్దుమెద పలుపు దిప్పి చేరగార్ల చేతిలో పెట్టాడు. దుఖం ఆపు

శిస్తుతకం తాను జద్దుతాటు చేయగల ఉపాయం అతని సేవతో చేరలేదు. అట్టే ఆలోచించాడు. పోనీ,

కోరిక పోయినది. బాటబాట ప్రవహించింది కన్నీరు. "నామరొక్క పోతున్నదే" అని లక్ష్మమ్మ బాట చూస్తుంది.

"మనీ ఋణం తీరిపోయింది—అవును" అని ఆమెకు ధైర్యం చెప్పాడు రాగయ్య.

"వడిపెద్దని సాకినట్లు సాకాను. చానితల్లికి తల్లివ మామలు వానిపెద్దలాగే బతకకుండా చెప్పిపోయింది. తీరినది వెంకటేశ్వర్లుకి మొక్కుకొని, దీని వెంకన్న అని పేరుపెట్టేశామన్నామ. నాకు రమణయ్య ఒకకోడుకూ, ఇంకొకకోడుకూ అని అనుకొన్నాను— అయ్యో! వెంకన్నా! నాచేతివీళ్లు నీకు ఋణం తీరి పోయిందయ్యో! పోతుందావా? ఇక మళ్లా నాకళ్లకు అగపడతూ? నిన్ను విడిచిపెట్టి నే నెట్లా ఉండిపోతానో? నువ్వు అగపడవంటే రమణయ్య మాకు కుడిది వీళ్లు తానతాడా....." అని ఎద్దువీధి చెయ్యి వేసి తన ఏడుస్తోంది లక్ష్మమ్మ.

రాగయ్య లోలోపలనే కుమిలిపోతున్నాడు. మొగవాడు తాను. వయస్సువారిన అనుభవాలి. కష్టసుఖాలు తెలుసుకొన్నట్లని, రమణాదా ఆపదాని లాగా వెంటేలుపడితే ఎట్లా? "ఋణానుబంధ రూపేణ పశువత్సి నుతాదయః" అని పెద్దలు చెప్పేవాళ్ళం వృద్ధులి కచ్చింద తనని.

"ఈ కష్టమీద నీకెందు కీముకారం? ఋణం తీర్చుకొని చానిచారిని అది కలిపోతోంది: నువ్వు ఏడవతోను" అని భార్యకు ధైర్యం చెప్పి తాను ధైర్యం తెచ్చుకొన్నాడు.

చేరగాళ్లు ఎద్దుపక్షంపట్టుకొని బరబర లాక్కొని పోయారు.

ఎద్దులేక బాదమన్న కొద్ది చూచుకొని లక్ష్మమ్మ మళ్లా బాదమని కొద్దిగే ఏడుస్తూ చూస్తున్నది. రాగయ్య ఇంట్లోకి పోయి, చుట్టూ నుట్టింది, వాకిలిమరిగిట గోడకానకొని గొంతుమార్చున్నాడు. దుఖభారకవీర మయిన తన బృహదయాన్ని స్వేచ్ఛవరుచుకొంటున్నాడు.

కొడుకు రమణయ్య వచ్చి సంగతి తెలుసుకొంటే, తగవులాడుతాడేమోనే అని అతనికి సందేహం కలిగింది. కాని అంతలోనే ధైర్యం తెచ్చుకొంటున్నాడు; పెత్తి మీది బరువును దింపుకొనేదివీల్లై అమృతవనివచ్చిందని చెప్పిగా, బిల్లివాడుచాత్రం కావంటాడా? అని అనుకొన్నాడు.

చిథిలో మళ్లా ప్రశ్నించుకుంటున్నాడు.

"నేను ఎంతపైకం కట్టినదెవో కరణం చేత కాగితం మీద లెక్కలేయింది తీసుకొనిరండి. పైకం యిస్తాను. రాయాదుగానేవుంది" అని వాళ్లలో చెప్పాడు రాగయ్య.

"కరణమా రెడ్డి కచ్చేరిలో మానునికుండాను మన్నే ఆపదాకా వచ్చిపైకం చెల్లించి రాగూడదయ్యో? అని అడిగాడు గ్రామవాకల్లు.

రాగయ్యకు చీథిలో బడి వంసురి మొగుమా చూడ్డానికి స్వయింది; గ్రామాధికార్లు సమక్షంలోకి పోవడానికి తలకొట్టిపట్టియింది; మనస్సు క్లిష్టపడలేదు.

"నేను చెప్పినవి చెప్పితే కరణం లెక్కలేర్చి యిస్తాడు లేరా. నాకు మట్టో వుసులుగా లేదు. నేను ఇప్పుడు నడిచిరానేను. కాగితం రాయించి తీసుకొని రండి. ఇదిగో! పైకం స్వయంగా వున్నది" అన్నాడు రాగయ్య.

కరణం లెక్కలేక, మూడు, నాలుగువాయిదా లకు ఇవ్వవలసిన మాగాణికిస్తూ, ఉత్తరువు లేకుండా సానుబంధిచేసేవంతుకు తీర్వకాస్తా నీటి ఆపదాధనూ, కష్టపెచ్చులూ, వివ్వవన్నూ, తన జమాబుడి సూమా లూ, డి.సి. డెబ్బిల్లు ఓవర పీరుకి చెందవలసిన మామూలూ, —అమాంబాపక్షులూ కలిసి య. ౧౫-౧౨-౦ లకు లెక్కలేర్చి కాగితంమీద వేసి వంపాడు. పైకం చెట్టి వాళ్లవరంగా యిచ్చి పంపిచేసాడు రాగయ్య. కిక్కు కట్టగా మిగిలినపైకం యి. ౩౦-౦-౦ లూ పెట్టె తీసి, పెట్టులో భద్రం చేసుకొన్నాడు.

ఆరోజు పడమట బారెడుపొద్దు దిరిగేవరకూ లక్ష్మమ్మ చంటచేయిమండా ఏడుస్తూనే ఉన్నది.

తెల్లని చుట్టిన నువ్వు తీసి మంచంకొడిచిపాద వేసి, బాట్టుకుడి విప్పి, రెండు చేతులా దులుపు కొని మల్లా ముడిచేసుకొన్నాడు రమణయ్య. పళ్లు తోనుకోను దొడ్లో వలల బానికాడికిపోయి, ఎద్దు సం గతి జ్ఞాపకానికి రాగా, పశువుల చప్పారంలోకి పోయి చూచాడు. దున్నపోతు మాత్రం గాటకట్టిచేసి ఉన్నది. ఎద్దు లేదు. పాచ తాగే బుర్రమాడ పండుకొని వెతురు వేస్తోంది. బుర్ర పొలంపోయింది కాబోలు ననుకొన్నాడు. మరి ఎద్దు ఏమయిందా అని సం దేహం కలిగింది.

బానికాడ పళ్లుతోనుకొని మెళుమా కాట్లా కడుక్కొని ఇంట్లోకి వస్తూ,

“ఎద్దునినూడా పొలం తోలిపెట్టావా ఈబోర్డు” అని తల్లిని అడిగాడు.

“పొలమా లేదు, వల్లకామా లేదు నాయనా” అని నిట్టూర్చింది తల్లి.

“మరిఏమయిందీ ఎద్దు?”

“పడమటి ఎద్దులబేరగాళ్లకి ఏర్పయిరూపాయ లకి అమ్మకాడు మీ అయ్య. ఏం చెప్పమంటావు నాయనా?” అని కన్నీరు నిండి పొయ్యికాడ మార్పున్న రిల్లి.

రమణయ్య నమం కలేలుమన్నది. ఎద్దును అమ్మ వడమేమిటో అరసి అర్థం కాలేదు:

వాకిట్లో పరుగుపెట్టాడు.

“ఎద్దు నెండుకు అమ్మవో, నాయనా?” అని రండ్రి అడిగాడు.

“సర్కారుకి శివుకి రెడ్డి తొందరచేశాడు. నవ్వు సముయానికి ఇంటికావే లేకపోతిని. నేను ముసలొల్లాయి లేవలేకపోతిని.....” అని ఏమో తెప్పతోయాడు రాగయ్య.

రమణయ్యకు చిక్కా కపిపించింది:

“ఏమిస్తే? ఈ రోడు మనకయ్యలన్నీ కలుపా యినది. మన కీయేడు శివు ముజరా ఇస్తారని వాతో చెప్పాడు కరణం. ఇంకా శివు-శివు- దారికెల్లకడుపు

కాలినశివు—ఇంకా శివు ఎక్కణ్ణించి వచ్చిందే” అని పెద్దగా అరిచాడు రమణయ్య.

“నా కేం తెలుసు అసంగతి? ఇరవైరూపాయలు శివుకట్టాలి. కట్టానా లేకపోతే ఎద్దుని జప్తిచేయుమంటావా అని రెడ్డి, కరణమా చేరి చెట్టివాల్లని ఇంటిని దికి పంపించారు. నన్నేంచేయుమంటావు చెప్ప?”

“అయితేమట్టుకు; నేను వచ్చేవరమా నిలవనైనా నిలవకుండా బంగారువంటి ఎద్దును అమ్మకొంటారటయ్య? నీ కెవరు చెప్పారే ఈ సలహా?”

“చెప్పాను నాయనా? పిల్లోడు వస్తాడు, రెండు కోబాలు విదానించండయ్య అని బ్రతిమలాడు కొన్నాను. కాని వాళ్లు మనమాటలు వింటారా చేస్తారా?”

“అయ్యయ్యో : ఎంతవని చేశావయ్య? నోటి కావమాడు పోగట్టుకొంటారటయ్య ఎవరైనాను? నీ కే మంత్రతొందర వచ్చిందే, నేనురావండానే నితే పంచంటి ఎద్దును వాళంచేశావుగదయ్య” అని కింద కూలబడ్డాడు రమణయ్య.

“మన వెంకన్నకి, మనకీటుణం తీరిపోయింది నాయనా. దిడ్డనిసాతినట్లు ఎనిమిదేళ్లుసాకాను. ఏంక్రియ? బంగారంవంటి ఎద్దుని అమ్మి వైకం కట్టేదాకా నిలవ నిచ్చాడా ఆరెడ్డి? నాటికాపునాడేయితేమట్టుకు, ఏంప్రయోజనం? ఏంచేస్తాం? మనశుర్య అట్లా తెల్లవారింది.” అని కంటసీరుపెట్టుకొంది లక్ష్మమ్మ.

“నీ కెవడు చెప్పాడయ్య ఈ ఆలోచన? అయ్యయ్యో. బంగారం. బంగారం కాని అది ఎద్దు? ప్రాణంతో సమానంగా సాకుకొన్నావయ్య దాన్ని. ఆఎద్దు వాధారంచేసుకొని ఆ నాలుగకరాల కయ్య చల్లుకొంటున్నాను. వాళనం అయింది గదయ్య నాఎద్దు” అని రమణయ్య వలవల ఏడు ప్తన్నాడు.

“చీరుకోనాయనా, చీరుకో. తీరిపోయింది, దానికి మనకీటుణం తీరిపోయింది. నేనూ ఇల్లాగే మన

మృత్యువులే ఈ వారంలో జాలా ఏదామ. ఏం చేస్తాడు మీ నాయనమట్టుకు? ఇంకా కాలమా బతికి వెట్టివాళ్ళచేత ఎట్టుని యాలంపేయించుకోవడానికి, ఆయనకు తలకొట్టినట్టనిపించి, ఆఖరికి ఆ యొద్దవయినా అయ్యి, సంగ్రహ బదనాయక తొలగించుకోవలసివచ్చింది. — తే; ఈరుకో. రమణా! ఊరుకో."

రమణయ్యకు ఎక్కిళ్లు వస్తున్నవి.

"పనువయి చే మట్టుకు, పనుజన్య ఎత్తకలసిందా? అది పసినిట్టే. ఒకటో మృశించి ఎరుగా? ఒక తోకాడించి ఎరుగా? కాలు బాడించి ఎరుగా? పాధువంపేపాధువా—అది, గర్భరాశి! పాటలునేర్చిన గొడ్డు. తిరపతి వెంకటేశ్వరులు మల్లా మన ఇంట నెలికాడని పంకోపించాం. మన ఇంటబుట్టినమాడే మన ఇంటనే మట్టి ఆవుకుందమోన్నాం. ఇంతకీ దానికి ముఖపడేమోగంలేదు....."

"....."

"ఆ పడమటివాళ్ళ చేతుల్లో పడింది. దాని రాత ఏరాళ్ళపాలు గావలసిఉన్నదో? ఏకపాయివాళ్ళ చేతుల్లో పడుతుందో?—తెలుసుకొంటే, ఊరకడుపు తరుక్కొని పోతుంది నాయనా?..... ఇన్నాళ్లు దాని అడ్డులూ చర్మమూ మనకి భారపోసి చాకిరీచేసేవండుకు, దానిపట్ల మనం విశ్వాసం చూపించలేకపోయాం. ఏమీ, మనిషిజన్మ అయి పుట్టి రేమట్టుకు దాని ఋణం మనం తెయ్యజన్మాలకయినా తీర్చుకోగలమా?" అని లక్ష్మమ్మ కన్నీరు పెత్తుకొంది.

మంచంమీద పండుకొన్న రాగయ్య ముక్కు తుకుచుకొని కళ్లు దికిరించాడు.

"నా వెంకన్నా! ఇక నాకు ఆగపడనా! పదిపానుకోజాల కిందట చూపినమామే కడపారి చూపా?" అని రమణయ్య వారుమన్నాడు.

"నీ నేమి పిచ్చా ఏమిటి రమణా? ఊరుకో. ఏం దీ పిచ్చి చేస్తావు—గుధువరై! రెండు కోజాలు తాళండయ్యా, పిల్లవాడు వచ్చి మీపైకం మీకు కట్టు తాడని బ్రతిమలాడితే వివకుండా కార్లకింద నివ్వలు

పోసి కొట్టిన ఆరెడ్డినీ కరణాన్నీ అనుకోవాలిగాని— మనం ఎంత ఏడిచి ఏం ప్రయోజనం? లే, చడ్డత్వం తిండువుగాని లే. వేళకు తిండి నీళ్లు అమరక మనిషిని అంతే తెట్టవేడి ఉండావు" అని పిచ్చావ్వని తల్లి.

రమణయ్యకు దుఃఖంపోయి, దాని స్థానంలో కోపం పుట్టింది. గ్రామాధికార్లు రెండుకోజాలు నిదానించి ఉంటే తన ఎద్దు తనకే చక్కెరకడుపున అతనికి నమ్మకం తోచింది. కరణంమీదా, మునడబుమీదా అతనికి పట్టరాని ఆగ్రహం వచ్చింది. చాళ్ళతో తాను తనవులాడలేకపోయినా, చెల్లి తన అక్కసం తీరేలాగ చాళ్ళని మొఖుగొనినా వాలునుమాటలూ అనేసి రావాలని అతనికి ఉద్దేశం కలిగింది. ఒట్టు చేడక్కొంది. ఆ పిచ్చా వేళంమీద కూర్చున్న మనిషి గభాయన లేచి—

"చెల్లి వాలునుమాటలూ మొఖుగొనినా అడిగివస్తా నుండు—ఈ మునడబునీ కరణాన్నీ" అని బయటే రాడు రమణయ్య.

"అబ్బాయీ! నువ్వేమీ తొందరపడవద్దు. వామాట విను! నువ్వు అధికార్లతో తగవు తెట్టుకొంటే నీకే తనలుతుంది తెట్టు. నిదానింతు. మన ఖర్చు గ్రామాధికార్లు కర్తలా" అని తండ్రి అడ్డుతెగిలాడు.

"నీ నేమీ తగవులాడను లేవే! అశిస్త్రేమిటో, అతెల్లన్నమిటో—తెల్లయినాచూపించుకొనినస్తాను. మనకి ఇంకా ఇరవైరూపాయల శిస్తు ఏడకుండివచ్చిందో? అంతశిస్తు కట్టమనిపట్టు నాకు క్షాపకంలేవే?" అని బయటికి వచ్చాడు రమణయ్య.

"అబ్బాయీ! నువ్వు అడలే కోపదారి మనిషి. చాళ్ళతో అనవసరంగా తనవులాడక నీడనేమిటో అది చూచుకొనిరా" అని తండ్రి మల్లా పోధించాడు.

ఎకామిని రమణయ్య గ్రామ చావడికి పోయాడు. కరణమూ, మునడబుమీదా కూర్చుని వైక పనులుపనిలోనే ఉన్నారు. ఇంకా ఇతర రైతులు నలుగురై నుగురు కూడా తెల్లలు చూపించుకొంటున్నారు.

“వీరు యో! నువ్వేమిటా? వీరు పక్కాడు
వాళ్లు అధికారం ఇవ్వేమట్టుకు మాటోటి చీదవాళ్లని
గొంతుకు తెగ్గోయింనునిమాడా అధికారం ఇచ్చారా?”
అని పెద్దంగా అడిగాడు రమణయ్య.

“గొంతు
కు తెగ్గో వే
కురికిన వేదా
రు పక్కాడు”
అని ఎగతాళి
గాజవాల్సిచ్చా
డు నువ్వేమిటా.

“అతి కా
మయ్యో! వీరు
శిష్టులైన కట్ట
వలసి ఉంటే
మాత్రం, నేను
ఇంటికాద లే
కుండా చూచి
నువ్వలాజీవించి
చుకొని తిని ఎ
ద్దము అమ్మిస్తా
వుల య్యో?
నువ్వలా త్రొం
కాచుకొని కా
దు? నీకుమా
త్రం నే ద్యం
లేమా? వీరు
మాత్రం పక్షప
లు లేమా?”

“నిజమే
రా! ఉన్నా
యి. ఉంటే!”

మీ వాయన్ని ఎద్దని అమ్మవలసందని నేను బదవాయం
చేకావా?”

“వైకం కట్టకుంటే, ఎద్దని జన్మిస్తావని వెట్టి
వాళ్లని ఇంటిమీదికి పంపితే, దాని అర్థం ఏమిటి?”

“సర్కారుకి కట్టకుంటే, జన్మిస్తావని వెట్టి
వాళ్లని ఇంటిమీదికి పంపితే?”

“రెండుకోట్లలో నేను వస్తూనే ఉంటేనే! అంతమా
త్రంబాని నీసర్కారువాళ్లు పేకి తెగ్గోస్తారావీందయ్యో?”

“ఎవరిను
ట్టుకు వాళ్లు
వాయిదాలు
వేస్తుంటే ఇక
పని జరిగేది
ఎట్లా?”

“నాకేవం
చేకారు గద
య్యో, మీరం
దూ చేరి,
ఎద్దము: మా
తోటి వీరోళ్ల
ని ఇట్లా ఏది
పిస్తే మీతోటి
గొప్పొక్కకేమే
లు లేదయ్యో.
ఆ ఒక్క ఎ
ద్దా అట్లా
అవ్వాయం
అయిపోయిం
దే, ఇక నేను
చేసికో నీద్యం

చేసుకొనేనో మీరే చెప్పండి
య్యో?” అని అక్కడ ఉండిన

“వీరు యో! నువ్వేమిటా? వీరు పక్కాడు
వాళ్లు అధికారం ఇవ్వేమట్టుకు మాటోటి చీదవాళ్లని
గొంతుకు తెగ్గోయింనునిమాడా అధికారం ఇచ్చారా?”

నలుగురు వైకుంఠకేమియాని దీవంగా అడిగాడు రమణయ్య.

రమణయ్య అమాయకత్వానికి, అరసి, నిచక్క
టట్టానికి అక్కడ చేరిన వైకుంఠకేమియా, నువ్వేమిటి,
కరణానిమాడా నవ్వువచ్చింది.

“నవ్వుతా రెందుకయ్యా? ముసలాడిదగ్గర ఇరవై రూపాయలు గుంజాకొన్నారట. అంతశిస్తు ఏడవం చి వచ్చిందయ్యా రెడ్డిగారూ?” అని అడిగాడు రమణయ్య.

“అసంగతి కరణాన్ని అడిగి లెక్కచూపించుకో” అన్నాడు రెడ్డి.

“ఏమయ్యా కరణమయ్యా! నవ్వు ఏటా అయిన కాకి మాదగ్గర జవాబుదీయమాలనీ, వల్లకాడు మామాలనీ ఉజ్జేస్తూనే ఉంటిరి. ఇప్పు డింత శిస్తు ఏడవం చి వచ్చిందీ?” అని కరణాన్ని అడిగాడు.

కరణం చిరునవ్వు వహించి.

“నీమగాడికయ్య వాలుగకరాలకి ఇరవై రెండు రూపాయలు మాగాణిశిస్తు ఇవ్వబలిలేదట్రా?”

“రామరామ! ఈ ఏడు ఆపాలంటా చిట్టెడుగిం జలు కళ్ల చూచింది లేదే? చొట్టికాయా బొంబూ కొను కొని తెచ్చుకొంటిమే! నవ్వు లేదే? చేపకూడా వస్తేవే! పంపలేదని రానీ, శిస్తు ముజరా యిప్పిస్తావని చెప్పితివి గదమయ్యా!”

“చెప్పినమాట నిజమే. నీనంబరులో మాధున్నర ఎకరాలలో పైకు పోయిన మాట నిజమే. కాని మిగిలిన అరఎకరా పండిందికదా?”

“వాలుగకరాల కయ్యలో ఒక అరఎకరా పండితే తూర్తిశిస్తు కట్టవలసిందేవా?”

“అవును!”

“ఇ లేదు ఘోర మయ్యా?”

“కొరవ పెంబల్లికి శిస్తు ముజరా ఇవ్వరా పక్కాదువారు.”

“అకొరవమాత్రం ఏమిపండిందయ్యా? హరి ఖిచ్చులకే చాల్లేదు అనలుకుము గింజలున్నూ.”

“అందుకే నేనూ ఇకా నెప్పిరూ చేయడంలో నీనంబరంతా క్లితినీ సగటున ఒక అణాఫలితంనూ గ్రహే చేశాం. కాని తహశీల్దారు ఒప్పుకోలేదు. వాలుగక రాల్లానూ అరఎకరాలలో పైకు పెన్నుదీసి కాస్త వద

దుగా అగపడేవరకు ఆయన సరాసరి రెండుజాల ఫలితం చేశాడు. దానితో అంతా కుడిచిపెట్టుకొనిపోయింది.”

“రెండుజాలఫలితం పండితే ముజరా ఇవ్వరా?”

“ఇవ్వరు రెండుజాలకు లోపలనే ఉండాలి ఫలితం. అడిగాక నీ పొలాలకి ఆలాతానాలో ఉండే కయ్యలన్నీ మూడుగా పండివట్టు తహశీల్దారు రాసుకొనిపోయాడు. నీ పక్కఘామలు పండి, నీ ఘామి పండికుంటే, అది రైతు కనుగోవల్ల జరిగిందిగాని, సర్కారువారి జవాబైతే కావని, నీకు ముజరా ఇవ్వడానికి వీలేదని తోనేశారు... ఈమిగుళొక్కన్నీ మీకే తెలుస్తాయి?”

“ఏమి అవ్వాయ్య! కాలం వచ్చిందయ్యా! ఏకే. నీవన్నట్లే మాగాణిశిస్తు ఇరవైరెండు రూపాయల్లానూ పడకొండు రూపాయలు మొదటి రెండువాయిదాల్లానూ చెల్లిస్తే—ఇంకా ఇవ్వకు ఇరవైరూపాయ లెట్లా అయింది శిస్తు?”

“నవ్వు ఇవకకయ్యలో చేసిన తీవ్ర వాక్తవంగతి మరిచావా ఏమిటి?”

“దాని కొంత వడించేమిటి శిస్తు?”

“పావలాతక్కువ ఏడురూపాయలు.”

“ఏంటీ, ఆ ముంతెడు విత్తవాలపట్టుకీ ఏడు రూపాయలకి వేందయ్యా? నవ్వేమో మాకొంపలు ముంచేటట్టుగా ఉండావే?”

“అది మెట్టిఘామిగదట్రా; దానికి ఉత్తర్య లేకుండా నవ్వు నీళ్లు తీసుకొన్నందుకు అయ్యున్న రూపాయి అపరాధం చేశారు. అపరాధనూ, పక్షి కలిసి ఆరుమృక్కాల రూపాయి అయింది.”

“ఇవేందవ్వా, ఈ విద్వారమా? ముంతెడు విత్తవాలపట్టు కేంటీ, ఏడురూపాయలకి వేందీ?... కొంపలు పెరుక్కొని ఏడవయినా లేదీపోవలసివట్టుగా ఉందికాని.....” అని ఆశ్చర్యపోతున్నాడు రమణయ్య.

ఇంతలో చూస్తూ ఉండిన కైతులు పకపకా నవ్వుకున్నారు.

“మేమూ ఇట్లాగే ఏడుస్తున్నారా వాయనా పొద్దుటిమంచి. మాగోడు ఆ పరమాత్ముడికే ఎరుక. మాకుమాడా రేలా అయిమా, పదీ ఆపరాధాలు పడ్డాయి. ఏంకో పాపపుణ్యాగాని లేటంటూ, దానిలో తన్ను మెట్టు లేటు తోనేస్తూంటూ, దానికేమో ఇబ్బదీ, ముబ్బదీ కడతారంటూ.....ఏమిటో చెప్పరున్నాడు కరణం. ఆయనగాను చెప్పే దేమిటో మా కేమీ బుర్ర కక్కుడం లేదు. పొద్దుటినించి, మేము ఎంతెంత శిస్తు కట్టాలెవో మాకు తెలియక కొట్టుమిట్టాడుకున్నాం. ఎవడికో చెప్పకోవాలో తెలియవలెదు....”

అని ఆకైతులు రమణయ్యతో చెప్పారు.

“అదిగాదయ్యా కరణంగానూ! నారీర్యజాప్తి పొడిగి నీళ్ల ఉత్తర్యు తప్పిస్తానని చెప్పి, మత్స్య చేసుకో మంటే కడయ్యా, నే నా కయ్యలో ప్రవేశించాను. లేకుంటే నాకెందు కా లట్టాలు...” అని రమణయ్య అడిగాడు కరణాన్ని.

“అవును రా! నిరుడు సంవత్సరం గ్రామంలో పెద్ద పెద్ద కైతులందరూ ఉప్పున్నలుపడి ఒకరిమీద ఒకరు సొమ్ముపెట్టుకొని ఆ వోవరుగిరుకు చెల్లించ వలసిన ముడుపు చెల్లించలేదు. అందువల్ల ఈ యేడు ఈ వుళ్లో తీర్వ జాప్తి కేసులకు ఉత్తర్యులు ఇవ్వ దానికి వీలేదని, ఆయన వైరాపి, అందరికీ తోక తగ్గొ కాడు. న న్నేం చేయమంటావు?”

“మీ ఇష్టంవచ్చినట్లు ఏదీసించగడయ్యా మమ్మ ర్ని. మాకేం తెలస్తాయి ఈ తిరుగుళ్ళు? పనువులం మేం. జ్ఞానా బంగారంవంటి ఎవ్వ మట్టిగడ్డలయిపోయిందనే ఏదీచేదా, ఇక్కడ ఆపరాధాలు చెల్లించవలసినవచ్చిందనే ఏదీచేదా! ఛీ! నుక్కడు నిమం తాగి చిన్నే మేలు, ఈ గడ్డవ పరికేవానికంటే, ఏదీసించండి. రెల్లీఅయినా మీరే, తండ్రి అయినా మీరే అని, కరణం మునసలు ర్నిద్దో కమ్మకోన్నండుకు, మమ్మర్ని మీ కేం చేస్తే చెల్లుబాది కాదు గవక! మమ్మర్నిట్లా తడినడ్డలతో

కోసే బదులు, ఒక్కసారి పడేసి ఏటపోతును నరికి నట్లు నరికిపారేయరాదూ” అని ఇట్లాగే ఏమేమో సణుగుకొంటూ ఇంటికి చక్కాపోయాడు రమణయ్య.

౪

ఎన్నివిధాల ప్రయత్నించివా రమణయ్యకు వెం కన్నమీదమంచి మనస్సు మరలడం లేదు. ఎన్ని తంటా లయినా పడి, పడమటి తేరగాళ్ల పోడిడి తెలుసుకొని, వాళ్ల చమ్మి వాళ్లకి వాళ్లకుఇచ్చి తనఎద్దును తాను మర్లా ఇంటికి తెచ్చుకోవాలనిమాడా ఆతనికి ఆదేశాలో చనగా ఉన్నది. కాని—తేలిలో చిక్కినఎద్దును మర్లా వాళ్లు ఇప్తారా? ఇంకో వాలుగురూపాయలు లాభం చూపి అడిగితే ఎందు కివ్వరు?—వాళ్లు తేరగాళ్లుకదా. పోనీ, ఎద్దును ఇవ్వకుంటేమాన, వాండ్ల ఆచోకి తెలిస్తే పోయి ఎద్దు నయినా కళ్లతో ఒకసారి చూచి రావచ్చును అని ఆలోచించాడు రమణయ్య. పడమటి వాళ్ల జేతూకో అని తండ్రి వడిగాడు.

“వెరిగొండరికి ఆవరల ఆచేకోవూరని చెప్పారు. నాకు జ్ఞాపకంలే” దని చెప్పాడు తండ్రి.

రమణయ్య గ్రామంలోకి పోయి, తేరగాళ్లవిన యమై వాళ్లనీ, చిళ్లనీ విచారించాడు; కాని వాళ్ల స్వ గ్రామం ఏకో తెలియదని కొందరూ, తెలిసినా నీకు వా ల్లింకా చిక్కుతారా, ఏవురు పోయాకో, ఎక్కడ తిరుగుకున్నాకో అని కొందరూ, వా ల్లిపాటికి వెరిగొండ,దాటిపోయి ఉంటారని మరికొందరూ, ఇంకా నీకు ఎద్దుమీద ఆత ఎందుకని కొందరూ—ఈవిధంగా ఆతనికి నిరుత్సాహకరమైన సమాధానాలు చెప్పారు గ్రామంలోని కైతులు. తేరగాళ్లని చెదకి పట్టుకోవడం సాధ్యమైనపనిగా తోచలేదు రమణయ్యకి. తాను ఒంట రిగాడు. ఇంటికాద ముసలివాళ్లని విడిచి, తాను ఎన్ని ఉళ్లని తిరగగలడు? ఎంతకాలం అని తిరగగలడు? అది కాక, తా నాప్రయత్న మేమీ పెట్టుకోవద్దని ఇంటి దగ్గర తల్లి తండ్రిమాడా చాలాచూరం చెప్పారు. ఆ ప్రయత్నిం విరమించుకొన్నాడు రమణయ్య.

పార్థమకులూ కాలకాలిన పిల్లలగు తిరిగి తిరిగి సాయంకాలానికి ఇంటికి ఘంటం చేరవేశాడు రమణయ్య. అతనికి మనస్సు కదుటవడవలెదు; బొడ్డో ఎద్దులేకపోవడం అతనికి ఇల్లంతా బాగుమనిపోయింది. బయట వీధిలో పాడ్యే పకవున్న ఎద్దున్నీ చూచుకొని ముచ్చటపడుతున్నాడు. ఎక్కడికి పోయావా, పాయం కాలానికి తనయిల్లు చేరుకొంటూ ఉండేదే అని ఎద్దు వస్తుండేమో అన్నట్లుగా పిల్లివాళ్లలో ఎదురుమాట్లాడి నిలిచేవాడు. బొడ్డోకి పోయి చప్పారంయట్లా తిరుగుతూవుండేవాడు. ఎద్దుకు కట్టే గుంజకైపు లట్టే పరకాయించి చూచాడు. ఎద్దు అక్కడ నిలబడి చేత్తో మేపె రువ్వమని తలపెత్తెత్తిపట్టుగానే గోచరించి నతని కళ్ళకి. మళ్లీ అంతలోనే వట్టి గుంజమాత్రమే కనిపించింది. అతనికి పెద్దదుఖం పొంగివచ్చింది. ఎద్దు యింటికి వచ్చేవేళ, ఎద్దుకి ముట్టమేపువెట్టే సమయం, గాడిలో పచ్చిగడ్డి వేసేకాలం, — ఇవన్నీ అతనికి జ్ఞాపకానికి వచ్చిపై; కాని వీటిల్లో ఏదనీమాడూ చేయవలసిన అవసరం లేకుండాపోయింది. తనకి చేయి విరగగొట్టిపట్టుగా ఉంది. వాళ్లలో గోవే కానిందిన వానే లీ, కాదిమానూ అతనికిళ్లలో పడినవి. ఎద్దు జ్ఞాపకానికి వచ్చింది. కళ్లు చెమ్యగలిపై కళ్లలో మెరిసాడు వెంకన్న. ఒకడుండా వాగ్గొల్పెత్త చూస్తూ నిలబడ్డాడు. “ఇంక నేను వేద్యం ఎట్లా చేసుకొనేదీ, వెంకన్నా” అని కళ్లు కుదురుకొన్నాడు.

రమణయ్య ఇంట్లోకి వచ్చాడు: గోవలో కొయ్యకు తగిలించిన మువ్వలూ, గంటా, తోలంపత్తెదా, చికుమార తాదూ అగమించింది అతనికిళ్ళకి. ఇక తా వాడుఖం పవలేకపోయాడు. ప్రక్కనే మలకఘంచంమీద బోర్ల గిలచడి బొక్క రెగరవేస్తున్నాడు.

గంటనేపయింది రమణయ్య ఆదిభంగా పండు కొని. రాత్రి భోజనాలవలే కయింపి: తల్లి వచ్చి అన్నానికి రమ్మని పిలిచింది. ఆకలవడందేదు, భోజనానికి రావన్నాడు రమణయ్య.

“ఇదేంది అబ్బాయీ! నీకిదే పిచ్చిగా ఉన్నదే. పోలే పోయిందిలే ఎద్దు. దానికోసరం దిగులువడి,

మానూ, నీళ్లూ మానుకొంటారా? నువ్వు మొగవాడివి. నీకేం? నీరక్కలు బానుంటే, ఇట్లాంటి ఎద్దున్నీ లక్ష సంపాదించుకోవచ్చు. ఇట్లా దిగులువడి మానుంటారా? బాగానే వుంది — అన్నానికి తే” అని తల్లి పిలిచింది.

“.....”

“ను వీర్విధంగా దిగులుపడ్డావని ఆనంబాయనకి ఎంతో కష్టంగా ఉంది. దాని కాలం, కర్మం ఒక గూడి వచ్చి, కలిగిాడు కిత్తిక్కె మందువల్ల, దాన్ని అమ్మవలసేవచ్చి అమ్మకుగాని—అయితే మాత్రం ఎద్దుని అమ్మనం పంతో మనూ ఏమిటి? తే! నువ్వు లేని రెండుమేళకురు తింటేనేగాని ఆయన లేవడు. పాపం! ఆయనకి పెద్దపాణం. ఒక్కగాక ఒక్కరిడ్డవు, నీమీద ప్రాచూన పెట్టుకొని బ్రతుకుతున్నాం నే మిద్దరమూను. తే. వాహవా, తే!” అని బలవంతం చేసింది తల్లి.

తనపితి చూచి తండ్రి కష్టపడుతున్నాడని విశేషవరకు రమణయ్యకు వ్యవయం విరిగిపోయింది. ఒక వేళ తనకి బాధగా ఉంటే—దాన్ని తండ్రికి తెలియ పర్చకుండా కడుపులోనే దాచిపెట్టుకోవడం మంచిదనుకొన్నాడు; లేదా భోజనం చేశాడు.

దివసులు గడిచిపోతున్నవి. వెంకన్నని అమ్మ చేసి ఒకటి, రెండు, మూడు రెలలయింది. వృద్ధుడయిన రాగయ్య ఒకరోజున అకస్మాత్తుగా బబ్బు చేసి, కొడుకు చేతులమీదుగా అవతలికి చాటుకొన్నాడు. రమణయ్య భుజాలమీది భారం బరువెక్కినట్టియింది.

మరుసటినిలలో భార్య కావరానికి వచ్చింది. రమణయ్యకిదితంలా: ముఖమా, దుఃఖమా రెండుమాడూ పొడగట్టాయి. ఆ రెంటిని వేసుకొన్న కావడిబద్ద బరువెక్కి వచ్చుచూవుంటే అతని వదులులాగే అదిమాడూ బవబలాడుతోంది.

పొగాకుబుట్ట పెత్తినివేసుకొని పల్లెలో తిరిగి చేరం చేసుకొంటూనే ఉన్నాడు రమణయ్య. ఏపూరు పోయినా వెంకన్న బాడ ఏమయినా గుర్తు చిక్కుకుండే

మోసని ఇంకా ఆతని! ఆదీనాథ కొట్టుకొంటూనే ఉంది కొనసాగిరితో. కనబడిన పశువులమందనంతనీ కలియ నడుమతాడు; తనకు పరిచయమునైన బంధు మిత్రుల నందరినీ తరిచితరిచి ఆడుచుతాడు; వృద్ధిలో పడ్డ ఎద్దువల్లా దీక్షతో పరిగిరిస్తాడు. పంకజమోలి కలుగల ఎద్దు తనవృద్ధికి తగిలితే భ్రమపడి దారికోసం చుడెలు గొట్టుకొంటూ పరుగులు తీస్తాడు. అది తన పంకజము గాను లే పంటనే నిట్టాన్తు విడుస్తాడు. దాన్ని వృద్ధులో మల్లా తా నొక్కసారి చూడాలని ఆతనికోరిక; అంటే అతని ఆశ!

“పంకజము ఇప్పుడు ఏసంపన్న గృహస్థు ఇంట్లో పెరుగుచున్నాడో - సుఖపేషకుమారున్నాడో కష్టపేషకుమారున్నాడో! దాని భావము దాన్ని పరిగానిదొరస్తున్నాడోలేదో! ఇంతకాలం అది మన ఇంటివద్దనే పుట్టిపెరిగిందే, మన ఉరు, మన ఇల్లు దాని! సుర్రేనే. పోనీ ఒకసారి తప్పించుకొనయినా అది మన ఇంటికి రానూడమా? ఒక్కసారి తనివితీర దాన్ని చూచి మల్లా పంపివేద్దానే! వాగంతుకు సవ్యది చెవినిపడితే అది పసి కట్టుకుందే. నావాసన అది నిమిషంలో పసికట్టుకుందే. నాసవ్య దాని! సుర్రేనే!” ఇట్లా లోలోపలనే ఆరాటిస్తూ ఉంటుం దరని మనస్సు.

దినములు గడిచినకొద్దీ, తా నీజన్మలో మల్లా పంకజము నూడగలవన్న ఆశ పూర్తిగా వదలుకొన్నాడు రమణయ్య. రామరామ అనిరితేనే మరచిపోయాడు.

రమణయ్య తన సంసారమేమో, తన భార్య ఏమో—తన పొట్ట మేమో, ఈ లోకంలోనే మునిగి తేలుకున్నాడు.

౫

ఎంతలో తిరిగివస్తుంది కాలం! పంకజముని అమ్మ అప్పుడే ఏడునెల బయింది.

అది మార్గశరమాసం. నది వడకించేస్తోంది.

మామూలు ప్రకారం లక్ష్మమ్మ కేవలనేలేచింది. ఇంట్లో పిల్లవాడూ, కొడలూ ఇంకా గాఢద్రులోనే వున్నారు. కొద్ది కొక్కోకోలో యని మాడ్చున్నాయి.

సంజ వెల్తురు వచ్చింది. మంచు వట్టుగా పట్టింది. వాకిట కనవు నిమ్మకాయ లక్ష్మమ్మ మంచం విడిచి తలుపు చిలుకుతీసి ముంగిట్లోకి వచ్చింది. చేతిలో పారకట్ట తీసుకొని పిళిచాకిరి తెరిచింది. తలుపు తెరిచి తెరవడంలోనే బక్కచిక్కిన ఒక ఎద్దు గభాలున లోసు కొంటూ ఆమెమీదికి వచ్చింది. ఇంకా నిద్రకళ్ళమీదా, మస్తూమీదా ఉన్న దేమో, కొమ్మలు ముందుకు వంచి లోసుకువచ్చే ఆ ఎద్దును చూచి పొడుస్తుం దేమోనన్న భయంచేత ఆమె వెనక్కి రెండడుగులువేసింది. ఎద్దు ముంగిటిలో బ్రవేకించి వొడ్డిలోకిపోయే ఉత్తరపురట్టు సందు సుఖం వట్టింది. “హే, హే, హే” అంటూ భమ యాని! క్రతేదీ చిక్కవందువల్ల, పారకకట్టతోనే ఎద్దుని అడలించి వెనక్కి మళ్ళ గట్టదాని! ప్రయత్నించింది లక్ష్మమ్మ. కాని ఆ అడలింపులు చిక్కపెట్టకుండా ఎద్దు వొడ్డికి పోయింది.

వొడ్డికి వచ్చారంలో పొలిచ్చే బ్రతెపడ్డా! చూడా, దున్నపోతూ ఉన్నవి. ఈ ఎద్దు ఎవరిదో, ఆ పశువుల్ని పొడుస్తుండో ఏమో! ఎంత అడలించివా జమలేకుండా దానుకొని వొడ్డికి పోయింది. లక్ష్మమ్మకి ఖంగుగు పుట్టింది.

“అచ్చాయి! అచ్చాయి! రమణా! ఇల్లారా” అని పిలిచింది లక్ష్మమ్మ.

“ఎందుకు?” అని నిద్ర మంచంమీదనుంచే పలికాడు రమణయ్య.

“ఎవరిదో ఎద్దు వొడ్డికిపడి నావారీభక్తు చేస్తుండదిరా. ఎంతోకట్టినా వెనక్కిపోలేను. బ్రతెమాడని పొడుస్తుండో ఏమో! ఒకపారి లేచి ఇల్లారా! దాన్ని బయటికి వెళ్ళ తరుము” అని అరచింది లక్ష్మమ్మ.

మొలగుడ వీగింతుకొంటూ రమణయ్య వొడ్డికి పోయాడు.

“ఇదేమి ఆలవాటమ్మా? పశువుల్ని ఇంటికాడ భద్రంచేసుకోవాలిగాని, ఇట్లా దొరిమీదికి విడిచిపెట్టితే ఎట్లా ఆనుకొన్నారో! వొడ్డికి పిళ్లకుండుటా బాచ్చెల్లా ఉండయి, ఏం నాకనం చేసిందో ఈ ఎద్దు” అని సణుగు

కొంటూ పిథిలోకి వచ్చి, వంగి, పిథి వాకిలి చిమ్మడం మొదలుపెట్టింది లక్ష్మమ్మ.

రమణయ్య ఎద్దును పెళ్ళికొంటూ దొడ్లోకి పోయేవరకు అది అప్పటికే చిప్పారంలోకి పోయి దున్న పోతుబలను నుంజకొడ నిలిచింది. ఆ దున్నను జూచి తెదురుకొన్నామో ఏమో, వండుకొన్న దున్న పోయూ, బ్రాహ్మణ్ణా, చూడూ ఒక్కసారిగాలేచి నిలబడి ఎద్దుపైపు చూస్తున్నాయి.

“వా! వా!” అంటూ, చేతిలో చిన్నకర్ర తీసుకొని ఎద్దును పమిపించాడు రమణయ్య. అతన్ని చూడగానే ఎద్దు ముందుకు రెండడుగులు వేసి మెడలింది గీరమని మార ఎత్తింది.

అప్పటికప్పుడే తూర్పుకేళలు బాగాలరి వెలుగు వచ్చింది. రమణయ్య అట్టే ఎద్దుపైపు చూశాడు. దానిచుట్టూ ఒకసారి తిరిగాడు. చగ్గరగా వచ్చాడు. ఎద్దుమారమీద చెయ్యిపెట్టాడు. పోలెనెత్తురూ పోలె నెత్తురూ గుర్తు తెలుగుకొన్నాయి.

“అమ్మా! అమ్మా! వెంకన్న వచ్చాడేవు; వెంకన్నేవు” అని పెద్దంగా అరచాడు రమణయ్య.

“అ! అ! నా వెంకన్న — నా తిరపతి వెంకన్నేళ్లే!” అని అనుచుకొంటూ దొడ్లోకి ఒక్కచూపు దూకింది లక్ష్మమ్మ.

అప్పటికప్పుడే తప ఇద్దరు బిడ్డలూ, ఒకరినొకరు పరామర్శించుకొంటున్నార.

“తప్పించుకొని వచ్చింది కాలోయరా, వాయవా! ధూళావా దాని విశ్వాసం! దాన్ని పరాయివాడిచేతిలో పెట్టి ఏదోనల తొరబడింది. అయితేనేం? దాని కేంలనుకో కనుక్కో! ఏవురుమంచి వచ్చిందో. ఎప్పుడు బయల్దేరిందో” అని అంటూ లక్ష్మమ్మపూడా ఎద్దు దగ్గరగా వచ్చింది.

“నావెంకన్నా! ఎల్లా అయిపోయావురా! బక్కపేగులకి వరుసై వావు!” అని కంట రిడిపెట్టుకొని లక్ష్మమ్మ “వెంకన్నా! మరిచిపోయా వు

కొన్నాం. ఇంకెకాలం ఏదో ఉండావు వాయవా? నీ అమ్మ రమణమ్మా, నేనూ నీకు నుర్తుఉండామా? — నీకోసరం అలవడింది మనీ ప్రాణం విడిచాడు — ఆ ముసలాయన. నీమాపు అయినక బులుం లేవందా పోయింది. ఈసార్లు వెన్నుచూచి ఉంటే ఆ మాతాజ ఎంత పొంగిపోయేవాడో!”

రమణయ్య, వెంకన్నా కన్నులరహెచ్చి తప్పయ్యలై ఒకరిలో ఒకరు చీకపై పోయారు.

“అమ్మో! నా బంగారుకొండా! కళ్ళలోవున్నై ప్రాణాం! నుర్తుపట్టడానికే కళ్ళం కావందా ఇట్లా ఎండిపోయావేమి — వెంకన్నా? తలుపు తెరిచి చూస్తువు గదా — ఎవరిపట్లో అని గ్రహిస్తున్నాను. నా తిరపతి వెంకన్నా! మన ఇల్లుబిడిచిపెట్టి పోయాక నిరులుపట్టావా ఏండి? నాకళ్ళకాలిపోతే ఇట్లా కళ్ళమై పోయావేమి వాయవా!” అని చేత్తో నీమిరింది లక్ష్మమ్మ.

ఎద్దుమొఖంలో మొఖంపెట్టుకొని నిలబడి ఉన్నాడు రమణయ్య.

“నిన్ను చేరులారా అపడమటివార్లకి అమ్మకొని పాపం ఒడిగట్టుకొన్నాం. ఈ యేడు కలలా ఎంత దినులుపట్టావో! మేతానీళ్ళూ అరుకక ఎల్లా అయిపోయావో! ఏవురుమంచి వచ్చావు వెంకన్నా? ఇన్నాళ్లు ఎవరింటికొడ ఉండావు వాయవా” అని ఎన్నెన్నై ప్రశ్నలో అడుగుతొంది లక్ష్మమ్మ.

ఇంతలో పిథిలో ఇద్దరు పరాయిమొగవాళ్లు ఎవరో వచ్చి లక్ష్మమ్మని పిలిచారు. ఆమె దొడ్లో ఉన్నదని తెలిపి ఆయిద్దరు మనుష్యులూ దొడ్లోకి వచ్చారు.

“మేం మాదిగలం. మాది నీకాయకొన్నా. ఈ ఎద్దుని మేం మెన్నటిదివం కోటపాడులో యావాది రెడ్డి దగ్గర రెండువరాలకి కొన్నాం.”

“మీరు మాదిగవాళ్ళో! అమ్మో, నావెంకన్న కేం గతిపట్టిందే —” అని లక్ష్మమ్మ గొల్లుమనింది.

“మీదగ్గరకొన్న పడమటి చేదగా నీయెద్దునికోట పాడులో ఏళ్ళయి అయ్యు దూపాయలకి యావాదిరెడ్డికి అమ్మినోపోయారంట! కాని ఆరెడ్డికాడికి పోయినో

నుంచి ఎంతమేరగా ఈ ఎద్దు ఎక్కిరాక ఆలోల
కాలోల చిక్కి ఎండిపోయినదనిచెప్పి దానితో తెలు
లట్టుకొని నీమగయినదంట. దీని కారణి ఎన్నెన్నిమం
దులో మామలో పెట్టి కైద్యాల చేయించి చేయించి
కార్యంలేక ప్రాణం విడిచి దీనితో చరపకకక మొన్నటి
లోలన దీన్నిమాకు రెండువరాల కమ్మచేశాడు.
దీన్ని తీరా మేయిలో లాగిని ఇంటికి పోతున్నట్లు నిన్న
రాత్రివేళ ఇది మమ్మల్ని రక్షించుకొని పారిపోయింది.
ఇది మీతూరి ఎద్దని మామతెలుసు. అందువల్ల ఈవకే
సోయి ఉంటుందని మే మిద్దరం అవశ్యకతకావ లేచి వెను
వ్కుంటూ వచ్చాం. చూడండి. ఆఎద్దు తున్నన్ని
మరులు మావత్తుకి ఉంటాయా? అని మాదిగలిద్దరూ
ఎత్తవృత్తాంతం అంతా చెప్పారు.

ఈరివయం అంతా చెప్తున్న వేసుకొంటూ
ఉండిన రమణయ్య, లక్ష్మయ్య కొయ్యవారిపోయారు.

వెంకన్న తిరస్కు రమణయ్య తామవల్లలోనే
చిక్కుకొనివుంది. రమణయ్య కన్నీటిధార కాలువలు
కట్టుతోంది. లక్ష్మయ్య కేతలేవమా ముక్కుకుడుమ
కొంటూ ఎద్దువగ్గిరనే నిలబడింది. గడ్డంకింద కర్రలు
మోటింది, మాదిగ లిద్దరూ చూస్తూ నిలబడ్డారు.

నుంటున్నట్టివ పేతాలు రెండు లక్కసారిగా,
వల్లగుడ్డు మరుగుపడేట్టుగా గిర్రన తిప్పాడురెం
కన్న. రమణయ్య లేవ రెండుకళ్లు తిప్పి ఎద్దుకళ్లలోకి
చూశాడు. నిలబడిన ఆయెద్దు ముందుకాళ్లు రెండు
ముడిచి కిందికి మోకరించింది. దాని మెడ వివరంగా
రమణయ్యమాడా మోకరిల్లాడు. ఎద్దు వందివాపావం
లాగా వందుకొన్నది. ఎద్దులేల లేవబడితో పెట్టుకొని
మాట్టున్నాడు రమణయ్య. ఎద్దు కళ్లు రెండు మూపే
సింది.

ద్వారపాలకశిలాశిల్పము. శంఖావ్రూరు బృహదీశ్వరాలయమున
నున్నది. విజయరాజేంద్ర దేవరాయలు తొమ్మిది వందల
యేండ్లకు పూర్వము కల్యాణపురము (అంటాయి రాజధాని)
నుండి ఈ విజయరాజులలో కొనివెచ్చెను. (S. S. S.)

మన రబ్బరుకథ

‘పల్కెచై’ విధాన మేనాడు పొడవూపినదో కాని నాడు మొదలు ఆధునికవాటివల్ల కేత్రమున రబ్బరు యొక్క ఉపయోగము నానాటికిని పెంచిపోవుచున్నది. ప్రపంచము మొత్తములో సుత్పత్తియగు ముడిరబ్బరులో సగమునకుపైగా ఒక్క బ్రిటిషుసామ్రాజ్యములోనే తయారగుచున్నది. అందులో సగమువంతు భారత, సింహళ దేశములు మట్టుకే తయారు చేయుచున్నవి. మన దేశమందు ముడిరబ్బరుపగుల యీ యభివృద్ధిని చూచియే బ్రిటిషువారు ఈ రబ్బరుపరిశ్రమను అనేకవిధములుగా ఉన్నతికి తీసుకొనివచ్చినారు; తీసుకొనివచ్చుచున్నారు. విరివిగా డబ్బుపెట్టుబడికెట్టి, బ్యాంకు సహాయముతో సువయోగించి, వింతవింతరీతులుగా వా రీ పరిశ్రమను కొనసాగించుచున్నారు.

రబ్బరు సుత్పత్తిచేయుచెట్లు అనేకమున్నవి. కాని అన్నిటిలోను ప్రధానస్థాన మాక్రమించువది ‘పారా’ రబ్బరుచెట్టు. బ్రేజిల్ ప్రాంతములందు ఈ చెట్లు అపరిమితముగా నుండెను. ఈ తరగతి చెట్లే ప్రస్తుతము

ఒకానొక రబ్బరు అడవిలో నమర్చిన
త్రాటివంటెన

రబ్బరుచెట్టు అడవి

మన భారతదేశములోను, సింహళ దేశమందును కూడ అపరిమితముగా పెంచబడుచున్నది. మనదేశమందు దీచెట్లు పెంపకమునకు పునాదిపెసినవాడు హెన్రీ విల్సన్ అను వతడు. ౧౯౩౬ వ సంవత్సరములో అతడు బ్రేజిల్

రబ్బరుచెట్లను గీతగీయు వైనము

కారుచుండు వచ్చిపాలను తీగగా సాగదీయుట

నుండి రబ్బరు విత్తనములను తొంగిరింది తెచ్చెను. ఈ ఉద్యమములో ఆతని భుజములు తట్టివచ్చిన ఆస్పతు 'హ్యూగాడెస్సు' డైరెక్టరుగానుండిన డాక్టర్ హూకర్ అనువరకును, అప్పటి ఇండియాస్ట్రీస్ క్వెటెరియను, ఒకసారి ఇతని ప్రయత్నము విఫలమాయెను. రెండవసారి ఇతడు అంతకుపై గట్టిప్రయత్నము చేసెను. ఈసారి అదృష్టమునూడ ఆతనికి తోడుపడెను. గింజలను ఎగుమతిచేయు విధానము విషయమై ఇతడు అక్కడి స్థానిక వ్యావసాయకులతో వాదించుచును తంటాండువుచుండగా దైవవశాన ఆస్పదే 'అమెజాక్' అను నొక పెద్ద ఓడవచ్చిన సంగతి ఇతని చెవులబడెను. దివహ్సలం, ఆస్టో-అమెజానుల మధ్య వర్తక వ్యాపారమును సాగించుచుండు ఓడ అది. తిరిగి వచ్చుటకు ఏలాటి రవానాదుమును తీసుకొనరట అడవిభామందులు. ఈ సంగతికూడ హెన్రీ విన్నాడు. ఒక్క రెబ్బలో ఆతడు అడవిను ఇండియా ప్రభుత్వపు తరపున గుర్తకు తీసుకొన్నాడు. అడవిలోని కమాండరుతో ఏపెటోన్ అమెజానువరుల మాడ నిధులమున తనను కలు

సుకొనవలసివడిగా ఏర్పాట్లు చేసుకొన్నాడు. తనకు పాస్ పోర్టుమొలకనుండి - తొరకెవంకనుండిని మనచేళ్ళకు కూడలను టుపెటోన్, ముడిరియాలుకు వరుసుగల అడవులందంతట నింపివేసెను. పేలికకళ్ళ పారారబ్బరు చెట్లకా అడవులు కాజాలిగా నుండెను. ఆఅడవులనుండి రబ్బరు విత్తనములను సేకరించి గండులకు నింపి ఆహులీలు మోతుగలిగినంతవరకు వారివెత్తి కట్కించి ఓడవద్దకి చేర్చెను. అచేర్చిన గింజలగండులు సుదూరు లం వేలం దవచ్చెను. డ్రోల్ ఆధికారులు ఈ దొంగుమరి కక్కడ ఆటంకపెట్టుదురో అని ఇతడు చాల భయపడెను. ఎట్లో ఓడ అక్కడనుండి ఎయిలు చేరెను. వాతావరణమునూడ అనుమలముగా నుండి ఓడ నిరాటంకముగా సాగివచ్చుచుండెను. మధ్యలో పారానద్ద ఓడ ఆగవలెను. ఆగివడి మాడ. బ్రిటిష్ కాపులవారి పుణ్యమయని యెవరును అనేవని చెప్పలేదు. ఓడ నిరర్థంకరముగా సాగిపోయివచ్చెను. ప్రమాదముం, చేమాలద్యమును లేక ఓడ వడివడిగా వచ్చినందున రబ్బరుగింజలు చెడిపోవలసిన

మరిగలలోనికి కారిన పాలను బక్కెట్లు లోనికి కుమ్మరించుట

అప్పటమైన పాలో, కాదో
కర్మాగారములందు పరిశీలించుట

ఆవధము కలగలేదు. ఓప రికరూపులు చేరుకోగానే రాత్రినూద్యులంకియొకటి అక్కడే తయారుగా నుండెను. గింజల నందులోని కెక్కించి భద్రముగా 'హ్యూ' గార్డెన్సు'కు చేర్పించిరి. అన్ని గింజలను తీసుకొని వచ్చి రన్నహాటేకాని అందులో నూటిలో వాలుగువంతువనే ప్రభుకగర్తినది. ఏమయినదేమి, హెన్రీ ఆగింజలను ప్రేలోనుండి హ్యూకు అంతర్వ్యరగా, అంతభద్రముగా తీసుకొనివచ్చుట కనుహలపడిన పందర్శను లొదలట అతని అదృష్టమనియే చెప్పవలయును. ఈ కష్టమును నుద్రించి అక్కడి ప్రభుత్వ మురని కొక 'వైక్' గిరి ప్రహరించెను. రబ్బరు పెంపకపు పంథునుతరవున ఇతని కొక బంగారుపదకము గూడ బహుమతి చేయబడెను. హ్యూలో వాటగా అంతుగించిన మొక్కలలో కొన్ని పెలయోకును పింహాళమునకును పంపబడెను. ఆపంపిన వానిలో దాదాపన్నియు వాటుకొని యుడిగినది. అక్కడనుండి యీమొక్కలు మనదేశమువకు ప్రాకినది. ప్రస్తుత మీదేశములో శేలకొలది యొకరముల భూమి

యీ రబ్బరుపెట్ట పెంపకమువకు వినియోగింపబడుచున్నదన్నచో దీని పంట యంతయున్నదిలో నున్నచో యూపింపవచ్చును.

ఈచెట్లు ఎకరాకు మారుచొప్పున పెంచబడును. ఇది నూరు రుగ్గ నీంద్రకు పక్వమువకు వచ్చును. ఈ కాలపరిమితి దేశకాల పరిస్థితులనుబట్టి అటునిటు కొవచ్చునుమాడె. చెట్లు పక్వమువకురాగానే రబ్బరు ఉత్పత్తి ఆరంభమగును. వర్షపాత మెంతకంత యెక్కువననో అంతకంత రబ్బరుఉత్పత్తిమాత్ర ఎక్కువగును. ఎంత చెచ్చుశేలలలో నయినను సరియే రబ్బరుచెట్లు ప్రోదిగా నెదుగును. కాబట్టియే యెందువకును పనికిరాని శేలలను రబ్బరుచెట్లు పెంపకమువకు ఉపయోగింపుచున్నారు.

చెట్లు పక్వమువకు వచ్చుసరికి వాని ప్రకాండములు దాదాపు ఇరవై యంశముల వ్యాసము గలిగియుండును. అప్పు దాచెట్టుకు కత్తివంటి యొక పనిముట్టుతో దెరపు పైపారను చెక్కుదురు. ఆచెక్కుట మూలముగా ద్వివహాళములు తెరయొకనును. అక్కడ

రబ్బరుపాలను బల్లెల్లో నడియబోయుట

రబ్బరుపాలను గడ్డకట్టనిచ్చు
వల్లెములలో పోయుట . . .

నుండి ప్రకాండముయిట్లుగా కాలువలవెగెనొక కోత
చేయుదురు. కాలువ చివరికొనలో కట్టిపెట్టబడిన
పూరలో ద్రవము (చెట్టుపాలు) కాదును. పైవిధముగా

రబ్బరుపలకలను రేఖాకల్పన చేయు
రోలర్ల నడుమవేసి త్రిప్పట

కాట్లు పెట్టినప్పుడు ప్రకాండములోపలి పొరకు దెబ్బ
తగులకుండు జాగ్రత్తగా నుండవలయును. పూర్వము
ప్రతిదినమును కాట్లు పెట్టుట (లేక గీయుట) అలవాటు
గా నుండెనుగాని, అట్లు చేయుటవలన చెల్ల భావ్య
వృద్ధి కాటంకము గలుగునని యిప్పుడు దినమునొకటి
దినము కాట్లు పెట్టుపద్ధతికి వచ్చినారు. సగటున
ఒక్కొక్క చెట్టునండి ఇరువదిమండి ముప్పదిగాల్ల వరకు
పాలు తీయవచ్చును. ప్రతిగాల్లముకు చెందుపానుల
రబ్బరు తయారగును. చెల్లకు కట్టిపెట్టిన మిగిలిన నీండు
గానే పాలను వానినుండి పెద్దపెద్ద కానులలోనికి నింపు
కొని కర్మాగారములోకి కొనిపోవుదురు. అక్కడ ఈ
పాలలో కొన్ని రాసాయనిక ద్రవ్యములను చేర్చి క్రమ
ముగా గడ్డకట్టునట్లు చేయుదురు. పూర్తిగా గడ్డకట్టిన

కొయ్యచెట్టములమీద రబ్బరు
పలకలను ఆరవేయుట

ముందే ఈద్రవమును కావలసిన యాకారముగల పూత
ములలో వేరియించి కావలసిన యాకారపు పలకలుగా
తయారుచేయుదురు. రబ్బరుపాలు గడ్డకట్టుటకు పాడు
స్వముగా పండ్రెండుగంటలు పట్టును. అట్లు తయారైన
ఆరబ్బరుపలకలను రోలర్ల నడుమ నిలికించి యొడ్చి
తీయుదురు. ఇట్లు చేయుటవలన ఆహారకలలోని మడ

తలు పోవుటయేకాక వారికి నునుపుదనము గూడ ఈ కలాపములయందు నయినతర్వాత ఆపలకలను వచ్చును. ఆపలకలను మరల ఇంకొకరకపు కోల్లల పో కదిలి ఆరవేయుదురు. తర్వాత వానిని పొగమారు నిరికించి యిచ్చి తీయుదురు. అప్పు డాపలకలమోఱు ఇంటికి చేర్చి పొగమారునట్లు చేయుదురు. దీనివలన కొన్నిశేష లేర్పడి వాని కొక యందమునిచ్చును. ఈ రబ్బరుకు అకుడుగుణము పోవునని యిట్లు చేయుటకు శిఖాకల్పన పద్ధతి కేవలము అందమునకేకాక పలకల చున్నది. ఈరబ్బరు పలకలు పొగమారుటకు దాదాపు పెనుమతి చేయునప్పుడు ఒకటికొకటి అకుడుకొనిపోకుం గది దినములు పట్టును. అప్పటి కది రొగుమతికి సిద్ధ పుటకు గూడ ఏర్పడినది.

ఆంధ్ర వార పత్రిక స్థాపకం 1908

80 సంవత్సరముంచి నిరంతరాయంగా నిర్వహింపబడుతూ, యావదాంధ్రదేశానికి, హైదరాబాదు, కలకత్తా, బొంబాయి, మైసూరు రాష్ట్రాలకు, బర్మా, బీజాపూర్, ప్రియార్ కెటేర్ మొంటులు, మలేదీవులు మొదలైన పరదేశాలలో నివేష్టావుండే ఆంధ్రు లందరహా వారం, వారము అందుతూవుండే సచిత్రమైన వార్తాపత్రిక.

రాచకీయ, సాంఘిక, కళా, విజ్ఞానాది వివిధవిషయాలను గురించి ఆ యాశాఖల్లో నిధులైనవారల వ్యాస రాజాలతోను, కళలు, వాటికలు, వనితాలోకము, సినిమాపుట, ఆంధ్రవృత్తియాల మొదలైన ప్రత్యేక అనుబంధాలతోను, ప్రతివారము జరుగుతూవుండే ఆంధ్ర, దేశీయ, విదేశీయవార్తలతోను, 32 పుటలతో ప్రతిముగ్ధవారము ప్రకటింపబడుతూ వుంటుంది.

కళలకు, విజ్ఞానమునకు, వివిధవార్తలకు, సంబంధించిన రచనీయములైన చిత్రపులతో ప్రతిసంచికా ముద్దులు గులుకుతూ కొత్తకొత్త విలాసాలతో, చక్కని ముచ్చ తీర్పులతో, ప్రకటింపబడుతుంది. ఇంత వ్యయప్రయాస సాగ్యమైన పత్రికకు సంవత్సరవందాపాటునురూపాయలు మాత్రమే.

తమ వాణిజ్యవ్యాపారాలు వృద్ధికొనలేనది ఆభీలపించే వ్యాపారస్థులకు ఈ పత్రికలో ప్రకటన చేయటం కంటే ఉత్తమమార్గమనికాటి లేదు.

ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయము, 7, తంబుకెట్టివీధి, మద్రాసు

అనంగనేన

“ప్రేమలత”

ని

సా^{ని}ర్వభాముండు కవికులచక్రవర్తి
 రసికతాజీవి పర్యాయకుసుమశరూడు
 మగఁడు సీకన్నకీరితి మంటఁ గలియఁ
 గులటపై యేమి యొడిగట్టుకొంటివమ్మ !

౨

రాజకార్యంబుఁ దలఁపఁడు భోజనంబు
 మాటఁదలపోయఁ డాత్మసామ్రాజ్యమమ్ము
 కొనియె నీ; కట్టి ప్రేమజీవనుని; గుండె
 చీల్చివైచితోకో! యెంత చెడిపె వకట !

ప్రాణవధమంచు నిన్ను దర్బారునేయు
 సమయమునఁగూడఁ బాయనిసాధురసికు
 కన్నోఱఁగి యంత్రులంతలు కానిపనులు
 నేయ మన సెట్టులొప్పేనే మాయలాడి.

మాయమును మర్మ మెఱుంగని మమతతోడ
 నిన్నుఁ బ్రేమించి, తనకు నీ వున్నఁజాలు
 సర్వముఁ ద్యజింతు పనియున్న సార్వభౌము
 కులముమర్యాదయే గంగఁ గలిపినావె ?

అనయశముతోడ నీదుపే రారిపోయెఁ
 గాని యమ్మహాత్మున కేమిగలదు లోటు ?
 ఆతని సుభాషితం బజరామర మయి
 విశ్వసావనమై మోక్షవిద్య యయ్యె.

ప్రాచ్యవిద్యా పట్టపరీక్షలు

కట్టి సాంబమూర్తికాస్త్రి

గంగాం సంవత్సరమునకుఁ బూర్వము ప్రాచ్య విద్యులకు దొరతనమువారి యాదరాలంబును లంఠగా లేవని ప్రజలనుకొనెడివారు. దేశభాషాగ్రంథకరణసభ వంటివానిద్వారమున నేవో కొన్నిగ్రంథముల ప్రకటింపఁబడుట, రాశికాలలలో ప్రాచ్యవిద్యోపాధ్యాయుల సరమైనపుడు గొప్పవిద్యార్థుల సలహా ననుసరించి పండితుల నియమించుచుండుటయు మాత్రమే ఆకాలమున దొరతనమువారు చేయు ప్రాచ్యవిద్యాపోషణమై యుండెను. ఒక్కొక్కప్పుడు పండితులకు పోటీపరీక్షల చేర్పఱుచేడి యుక్తియులకు రాశికాలలలో మద్యోగము లిచ్చుటయు జరుగుచుండెడిది. ఇంటియకాని పండిత పురుషుల కర్మమును విద్యాపరిమితి నిర్ణయింపబడియుండ లేదు. సంస్కృతభాషయు, నందున్న శాస్త్రములును గలప్రాచీనకాలము దేశమున విరివిగ నుండెడివి. కాని దేశభాషల లోధింపు పాఠశాలలు లేకుండెడివి. సంస్కృతభాషను శాస్త్రములును, బ్రధానముగ నభ్యసించినవితర వేదీకులు స్వయముగనో, గురుముఖముననో దేశభాషలందు గొప్పపరిశ్రమము గావించి మార్మభాషా పోషణము గావించెడివారు. విద్యుకముగ గావించిన వగుట వారి దేశభాషాపాండిత్యముఖండము పూర్ణమునై యుండెడిది. ఏలన; వారు కావించిన పరిశ్రమము తేలలము జ్ఞానాభివృద్ధికినియే కాని పొట్టపోకికొనుటకు గారు. ఏనను కొందఱకు దేశభాషాపాండిత్యమువలన ద్రవ్యలాభముగూడ కుండెడిది. అప్పటివారికి జ్ఞానసంపాదనమే ముఖ్యము; ద్రవ్యావ్వనము యాద్యవిధము. సంస్కృతభాషావిషయముగూడ నిజే. సంస్కృతభాషముగాని శాస్త్రములనుగాని పరిమితి నిర్ణయించు పరీక్షలును లేవు. ఆ పండితుల కుపాధి కల్పించుటయును లేదు. ఏనను దేశభాషలపరంగాక నాభాషయు

శాస్త్రములు మన్నరీతిలోనే యుండెడివి. శ్రీకాశీ, బరోడా, పూనా మొదలగు నితరరాష్ట్రపుట్టణములందును, గద్యాల, అత్యుపాధు, వనపత్రి, ఉల్లాసు, విజయవగరము, పితాపురము, జటప్రాలు మొదలగు నాంధ్రపట్టణములందును రాజులును, భవాధికులును విద్యార్థులను బరీక్షింపించి యోగ్యతాపత్రములను ద్రవ్యసత్కారములు నిచ్చెడివారు. వార్షికముగ లభించు సంభావనములతో బండితులకు నుటుంబపోషణము సుకరముగా నుండెడిది. ఇంటియకాక ప్రతి సంస్థానాధిపతియు దన యాస్థానమున వేదశాస్త్ర పండితులను చెక్కిరను నిరీసి వారికి స్థిరనష్టకుల గల్పించు వారు. ఇతరభవాధికులే కాక పామన్య సంపాదులు గూడ దమయింద్లజరగు వివాహోపసయనాది కుభ కార్యములందు పండితసత్కారములజరపి పండితులకు విశేషసత్కారములు చేయువారు. ఈకాలమున నైతము కొందరు విద్యాప్రియులును, గొప్ప సంఘములును నేటేట బండితసభలు జరపి పండితులకు భూరి సంభావనము లిచ్చుట జరగుచునే యున్నది.

వేదశాస్త్రములును సంస్కృతభాషయు దేశభాషలును దొరతనమువారి యాదరాలిహాసము లంఠగా లేకున్నను దేశీయప్రభువుల యాలంబనమున వృద్ధినందుచుండ దొరతనమువారు తమ కొలువుకొండ్రకు నాంగ్ల భాషతో దగుమాత్రము దేశభాషాజ్ఞానముగూడ నరసర మునుటచే నాంగ్ల పాఠశాలలలో కేళిలవినుంది పండితులతో కించిదుపాధి కల్పించుచుండువారు. శ్రమశ్రమముగ దేశదొర్యాగ్యమునందే పల్లెటూరిప్రజలెల్ల దొరతనమువారి కొలువునం దాళ యధికమై తిన్నలమున నాంగ్ల విద్యావ్యాపారా మతిశయించుటందేసి మాధ్యమికోన్నత పాఠశాలల సంఖ్య పెరుగుటయు, వాని

యందు దేశభాషాధ్యయనము లభిశముగా గావలసినవృత్తియు దట్టించినది. కాని అట్లు లభ్యమగు పండితుల సంఖ్య అంతకంతకు దిగజాలజొచ్చినది. ప్రజాసామాన్యమంగ్ల భాషపై మరులుకొనుటయు, ప్రాచ్య విద్యాపండితులకు దేశీయ లాగున నాలంబ మంతకంతకు సన్న గిట్టుటయు దీనికి హేతువు లని వేరే చెప్పవలెనా? మనీయుల పండితుల నియమింపవలసినవృత్తు విద్యార్థియైన పండితుల యాశ్రయము పట్టుకొను గణ్యమగుటయు దీనికి గారణము. ఇట్లే పండితులను మెక్కు పెరుగుటకు సహించకలక చిరస్మరణీయులు మాన నీయులు నగు కీ. శ్రీ. శ్రీ కృష్ణస్వామయ్యరు మొదలగు మహాశయులు పితృప్రయత్నములవలనని తమకు దొరకెననున గల పలుకుబడి పెల్లవిమయోగించి మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమువారిచే దేశభాషలందును వేదశాస్త్రములందును మన్ననవేరీకల జరిపించి పట్టునులిచ్చు సేర్పాటుచేయించిరి. కీ. శ్రీ. కృష్ణస్వామయ్యరుగారికి వేదశాస్త్రములం దాదరాధిమానము లపారములు. తాను ద్వయముగ దను రెండ్రాగారిపేర నొక కళాశాల స్థాపించి అందు వేదమును బూర్వోత్తరవిమరణమును గజత్తు సేర్పాటుచేసి విద్యార్థుల కన్నీవప్రయత్నములు బలుకుచే నొసంగుదుండిరి. ఆ కళాశాల నేటికిని దినదినాభివృద్ధి నొందును ప్రాచీనగురుకులపద్ధతిని జాపరులకు నోచు రింపజేయుచున్నది. ఇంతియకాక, ఆంధ్ర దేశమున విజయ నగరమహారాజుసంస్కృత కళాశాలయందును, తెనాలి సంస్కృత కళాశాలయందును, నదవదేశమున పంచ నదము మొదలగు స్థలములందును, గెరళదేశమున బట్టాంలి మొదలగు చోటులను గొప్ప కళాశాలులు పెరిగింపునట్లును వానియందు ప్రాచ్యవిద్యార్థులవేరీకల లకు విద్యగరవుటకును విశేష ప్రోత్సాహము గావించిన యానుహామహని వాను మెల్లదను ప్రాశస్యరణీయును గదా?

౧౯౧౫ ఏప్రిల్ ౧౯ తేది. మొట్టమొదటి ప్రాచ్య విద్యార్థులకు మదరాసు విశ్వవిద్యాలయము వారి సేనాధిపతియగు (విప్రుడు శాసనధి సమాధిమగ్న) (ట)

జరగినది. వాటినుండి నేటిదనున వశేకులు పరీక్షలు దుర్భిల్లత నలుదెసల వ్యాపించుచున్నాడు.

మొట్టమొదట నీపరీక్షలవలన మర్యాదములు లభించుననుకూల గాఢముగ చేరదించుటచేతనే యనేకుల నీపరీక్షలకు జరుపుట సంభవించినదనుట పాశకులు గ్రహింపకుండునుకదా? అయినను విద్యార్థులకున్న గురువీ ములులకును, శిరోముణులకును నీరుదులు లభించుచున్న వేకాని యుపాధులుమాత్రము కలిపిమాగునులే అయిపోయినది. పంచాంగము వంకకట్టకొని వేరే చెంబుపట్టుకొని యాయావరము చేకొను ప్రాప్త్యులు కేనాటి కష్టమనకు దినఫల మానాడే లభించునుగాని కళాశాలాధికారులును, పర్యాపకులు నొసంగినయోగ్యతాపత్రముల చేతపట్టుకొని యధికారుల వాకిళ్ల పడికాపుల పడియున్న విద్యార్థులలో ములులకు మాత్రము లేదమన ఫలము లేదయ్యె. ఈ దోర్భాగ్య ప్రాచ్యవిద్యార్థుల పట్టి ధ్రులు పదితరము లోగా సహనాకర్ష మెఱుంగిరి. అదియే వీరికి కేరతైనదా? వీరు నాంగ్ల విద్యార్థుల పట్టి ధ్రులే కాదుదురు. విశుదున్నారముకదా. ఆంగ్ల విద్యాభ్యాసమున మహాన్నతి బొందినవారిలో ననేకులు పాశకాసమలయో, గంగాధరులయో, వేదవార్మకులయో విద్యలేయరి.

తెక్కవూరికి తెక్కవూరికి చెవపురుగుల వోలే నంతట పెల్లలాడుచున్న వీరి గురవళ్ల చూచియు నవత్తులు పాశకాలందు నిండుటకు సహించకయో గొందఱు విద్యాభిమానులు గావించిన ప్రయత్నముల వలన “ఇకముందు కావీరయ్య పండిత పదవులకు ప్రాచ్య విద్యార్థులపట్టిధ్రులనే తక్క యితరుల నియమింపరా”దను దొరతనమౌనా? ప్రకటనము జయపెసినది. దాని ఆయాజ్ఞను మన్నించిన పాశకాలాధికారి సామాన్యముగా గానరాదు. పాశకాలాధికారుల దౌర్జన్యమునకు పాద్యాదు పండిత పరివత్తులతో తోపాడముగాని చుట సత్యము కాకపోలేదు. ౧౯౧౬ ఫిబ్రవరిమున దొరతనమువారు మరల నొక ప్రకటనను గావించిరి. దాని పొరొంక విట్లున్నది: “ఇకముందు కావీరయ్య పద

పులకు ద్రవ్యక ప్రాశస్త్యవిశ్వాపట్టపరిక్షలు నీ నిజమింప
వలయును. ఇంతమహార్యలు విహించుటచే భూయవగు
పరిమియున్న పంపెనులకు ప్రాశస్త్యమునుగి యాయుటచే
నది. అన్ని ఈ గూర్చిన పని బూర్వమున భావనాకాలా
ధికానులచే నిరూపించుటచే దృష్టాంతములు పెక్కు
గలవు.

దొరతనమునకు కత్తివనుగా కానించుచున్నను
చారిత్రకటనము లుల్లంఘించుటకును గారణ మేనా
యని పలువురకు సంశయ మువలించుచున్నది. కొని
ప్రజలంఘించుటకు దలవనకాకనును దొరతనమువారి
అజ్ఞలందే కలవు. కానినవిమృశమున వర్తకగల
పంపెనులు లభించువచ్చును మంపెరిచ్చాధికారి విచక్ష
ణము మనమునాని యే యధ్యక్షికి వచ్చి వసుమతి నీయ
వచ్చునను అర్థరూపి కలను. దాని వాదారముగా కొని
పాతకాలాధికారిని తమ యిష్టమునొప్పవ పంపెను
లను ఏర్పాటుచేసికొనుటకు అనుకూలముకలదును వింత
కాదు.

ఏతావతా విశ్వవిద్యాలయమువారి యా పరీక్షల
వలన నేటికి వందలలో పదులలో పట్టద్రులు రెయ్య
రగుటయు నాటి కెక్కువైదవ పరీక్షగములు లభింప
మియు ఏభుగ్గించుచును లేక మాధుకరాన్నముచే
బొట్ట వింపుకొనుచు విద్యాభ్యాసము గానించు కేవ
లాలరకు పరీక్షల తిరుములని, పాదు త్రువకములకవి
కరాకాలార్థములను నుద్దలకవి అంపకరవ్యయము గలు
గుటయు ఫలితములు. ఇంతయికాని విద్యాపార్థకు
లకు కొంటి కిదికోపాధికారి, గారవనుకాని లభించ
కున్నది. వైపెచ్చు పరీక్షవియమితపాశ్చర్యగంఘముల
అవకరినకలచే బూర్వముగిరి పాంపిత్వముగూడ లభించ
కున్నది.

అంగ్రధంకు ప్రాశస్త్యవిశ్వవిద్యాలయ మున్నచే
కొని కేకాభివృద్ధి కాకేరమి పెక్కుండు పెక్కుగు
మరకుభావులు గానించిన అంగ్రాసకలితముగా నా
విద్యునిందిన అంగ్రవిశ్వవిద్యాలయము ఎల్లరిధముల
మద్రవిశ్వవిద్యాలయమున యనుకరించుచు విశేష భవ

వ్యవస్థానుసారము ప్రాయమున నేకాని. దానివలన దెప్పు
కొవనక లాభమేమిగలు రేను. పూర్వముగ్గ మద్ర
విశ్వవిద్యాలయమువలన మాత్రమే వందలవందలగా
విద్యము శిక్షాములు రెయ్యరగుచుండ వాంఛివిశ్వ
విద్యాలయమున రెట్టింపున ప్రవీణులు రెయ్యరగు
చున్నాను. వైపెచ్చుగ ఇంటినివాసియేటు పాసయిన
తరువాత కేవలము అంగ్రభావలలోనే అవగములు
కొక్కుట మిక్కిలిగా రెయ్యరగుచున్నాను. ఈ పరీక్షల
వలన విద్యార్థిగర్వ మింకను బలపడుచున్నదియే కాని
కాంతి యింకయు గలుగకున్నది. అంగ్ర విశ్వవిద్యాల
యము పాంతముగా కూకాల్ పాసింది అంగ్రభావ
ప్రధానము అవగమగ్గుల కేర్పరిచినది. అవగమ
ఇరువవలన కాలము మాడ్చెడు. అపార్థకులు బహు
సమగ్గులు. పరీక్షగంఘము లుత్తములు. అన్నియు
అగ్గుల పాంపిత్వమునాత్ర ముంపవలనంతగా
గావరాదు. వారికి సంస్కృతభాషపరిచయము
కూడదు. తక్కిన దేశభాషలములు యెల్లము
వాంఛిభాషను మాత్రము సంస్కృత భాష
పరిచయ ముత్యవర్ణక ముట ప్రాజ్ఞసమృద్ధము.
సంస్కృతపరిచయము లేనినా బూర్వగంఘములు
కొకటివచ్చు అట్టి విద్యుమౌజవములన ప్రవీణులను
అగ్గులను దయగచే వంతమాత్రమున విశ్వవిద్యాల
యమార్దము వెల్లవేలుచున్నది సంపదించుచునే
కాని వారికి పాట్లగదయపాన పేదయిన వగవవ
కున్నది. ఇదివఱకు విద్యుమశిక్షాములు ప్రవీణులు
మాత్రమే దేశభాషాభ్యాసకపవపుల కట్టులుచాచి
యంగూర్చునుండ విద్యు దాభివృద్ధిమద వారికి వోడై
“యశకా యుచకవిద్యుమ” యన్నట్లు దొమ్మియుద్ధము
లారంభించుచున్నాను.

“విద్య క్షావార్థమునకే కాని పాట్లకుకాదు”
అను శ్రువంగనియు ఉపన్యాసవేదలవై గంగిరముగ
నేకగువుపెల్లరచ్చుచుగాని ఏగ్గుముగా క్షావార్థమునకే
విద్యాభ్యాసముచేస, తమిల్లలచే కేయింనునన్న
మహద్వి రెండును గావరాదు. అందును భాషప్రధానము
భున నీ పరీక్షలయందు మిక్కిలి దానిద్యును కాంక్షింది

దున్నది. ఎక్కడ ఏదన్న తెలుగు పండితపదవి కాక
 వచ్చినను వందలకొలది విద్యాయులు ప్రణాళిలు ఆదగ్గు
 లును వ్రత్యులు. అయినను ఒక విశేషము మాత్ర
 మున్నది. తెంతు మాకు ప్రాచ్యవిద్యారంజనం నుండి
 లయిన పట్టభద్రులనేని వెంకటాచారియీ ఆదగ్గులకుకొని
 గారులు ప్రసాదించుట పాతకాలాధికారుల కధిమతముగ
 పర్యవ్రాజనోచరించుచున్నది. శేవలలు భాషాప్రవాచకు
 లగు నీరెండు పక్షిల జనువులవలన విశ్వవిద్యాలయము
 వారికి విద్యార్థిగలదు నధికధనవ్యయమునకల్గిరియె
 మాత్రము మావ్యయే.

ఏకారణముననే కాని దొరతనమువారికి
 ప్రాచ్యవిద్యార్థిగలవలె గల ప్రేమవాత్సల్యము
 లిచ్చు పింఛాటెవరి. గాతర సంకల్పరమున గూడ దేశ
 భాషావ్యాసకపదవులను ప్రాచ్యవిద్యార్థి పట్టభద్రుల
 నియమించరా దన(?) నిత్యాధి ప్రాచీనములు గారించిన
 దొరతనమువారి పుచ్చు భాషాప్రవాచకుల వి. ఏ. పా
 సయినవారికి బుకీతపదవు నియమమునని దయచూపు
 నున్నాడు. ఇంతియకాక భాషాప్రవాచ వి. ఏ. పా
 కులు, ప్రాచ్యవిద్యారంజనం సమాచయశేయని వ్యాయ
 ము వెన్నుచున్నాడు. ఈపూర్వవిద్యార్థిలవలన ప్రాచ్య
 విద్యలవారి కిదివచ్చునన్న శేషవ్రాత మనకాశమునాన
 మూలమైయుగ వెకలించబడినది. దొరతనమువారి పగ
 పుష్పర విద్యార్థిలకు గారగమేమో గురూహము. ఇంతకు
 ముందు పదులు పాతికలు శీతపత్రియలతో కాలము
 గడపు ప్రాచ్యవిద్యలవారుతమ శీతకాలమున బూర్తిగా
 లొందజేయుచు మాటలగుంకెతను వెలకు వెల్లిరి
 గూహయలు శీతము పుచ్చుకొనుదురను ప్రవాచి శ్రీ
 బొమ్మలిరాజాగారి పేర్లు దొరతనమువారి ప్రకటనయ
 లను వెల్లిగొని మాపాదించియుంటిమి. బాధనముగ
 ఆస్తిలు ఆక పైర్చి ఆదగ్గులకు, వి. ఏ. లకును
 పైర్చియున్నామైయువారికంటె గూడ దక్కవలేద
 నమల నిర్ణయించి కొచ్చ ఆవ్యాయము గావించుట
 నిక్కము. దావలననే వి. ఏలు, ఆదగ్గులను ప్రాచ్య
 విద్యలవారిపై దండెత్తుచు, విపరీత ప్రకటనములు
 వెలువడబడును సంధించియుంటిమి. దొరతనమువారి
 ప్రకటనములందొరవిద్యనంతులలోని నిరుద్యోగరము గార

నకును లగ్నించుటకు వాదినదేకాని యందుగల్గు ప్రాచ్య
 పరనిశోధకులగాని, వ్యాసావ్యాసయలులగాని గమ
 నింపలేదుల పట్టము. వెంకట్యోగర ఒక్క వి. ఏ. లు
 ఎం. ఏ. లకేకాదు; విద్యాను శిరోమణులకు గూడ
 శిలమునకలగా వచ్చుది. ఆంగ్లపట్టభద్రులకు విద్యార్థి
 గర్వము పొక్కకోలుటకు విద్యానులతో నిరీక్షింపబడి
 విద్యార్థినిగిరిశిరోమణుల విద్యార్థిగర మాపులకు
 ప్రాచ్యవిద్యార్థిగలవలె మూడవపూరము పట్టిపెట్టు
 తమంపడి మోయక ఎరిపెంటునీ యగ్ని త్రైనించుటకు
 హాజరకావచ్చు నవిహా-యెక-టి. బయలుదేరినదని
 వివరమున్నది. ఇదియే వాస్తవమైనదో నిశ్చయముగ
 నిరీక్షింపవలసినదయి మింకొకటి యుంపజేయు.
 'మీ అమ్మలు వాకిలి న మీ కాకదిశిక్షించుడు' మందిచ్చె
 దనన్ను కేమ-రొమణివల నీరకటనను ప్రాచ్యవిద్యార్థి
 పట్టభద్రులకు చెందబడున్న ఆదకాశము పొరింపజేల
 నివర-వారికి నిరీక్షిగూడ-నవమానకరమును నుపాయము
 మాపజేల?

ప్రాచ్యవిద్యార్థిగలవలె విశ్వవిద్యాలయము
 వారిచే గ్రామ్యులైట్లుగా బరిగణించబడినాడు. అయి
 నను వ్యాసముగ కిగు ఆంగ్లగ్రామ్యులైట్లకంటె సధిక
 కాలము విద్యార్థిగలము గావించినట్లు పట్టమే. ఇంటి
 గురూకెట్టుచేసినందరి. దేశభాషాప్రవృత్తమున,
 ప్రాచ్యవిద్యార్థిగలవలె అనునవన్న తగిలిండు ఎంట్ర
 స్పరక ప్రవృత్తమును సమాచయలని విశ్వవిద్యాల
 యమువారి నిర్ణయించియుంకిరి. ఇంగ్లీషున ఆగ్రహార
 ములు మాధ్యమికపాఠశాలలందు నిర్ణీతమైయున్నట్లే
 ప్రాచ్యవిద్యలకు అటు ఆద్యాపకమైయు గలవు. మైగా
 యింటగురూకెట్టుతో సమానమనదని ఎంట్రమృతకే.
 ఆం గుర్తిగలనెనదన న్నిలిమనీ రెండేండును, ప్రేమలరం
 డేండును జరిగిన ప్రాచ్యవిద్యార్థిగలవలెను. ఆంగ్ల
 గ్రామ్యులైట్లువిద్యార్థిగలమును ప్రాచ్యవిద్యలైట్లమి
 నీ కాలమును సమాచయలు, మైగా ప్రేమల రెండేండ్ల పరి
 శ్రమము ప్రాచ్యవిద్యార్థిగలవలె గలదు. ఇట్లుండ
 విశ్వవిద్యాలయమువారు గ్రామ్యులైట్లుగా పరిగణించి
 నిరీక్షాక్రమన పరీక్షయలుగా నియమితగించులను
 రెంటి మూడిని జరిగి సమాధానమైన దను భాషలో
 వ్రాయబోల ఆంగ్ల భాషలో వ్రాయు గ్రామ్యులైట్లును
 చిన్నపట్టెనుండి లిటి పనిగా దేశభాషాధ్యయనమైన

శ్చివ ప్రాచ్యరిద్యలవారికో నరిచేయుట ఆవ్యాధ్యులొ
 వ్యాధ్యులొ లోకమాహింపకుండునా? ఇరియకాక
 ప్రాచ్యమికపాతకాలలో వాలవ రెరగరియం దున్నట్లు
 వనంబైకొనెనో వామనూపములలేని పాతకాలలో
 మహాధ్యాయుడుగానున్న మహాసభావులు మాదవ
 ఫారము : వ్రీసీకేటు లేకుంపనే నిజవదిన ప్రాయదు
 ఎరియెంటి పరీక్షకు ఖండాంతరీయుల చేరిన నూప
 కెక్కురిగియు ముప్పవలదివ, అందునున్న ప్రాచ్య
 రిద్యల వాటిలేరిన పండితులు హాజరకావచ్చునను ప్రక
 టవను నిక్కనుగ నిగుక్కొర వరింపజేయుటకా, లేక
 ప్రాచ్యరిద్యలను దిద్యేరిలను నవమానించుటకా? తిరి
 కోపాధి కట్టించుటకేదొననో నన్ను నిట్టికమ్మార్తి
 మాడు మావనూపదు. ఇట్టి తిరికేకుచ్చును బురగా
 యలు చెప్పకొనదొనన, లేదా రి. ఏ., ఎన్. ఏలకు లేక
 కొవలందు ప్రైవేటుట్యాయను చెప్పకొనదొనన వాగు
 తిరింపగలగు. ఈ కడుపాయము అగ్గిపల్లెగ్గలకే చేరి
 ననో వాననముగ మహాపకారము చేపట్టను.
 ఏలందురా? రి. ఏ., ఎన్. ఏలు ప్యాయ కొమ్మిది
 మామలు యర్. టి. పరీక్షకో, రి. యికి. పరీక్షకో
 చదివి పరికి ఎరియెంటి నూర్లలో మాదవఫారము
 హాజరవచ్చుకొంద ఆగు అప్యట్టుగా అి. యాపా
 యల కేరిమతో మద్యము చెలాయించుచున్న వారెంద
 టోకలరు. రి. ఏ., లై నను, ఎన్. ఏ. లై నను, టి. యికి.
 యర్. టి. లై ననే యా ప్రాచ్య పాతకాలల పనికి నను
 నన్ను లెరుగు. లేనినో చేటెట మంపల విద్యార్థికారి
 ప్ర్యేకానుమరి బెయివల: యుండును. అట్టినో
 వారి కేయకాకమిది ననో విశేషవ్యయనుతో నేదా
 కేటలనో, రాజుమంత్రిలోనో జరువ వక్కరలేకయే
 అచార్యు: ముగానే పాయ్య రెరియెంటి ప్యాసయి
 పులర్తునుగనే ఉద్యోగములు నూప కొందగలరు.
 అప్పుడు ప్రాచ్యరిద్యలవారికి మామపాపాదితిమైన
 దాద్యయు నశించును. దైరికమైన దాద్యయు? అది
 అందవకును గలదు. అనలు ఆ దాద్యయు ప్రస్తు
 తవిద్యారిధానమునందే కలద. ప్రకృతివిద్యారిధానము
 లోపగ్గయిననువి యెల్లగు ఫోకొంచునుకేయున్నా
 రుకదా? ఎప్పుడో మాన్యేడ్లను పూర్వము వారెవ
 మవారి కొలవున కవనరమై నిర్జీతమైన విద్యారిధా
 నమే కొట్టొలది అనమున కొధాగమైన పిరందూకు

వాకరి దెవ్వ క్కొనెనెక్కుగ? వాకరివప్ప విరగోపయో
 గములేని విద్యారిధానము దాద్యవిలయ పెట్టుకొకుం
 దును?

మెట్టుమెట్టు ఆగ్గులు వర్గరభాగము గారించు
 కొన్నువుకు నేదజేదాంగినదాంతదులను జనువుదు
 వానినున్నేరింపజేయుటయ్య ప్రజాపాలకును, వాణిజ్యము,
 కృషి మొదలనువానిని వాణిగుకన్యములవారికి విచీర
 కృత్తులుగా నేర్పజునుకొన్నాగు. అగుదు మొదటిది
 కేవలము విహికళలము నేక వారిజేదాప్తాదులను విల
 పుంకును ప్రమేయంపకరించును. ఇరిరవ్వల వారి
 రికమావషికవ్యయలతోనూ విహికళలనుల నిన్ను నరి.
 ఐను ఆగ్గులు మొదటివ్యతికే యధిగారన మొదం
 యిరిరవ్వలవారు లేమకుదీవంత పగ్గమావకాశము
 లేమన్నన, దా విరిగిబడు దెవ్వటను కీరికేదన్నను
 అవక్యకముగా తానైన పజునుదు పజపూరిననులదే
 దనువిద్యల మున్నేరింపజేయు మొదటికృత్తిని గుగుపద
 ముగా భావించి గారం: యుండిరి. రియ్యలనుననే
 కదా ఆర్యభావలు, నేదజేదాంతములు నిప్పునమాద
 వారెలుగగ నిలిచియున్నవి. అట్లే యిప్పుడు
 మశ్రమే క్కా యెల్లకాలము దేశభావలను,
 ప్రాచ్యరిద్యలను ప్రభావముగా నెక్కించి వాని మర్త
 రించువారు కొంద అంపకలీరు. వారికి రిగినిపరీ
 లను శ్రమనునకు దిన తీరికొ సాధనములును నూద
 నేర్పజునుట దొరతనమువారిని, కేయుల: ను బరను
 కర్తవ్యమే. ప్రాచ్యరిద్యలవారికవమానముగాని, అప
 కృగకాని క్కావించిన వల్లయనుగ భావాన్త్రప్రవాళ
 మునకే (దేశవాళమునకే) పూనకొన్నట్లు భావించవల
 యును.

ప్రాచ్యరిద్యలయ, దత్తేట్టర్లగులయు గారన
 మను తిరికలను రక్షింపవలయు వందులెని దొరతనము
 వారు లేమ పరకర్తదగ్గరకృతపనుల కవరించి
 ప్రాచ్యరిద్యలవారికేరినయవాధి రిప్పకలభించునట్లును,
 ప్రాచ్యరిద్యలు పడికాలములపాటు తిరించియుండు
 నట్లును బాదవలయును. దేశాధిమామలును దేశభిక్ష
 లను దను దేశగారనము భావలవలదే లభించునని
 గుర్తించి ప్రాచ్యరిద్యార్థివృద్ధి కెక్కునగా రాటుపద
 వలయును.

చిల్లర

రాయప్రోలు ను పురావు

పుట్టింది ఒకచిల్లర—

పొలమువచ్చుల వైట

పొరలు వాకలనాట

అల్లారుమ్మగ— అందాలపొద్దుగా.

పెరిగింది ఆచిల్లర—

పిండివెన్నెలనీమ

పిల్లతెమ్మరలోమ

పూవాల్లికలలోన— పోకెల్లు కలలీన.

త్రాచింది ఆచిల్లర—

తల్లికురీసెల రాలు

తరిసి రంగులపాలు

వదాల్చుచు— వలువన్నెలెచ్చగా.

చవి జూచె నాచిల్లర—

చల్లవెన్నెల రేల

చందమామల మ్రోల

పండుటాకులతోమ్మ— పెండిగిన్నెలవెన్నె.

ఆడింది ఆచిల్లర—

అలిసే మాపులతోట

ఆకుల్లిలతోడ

ఆబాలగోపాల— మానందమునపోల.

పలికింది ఆచిల్లర—

తెలుగుమీటి మరంద

మెలుగువాట నమంద

సౌందర్య మూరగా— సారస్వధారగా.

నేర్పింది ఆచిల్లర—

నించు కమ్మదనాల

పండ్ల పక్వరసాల

పొంగారువదములక— బంగారుభుజుతులక.

వినిపించె నాచిల్లర—

తెనుగు వాకిండ్లలో

పెనుగు పూచెండ్లలో

మిసలాడుమవ్వాల— అసియాడు అందాల.

పాడిలే ఆచిల్లర—

పారవశ్యము పొంగు

భావదాస్యము క్రుంగు

తెగిపోవువీణలలో— దిగువచ్చు వాణీయులలో

ఆచిల్లర ఆమృతోక్త—

కారాటకడ గీతి

కానాడె నునుకైత

రాగాలముద్దకో— రసపాకనిట్టికో!

విన్నారు జనులెల్ల—

విన్నారు పండితుల

విన్నారు పాటకుల

భూచక్ర ముల్కగా— ఆచిల్లర పల్కగా.

బ్రహ్మాండ మొనట్ర—

భాష్యాలు తుదిముట్ట

పరియించె నొకభట్టు

పాండిత్యమున పవో— భాండంబు బరువెక్క.

ఆచిల్క నుడికార—

మానేక మెగబోయ

అలిచి వలవేయ

పరవశంబునజెల్కి — పారతంత్ర్యమే (పరతం
త్రతనె) మెక్కె

తెలుపారె నూక్కె—

కెనుగు కుంకుమలిగ

లనుగుకొమ్మలు సాగ

ఎలుగెత్తెచిల్క — అలచాటుమెయికుల్క.

వినువారు లేదై—

చనువారలు హలంత

గణపావము లజంత

భేదావవాదాలె — చాదేరు మువ్వేళ.

తన ముగ్ధగీతాల—

కనువైన లయలేదు

చనువైన శ్రుతిరాదు

పదకోధనమె, సంధి — సదమవర్ణులెయిండు.

తన తెక్కలను నిర్గ—

తరుమల్ పెనవోపు

తళతళల్ కనరాపు

ఆభాతుడుగ్గాల — నాదేశమాగ్గాల.

పాడకట్ట వేకట్టు—

పొడుచు పూపుమగ్గు

పడుచు మాదికగట్టు

మారేమగ్గులెల్ల — మహాసియకుళలెల్ల.

ఆయగ్ని వేదిక—

ఆశబ్దమోషలో

ఆశ్వి భాషలో

ఉడికింది ఆచిల్క — మిడికింది కడునల్క.

మ్రాగన్ను పెట్టింది—

మధురికంతము మూసి

మనసుముచ్చట రోసి

గాసిల్లిగాసిల్లి — ఆసింప లొలియిల్లె.

భారతాంగ్యాన—

విడిపోయె నాభట్టు

విడిపోయె వాకట్టు

ఇదె సందనుచు చిల్క — యెగిరిపోయింది.

దానిమ్మచంక్షలో—

తరుణ మోణిక్యాన

నరుణ రేఖలు తేల

తీసింది ఆచిల్క — తేటనెత్తుకులొల్క.

తినబోయి తినలేక—

తననోట విగియించి

కనుసూటిగ లగించి

వ్రాలింది పెన్నానన-వంతియొద్దవ సందె.

పచ్చికొంపులబవ్వ—

భక్తింగ గా నుండె

వీక్షింప కేదండ

ఒడిసిగైకొనె నింత — లోనొక్క తిక్కన్ను

ఆంధ్రరాష్ట్రమునకు ఆలస్యమేల?

(ఆలస్యమువలన కలుగు మహానష్టములు నర్వరకార్యవిఘాతములవశ్యత)

గరిమెల్ల సత్యనారాయణ

ఆంధ్రుల బారంభమునకు గూట ఆంధ్రవికారములో ఆపై తపై పోయినది. కేళిధారకుని ప్రతికా సంధ్య, చట్టాధికారి బంధకుసంధ్య, ఉన్నవచారి బాధిదానికేతనము మొదలగు కొన్ని మాత్రము ఈమాత్రమునకు కాస్త వ్యతిరేకములై నేటివరకును నిలిచి యున్నవి. తగిన కట్టదిట్టములు చేస్తే చిరస్థాయురే కాగలవు. ఇంక రాజమహేంద్రవరం పేసగుమ్మకు పాపగుడినే వచ్చినది. చెన్నపురి భూరజ్యోతిరకు కన్నం పడిపోయినది. ఎన్నెన్నో పారిశ్రామిక సంస్థలను యొన్నమ్మ కొట్టికేసినది. బ్రాత్ర బ్రాత్రగా తిహింప బడునన్న పసిపాకంపెనీలు రిక్తరకబన లగుచున్నవి. వేరేమి విద్యాప్రయత్నములు కేళిధారకుని లగుచున్నవి. కొన్ని కొన్ని ఉద్యమసంఘములను కల్లలపాలన చున్నవి.

ఇందుకు కారణము లేకపోలేదు. ఏ సంకల్పము వైనను ప్రారంభించేవాడుంటే విజృంభణము ఆహ్వానము ఆంధ్రుల కుండును. ఆరంభములు ఆత్మోరమల అట్టచాసముతో జరుగును. ఆ సంకల్పకు ఆరంభములుగా, ఉపన్యాసములుగా, అగ్రములుగా, కార్యదగ్గులుగా, కోకాగ్గులుగా, భాగవ్యాసులుగా చేరేవారి సంఖ్యకు మితియుండును. ఎవరిని చేర్చుకొనవచ్చు యేమి ముప్పు వచ్చునో అన్నంత ఉపైగా ప్రతిదీ మొట్టమొదట ఉండును. ఇట్టి కుట్రచేయుటలో ప్రారంభమైన సంకల్పకు అడ్డు యేదైనను రాగలదా అన్నంత ఉత్సాహము మొదటి కొన్నాళ్లదాకా ఆంధ్రుల నందరినీ ఉజ్జూత లూగించుచుండును. ప్రోత్సాహము అచ్చుపడగానేనో, పేరులు ప్రకటింపబడగానేనో ఆ ఉద్రేకము కొం

తెను శ్లబ్ధము. కాగోష్ఠ్యచక్రముగా ముఖేబుప్పటికి కలరలు ప్రవేశించును. అక్కడనుంచి కార్యదగ్గుల పాట్లు తెచ్చి ఎక్కినదేదు. ఇథ అనేవాటికి కోరమునాడులుయే కట్టము. మాడిచే ఒక నిర్ణయమునకు రావలయు కట్టము. దీనితో ఒకరిద్దరు నమకర్తల పేరి తగ్గించినవగు. ఇతరులు దీని నమకరించి తిరుమిప బ్రతుక్కును చేయుచుండును. అటులేగునాత పైండింబులవ్వ కను సులభముగ నెగిరేటివుచ్చును. కొంతటికి కొంతవట్టునుతో వివేకముదయుంగి, వచ్చే ప్రయత్నాలలో అనుసంపెట్టులు మానుకొందురు.

ఇతరరాష్ట్రములు, అనగా తెంగాలో, నజరాను, పంజాబ్, బొంబాయిలలో ఆనేక బాయింటుప్రభుకు కంపెనీలు, మిల్లులు, ఫీమాకంపెనీలు, ఫిల్మ్ కంపెనీలు, బ్యాంకులు మొదలవనరి లేచి దివదీవ ప్రవర్ధమానము లగుచుండుగా మన ఆంధ్రరాష్ట్రములో అవి చాలా అరుదుగా ఉన్నవి. ప్రతీరాష్ట్రము విశేషభ్రమంపెనీవగునన్న మన ఆంధ్రరాష్ట్రమును పలువిధముల తోను కొనుచుండుగా, మనశ్రమను ద్రవ్యమును మనము వారికి ధారపోయుచున్నాము. ఇతరరాష్ట్రములలోని యెట్టి డిగ్రీలనులేని యువకులు నెలకు వందలు వేలా శీతములు గానుచుండుగా మనము పెద్దచిదువులకై ఆస్తులు తగలబెట్టికొని నెరుక్కొలలపై మలమల మాడిపోవుచున్నాము. మనకు నూతనమునకు కొదవా, భీదానురక్తము నకు కొరత, కార్యవిరక్తతలకై తక్కువ, మోగ్యవర్తనకు బోవమా? కార్యంపట్ల విగుమత్త్యము కూనగ ఉండుటొక్కటే దీనికి కారణమనవలెను. ఈ కారణముననే ఏకైకవర్తకై మాత్రాధిపతిములన సంకల్పలేరియో కాస్త బాసన్నవి. తక్కినవి కృశించినవి.

ఆచిల్క నుడికార—

మావేళ మెగబోయ

అలిచి వలవేయ

వరవశంబునజక్కి — పారవంక్రమె (వరతం
త్రతన) మెక్కె

తెలుపారె తూక్కె—

కెనుగు కుంకుమతిగ

లనుగుకొమ్మలు సాగ

ఎలుగెత్తెచాచిల్క — అలవాటుమెయికుల్క.

వినువారు లేర్దె—

చనువారలు హలంత

గణపాకములజంత

భేదాపవాదాలె — చాడేరు మువ్వేళ.

తన ముద్దగీతాల—

కనుకైనాడలెదు

చనుకైన శ్రుతిరాదు

చదకోధనమె, సంధి — నదమవచ్చులెయెందు.

తనతెక్కలను నిక్క—

తరుమల్ పెనవోవు

తళతళల్ కనరావు

ఆధానుదుగ్గాల — నాడేకమాగ్గాల.

పొడకట్ట వేకట్ట—

పొడదు పూవుమన్న

పడుదు మూచికునట్లు

మారేమక్కలుల్లె — మహాసీయకుళల్లె.

ఆయగ్ని వేడిక—

ఆశబ్దమోషలో

ఆశ్వి భావలో

ఉడికింది ఆచిల్క — మిడికింది కడుసల్క.

మ్రోగన్న పెట్టింది—

మధురికంఠము మూసి

మనసుముచ్చట రోసి

గాసిల్లిగాసిల్లి — ఆసింప తొలియిల్లె.

భారతారణ్యాన—

విడిపోయె నాభట్టు

విడిపోయె వాకట్టు

ఇదె సందనుచు చిల్క — యెగిరిపోయింది.

దానిమ్మపండ్లలో—

తరుణ మాణిక్యాల

నరుణరేఖలు తేల

తీసింది ఆచిల్క — తేలునెత్తుకుల్క.

తినబోయి తినలేక—

తననోట విగియించి

కనుసూటిగ లగించి

త్రాల్లింది పెన్నాస్ర-వంతియొడ్డున సందె.

పచ్చికెంపులుబవ్వ—

భక్షింకగా నుండ

వీక్షింక కేదండ

ఒడిసికొనె నింత — లోనొక్క తిక్కన్న.

ఆంధ్రరాష్ట్రమునకు ఆలస్యమేల?

(ఆలస్యమునలన కలుగు మహాస్థితిములు సత్వరకార్యనిర్వాహణావశ్యకత)

గతి మెల్ల సత్వనారాయణ

ఆంధ్రుల చారిత్రకమగునట్లు ఆధునికకాలములో అపారతమైపోయినది. బ్రిటీష్ సామ్రాజ్యము పరిపూర్ణముగా, పట్టాభిగారి బంధనసంస్థాన, ఉన్నచోటికి భారదానికేరదము మొదలగు కొన్ని మూలములనున్నానై నువకు కాస్త వ్యతిరేకములై నేటివరకును నిలిచియున్నది. రెండవ కట్టకట్టములు చేస్తే చిరస్థాయురే కావలెను. ఇంక రాజమహేంద్రవరం చేదగుములుకు పాపగుచి నవ్వివది. చెన్నైలో స్వరాజ్యరక్షికు కన్నం పడిపోయినది. ఎన్నెన్నో పారిశ్రామిక సంస్థలను యెన్నెన్నో కొట్టికేసినది. ప్రాత్ర ప్రాత్రగా తిరిగింప బడుచున్న నీహకరపెరిం రిక్ష ప్రకటన లగుచున్నది. దేశము విద్యాప్రముఖములు కేటోహీనము లగుచున్నది. కొన్ని కొన్ని ఉద్యమసంస్థలనుచే కత్తిలపాటగుచున్నది.

ఇందుకు కారణము లేకపోలేదు. ఏ సంకల్పము వైసను ప్రారంభించేనాడుండే విజృంభణముఅమ్మకు ఆంగ్రులకుండదు. ఆరంభములు ఆర్యులకుండ అట్టి చోటముతో జరుగును. ఆ సంస్థలకు ఆరంభములుగా, ఉప న్యాయములుగా, అగ్ర్యములుగా, కార్యదగ్గులుగా, కోకా ధ్యమములుగా, భాగస్వాములుగా చేరేవారి సంఖ్యకు మితియుండదు. ఎవరిని చేర్చుకొనవలెనో యేమి గుర్తు వచ్చునో అన్నంత ఉపేక్షగా ప్రతీది మొట్టమొదట ఉండదు. అట్టి సుఖోపాయముతో ప్రారంభమైన సంస్థకు అడ్డు యేదైనను రాగలదా అన్నంత ఉత్సాహము మొదటి కొన్నాళ్లదాకా ఆంగ్రుల వందదినీ ఉజ్జార లాగించుచుండును. ప్రోత్సేక్షకు అన్యపదగానేకో, కేరలు ప్రకటింపబడునగానేకో ఆ ఉద్రేకము కొం

చెను రెన్ను. కానీ స్థితిగతులు మనేబుచ్చటి కలరలు ప్రసరించును. అక్కడనుంచి కార్యవగ్గుల పాట్లు చెర్చు ఎక్కడలేదు. ఇది అనేనాటికి కోరమునాడులలో కట్టము. మాడిలే ఒక నిర్ణయమునకు రావలెను కట్టము. దీనితో ఒకరిద్దరు చెనుకర్మ చితి రెన్నించిన గు. ఇతరులు పీరి నవలరించి చిరమింప ప్రయత్నము చేయుచుండుగు. అటురెగునాతి వైంశింపటప్ప కడు సలభముగ పనిచేదిపోవును. కొందరికి కొంతవట్టుతో నితరముదయిం, వచ్చే ప్రయత్నాలలో ఆకునపెట్టుట మానుకొందురు.

ఇతరరాష్ట్రములు, అవగా దెంగాల్, సజరాగు, పంజాగు, బొంబాయిలలో అనేక బాయింబుష్టకు కంపెనీలు, మిల్లులు, భీమాకంపెనీలు, నిర్మాత్రములు, బ్యాంకులు మొదలవవరి లేది దినదిన ప్రవర్ధమానము లగుచుండగా మన ఆంధ్రరాష్ట్రములో అది చాలా అరుదుగా ఉన్నది. ప్రతీరాష్ట్రము లిదేకపుకంపెనీవాగున్న మన ఆంధ్రరాష్ట్రమును పలుదిగ్గముల దోను కొనుగుండగా, మనశ్రమను ద్రవ్యమును మనము వారికి ధారపోయుచున్నాము. ఇతరరాష్ట్రములలోని యెట్టి డిగ్రీలుమలేని యువకులు నెలకు వందలు నేల తీరములు లాగుచుండగా మనము పెద్దదగువులకై అమ్ముల రెనుల దెప్పకొని నిగుకొప్పులమై మలమల మాడిపోవుచున్నాము. మనకు మాఅనమనకు కొదవా, భీమాకర్మము నమ కొదవా, కార్యనిర్వహణకై రెక్కువా, యోగ్య వర్తనకు బోపమా? కార్యంపట్ల చిగుర్యము గూనగ్గుముగ ఉండుటొక్కటే దీనికి కారణమునవలెను. ఈకారణమువల్లనే ఏకైకకర్మకై మూత్రోపాధిములల సంస్థ లేనియొకాస్త బాసన్నది. రెక్కివది కృతించినది.

సంఘీభావము ఆవశ్యము

ఇది కలియుగము, ధవయుగము, వాణిజ్యయుగము. పదిమంది కలిస్తేనేకాని ప్రతిదమే ప్రయత్నించు లేమీ కొనసాగుట. పదిమందినూట ఒక్కటై గేతే యే సంస్థలయినా బాగా నర్థిలుగుండి కారీ, సేవంటే ఆర్థ్యం తోన్నత స్థానం వచ్చును. ఈ యుగములో ఆర్థ్యం తోన్నతమైన సంస్థలనుగ్రహించి ధక్కామార్గమున ఆ కొంతకాలమువరకు నిలుచునుకాని, సాధారణసంస్థలు చితికిపోకతప్పదు. పదిమందితోకలిసి పనిచేసేకర్త ఆంగ్రులకు తక్కువముకావాలి. ఎవరికిందవో చాకిరియైనా చేస్తారుకాని తమసంఘముతో సమరథంగా వర్తించాలి. ఎవరికట్టు రాగ్లాలని వారికే ఉబలాటం. పదిమంది పదిద్రోవం వారితే అసలు పని చేసేవానినందనేవా వారికి దృష్టి ఉండదు. ఎవరికి మేనేజర్లు యెక్కువగా ఉంటే వారు కొంతవరకే పైచెయ్యి కలిగి ఉండవలసివచ్చి, కలకాలం ఆస్థిగిలో వారు ఉండలేరు. అటువంటి నిర్వృత్తికి ఆరి కొనసాగి బయలుదేర తీస్తే నంటవే మనోహస్తీ బయలుదేరుతుంది. ఎవరి పాస్టి బలంకోసం వారు యెటువంటి పనులపైనా చేయుటకు సింగింపరు. మనగ్రామసంచాయితీసంస్థలు, వగరపరిపాలనసంస్థలు, కార్మికసంస్థలు, కానీసభా సంస్థలు, ఇది అది అవసరమవుతుంది అన్ని సంస్థలలోనూ సేవ ఇటువంటి పాస్టి చే ఉంటున్నది. ఆవన్నీ పైనున్న కొన్ని ఉత్తమోత్తమాధికార సంస్థలైన ఉంటున్నది కనుక యేలాగో ఒకలాగ యాదృశ్కొనివస్తున్నది; తక్కినవి కేగంకేగం తెగిపోతున్నది.

ఈలాగే చేయాలియైనా యెప్పుటికి అభివృద్ధికి రాగలదు? ఆంగ్రులు ఏమకలదునున్నాగు, ఆంగ్రభావ కేలరమునందున్నది, ఆంగ్రసంపద తూరించుచున్నది, ఆంగ్రవిజ్ఞానము కలిగి ఆరిపోవుచున్నది, ఆంగ్రులు నిరుద్యోగ లభించున్నాగు, ఆంగ్రరాష్ట్రసమస్య ఆలస్య మునందున్నది అని వట్టికట్టి ఆంకోకము చేస్తే యేమి లాభము? ఆంగ్రులు మొట్టమొదట తమలో విగమత్యమును సాధించుకొనాలి. అప్పుడే గ్రంచనున్న పద్ధతులు

విడిమింపులు పైనున్న ఆంగ్రరాష్ట్రముదాకా అన్ని సమస్యలు నీకనుసారా ర్థమన ముఖ్యముగా పరిష్కారము కాగలవు. అట్లుకాక ఈఅనేకత్వం ఉన్నవాన మనము ఈయీమ పోతున్న పతవలనవచ్చే, ఆంగ్రులకు మొట్టమొదట కలుగవలసినది ఈ ఆంగ్రచైతన్యం. ఈచైతన్యం లేకుండా వారికి కర్షణైతన్యం, కులచైతన్యం, మతచైతన్యం, జాతిచైతన్యం, గ్రామచైతన్యం, కర్షణైతన్యం కలుగటవలన వారు మరింత పదమృతకలహములతో పొన్నులై అసలుచైతన్యమునే కోలుపోవుదురు కాని నిజమైన జాతీయభివృద్ధిని పొందజాలరు.

మనకు కావలసినది జాతీయచైతన్యముకాని, ఈ ఆంగ్రరాష్ట్రీయ చైతన్యమెందుకని అడేపించేవారు కొందరు లేకపోలేదు. ఈమాట నిజమేకావచ్చును కాని ప్రతిరాష్ట్రీయవారును తమతమ చైతన్యములను ఆరీతి వట్టింపజేసుకొని సర్వరాధిపత్యం వచ్చి భారతజాతీయచైతన్యమునకు తినిపిరిని వోవావము చేయుచుండగా ఆంగ్రులచేసినాట్రం నేనుపెట్టి దీని కొకసేరనుగా మాపుట పొడికాదు. ఇట్టిచైతన్య ముదయించినంత మాత్రమున ఇదిగలపై అమాయకమునని మన మనుకొనరాదు. వాటిప్రతిభను ప్రశంసించు వ్యూహానే మన కిట్టి చైతన్యభావము కలుగవలెను. మనరాష్ట్రీ విషయములయందు మన కట్టికారవాభిమానము బుండునో, అట్టిచే ఇతరరాష్ట్రీ విషయములందును, అభిలభారత విషయములందును ఉండుటకు వీలులేదా? భాషాప్రముక్త రాష్ట్రీపయస్య కిట్టి వ్యాఖ్యానము నెవరును ఎన్నడును చేయలేకే. తిలకుమరగోయిందీ దీని వంగిగించెను. జన హితులారే ఆమోదింపబడుచున్నాను. ప్రతివాయకుమను దీనిని ప్రశంసించుచునే యున్నాను. నిజముగా రాష్ట్రీములుంపవలసిన పద్ధతియే అది. అంతేకాని బ్రిటిషు ప్రభుత్వ రాష్ట్రీనిభివృద్ధిపద్ధతి ఒకపద్ధతియేకాదు. వీలయి వంతవరకు దానిని సవరించవలసినదే దీని కాటంకము చెప్పటలో వివేకము లేదు.

రాష్ట్రీ సమస్య

ఇట్టిరాష్ట్రీమే మనకు తోలిపండియు ప్రత్యేకముగ ఉండినయెంతల మధనమధ్యలను సంఘటనా క్రి

గృహమును చేరిన వెనుకబడియున్నది. మనమునుగల
 దేనిని పరిష్కరించుటను చేసినందున కర్తవ్యము
 తోపన్నము. విద్యాభ్యాసము, పరిశ్రమభయము, ఆర్థిక
 భయము, కర్మసాక్షాత్తులము, వీటివారుల భయము,
 వానిభయములను దేవభయము పరిష్కారము కావలెనని
 నునునకు నైతికముల బట్టి కావలెయున్నది. ఆ
 దైత్యములన్నియు వదిలినట్లుగావులగు సంపదలున్నది.
 అదియే ముద్రాను ప్రభుత్వము. ఆ ప్రభుత్వమునకు అంద
 రిహేవలె నువలెను కన్పించును కన్పించును; విధే
 యలెను సలుపునున్నాము; అభివృద్ధి కన్పించునున్నా
 ము; కాని మనవిషయమైన ప్రశ్న యేదైనా వచ్చి
 నపుడు మన అందరినూటా చెల్లుటకు వీలుకావచ్చును.
 ఆ ప్రభుత్వము లేన అనుచులను ప్రకారము ఈ ప్రశ్నకు
 సమాధానము చెప్పవలెను, మనఅనుచులను ప్రకా
 రము మనకును, ఇతరుల అనుచులను ప్రకారము వార
 కిని పరిష్కారముచేసి జీవార్యము గలది కావచ్చును.
 కనుకనే భాషాప్రయుక్త రీతిని మనము నలుగురుమును
 జేరుకొనిగ నున్నాం అందరినీ సమన్వయము యథాసమాల
 ముగా పరిష్కరించుకొనవచ్చుననియే మనసంకల్పము.
 ఎవరుకాని దీని! ఎందుకు అష్టలు చెప్పవలెనో ఆర్థము
 కావచ్చును. ఇతరులను మించునూడ మనలో మనమే
 స్వర్ణమునకే దీని కొందుకు ప్రాధికారమును ప్రకటించ
 వలెనో మన ఆర్థము కావచ్చును.

ఆర్థములేని ఆక్షేపణలు

ఆంధ్రరాష్ట్ర ప్రభుత్వము ముద్రాను ప్రభుత్వ
 సమన్వయ చాలా ప్రధానమైనదనియు, ఈయన ప్రభుత్వ
 ప్రారంభావస్థలో దీనిని వైశిష్ట్యముతో ఆ ప్రధానము
 స్వగత ఆహారము వస్తువనియు మనకు కొన్ని సార్లలో
 లునూడ దివలకునున్నది. ఈ రాష్ట్రము, రాజధానియు,
 అధికారత జాతీయ సమన్వయలో ఒకదాని! ప్రాధా
 న్యమును, ఇంకొకదాని! అప్రాధాన్యమునుకాని, ఒక
 దాని! ప్రాథమికావస్థయును, ఇంకొకదాని! ద్వితీయ
 లేక తృతీయ ప్రాధాన్యమును కొని యిచ్చుటకు వీలు
 లేదు. అన్నిటికిని సమానప్రాధాన్యము నిచ్చినపుడే

సర్వమును పరిష్కారము చిక్కగలదుకాని, ఇటువంటి
 భేదవృద్ధిలన లాభము చిక్కవోదు. ఈ భేదవృద్ధి లేన
 లను కాలయాపనకు నెవరనును, కనుభావములకు ఆకర
 మును అనుచున్న వసులకు సంభాషించు లేదు. ఇట్టి వృద్ధి
 వల్లనే జన్మింప, ఇంకెవరియెందు ముద్రితములు ఈ
 సమన్వయ దిక్రొక్క యథాతీని కాలక్షేపము చేసు
 కొన గలిగిరి. కాంగ్రెసు ముద్రితములను, అందులో
 ముఖ్యముగ మన ఆంధ్రకావ్యమునూడ ఇటువంటివృద్ధి
 లేదని మనము అనుకోవలెను. కాలక్షేపమునకు కను
 నెవరులను వివచి కార్యకరణమునకు దిగునప్పుడే
 యేముద్రితములను రాజించగలకు. ప్రాధికారములకు
 దిగులకై ఇంకొనించును తమకు చేకూర్చిన పదవుల
 నేకోయొకరిని నిలబెట్టుకొనుటకై రెంటూల పనులను
 దొరులననేగదా జన్మింప ప్రభుత్వము నిర్వర్యమై
 అభావములో మునిగిపోయినది! అట్టి రాజరికిని రిక
 స్కరించియే కదా కాంగ్రెసు ముద్రితము ఎన్నియూ
 నూతన సంస్కరణములకు గవించునున్నది! వీరిలో
 యే సంస్కరణములకు ఈ సంస్కరణము తక్కువ
 ప్రధానమైనది? దీని కలిగే ఆటంకము లేదు!

ప్రారంభించిన మారణసంస్కరణములకే చాలా
 సామ్య వ్యయమునందునగా, వారి! ఈ సంస్కరణ
 మునునూడ చేర్చి ఆవ్యయభారమును మరింత యొక్క
 చేయవలె నెందునని కొందరు మహాశయులు ప్రశ్నించి
 మన ఆశయమును త్రోసిరాని చేయునున్నాడు. గాఢ
 ములన్నీ కలెపుంటేనే దక్షిణభాగమునూ, లేక మనరాసు
 రాజధాని ప్రభుత్వ మంతయు వ్యయంపమగ్నముగా
 ఉంచును కాని వానిని నేగుపరచునో ప్రతిరాష్ట్రమును
 వ్యయంపమగ్నము కాక చేదిపొమ్ము తలచుకొనునని
 కొందరు వాదించునున్నాడు. ఇది కొన్ని భాగములవల్ల
 విజయవంతముకాని ఆంధ్రరాష్ట్ర ప్రభుత్వ వాలోంచి
 నంత మేరకు సర్వముకాదని యాధిగా చెప్పవచ్చును.
 పింఛ, బరిచ్చి, కరివెద్దురాష్ట్రములవలెగానే ఇది
 వ్యయం పమగ్నమైనదని లెక్కలు సర్వకరమయిన
 యున్నవిగా! ఏదిన్న భూభాగము, ఏ అవ్వనం
 భాగములలో, వీరివలె ప్రత్యేకతయొందు కనునాన

మార్గశ్శ్రీమూసము! చూడకొట్టు మించిన బల సంఖ్యయు, గూ మంచలములును గల ఆంధ్రావనిమై ఈ నేరమును మోపకగను గదా! ఇట్లు వేరు చేయుట వలన ఇతరభాగములకై వసు విశేషాష్ట్రము కలుగదు సరే గదా వ్యాధిమైన రాధనులేమియు జరుగుచునే ఉండును. ఏది యెట్లున్నను వాలురభావమును బ్రతిమి ఇండియాలో మనకు భూభాగమును గల దక్షిణ ఇండియానంతటిని ఒకే రాష్ట్ర ప్రభుత్వములో కుట్టి ఈ విధానము విచ్ఛేదికరణతో కొనసాగించవలెనని సలహా యిచ్చుటలో ఆధురేను. ఈ వాలుంటిలోను అధిక తర జనసంఖ్యయు, జ్ఞానము గల ఆంధ్రాభాగమునైనను ముందుగా విడిచిన వారి పరిపాలనమును వారికొప్పగించుట ప్రశ్నకు కరవ్యము.

ఈ పని యంతకుముం దెన్నీ సంవత్సరముల క్రిందటనే జరుగవలయుండెను. ఈ ఆంధోరక ప్రారంభమై ఇరవై సంవత్సరములకాటివడినది. దేడు దెవల ప్రారంభమైన ఆంధోరకరణన్న కార్యసావము దానివరి. జప్తికుపాట్రిచారి అందము, కాంగ్రెసు పాట్రిచారి అవ్య కార్యనిర్వహణ దీని విశ్లేషణ అలస్యము చేసినది. ఈ కాలములోనే మనభేదములను నిర్ధరింపజేయుటకును, పరస్పరస్పర్ధలు త్రొట్టించుటకును అనేక ప్రయత్నములు జరిగివరి. అయినను ఆంధ్ర రాష్ట్ర నిర్మాణము కై వర్ణనయ్యెను. ఇట్టి పరస్పర స్పర్ధలు చిరకాలము నిలువజాలవు. సక్యతరమున ఆంధోరక సకలభాగములయందును ఏకమహారాజున ప్రారంభమైనది. ఈరీతిగను మొట్టమొదట వాటివ శ్రీ పట్టాభి సీత రామస్వామిగారు తిరిగి ఆమహామహనైన ఆంధోరకమును తేవత్రి దీవిని పాధించుటకై కంక గను కట్టుకొనియున్నారు. సంకేహములు స్పర్ధలు పటాపంచలయన్నవి. ఇది కేవలము ప్రాంతీయ సమస్యగాకాక అఖిలభారతసమస్యగానూ పరిణమించినది. అఖిలభారతకాంగ్రెసు కమిటీమండియే ముద్రాను ప్రభుత్వమునకు హామీను రానున్నది. విజయము చేరు కనుచున్నది. కనుక నాయకులును ప్రచారకులును కూడ

తిరిగి సంకేహములను మాని కార్యక్రమమువకై గమం గుట శ్రేయము.

ఆంధ్రులలో వికమత్వములేదు. ఒకప్రాంతము వారు రాష్ట్రముకావాలంటే ఇంకొకప్రాంతమువారు వద్దటన్నారు. ఒకపాట్రికి ఇంకొకపాట్రికి పాపగ మందా ఉన్నది. ఇరవీ స్త్రులంటేకాని ఆంధ్రరాష్ట్ర సమస్య వాలోచించుటకు వీలులేదని కొందరాలక్షేతరులు ఇప్పుడిప్పుడుహావ వాక్రమునున్నారు. ప్రశ్న కంప్త మేర్పడేవరకును ఇట్టిభేదములను శేత్రుటకును వర్ణింపుకును అవకాశము లంటునే ఉండును. దీని కన్నిటిని స్వైతేవ్వలెవను సకల్యముంటే ఆంధ్ర రాష్ట్రమును వెంటనే విధించవలెవ్వను. ఆ మరువాటి మండియు ఇట్టికాల్పనిక భేదములన్నియు నశించి విక మత్వస్పర్ధలు తపంతటరానే వర్ణింగందు.

ప్రశ్న రాష్ట్రమైతే రాయలసీమవారికో, ఉత్తర సీమలవారికో కొన్ని ఇబ్బందులు లుండునని కొందరు వాదించురు. వికలబద్ధమైతే మంచియేవల పని యెవ్వి యును ఇబ్బందులుకావు. ఒకవేళ అయినను, ఈజ్జాల వన్నిటిని ఒక కాంపొట్టు రాష్ట్రములో కుక్కుట పను కలిగే ఇబ్బందులకంటే యెక్కువకావు. ప్రస్తుతము అది యిబ్బందులవలె కొందర కగవసనము ప్రశ్న రాష్ట్ర మేర్పడగానే వానివన్నిటిని సవరించుకొని సమ్యగ్భావముతో వర్తించగల నేగ్గు నిర్ధించకమానదు. ఒక కాంపొట్టురాష్ట్రములోనే ఎన్నోయిబ్బందులు పొందును కాలక్షేపము చేయువారు ప్రశ్న రాష్ట్ర ములో కలతలపడుతారన్నది వర్ణింపమునాల.

భేదములు నిజమెనవికావు

ఇంతకుము ఆంధ్రు లేదే ప్రాంతముల కెట్టియెట్టి జనాభావ్యవహారములతోనన్నను ఆంధ్రులే. వారిది దేశభావ, దేశభావములు. వారిలాభములును సత్తములును సర్వసమావములు. ఒకరివైపు నొకరిలాభము గాను, ఒకరిలాభమును తమవత్తముగాను భావించు కొందురని అనుకొనుటకు కలెదెను. కొన్ని కొన్ని మం దింపముస్థులు ప్రశ్న రాష్ట్రములగుగాక, ఇప్పుడుప్రత

మొకప్పుడు? సమిష్టి ఆంగ్రహములు చేసేటటువంటి వానితోనున్నప్పుడు? వానితోనున్నప్పుడు సంకుచితలాభ భావములను వారు త్యాగముచేసుకొనలేరా? గాంధీమహాత్ముని అసహాయ మోగమునందు వారు ప్రవర్తించిన మహాత్యాగములలో ఇది యొన్నవంతు? ఇంతకును, ఒక అవయవముకొరకు కేరళమునందలి ఇంకొక అవయవము పక్షిక్రమ త్యాగ మనిపించుకొనదు; ప్రధానోద్దేశ్యమే. అట్లే “రాయలసీమ” కొరకు సర్కారులో, “సర్కారుల” కొరకు రాయలసీమయే యేదేనా క్రమపథవలె వచ్చి అది త్యాగమనిపించుకొనదు. సకలాంగుల శ్రేయస్సే ప్రతిఆంగ్రుని శ్రేయస్సును. ఏయొక్కవర్గ? ఆశ్రేయస్సుకూడ ఆంగ్రహస్థియు తనదంతటిదిగానే భారింది వారిని మాయముచేయుటకై ప్రయత్నించును. అందుకేగదా మనము ప్రశ్నకాండ రాష్ట్రమునకై ఆంధ్రేశ్వర ప్రారంభించినాము! ఈ ప్రశ్నకాండరాష్ట్ర-ఆంధ్రేశ్వర మర్మగిరికింది సమిష్టి రాష్ట్రసంకల్పితో కాలక్షేపము చేయుచున్న యెవరి, ప్రశ్నకాండములకు కలిగి విశేషభక్తి యేమియును లేకుండును సరేకదా, సమానవస్థయు మాన అపరిమితముగ నున్నది. కనుక మర్మగిరిభావముల కింతలో స్వప్నం చెప్పవలెను.

ఇంతకును ఆంగ్రహంబలములను, రెండుభంపములుగా విభజించుట యెట్లు? దత్తమంబలము లొకభంపమును, సర్కారు లొకభంపమును, తక్కిన భాగము లొకభంపమునా? వీనిలోగల ప్రబలభేదము లేదా? వీరందరినీ ఒకభావకౌడా, కులములు వాడులు మొదలగువానిలో భేదములు కలవా? ఆచారవ్యవహారములలో భేదములు కలవా? వీనిమధ్య కొంచెలు సమప్రములు నిలచి అంత రాయములు కలిగించుచున్నవా, రాకపోకలకు సులభం పోయెనులు లేకున్నవా? నేనివిజ్ఞప్తి ఈభంపప్రభేదము? చారిత్రకముగానైనను ఇది వేరువేరుభాగములలో? ఎన్ని ఆంగ్ర, ఆంగ్రేశ్వర సామ్రాజ్యములకొంద ఇదన్నియు కలయునవలెను? ఎంతమంది ఆంగ్ర కవి, పండిత సచివీతియు వీనిలో సమానకారణముతో సంపదించుచు ఆంగ్రవిజ్ఞానమును, కళలను పోషించుచుండలేదు?

ఎన్ని సందర్భములలో వీరందరును కలిగి సమాన శ్రమలతో పోరాడి విజయస్థలములను ప్రతిపించలేదు? ప్రతాపరుద్రునికన్న గౌరవ మొక్క ఓగ్గులు ప్రాంతమువారిదేనా? శ్రీ నాథుని పెంచిన? త్రి ఒక్క కెల్లూరు మండలముదేనా? పెద్దవాడులను, శ్రీకృష్ణ భేద రాయలను వర్ణింపలేన లేజను ఒక్క రాయలసీమవారిదేనా? పంచమవేదమును ఆంగ్రముహూభారతకృత్ని ప్రారంభించిన యశశ్చంద్రిక నొక్కరాజుమహేంద్రవరమే సురక్షింపవా? వీరిలో కవ్యగిరి దలము కొన్నను ఆంగ్రులకందరమను భువనాంధరములు పాపముకుండునా? రాయల పరిపాలనము కేవల దత్తమంబలములతో ముగిసినదా? దక్షిణదేశమునంద చంకటము ఆరేనిధాటి వెలయలేదా, కటకమువంతును అరేనిపరాక్రమము ప్రదించలేదా? ఇంటింటను ప్రతికేకకృత్ని గ్రంథములును పఠించుచున్నామే, గోవిందయందును ప్రతిగిరిని చిత్రపటమును తొలించుచున్నామే, శివ్యాశివ్యాయందును వారిపద్యములు చరిత్రములు సంపదించుచున్నామే! వీనిలో దేనిని ఏయాంగ్రుడు వాదికాదనగలను, లేక వాదిమాత్రమే అనగలను? ఈభేదము రీవాజితమేను పటాపంచలు కావలసా?

ఆంగ్రులందరును ఒట్టి వ్యభిచేదములను ముని యేకవైతకృతులతో విజృంభించగలిగినవాడే వారి ప్రజ్ఞ భేదమృదువు కావలదు. ఆవాడే ప్రారంభ విమోచనవిద్యలు సర్వరముగా వ్యాపించగలవు; మండల రాష్ట్రీయ పరిపాలనములు చక్కగా వర్ణిగలవు; వర్ణన సాయ వాణిజ్య పరిక్రమలు సక్రమముగా విజృంభించగలవు; శ్రీ సామ్రాజ్యములు వెలరేగగలవు; భాషామోషా మణి “శరీరమృతము పెళల మధామయోత్సవ” చిందగలదు; కావ్యవాటకాలంకారములు కమనీయములు కాగలవు; వ్యభిచేదములెల్లయు తొలగి సామనస్యము వెలగగలదు; అఖిలభారత జాతీయభివృద్ధికి మాన మన విప్పటికంటే చక్కని చోవాదమొందగల్గుదుము. ఈభాషల మన లోపముల పెన్నిసార్లు మనము రెక్క పెట్టుకున్నను లాభములేదు. అది యెల్లయు తొలగగల తరువాత మొక్కటియే, అదియే స్వరాష్ట్రసంకల్ప

అందుకే మన ప్రయత్నముల సేకముఖము చేయవలసిన ఆవశ్యకత.

భదరేశ్వరుడు ఈ సమస్యకు సంబంధమంటేదు

మరియు నొక్కమాట. ఫెడరేషను వస్తే కాని ఇది సిద్ధించినేర దనుమాట మనము అనుకోవలసిదు. ఫెడరేషను రాకపోయినను ఇది సిద్ధింపగలదని ధ్రువమైనది. ఆ విషయమంతయు ఇక్కడ తలపెట్టుటచిర్విరచిర్వణము. మన మనుకోవేరీరి ఫెడరేషను వచ్చుటకు చాలాకాలము పట్టవచ్చును. బ్రిటిషురాని ఇస్తామంటున్న మోక్షగు ఫెడరేషను మాకు వచ్చని కాంగ్రెస్సే అభింగములు చెప్పుచున్నది. యుక్తమైన ఫెడరేషను విచ్చుటకు ఆంగ్లేరాష్ట్రానిరాగము అడ్డు కానేరదు. మనమనుకోవేరీరి ఫెడరేషను వచ్చునుగాక, రాకుండునుగాక, మన రాష్ట్రానిరాగ ప్రయత్నమునంతే మనము విరమింపుటకు వీలులేదు. ఆంగ్లేషమంతయు ఏకకంతముతో ఇందుకై చూచుకొనవలెను. మద్రాసు కాపన భగ్నలలో ఈ తీర్మానము సర్వోపముగా వ్యాపకము కావ

లెను. పెంటలు భగ్నలలో ఇది ఆహ్వానింపబడవలెను. బ్రిటిషుపార్లమెంటు ఇట్టి కోర్కెకు అడ్డుచెప్పజాలదు. అడ్డుచెప్పితే అప్పడే ఆశ్రయించి పోరాడవచ్చును. కొందరు హిందూమున్ను అభింగములు ఈవలెనూత్ర సేకాని సత్యముకావు. తీవ్రప్రయత్న మాత్రమున ఇది సలభపొధ్యము. ఇటువంటిరంగముల విడివరలో పెన్నింటికే కోరుపాలిమి. ఇదియే ఆఖరుప్రయత్నముగా నమ్మి మనము పట్టునిడువకుండా పోరాడవలెను. ఈ సమయముమహావ వృధావుద్ధితిమేని ఫెడరేషనువచ్చినరేగువారేవైనను ఇది సిద్ధింపనుట లేమి నిశ్చయము? మనవ్యతిరేకతకు యువానిఇచ్చటికంటెనే అవ్యతిరేకకారణములను అభింగముగా ఆక్కాలమున గుర్తెముగా గ్రుచ్చి యేకగువుపెట్టుదురు. కాలము తిరిగినకొద్దీ నాలుగురిప్పు మరే క్రొత్తలికేషమునురాబోదు. మనవృత్తిని ఈ సమస్యనుండి తప్పించి, మన ఆశయమునుపెట్టుచుటకై అనేకప్రయత్నములు జరుగవచ్చును. వీనిని మొదటిలోనే మనము ప్రచురించేయవలెను. యెవరి రాసురాను ఇది మరింత ప్రబలమునను.

అంధ్రపత్రిక

బహుధాన్య సంవత్సర సంవాంగవం

100-కి రూ. 3-8-0. 1000 కి రూ. 30-0-0.

(భర్తులు ప్రత్యేకము)

వెయ్యిరతులు ఒకేదఫా కొనువారికి నామధేయము ముఖపత్రమునందు ఉచితముగా ప్రకటించబడును.

అంధ్రపత్రికా కార్యాలయము, మద్రాసు.

ఆంధ్రభాషాచరిత్రము

గాడిదపల్ల హాసశాస్త్రమరావు

భాషాచరిత్రము వ్రాయుట ప్రాచీనకాలమున నున్నదేనా, నవీనముగా నేర్పడేదా యను ప్రశ్న కొందఱకు కలగవచ్చును. అన్ని విషయములందువలెనే యీ విషయమునందును భారతవర్ష మే లోకమునకు మార్గదర్శకము. పురమునూడ తప్పకయుండునట్లు వేదములను నిలుపుకొనివచ్చిన ఈ భూమి 'నిగ్రహ'మును కృష్టింపఁబడినదిగాని మరియొకభూమియందు వట్టి ప్రయత్నము మరల సంస్కృతపరిచయము నుపయోగించున కతాజ్ఞానమునందు కలుగువరకును పాఠ్యమేకాలేదు.

*****

భాషల తారతమ్య పరికిలకము మనదేశము వట్టి దేశము భూమియైన మరి యెచ్చటను లేదు. ఇచ్చట నశేవములుగా నున్నన్ని భాషలును మరియెచ్చటను లేవు. ప్రపంచ మంతటిని లెక్కపెట్టి చూచగా రెండుకోట్లును అంతకు పైబడియు ప్రజ వ్యవహరించు భాషలు గల గలవు. అందులో ఆరు మనదేశములో ప్రచారముండునునట్టివి. ఇరిగాక మనదేశమునందు అభివృద్ధిలో క్రిందిపెట్టులలో క్రిందిపెట్టునను, పైపెట్టులలో పైపెట్టునను ఉండవట్టి భాషలు ఇంకను గూడ కలవని యనుచున్నాడు. ఇంతటి భాషాభివృద్ధి కలిగిన ఈ దేశమువగాక భాషాశాస్త్రము మరి యేదేశమున పరిపూర్ణత్వము పొందునలదు?

*****

* కర్త: శ్రీ చిలుహారి నారాయణరావు, ఎం. ఏ., ఎల్. టి., పి. హెచ్. డి., సంస్కృతాంధ్ర కర్ణాటక భాషాధ్యాపకుడు, నాయలసీమకళాశాల, ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వము. శాసనపుటములు. మూడుభాగములు. ఆంధ్రశాస్త్ర కళాపరిషత్ గ్రంథమాలలో గూడ ప్రచురణయినా ప్రకటితమయినది. చల సంపుటము గి.కి.గు. ౬౦-౦౦౨.

మనదేశమునందు ప్రాచీన కాలములందు వ్యవహారమునందున్న భాషలును సంఖ్య, తుండు తిమ్మన గావు. ప్రాకృతభాషలు ఇదివరలో ఆరవ వ్యవహారమున వేసి, ఇరిగాక మరి పదునాలుగు ప్రాకృతములను ఇప్పటి పరిశోధకులు బహిరంగపరచినారు. వీని యన్నిటి యప్పభివృద్ధియు లభింపవట్టి కేదను లాక్కొక్కటికి పేర్లు పెట్టులుగా కన్పించుచున్నవి. వీనికి సంబంధించిన పరిశ్రమ యిప్పటికింకను చాలా వఞ్ఞమునీ యున్నది.

*****

అన్నిటియందువలె ఇందులోను మన మభివృద్ధికాగ ఇతరుల నాయకత్వమున పరియుంచవలెనయ్యటమ మన పారశంశ్రయమే కాకగలు. ప్రపంచములోని అన్ని భాషలలోను పదునైదవ భాషయయిన మన తెలుగు భాషకు నేను శ్రీ చిలుహారి నారాయణరావుగారు వ్రాయువరకు ఐదుగ్రమల భాషాచరిత్ర వ్రాయుమే బంగళాలోను మన మొంత వెనుకబడియున్నారమో చూచించగలదు. నిజమునకు తారతమ్యపరీక్షలో కలమునుదేల్చి భాషాచరిత్ర వ్రాయువట్టి యాచారము పం దొమ్మిదవ శతాబ్దాంతంబునందు చుండుననినది. నాటి నుండి నేటివరకు యూరోపియనురాష్ట్రములవారు తమ తమ భాషలచరిత్రములు వ్రాసికొనినారు. ఆంగ్లమున వ్రాసిన గ్రంథమున పర్యేగము గ్రంథాలయమే యనును. మనదేశపుభాషలలో సంస్కృతమునకును ఇట్టి చరిత్ర యేర్పడినది. కారణము రేకైన యన్ని భాషల వారికిని సంస్కృతమే ఈ శాస్త్రాధిక పెట్టవమే. మరి బంగాళాభాషకును శ్రమ నునీరు కుమారధర్మి ఒక్క చరిత్రయు వ్రాసినాడు. తరువారిది మనప్రయత్నమే.

*****

కాబట్టి మహాత్మాత్వమును బ్రాచీనభాషల చరిత్రను గూర్చిన సంశ్లేషణను వ్రాసిపెట్టెను. అందులోని తెలుగుభాషాచరిత్ర మన కింతకాలము భాషాచరిత్రగ నుపకరించినది. ఈ సుధ్యకాలమున భాషాచరిత్రయందైన వర్ణింపబడినది చేయలేదని దీనివలన అర్థమౌతాదు. తెలుగుభాషాచరిత్రయనకు సంబంధించి అనేకుల సేవకలదుగా పోటుపడినవారున్నారు. అంద్రానుస్థానకవిత్వముని, ద్వితీయదర్శనముని కొంత ప్రాచీనము వ్రాసిన గ్రంథములేగాక ఇటీవల శ్రీ శ్రీమదురామహర్మ్యముగారి వాలకవివరణము, అంద్రవంశీకీర్తనముల భాషాభేదము, కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారి 'ప్రచితియన ప్రాచీన', 'సంప్ర' ఇట్టిగ్రంథ చేర్చినవలె ప్రయత్నములున్నవి. ఇవి యెరియగూడ అంద్రభాషకు సంబంధించిన సమగ్ర చరిత్ర ప్రయత్నములనుటకు పిలువదు.

* * * *

శ్రీ వాలకవివరణకారు ప్రయత్నము సమగ్రప్రయత్నమునగునాదని ప్రశ్నించుట గుంజకపోదు. వారికి శ్రీ వాలకవివరణకారు పదముతోనే ప్రశస్తతి కలిగియున్నది.

"అంద్రభాషాచరిత్రమున కలసవలసిన విషయము లెంత విస్తీర్ణమున్నది. అంద్రభాషాచరిత్ర నిర్మాణమున కిది ప్రథమ ప్రయత్నము. మునుపదవ్యర్తన వీరుగ్రంథమున బనిచేసి యింకకంటె ప్రామాణికమును సమగ్రమును వగ్రంథమును వ్రాయుట కిది వారితోపాటుగా యని సంబోధించుటకు మాత్రము వారు స్వీకృతమునని మనవిచేసికొనుచున్నాను."

* * * *

శ్రీ వాలకవివరణకారు సహజ సమభావమున వ్రాసినది. ఆ మాత్రముచేత ఈగ్రంథమునుగ్రమని యెవ్వరును సమకొనరాదు. వా రెవరుగ్రమముగొనుటకు కారణము వారికి ఎంతవ్రాసినను లృప్తి కాకపోవుటయే. ప్రయాచరణమును, అవ్యయప్రకరణమును స్థానంబోయుచే మమకొన్నంత విస్తరించి వ్రాయుటకు పిలువకపోయినది! శిశువులభాష,

శ్రీలభాష, మాండలికభాషలు, సాంకేతికభాషాభాషలు వివరించక అంద్రభాషాచరిత్రము సంప్రాప్తము కావలయును. నన్నయకాలపు అంద్రభాషాచరిత్రము సేర్పడునామ ప్రయత్నించినట్లే యితరకవుల గ్రంథములకును వివరింప లక్షణము సేర్పించు ప్రయత్నించవలెను! అట్టి ప్రయత్న లక్షణగ్రంథములు యెరియవలెను భాషాచరిత్రనిర్మాణమునకును సంశ్లేషణి గలుగ వలయును!

* * * *

ఇక నీ గ్రంథవలన శ్రీ వాలకవివరణకారు చేసిన కృషిని విఖ్యముగా వివరించుట మహాత్మాత్వముగా వారు చేసినవనిచాలే సుశ్రేయముగా మూలించిన ఘట్టమును వివర్ణింప పొందువలయును యత్తమును:

"ఈ గ్రంథమున వాంఛితభాషాచరిత్రనిర్మాణమునకు చారిత్రము, ప్రయత్నించినది. అందుకు నన్నయ భారతభాగముభాష వావాటి భాషలుల మూలము నను, ఇంచుమించు నూతు ప్రాకృతముల సహాయము నను నిరూపించ ప్రయత్నించినది. ఈ గ్రంథముచిటి 'పదునొకండు' శతబ్దమువాటి తెలుగుభాష' యను సభ్యాయ ముకృషికి ఘటు. అటునిమ్ముట నకేకాంధ్రకావ్యముల భాషయందు గానవచ్చిన వ్యాకరణ విశేషములను సాధ్యమైనంతవరకును నిర్దించి వానిని వర్ణింపి యాయావిషయముల ననుసరించి యేర్పఱిగిరినది. వేటికిఁ బ్రకటింపఁబడిన భాషలుల నన్నిటిని బరిశీలించి యందలి ప్రమాణముల వాయాచకరణములందు చేర్చిరి. వ్యాకరణభాష యేయేకాలములందు గ్రంథమునకు వచ్చినదో నిరూపించిరి. పూర్వవైయాకరణముల వ్యాకరణవిషయమున చేసిన కృషిసంతటి సుపయోగించుకొంటిని. అంద్రభాషనును చరిత్ర వ్రాసిన భాషలకును వ్రాసిన భాషాచరిత్రమునకును వ్యత్యాసమును గల సంబంధమును వాకుఁ దోచినట్లు వివరించిరి."

* * * *

ప్రస్తుతవిమర్శ సందర్భమున శ్రీ వాలకవివరణకారు చేర్చిన కవిచరిత్రముయొక్క మొదటి

విషయముగా పరిగణించబడియున్నది. మన జీవభావముల జన్మమును నిర్ణయము చేయడములో రెండు దారులు ముఖ్య ప్రబలింపరి. సంస్కృత సంప్రదాయమున కల వాటుపవన చారములను పండితులకు తెలుగు సంస్కృత జన్మము. అకారణముచేత 'అహం రిహం'తో మన సంస్కృత సాంకేతిక నిఘంటువు తెలుగుభాషకరణములోనికి జొచ్చినది. పాశ్చాత్య సంపర్కము మనకు కలిగినదిగదా! పండితులపండితులు - ముఖ్యముగా కార్లుకెల్ల - దక్షిణభావలకు తెలుగు, కన్నడము, తమిళము, మళయాళము తత్వజ్ఞానముల కావిభావయన ద్రావిడ మండలియందలివెనెయ్య, ఈ భావజన్మమే వేరనియు నిర్వచించిరి. జ్యోతిర్వచన పేర్పడినదిగదా! తెలుగులిది పుత్రులలోనే చాలమంది అర్చభావములకుంబును వేరు, ద్రావిడభావములకుంబును వేరు అని యంగీకరించి అవాదమునే స్థాపించడంబుచేసినవారు బయలుదేరినారు. బ్రహ్మచారికి బాహ్యముగా మందలొల్లక సంపూర్ణస్వార్థత్రైయము కోరికట్లుగానే అర్చభావమును దాగ్రము నెఱపకుండా తెలుగు సంస్కృతం ప్రభుత్వములలోని దని నిర్ధారణచేయడము కొందఱకు జీవోద్దేశముగా పరిగమించినది.

* * * *

శ్రీ చిలుకురి వారాయణరావుగారు తమ గరువులను శ్రీ గిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారిలో కన్న పడుటను గూడ హిందూ ఆలయ ద్రావిడమునేత అర్చభావము నందిన యొక ప్రాకృతికమయ్య, అంధభావ ప్రాకృతికమయ్యయ్యు లేక నడిచిపోని ప్రాచీనకాలపు పండితులకు భావములయి నెలచినారు.

* * * *

శ్రీ వారాయణరావుగారి మొదటి సంపుటము నందు విశేష భాగము కార్లుకెల్ల ద్ధాంతములను పూర్వ పక్షముచేయుటకు ఉపయోగించినారు. ఈ పూర్వ పక్ష ప్రయత్నము మాడు నాగ్గముల ననగరించినది. ద్రావిడభావయందు అర్చభావల పండితులు కనుపించినప్పుల్లయు అంబంధమును తిరగబడినది వారిని నిధియనుభావముతో కార్లుకెల్ల ముడిపెట్టును

వచ్చినాడు. ఇటీవల జరిగిన పరిశోధనలవలన నిధియను భావముగాని, నిధియనుభావములకుంబును గాని లేదని గానది. కార్లుకెల్ల కార్లుకెల్ల ద్ధాంతములకు అత జేర్చరచిన పునాదియే త్రైయ పారితేజ్యమయినది. ఇక పై కట్టడము నిరీక్షించి నిర్ణయించునా? ఇది మొదటి మార్గము. రెండవ మార్గము ద్రావిడభావ యననది నిజముగా ప్రాకృతికభావయల దొకటియని నిరూపించుటే. కార్లుకెల్లవాటికి ప్రాకృతికభావలను గూర్చిగాని, అధనికార్యభావలను గూర్చిగాని పరిశోధన జరుగకగా జరిగియుండెడిది! ద్రావిడభావలు ప్రాకృతికములు కాదని కోసముచే వాగ్యభావలు వేరనికోని ద్రావిడభావల ప్రాకృతికములను అర్చభావలు ప్రాకృతికములగాన, వేటి యర్చభావలుగాను పరిగమించిన నని చెప్పట సంభవించెడిది! ఈవాదమే నిజముకావలసినదెడిది ప్రాకృతికభావలు ప్రచారమునకు దన్ను కాలమునకే ద్రావిడభావలు వేటి యుపయోగముగాని, తిరుల్యవైన రూపముగాని యుండెనని నిరూపించకలసిన యావృత్తము కలగవచ్చునది రావుగారినుట ప్రత్యేకము. దీనికి తోడ్పడెన స్థితి ప్రత్యేకముగా ఇదిత్రలను కన్పించును. ఇంద్రియాదేవభావలలో లిఖిత రూపమున నన్నవాటిలో సంస్కృతములేగదా! ప్రాకృతికములు మొదటిది. వేదంగీకృతివైన నిర్ధారమును జటిలమిగిలము శ్రీ. క. ౧-౬ కల బ్రతుమనందుగాని గ్రంథమైకట్లు కన్పించును. తరువాత కన్నడము ౨ వ తెల్లమునను, తెలుగు ౯వ తెల్లమునను గ్రంథములును. తర్కిత వేటి భారతవేదీయభావలన్నియును ౧౧ వ తెల్లమునకు: సిద్ధ గ్రంథములును. అందుచేత శ్రీ వారాయణరావుగారు శ్రీస్తుకు మాడు తెల్లములు పూర్వమే ప్రచారమునందండిన ప్రాకృతికములు ద్రావిడభావల ప్రాకృతికమున వేర్వడినది చెప్పట పొడగదని నిర్ణయించుచున్నారు. కట్లు కార్లుకెల్ల వేర్వడి భావమును త్రోవేత్తుచు రావుగారు ద్రావిడము ప్రాకృతికములలో నొకటియనటము వైఖానీ ప్రాకృతికమయ్యతో ద్రావిడభావలకు గల కన్నుపీఠ సంబంధమును నిరూపించుటచేసినారు. దీనిచేత

పుట కెదుట ప్రకటించిన చిత్రపటమునందు నైకాచీ భావలు వ్యాపించిన మార్గమును చూపించినారు. నీకాచ జనుల ఆదిమనివాసస్థలము హిందు కవచవర్తత ప్రాంతములలోని పీఠభూములు. అచ్చటినుండి కీరు కెడుకాఖలంగ బయలుదేరి ఒక్కట పదిపది ఇందియా నను సరించి సరిగ దక్షిణమునకు దిగివచ్చిరనియు, మరి యొక్కట నుండు తూర్పునకు ప్రయాణమై నీపాల్ భూటానుల వాసరించి దక్షిణమునకు దిగి యొకవైపు మాగధ, ఆంధ్ర, మహారాష్ట్రీ ఉపకాఖలయినాయి మరి యొకవైపు గొండు నాకమించి దక్షిణమునకు కర్నూ సరికి మొదటికాఖలో చేరిపోయిరనియు శ్రీ రావుగారు తెలియజేయుచున్నారు. ఈ రెండు కాఖలవారు తీసికొనిన మార్గములకునువారు కేకయమార్గమనియు, బాప్తిక మార్గమనియు నామకరణము చేయున్నారు. వారు తమ కీర్తనారేఖను క్లిరపరచికొనుటకు ఆనలంబించిన మూడుమార్గము ప్రాకృతిజనితములని యంగీకృతిములయి యుండు నేటి భారతీయార్యభావల పాలికలే ద్రావిడ భావలయందు కన్పించుటను విపులముగా నుదాహరించుట.

* * *

కాల్దానెల్లు ద్రావిడభావలకును ఆర్యభావలకును సంబంధము పోగగని చెప్పటకు పదమాడు కారణములను వ్రాసెను. ఈ యన్నిటను ఆర్యభావలకు ప్రాకృతిమలకన, ద్రావిడ భావలకును సంబంధము కలదని ప్రకృతి గ్రంథకర్త నిరూపించుటకు ప్రయత్నించి నాడు. ౧౭౫౦ పేజీలముఖగ్రంథమున చేసిన యీ ప్రయత్నమును ఇట్టి సంక్షేపవిమర్శలో నిట్లున్నట్లు సాధ్యముగాని పని. కాల్దానెల్లు ఆతీపము తమ కమాధానమని గ్రంథకర్త టూకీగానిచ్చిన ఇట్టి సంక్షేపవిమర్శమే ౩౦ పుటలన్నది (౫౬-౭౬). స్థానీయభాషావ్యాయముగా కొన్ని సందర్భములను అనువదించి చూపుటకంటె ఎక్కువ ఇచ్చట సాధ్యముగాదు.

* * *

మనము తెలుగువ్యాకరణము కరువుకొననవచ్చుదు రత్సను, రద్దన, దేశ్యములతో మారుకొన్నది మనభాష

యని మొదట నేర్చుకొందుము. దేశ్యమునవది అచ్చము మనభాషయొక్క ప్రత్యేకస్వరంత్రియము కర్తవ్యం చుకట్టిడియని మనభావన. ద్రావిడభావలయందీ దేశ్య భాగ మన్నది కావున ద్రావిడమటుంబము వేరనుట అసాదమునం దొక యంగము. ద్రావిడభావలలో నున్నట్లే ప్రాకృతిములంశును ఇదేవిభాగమే—తెన్నను, రెడ్డన, కేశ్యదిభాగమే—కలదని శ్రీ రావుగారు మొదట మూలించినారు. నిజమునకు ఒకభాషనుండి యొకభాష పుట్టినదనడమే పోగగదు. భాషకునుభాషకును సామీప్యముచేకేమి, సాహచర్యముచేకేమి నన్ని పోలికలైన సంబంధ ముండకన్మునుగాని అనుశ్రయచేత పోలికగల భాషలన్నియు నేకయొక ఆదిమభాష నుండి పుట్టినవని చెవనటించుటలో హెచ్చు ప్రయోజన మున్నట్లు కన్పించదు. నోటికొకనూట యన్నత్రివి గూడ మించి ఒకేకర్తృ బాల్యమున నొకభాష, కొమారమున నొకభాష, యౌవనమున వింకొకభాష, నాద్యగ్రమున మరియొకభాష మట్లాడవది చూచిచూచి బ్రహ్మవలె అనంతమైన క్షయము జనకజన్మభావమున క్షోక రించుప్రయత్నముచేయుటే పొరబాటు. సుచారమునం దుండు భాషలన్నియును—ఆంధ్రలో మాట్లు కల సరివర్తనముల చరిత్రకలయో—స్వరంత్రిముగానీవించినవే యని యొక్కకొవకలెన్నడు. వహవదల, వహపురమల జన్మ పరిధికి వామకార్తవైనట్లే మహాభావల జన్మపరిధికి యే నామకాశ్రమే. ఒకవేళ అవకజన్మస్థాంత మంగీకరించినా జనించినదివలె తల్లిదండ్రుమునజట్టి శ్రాత్ర శ్శిష్టిచేస కొనిన పదజాలమున, రూపకల్పకయు అది పదజాలమున, రూపకల్పనను మరనించేయవచ్చును. ఈ విషయమునే కేదూరుటలో ఇంతకంటె కొంచెము కొరవగా ప్రస్తావనగ్రంథకర్త కరగి పుటలో మూలించినారు. “ఒకభాష మరియొకభాషనుండి జనించినదనుట స్థూలవివర్తనముమాత్ర మును. భాష ప్రవాహిని..... కాఖ తొట్టిటి రిల్లికంటె మహాత్తరము కావచ్చును. అప్పుడు దానిలక్షణము రెల్లిలక్షణముకంటె కొంతవేరు నును” అని వ్రాసిరి. వారు పరిమితియుగానైనను ద్రావిడ భావల కొక జన్మభాషము నిర్వచించుచున్నారు.

కాట్టి సూచనచేయుటయం దొకకొంత భాగముకర
 కనుదరచిరి. ఈ విధమున స్వతంత్రభాషావాదమును
 భాషాప్రవృత్తిలనీయ లంగీకరించివారు.

* * * *

ఈ వాదము సహేతుకమైనదే కాట్టి దీనిని
 మంగీకరించుమా భాషావిశ్లేషణందు అదిమన్వలముల
 మీది పోరాటము తప్పిపోవును. సమరసభావమున పరి
 పోర్చి మామరీనును సునికారిత్రు వైశేష్యములను
 పుష్టిరహస్యములుగా తిలకించి యానందించు భాగ్యము
 భాషాప్రస్థుల యనుభవమునకు నచ్చును.

* * * *

ఈ సమరసభావ వారాజ్యరాత్రుగారి వ్రాత
 యం దెవనెడ కన్పించుచున్నది. వారు సంస్కృ
 తమునుగూడ సింహాసన మెక్కించినవారుగాదు. అదియు
 నొక ప్రాకృతమే యవ్నాదు. ద్రావిడమునకట్టి
 దియు నొక ప్రాకృతమే యవ్నాదు. పర్వము చెప్ప
 దలచుకొందుమా 'ప్రాకృత' క్షణమునే పరమరహస్యము
 ఇమిడియున్నది. ప్రకృతియే భాష ప్రాకృతము. అది
 సజీవము; వైదికముగలది. దానినే ఇంగ్లీషులో 'ఎయి
 రెక్టు' అన్నాడుగ్నిష్టి. ప్రతిసృష్టభావము నయ
 రెక్టుగా ఆరంభమయినదే. ఏవయరెక్టుబుధువు నీ తెలుగు
 మున్నుగాగల భాషలంటే అర్థభాషాప్రవాహము
 లోని ద్రావిడ వయరెక్టున బుధువు అవ్నాదు. ఇంత
 కంటే పెక్కువగా శ్రీరావుగారు బల్లసర్ది తెచ్చిన మేము
 యేను లేదు.

* * * *

కానీ కాట్టియెవరి వారు కనుపరచిన గౌరవ
 మొకవైపునగా అతని ననుసరించి లోకము ద్రావిడ
 మన నేదియో భారత కీర్తివాహినీలో కలమని ప్రశ్నోక
 మను విలక్షణ స్వరూపమని భ్రమకల్పించికొనియున్నం
 దున వారాజ్యరాత్రుగారు ద్రావిడభాషల యార్య
 సంబంధమును దృఢముగా స్థాపించ ముద్రమించివారు.
 తెలుగుభాషలోని 'ఒకటి'ని ఇంగ్లీషుభాషలోని
 'యూనిటి'తోను, 'ఇది'ని 'ఇట'తోను ననుసంధించి
 పోదు. సెన కకటరేఫమునకు సంస్కృతమున భాషము

నూచించివారు. ఇంగ్లీషులో 'అక్యంట్' అనేశబ్దోచ్చా
 రణలోని యూత్ తెలుగులో మన్న నని చూపించివారు.
 ఈ సంవర్ధమున వారు ద్రావిడ విషయము హృదయం
 గమించు. దాని ననువదించుట యిరవరము.

* * * *

"పద్యములలో శేషకల్పనము; శేషవలననే వచ్చి
 నవ్యమున వర్ధించితిని జూచునెందినవ్యమును కవులే
 యూత్ ప్రాధాన్యమును చూచగా గ్రహించి
 యున్నాను. ఈక్రింది పద్యములో 1 అనునది ప్రధాన
 మైన పాఠమును, 2 అనునది అనువాదమైన పాఠమును,
 3 అనునది భూతాంతరమును సురుగులుగా నుంచి
 రామాయణ భారతార్థములను తెలియఁ జేయుచున్నను.

రా మా య నా ర్థ ము

- 1 ఎందు 1 చేటు 2 రాఠ యివగు 1లే 0 మనము 0 తో
- దార 2 సంగమంబు 1 దప్ప; 2 ద్రోది
- 1 తకట పొందు 2 రాజ 2 యశ 1 మెన్నచై 1 తరి
- 2 హార 1దళరక్ష 1 కులము 2 కోయ

భా ర తా ర్థ ము

- 1 ఎందు 1 చేటు 2 రాఠ 1 యిరిగు లేమనము 0 తో
- 1 దార 2 సంగమంబు 1 దప్ప; 2 ద్రోది
- 1 తకట పొందు 2 రాజ 1 యశ 2 మెన్నచై 1 తరి
- 2 హారవ 0 కర 1 కేక 2 కులము 1 కోయ

* * * *

ఇట్టి యువాచారములనే శ్రీ రావుగారు చేయ
 కూర బెంబటకవిమండియు, వ్యవహారమునడియు
 నిచ్చివారు. ఏమి కావముల మిక్కిలి కష్టము.

మొనటి సంప్రదియనందు వారాజ్యరాత్రుగారు
 వివరించిన విషయములలో గమనించదగినది, వారి యపార
 కృషికి నివర్ధనములైతరి అనేకములున్నవి. తెలుగు,
 తెలుగు అనుపదముల వ్యుత్పత్తిచారము చేసివారు.
 తెలుగును సరించి ద్రాయటలో కన్నడమునద్రావిడ
 అందులో శ్రీ. క. కడింకుంకి గరిటా వరకు ద్రావిడ
 వారిలో సుప్రసిద్ధల ననేకులను కెక్కిరి వారు తెలు
 నునీమవారములను సూచించి తెలుగుకర్నాటక, దేశము

సంబంధములను వివరించి తెలుగుభాషను తెలుగునై నైయుంచవలసివచ్చెను. కాని ఈ పదములలోని 'స' ప్రత్యయవర్తిత్రలోనిది ఇది టి టేము ఆహారు సేవితములవలనను ప్రమాణముచేసి బ్యాలో రిలెంట్ అను కొక భాష యున్నదని తేల్చి కాని దానికిని తెలుగునకును సన్నిహితమైన సంబంధము కనుపించదని తెలుగు శబ్దము పుష్కలమైయున్న ఇదవిధమున దివ్యుటకు చేటిదిగాన యాధారములు లభించలేదనిరి. ఈ విమర్శలో వారు కన్నచకు ప్రాజ్ఞుపాదుని శ్రీ. శ. కరం వారిగ వర్ణించిరి. ఒక పుటలో భాషలు గ్రంథముయిన వివరణ వివృతములో కన్ననమునకు ౭ వశతాబ్దమును నియమించిరి. ఈ రెంటిని సమన్వయముచేయు యవధరముగానోము.

* * * *

తెలుగుభాష రక్షింప ద్రావిడభాష లన్నిటి కంటె స్వతంత్రమున స్థానము వాక్రమించుచున్నదని గ్రహింపవలసి వుండునని యభిప్రాయము! ద్రావిడ ప్రాకృతభాషల కిది రక్షింప ద్రావిడ భాషలకంటె పెక్కువర్గంగా వుండుటయే యట! ఏను ౫౪ వ పుటలో నిచ్చిన మూద్రాదివి భాష వంశవృక్షములో సీప్సాతంత్ర్య ముపరిచుచున్నది. మూలప్రకృతి తెలుగు దగ్గరిదియగు కొంత తేల్చుచు మర్యాద కలుగునని ఆంధ్రమాసమువ్యాయ మున ముప్పు కొంద వచ్చును.

* * * *

భాషా శాస్త్రమున పెక్కువ ప్రత్యేక సంబంధము లేకపోయినను ఆంధ్రలిపి చరిత్రమును గ్రంథకర్త చక్కని పటములతో కూడ మొదటి సంపుటమునందు తేల్చివారు. ఇందులోనే ఏను కలరకపును ఉరె యున్నను విషయములను గూడ తెచ్చి తమ వాదమును బలపరచు కొనినారు.

* * * *

'సంధి'ని వివరించుటలో సంస్కృత, ప్రాకృత, ద్రావిడ సంధి చరిత్రము చదువరులకు చాల యుపయుక్తమునట్లు ముఖ్యముగ రచించినారు. అచ్చిగ

ప్రకరణమునందు ఓరు చేర్చిన కృతికశబ్దముల విమర్శ భాషకు విరిచేసినవేమలో మిక్కిలి ప్రశంసనీయముని యొన్నదీయున్నది. అచ్చ తెలుగు పేరుపెట్టి ముగ్ధ కాలపు కవులుచేసిన యల్లరి నిజమైన భాషా పాండ్యమునే కప్పిపుచ్చిన దనుటలో సందియము లేదు. ఏని విషయ రీతి భోగణి తెలుగును కికారమునే మరచిపరచి దాని మీద నేవొంపునుగాన కలిగించినది. కృతికశబ్దములమును పేరుపరచుటచే జరిగిరిగి అసలు తెలుగు ఆపరంబని బయటికి దీయుటకు ఏను వోడ్చిసినవారై వారు.

* * * *

ఓరు మొదటి సంపుటమునను రెండవ సంపుటమునను వర్గీకరించి చేర్చిన పదములయు, ప్రత్యయములయు, పదస్వరూపములయు జాబితాలు అనంతములు, ఏని మొదట వివర్ణనములు. అందులో ఓరు క్రొత్తగా చేర్చిన శావికపదజాలము, అన్యదేశపదజాలము. అనంతపురముజిల్లా గ్రామ నామధేయముల మీమాంస, తాళితాళక వదలిత తమిడింబ కాలభాష ప్రశంస పరిభోధముల హృదయముల కానందము గలిగింపదగినవి. ఈ జాబితాలు ఏని వ్రాయదలచెట్లైన విఘంటువునకు ప్రాతిపదికను లభుట స్పష్టము.

* * * *

డాక్టరు వారాయణరావుగారు తమ రెండవ సంపుటమునందు 'వ్యాకరణము', నన్నయకు పూర్వ కాలపు తెలుగుభాష, పదకొంపవ శతాబ్దమువాటి తెలుగుభాష, ఆంధ్రశబ్దవితామణి, ఉత్తరాంధ్ర భాష యను ముఖ్యాంశములను వివరించివారు.

* * * *

వ్యాకరణమును భాగమునందు గ్రంథకర్త కాల్లు జిల్లా విధాంతముల ప్రశంస మరలమురల లేక తప్పినదిగాదు. ఇతర ద్రావిడభాషలతో తెలుగునకు గల పోలికలెంత చూపవలసివచ్చినదో అంతటి పోలికలును సంస్కృతముతోను, ప్రాకృతములతోను, చేటి ఆవ్యభాషలతోను చూపవలసివచ్చినవి. అందుచేత లింగ, వచన, విభక్తి, పర్యవాయ, క్రియాప్రకరణములలో ఏనికి సంబంధించిన ద్రావిడ వ్యాకరణ విమర్శతోగూడ సంస్కృత

ప్రాకృత మరాఠీత్యాది అర్హతామనంబున వ్యాకరణ వివరణలను జేయవలసివచ్చినది. ఇంత విస్తారకార్య సాధన చేయుటచేత నీ గ్రంథకర్త తెలుగు వాచక ప్రపంచమున కప్పుడ విషయసంగ్రహణను చేసి పెట్టినవారై నారు.

* * * *

కొద్దికొద్ది ద్రావిడభాషలలోని లింగమును గురించి ప్రశంసించుచు నిశ్చయము భాషలలో ముడిపెట్టుటలో కొంత హాస్యరసము నొలికింపిరి. ఇంకో యొక వియను భాషలను మాట్లాడు జాతులవారు మనుష్య పురుష స్త్రీవాచక శబ్దములకు పుంస్త్రీలింగ శబ్దములను జేర్చుటయేగాక తిర్యగ్భవాచకశబ్దములు యెఱుఁగు నానాకన్దువులకును గుణవాచకశబ్దములకును గూడ పుంస్త్రీ శేషమును గల్పించి, వానికి ప్రాణప్రతిష్ఠ చేసి, తమ కవిత్వాదృష్టిని నిల్పింపిరినీయు నిశ్చయముభాషలను మాట్లాడువారు—వారిని జోలిన ద్రావిడభాషలు మాట్లాడువారు—బుద్ధియును లగు సూనవస్త్రీపురుషులను గూడ వస్త్రాణి వస్తువుల జరిగింపి వారికి నపుంసకలింగ గర్వము నంబుగట్టి ప్రాణ్యప్రాణివాచకముల వన్నిటి నొక్క వర్గములోనికి పిలిచి తమ భావనాబలహీనతను ప్రకటించిరినీయు, ద్రావిడభాషలను మాట్లాడువారన్ని శబ్దములను ఏకరూపకమున చావు వట్టమువను (Dead level of Uniformity) చెప్పిరినీయు చాపిరి. ఈ చెప్పి శ్రీ వారాయణరావుగారికి ఏలాకోచుదుక్కుముని తాకినది. ఈ క్రింది ఎదుర్కొనబ్బు తీసినారు.

“స్త్రీయై పెండ్లాలును భార్యవలె స్త్రీ లింగ ముం దుంచక, ఒకప్పుడు మగవానినిచేసి ‘దార’అనియు, ఒకప్పుడామెకు నపుంసకర్వము నాలోపించి ‘కళత్ర’ మనియుఁ జెప్పట యేటి భావన? ‘పాపణము’ను పుం లింగముచేసి ‘శిల’ను స్త్రీలింగము చేయనేల? ‘ఆపావ’ ‘సంగ్రామము’లు పురుషాచితములు కావుననా యిది పుంలింగములగుట? అయిన ‘రణము’ నపుంసకముచేయు నదియు, ‘ఆకి’ స్త్రీలు చేయునదిగావున నానికి నపుం సక స్త్రీ లింగములు వరుసగ నాపాదించఁబడినవని చెప్ప

వలసా? ‘సంగ్రామ’ ‘జాత’లయందు నావలసిన వ్యక్తి, ‘బలములు’ నపుంసకములగుట యేటి భావన? వ్యాకరణ గ్రంథమున కట్టిలతాదోషము లేదుగావున చెప్పవలసివచ్చినది—స్త్రీ విహీనుల నవయవ వాచకపదములకు పుంలింగగర్వమును గల్పించి, పుంస్త్రీ విహీన్యోగికముల పదములకు నపుంసకగర్వమును గల్పించుట యేంతటి తెచ్చి?”

* * * *

ఇది యంతయు మనమునకు దిక్కునియేగాదోలు వాదపువేడి యెక్కువగా లేని మరియొకచోట కై యటుని జొనిచెప్పి నపుంసకలింగప్రాధాన్యము నీకింది రీతిని పమర్శించినారు.

“స్త్రీ పురుషలక్షణములను ప్రవచనప్రస్థావము లకు నడుమముందు ‘క్షీరి’ యను లక్షణముగలది నపుం సకమని కై యటుని యర్థిప్రాయము. అతఁగా నపుంసక లింగ శబ్దవాచ్యమున వస్తువునందు క్షీరి యనంతయుగా నుండి తీరింపదని యెరిని యర్థిప్రాయము. అందుచేరనే యనంతమును నిగ్గులబాష్పము నపుంసకలింగ సంజ్ఞ చే నిర్దేశింపఁజుట కాఁదోలు”

సెబాష్! వారాయణరావు సెబాష్!

* * * *

ఓరు వ్రాసిన నవనరిభక్తి సర్వనామ ప్రకరణము లలోను గట్టి గూఢార్థక విషయములు లేకపోలేదు. వీరి మతమున తెలుగు విభిత్తు లన్నింటిలోను అన్నిప్రత్యయ ములును సంఖ్యలో ఏకీకరింపఁ బెచ్చులేవు. అది ను, య, పు, ల, న, గు అనునది. తక్కిన వన్నియు అవ్యయములు, లేదా ప్రత్యేకపదములు. సర్వ నామప్రకరణములో ‘ఇది’ ‘ఒకటి’లకు గురించిన ప్రసంగ మిదివరలోనే వచ్చినది. శ్రీ వారాయణరావుగారు భాషావ్యాకరణవియోజనము ప్రాణప్రాయముయిన సంఖ్యావాచకప్రకరణలో తక్కినవన్నిటిని తమ క్రిధాంతమునకు నదిపొవున ప్ల్యయింపుకొనగలిగినారు గాని ‘నగాడు’ ‘నాలుగు’ లకు మాత్రము ఆర్హభాష సంబంధమును కురుచ్చ లేకపోయిరి.

* * * *

రెండవ సంపుటములోని మాడవభాగమే నిజమైన ఆంధ్ర భాషాచరిత్ర యనవచ్చును. తక్కిన దంతయును ఆచరిత్రతత్వము, ఆకర్షణను కొధారిమైన తారతమ్యపరీక్ష. వన్నయభట్టుకు భార్యను కవులు లేరని తెలుగుభాష చెప్పకొనదగినదిని వ్రాసికొనుట తెలుగువారి కొకవిధమైన కొరతగానే యుండునది. క్రీ. శ. ౬౩౩, ౬౩౫, ౭౧౪-౫౧, ౮౪౭ వ సంవత్సరముల జయసింహవల్లభ, నుండొగరాజు, అపాదవకర, యుద్ధమల్లుని బెజవాడ, నుండవెలయారిత్య పండురంగ కాసవములను ఇంతకు ముగ్యము ప్రకటితముగాని వన్నయకుఁ బూర్వకాలపు కాసవములేదును పరిశీలించి కొన్నిటిని కొత్తగా విమర్శించి కొత్త వ్యాఖ్యానములు వ్రాసి అందులో కల్పాబక ద్విపదపాదములను బోలిన కవిత్వమును, సీసపద్యములును, తరువోజులును ఉన్నవనుటను గూడ ప్రకటించుటచేతను పదహాకొండవ శతాబ్దమునాటి తెలుగుభాషను కాసవముల భాషాధారకముగను ఇతరభాషారములమీదను విమర్శించుటచేతను, వన్నయ ప్రకమకరి కాపెరి యాగ్రంథకర్త లేర్పినాడు. ఏమి 'ఆంధ్రశబ్దాంతామణి'ని వన్నయ రచించినవాడు కావనియు లేర్పిరి. తదంతయు ఏ రాగ్రంథము వామరాయగారు విశ్రువాబ్ధిబ్ధితో రచించి ఈ సంపుటమున తేర్చిరి. ఇది తెలుగునకు మహోపకారము. వన్నయభట్టు గరుడోపాఖ్యానమును ౯౪ వ్రాత ప్రతుల పాఠముతో పంపాదించుటయు తెలుగు భాషభాగ్యమే. ఈ పాతమును చదివినవారికి మన మంతకాలమును తిరస్కరించుచుండిన వాడుక వ్రాతభక్తియందు ప్రాచీన లేఖ కాచార మెంత యిమిడినదియు స్థగ్గు కొగలు. కాసవముల వ్రాతకాంక్ష తెలియక తివ్యులగ వ్రాసిన వ్రాతగాక వారిపూర్వకులే ఆయా కాలమున వ్రాత వెలసినవనుటయు తెలియగలదు. నిజమునకు వన్నయభాషకును వ్యవహారభాష యనుకొనబడు ఆకాలపు కాసవభాషకును ఎక్కువభేదము లేదనుటయు స్వగ్రంథము దుఃపురపరచుటకు ప్రయత్నించినది. వ్యావహారికములని మనవాడు త్రోసివేసిన కొన్ని చక్కని తెలుగు

మడికారములకు పునరుత్థితము కల్పించుటకును తమిళకన్నడ తెలుగు సంప్రదాయముల నన్ని సారిత్యమున నేకమయములందు నిరూపించుటకును 'గరుడోపాఖ్యాన' వాచకము పనికిరాగలదు.

* * * *

౩. నిలువారి వారాయణరావుగారు తమ ప్రయత్నమున కవపటి యంగముగా రచించిన 'ఉత్తరాంధ్రము' ఉత్తరాదివారి యాంధ్రమునకు సంబంధించినది యని పాఠజపిన విమర్శకులును మన్ననల. నిజమునకు ఉత్తరాదివారి యాంధ్రముతో దీనికి ప్రసక్తిలేదు. పదనొకండవ శతాబ్దమునకు తరమున, అనగా తగవారి దగు ఆంధ్రసంప్రదాయమును ఈ భాగము వివరించుచున్నది. ఈ యుత్తరాంధ్రమునకు సంబంధించిన లింగ, వచన, విధిక్రి, సర్వనామ, క్రియా, సంధి, సమాసాది వివరము లదివరకే వెందటసంపుటమునను రెండవసంపుటమునను ఆయాఘట్టములలో చేర్చియున్నందున దీ కిభాగమున నేమి వ్యవహారభాషయనబడుభాష పదునొకండవ శతాబ్దోత్తరాంధ్ర వాచ్యయమునను కాసవములలోను వెంతెరుపుముగా వాడినాలో మూపుటలో ప్రయత్నించిరి. 'తనవ్యవహారముననున్న పదములను విడిచి కది ముందనునవేయలేదు; 'మనకీవ్వడు పామరజన భాషితమని తోచు. పదము లుత్తమవర్ణములవారిలోఁ బ్రచారమునం దుండియుండవలెను.' 'ప్రమాణమైన మనుష్యుల, ప్రమాణమైన స్త్రీలు, ప్రమాణమైన చిట్ట నను వ్యక్తు లెల్లు దుర్లభములో', ప్రమాణ భాషావిషయమునగూడనంతే 'నిదోయిక ప్రామాణిక కృతిక భాషను కల్పించికొన్నను వది యాయాపమునఁ జిరకాల ముండఁ జాలదు' 'ప్రపంచమునకును భాషకును బరిణామము సహజము' అను తమభావములను నిర్ధరించుట కిభాగమున మహాపారణములను నుక్కించిరి. దుదకు 'వస్తూ మాస్తి మి రోస్తిమికో' 'వస్తివో' 'తనువ్విదిని మనస్తిని' 'వస్తాడు నీలధూపతి' వంటి రూపములుగూడ ప్రయోగార్హములే యని ప్రయోగములను గ్రాంథిక

గనుబరచినారు. 'తెనుగు మఱుగులు' 'తెలుగు పలుకు బడులు' 'సామెతలు' వివిధించినారు.

* * * *

ఈ గ్రంథకర్తకు చదువరులను నిద్రలోనికి పుష్కరావ మున్నట్లు కావరాదు. గ్రంథము ముగించిన విధపు సమస్యల పెక్కుచే మరచిపోదుకోయని గ్రంథాంతమున గూడ చేతిల ప్రశ్నల కల్పించిరి. కొన్నిటికి తామే ప్రశ్నోత్తరము లిచ్చినను చాల యొక్కవగు ఉత్తరమిచ్చుకొను ప్రాధ్యత చదువరులకే వదలిరి. తానే నిర్యాసాకు పను గర్వము తమకు లేదని చూపుటలోను బదు నిశ్చయమైన పదవేయకలసినవరకు పదవేయుట యందును ఈగ్రంథకర్త సేర్పరియనుట ఈ సమస్యల

వరంపరచేతనేగాక ఇత డటవట 'ఇది ప్రశ్నమప్రయత్నము'; 'ఇందు లోపము గూడగలవు'; 'అంధ్ర భాషా తత్వవిచారము చేయఁబాను పండితు లీ విషయమై క్రద్ధ వీరికొనవలసియున్నది'; 'ఇట్లు చెప్పటయుక్తము'; 'నిరూపింప వలయును'; 'భాషాశాస్త్ర విషయముల నిరీకంపె పెక్కువ నిశ్చయముగఁ జెప్పవలెను'; 'ఏమోయని వాకు దోచుచున్నది'; 'ఇతర కవుల గ్రంథములకును నితరుల లక్షణము సేర్పరుడఁ బ్రయత్నింపవలసి యున్నది' అను వీరిచిహ్నుర ప్రయోగములచేతను స్పష్టము కాగలదు. ఇట్టివారిలో వ్యక్తవార మెవ్వరు పెట్టుకొనగలరు? విలువగలది గ్రహించి వినియోగించుకొను పను వీరిహెచ్చరిక ప్రకటము.

భారతి చందాదార్లకు హెచ్చరిక

ఈక్రింది కనుబరచిన వెంటర్ల వారికి ఈ కాల (1937 సం. 2వంతునకు)లో ఇదితరకు చెల్లించిన చందా పూర్తి యగుచున్నది. తిరిగి ఇంకొక సంవత్సరమున కను చందా మాకు చేసినట్లు ఈ వెంటర్లలోగా మనియూర్లకు చేసినచో తెంపులేమింప పత్రికను పంపుమనము. అట్లు తమయొద్దనుండి 80-వ లేది లోపున సామ్యురానిచో చూడభాషాభిమాను లగు తాము తిరిగి ఇంకొక సంవత్సరము వఱకు చందా దారులుగ ముందును నమ్మకముతో 1938 సం. జనవరి 10-వ లేదని యూ 6-4-0 లకు వి.పి. పంపుచున్నాము. కావున తా మెప్పటివలెనే పత్రికయం దలిమాన మంది సామ్యు చెల్లించి వి. పి. ని గైకొన ప్రార్థింతులు. ఒకవేళ తమ కి పత్రిక ప్రస్తుత మనదపరముగ దోచినచో మా కాలించయము వెంటనే తెలియజేసియోచల వి. పి. పంపుట కావుదును.

- A 5, 8, 13, 14. B 12, 14, 16, 17. C 8. H 24, 54, 56, 59, 61, 62. J 11 12. K 7, 11, 19, 20. L 4, 11, 12, 15. M 6, 7. N 22, 25. P 34, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 48, 49. R 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43. S 32, 33, 35, 37, 40, 41, 43, 45, 49, 51, 78, 135, 141, 143, 144, 145, 147, 148, 149, 151, 152, 153, 154, 155, 155, 156, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 166, 167, 170, 172. V 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 42.

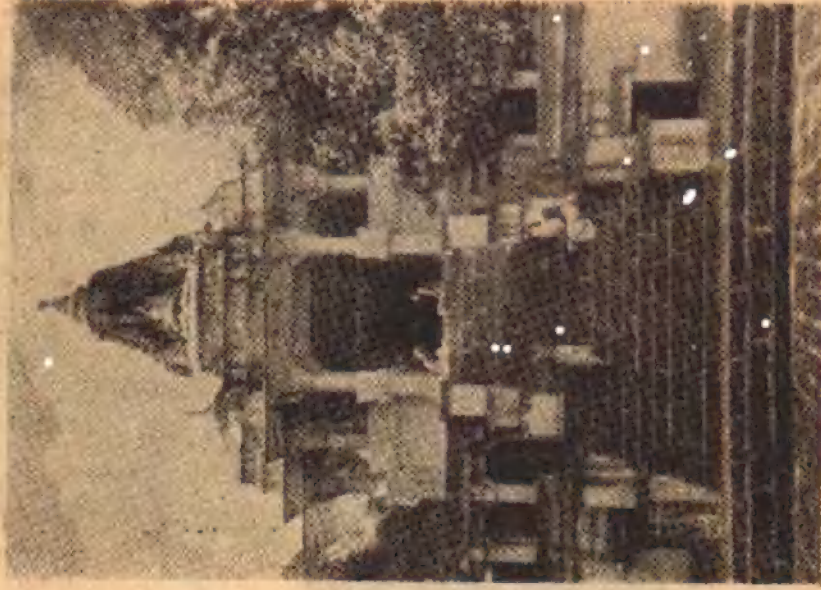

౯ సిప్రానదిగట్టిన నుంచు రామఘట్టము

౧౦ హరన్తిదేవాలయముక్ర-న జ్యోతి స్తంభము
(క్షిపావళినాడు ఈ స్తంభములు పెరిగియున్నవి)

౧౧ అదిలో స్తంభము : ప్రస్తుతము హిందువుల
దేవాలయము

అవంతికాపట్టణ సౌభాగ్యము

భారతీయులు పరిశ్రమముగా నెంచు అయోధ్యానీ ప్రక్షేత్రములలో అవంతికామొకటి. దీని ప్రస్తుతము ఉజ్జయినిఅనుచున్నారు. ఇది మాన్యాటోర్నామిలో స్థిరావస్థితముననున్నది. భారతీయ ధూగోళకాస్త్రపు మధ్యాక్షు శేఖ యీ యవంతికమీదుగా ప్రవహించుచున్నది.

అవంతికపైధవ మీవాటిది క్రాడు. పరిశ్రమ గూడ అందని ఏమాడువల యేండ్లనుడియో అవంతిక మహాస్థానధిప ములకరించియున్నది. కాకిరాసు దీనిని చేరుములుగా పొగడియున్నాడు. అశోకుడు, విక్రమాదిత్యుడు, చంద్రగుప్తుడు, అశ్వరు, ఈఅవంతికకు ప్రాధవమును కల్పించినవారే. రెండుమాట్ల ఈ అవంతికకు ప్రళయమువచ్చి ఇది నాశనము చేయబడినది: ఒక పారి వరవలయును, మరొకపారి శిగ్గి ప్రభువు ఆల్ల మాపుకల్లును. ఇది వరుసగా బ్రాహ్మణు, తైవ, తౌద్ధ, సిథియక, హైందవ, గ్రీకు, మొగలు రాజ్యములకు రాజధానీగలదుగానుండి, చివరకు గాల్లియను ప్రభువు మహారాజా దొలక రావునిండిమాకాలనువకు ఆహావా గొంగం లో లక్ష్మగురు అందజేయబడినది.

అవంతిక చాలకాలము సుప్రసిద్ధ విద్యాపీఠముగా వెలసినది. ఇక్కడనే బలరామకృష్ణులు సాంబీ వనికపట్ట విద్యలు నేర్చిరి. ఇప్పుటిదీని సాంబీవని అక్రమ స్థలముయోత్రాస్థలముగ నెన్న బడుచున్నది. ఆవలయునందోకదేవాలయమును, ఒక రమణీయలోకరమును ఉండి ఆ ప్రదేశమున కొక పరిశ్రవాత వరణమును తెచ్చిపెట్టుచున్నది. ఆ ప్రదేశము అంకపర అన్నపేర వ్యవహరింపబడుచు నెక్కువనుండి వైష్ణవులను నానాదిష్టులకండి ఆర్జించుచున్నది. వైష్ణవశ్రేష్ఠుగాకంటెను తైవ శ్రేష్ఠుగానే అవంతికకు ప్రఖ్యాతి. ప్రఖ్యాతమైన మహాకాళ దేవాలయము అవంతిక కాభాగ్యమును కలిగించినది. ౧౨౩౪ లో ఈ దేవాలయమును ధ్వంసము చేసి, శిగ్గి ప్రభువను ఆల్లమాపు ఇందరి మహాకాళ విగ్రహమును తన రాజధాని కెత్తకొనిపోయెనట. ఆర్య్యాత అయిదువందల యేండ్లకు మహారాష్ట్ర ప్రభుత్వమున దివానుగా పనిచేయుచుండిన రావచంద్రుడను పుణ్య

కారి ఆ ప్రాకృత్యమువనే ప్రస్తుతమున్న దేవాలయమును కట్టించెను. ఏలేట లోలకొలది తీర్థస్థులు యీ శ్రేష్ఠమును దర్శించి, పూజా పురస్కారములు సమర్పించి, సమ్యలై పోవుచుందురు. ఈ శ్రేష్ఠములో ప్రతి నిత్యము వంద, వందవీటినుండి వందలాది దేవాలనిండుగ పనిపెట్టుకొని తిరుగుచుందురు. (బ్రాహ్మణపురోహితులకు ఆక్కడ సంతాలని కేరు.) నిత్యము ఎంతిమంది యాత్రికులు వచ్చిపోవుచుందురో దీనినిబట్టి యూహించుకొనవచ్చును.

శ్రీ కృష్ణపరమాత్మ అవంతిలో చదువుకొనుచున్నకాలంలో ఇది యొక త్యాగిషిక కేంద్రముగా మాడ ప్రసిద్ధిగాంచియుండెను. ఆవాణికస్వదేహలో విజ్ఞాన కేంద్రములలో నొకటిగా ఇది యెప్పు బడుచుండెను. ఈ యవంతికను రాజధానిగా పాలించిన విక్రమాదిత్యుని కేరటనే విక్రమశకమును ప్రవర్తక మేర్పడినది. యంత్రమహా అవబుచు ప్రస్తుత విక్కడనుండు వేగ కాల ౧౬౩౩ లో మహారాజా జయసింగుడే కట్టించబడినది. ఎన్నెన్నో త్యాగిషికపరికరములు దీనిలో వెలకొల్పబడియున్నది. ఇక్కడ గంటలు, నిమిషములు, రిప్టులూ వ తెలికొన నేర్పొట్టుగలవు.

మహాకాళ దేవాలయమువకు ఏదెదిమిది నిమిషములవడక మారములో రామభట్టుమును నొక స్నానశుట్టముకలదు. యాత్రికు లిక్కడ స్నానముచేసియే మహాకాళదర్శనము చేయుచుందురు. పిప్రసనదితీర్థమును యాత్రికులు అపరిత్రము చేయుకుండ పకలమైన కట్టుదిట్టములు చేయబడినవి. ఈ నీళ్లలో సబ్బుపులుసుట సులభము పనికిరాదు. నీళ్లు మురికియగువనియే కాక ఆక్కడె తాళేళ్లకు హింసగా ఉండువనిమాడ సబ్బువాడ రాదని విశ్చింపబడినది.

శ్రీ. వి. మానవతత్వములో రాజ్యములము చేయుచుండిన బౌద్ధచక్రవర్తి అశోకుని కాలముననుడియీ యవంతికయందును, దీనిమట్టుప్రక్కలందును శివ జంతువులు విచ్చలవిడిగా నిర్భయముగా తిరులూడ గల్గుచున్నది. ఎవరినుండి యేయొపద వచ్చుకో యను

భయము వానికి పోయినది. ముఖ్యముగా సిప్రావదియం దలి చేపలు, తాల్లేక విషయమున నీయహింసామూలము బహువిధముగా పాలింపబడుచున్నది. చేపలుపట్టరా దనియు, వేటాడరాదనియు ప్రకటన లాచరిస్తరములందు తెక్కలేవని గోచరించుచుండును. దీనికి భరితముగా సిప్రావదితీరములందు ఆవనిజంతువుల విహారము ప్రబలి పోయినది; సిప్రావదిజలములందు తాల్లేక సంఖ్య వృద్ధి పోయినది. మావనవ్యక్తులతో వానికి నవప్ర ఎక్కువై పోయినది. వారు తీరములందు స్రుంకులితువచ్చుచును, పరిస్తరములందు మసలుచున్నప్పుడును అవి వారిమీదికి ఆరిచవచ్చుగా ఎగబ్రావచుండును. యాత్రికులుగూడ ఆప్రాణులవిహార ఆహారమైన శ్రేయ కవబరచుచుండుదురు. అవి తివగలిగిన ఆహారవస్తువులను తెచ్చి, వానికివేయుట వారు విహితకర్మముగా భావింతురు. పక్షులకుగూడ వారల్లే చేయుచుండుదురు.

పండుల పర్యవేషములందు సిప్రావదితీరములందు పచ్చిగడ్డిపూవులు మొదలగు పశువులఆహారసామగ్రి విశేషముగా అమృతమువలన వచ్చును. యాత్రికులు దానిని కొని ఆస్వాదికముగా ఆ పరిస్తరములందు తిరుగుచుండు ఆవులకును, ఎద్దులకును కేయుచుండుదురు. వదితీరములందు రాతితోట్లు నిర్మించబడియుండును. యాత్రికులు వదిజలములను పాతలలో తెచ్చి వాతో ఆతోట్లను నిండిపెట్టుచుండుదురు. ఆవులు మొదలగు మాగజంతువులు దాహము తీర్చుకొనునగుదా యను భర్త్యుబుద్ధితో వానివనిచేయుచుండుదురు. వ్యవసాయము చేసుకొనివీరించు కర్షకులు తాము, తమ పశువులుగూడ యాత్రికుల భర్త్య దానములవలన లాభము పొందవచ్చునను వానతో తమ పునవులను తోలుకొని ఈ వదితీరపరిస్తరములకు వస్తుదు. వచ్చునప్పుడు వారు తమ పొంతగడ్డినిమాడ కొంచెము తెచ్చుకొందురు. యాత్రికులు వదిలో స్నానముచేసి, దానభర్త్యముచేయుపుణ్యబుద్ధితో మాగజంతువుల కొరకు వెదకుచు, కర్షకులవద్దకుండి ఆగడ్డినికొని వారి పశువులకే దానిని కేయిపెట్టుచుండుదురు. ఈ యేర్పాటు చాలసాం దికగా కనబడుచున్నది. ఆస్వాదికముగా తిరుగు జంతువులకు మరింత యదృష్టము! నీలన: అటువంటి పశువుల రిండితీర్థములకై చంచాలను పోగుచేయుటకు ప్రభుత్వముతరపుననే మనుష్యులు నియమింపబడియున్నారు.

సిప్రావది చాల పవిత్రముగా నెంచబడుచున్నది. దాని తీరములందు స్నానమాడుట ముక్తిదాయకముగ తలపడుచున్నది. రామఘట్టమువద్దగ దానికి మరింత ఖ్యాతి. బృహస్పతి సింహరాశితో ప్రవేశించునప్పు డీ నదికి పుష్కరము సంభవించుచుండును. పండ్లొండొండొకకసారి అది జరుగచుండును. అప్పుడు సకల తీరములును సిప్రావదిలో ఆంతర్యామినిగా ప్రవేశించువట. ఆ మహోత్సవమునకు లక్షలకొలది యాత్రికు లిక్కడకు వచ్చి యీ నదియందు స్రుంకులితుదురు. ఆ మహాజన ప్రవాహములో సాధువులవలన తైరానులుగూడ పెద్ద సంఖ్యతో వుండురు.

వైష్ణవ సాధువులు నదికి కృషిగట్టువను, తైర సాధువులు నదికడనుగట్టువను విడుదు లేర్పాటుచేసుకొందురు. మామూలుగా ఈ రెండుతెగల తైరానులును అవంతికలో ఆరువారములపాటు మకాముచేయుదురు. మొదటి మాడువారములను వారు గ్వాలియరు మహారాజా అతిథులుగాను, ఆ రెవ్వారి మాడువారములను ఉజ్జయిని ధనికుల అతిథులుగాను ఉండుదురు. వారు సుంపులనుంపులుగా వుండి, మహాంతు లనుపేరిటి నగపశుల యజ్ఞాలకు లోబడియుండుదురు. రాజాగారి అధికారుల చెంతకును, ధనికుల చెంతకును ఈ మహాంతులే వెళ్లి, తమ తమ సుంపులకు కావలసినంత ఆహారసామగ్రిని, వంటచెరకును అడిగి తెచ్చుకొందురు. వీరు తివ్వకుతెక్క తెప్పి యెక్కువ సామగ్రిని తీసుకొనిపోవురున్నారని ఒకచో ఆదాతలకు తెలిసినప్పటికిని వారావిషయమై వీరి శీమియు ప్రశ్నింపరాదు. ఈ తైరానులకు ధారాళముగా దానముచేయవలెనునని ఆదాతల సిద్ధాంతము. పారమార్థికచింతతో కాలముగడవుదు, వహికళోగములను వదలి కాలక్షేపముచేయు సాధుబృందముమీద సంశయించుటగాని, వారిని కనరుటగాని దయాభర్త్యబుద్ధిగల ఆ పుణ్యాత్ములు పోయకృత్యములుగా భావించుదురు. ఇటువంటి దైవచింతకుల వాదవిరుటవలన తమ కపారమైన శ్రేయస్సు కలుగునని వారి భావము.

మహాకాళసాధుని ఆశ్రయమున అవంతిక యిట్టిం తటి మహావైభవముతో వెలయుచు, దర్శన స్మరణములచేతనే మానవులకు ముక్తిని కలుగజేయుచు వారిని భస్మలను కేయుచున్నది.

మృతజీవి మున్నంగి.....శర్మ

అంధులలో పేరున్న వారిలో ఒకడు, పరమేశ్వరుడు, స్నేహపూర్ణుడు మున్నంగి.....శర్మ ముక్కడినీయో శోగమువారే బడి, ఇందుమించు రెండేండ్లు కృశించి కృశించి క్రుంగి పూలారినోయివాడు. శర్మయొక్కని పోవుటతో ఒకపండితుడు, ఒకకవి, ఒకవిమర్శకుడు, ఒకవక్త, ఒకరచయిత, ఒకదేశాభిమాని, ఒకసంఘ సంస్కర్త, ఒకరాజకీయవేత్త, ఒకపత్రికానిర్వహణ దీక్షకుడు, ఒకసహృదయుడు-ఇందఱిని ఆంధ్రలోక మేకకాలమున కోలుపోయినది. చేనే జూనియర్ వార శర్మ సిద్ధపాడుఁ దెలిపించుకొనినవాడు; ప్రాచీనులలో ప్రాచీ నుడు, పండితులలో నవీనుడు; పెద్దలలో పెద్ద, చిన్నలలో చిన్న; గంటలకొలది నోరార మాటలాడి నో రూరఁ జేయఁగలవాడు. శర్మ గావాభివయములు రెంటు వీరినవార డని యందురు. కావయ్యను; అన్నింట నున్న వాని కవి యొక లెక్కలోనిది కావు.

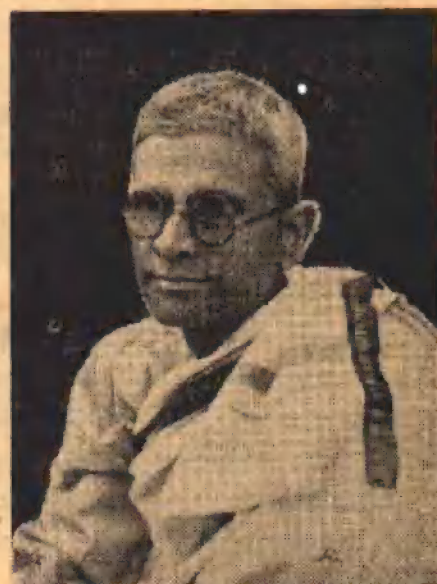
శర్మరచనములు లెక్కిన నుణములకువలె లయ కను నిలయములు. పద్యరచనములయందుకంటె గద్య రచనములయందు వానిమెఱుంగు మిక్కిలి యెక్కువ.

భావయందున, భావమందును బాగుమీసిన శర్మ భావకలులతోలు భావోద్దీపకములు. అవి మోమో టమెరులవి సేమాత్రము నెఱుంగనిది.

శర్మ తన మేలిరచనముల నొసగి కొంతకాలము భారతి వాదించివాడు. తరువాత భారతప్రకటనము కంక కలదివృష్టి మరలినది.

అంతిమభార్య మేవాఁడో శ్రీ నేంకటరాయ కాశ్రీగారితో శర్మ కనుబంధ మేర్పడినది. చిరకాల మాయనకు తోడునీడగ యిడివాడు. శర్మ జిజ్ఞాసువు; కాశ్రీ విజ్ఞాననిధి. ఆ విజ్ఞాననిధిగ నుండి యీ జిజ్ఞాసువు యశస్వతుక సాహిత్యసామగ్రిని నీకరించుకొని ఎక్కువసమగ్ధుఁ డయివాడు. అంత, మనవిమర్శకునికొక ఆంధ్రభారతమును క్రొత్త ముద్రించి నిలయింపవలె నను సంకల్ప మరగిలో మొదలైనది.

చేలకొలది ధనమువఁగాని శేవలము మాటల సెలవేటు నది కా దా సంకల్పము. శర్మ అశించును; ధనము తిరిపె మెత్తుటకయి చేకములవెంట తిరిగివాడు మాఁడు వాలుగేండ్లు; తిరుగనివాడుల నన్నిటిని తిరిగివాడు; అడుగనివారి వందఱిని అడిగివాడు; కార్యార్థ మెంద అనో కలము మెలఁకునను మిమ్మున కెక్కింది కృతార్థు

లను చేసినాఁడు, తా నెంత కృతార్థుడయ్యెనో కాని, భామభిమానులగు శ్రీ కాశీనాథుని వాగ్దేవరూపు పంతులుగారిని బోలిన యువారవృద్ధయుల చేయుఁ తన కొంతకుకొంత పొందగలిగివాడు; తనచావు నాటి కెట్లో, తీరనిశోగముతో పోరాడుచున్నను, కొన్ని పర్యయలను తాఁగోరినతీరు పూరుతో ముద్రించి నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. శర్మ జీవించియుండఁగా వానిని చూచి ఆనందించి శర్మను మనసార అభినందించు భాగ్యము లభించినదికాదు. వాని కిప్పుడు చింత పనిలేదు. వానిని నేడు కాకున్న నింకొకవాడు చూడవచ్చును. శర్మ నింక నెన్నటికీని చూడఁగలమా ! కాని, అతని

ప్రకటనలు నిజ మాయవపును ఆరేడు మనకు కన్నులకు పొడగట్టుట లేవు; అతనియే మనకు కన్నుల నీరుపెట్టుట లేవు. ఏమయిన నేమి? శర్య భారత ప్రకటనావేదనతో ముక్తి ప్రాణములను పోగొట్టుకొన్నాడు.

ఈ విషయమును అధ్యాయులు కొంపెల్ల జవాదరరావు బిడ్డకి వచ్చుచున్నాడు. పాపము, అతడును ఇతనినలాగే, ఉదయినికోసము పలువరించి పలువరించి ప్రాణములను పాడుకొనునకు బలియిచ్చి వాడు.

శర్య ఏమిది చాటివచ్చాడు. జవాదరరావు అందున పగలువాడు. ఇద్దఱును ప్రయోజకులే. ఏమి లాభము? ఆవేదన! తను యాయుష్యమును ఆపరాచేకొన్నాడు! అంతే!! గ. ను.

భవ్యజీవముడు జగదీశచంద్రుడు

పంకజమున కతాబ్రతులు రేరాధులు అరంభవ శలో నవతరించి, విజ్ఞానశాస్త్రమున నిధి యయి తనకును, తన జీవమునకును ఆచంద్రావ్యము గౌరవమును నిలవ తెట్టిన మహాపురుషుడు జగదీశచంద్రుడు. అత డేమిబడి యెండ్లు బ్రతికినాడు. అతనిది నిక్కమయిన బ్రతుకు. అతని శాంతికాయము నేను యశోకాయముగ చూచినది. యశోకాయము దిరంజీవము.

అతడు చిన్నవాటనే ప్రకృతికాస్త్రాగ్రయవ మనకు మునుగట్టివాడు. శ్రమముగా శాంతికాస్త్రమును ప్రవేశించి అం చారివేరివాడు. ఆవల తీవ్రకాస్త్రమును చేపట్టి అందును కృతార్థు డయివాడు. ఆయాశాస్త్రములయందు చిహారముగ పరికోభవములను చేసెవాడు. విప్రసౌమినివాదాపారణమాలములను, నిలు గక్కరలే భండ ఫోటోలను తీయగల మార్గములను ఈ యిరువదవ శతాబ్ది ప్రారంభకాలమునకే లోకమున ప్రకటించివాడు.

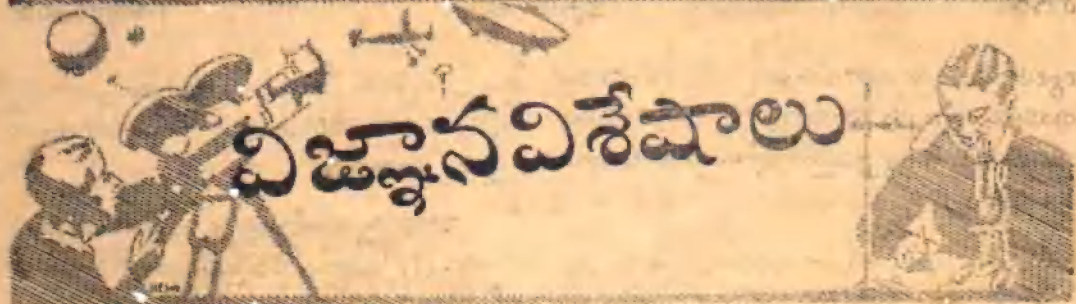
భూలోకటి స్థావరజంగమాభ్యుదయము. ఉభయమును తీవ్రవంతములు పృథ్విగరిమన విధానము; ఆర్యవంతములయొక్కయు గనుట చగదీశుని విధానము. నుఖ

దుఃఖాదిమానసిక భావాదుధూతి జంగమమున శిష్టో స్థావరమునకు వట్టే యని యతడు నిరూపించివాడు. నిరూపణమున కావశ్యకమున సాధనసామగ్రిని తానే కల్పించివాడు. అతడు గొప్పమేధావి. అతడు కేది సాధ్యముకాదు?

అతని శ్రతిభవ, అతనికార్యదీక్షకు అతనిముఖము నిర్మలమును ప్రతిబింబము. అతడు తపశ్విలేయును, ఆగ్ధవమును విజ్ఞానాభ్యుదయమునకు పురుషియివాడు; అతడు భవ్యజీవముడు. వర్ధమానభారతిజాతి కతని నామము నిత్యపూర్ణజీయము.

విజ్ఞానవిశేషాలు

పిల్లలైజానికులు

‘పిల్లలైజానికులు, వీరే
 ఘనము’ అని మనలో ఒకసారి త
 ఉన్నది. ఈ దిగ్రములందరి బాలు
 రును చూచుము. వయస్సుకు మిం
 దిన మేధాసంపదతో వీరు అఖండ
 మైన ప్రఖ్యాతిని సంపాదించు
 చున్నారు. వైజ్ఞానిక రహస్యము

లను పీఠిక దిక్కు వయస్సుననే
 యెట్లు అవగాహన చేసుకొన
 గల్గితో! పురాతనజన్మ పుణ్యపరి
 పాకమునగాక మరెట్లు?

ఆ నిలుచుకొని యున్న ది(గి)
 రాబట్టె స్పెల్లింగు. వయస్సు
 తొమ్మిదేండ్లు. కుప్పిలో పూర్వీని ఆఫోనులో నుట్టా
 దుమున్నది రాబట్టెజ్జు విద్లియము. ఆరేని వయస్సు
 పదకొండేండ్లు. ఈ యిద్దరును భాగస్వాములుగా ఒక

పరిశ్రమగాని
 మును వదల్చ
 చున్నారు. సి
 రాలురెయారు.
 చేయుటలో
 పీరిడ్లను నిర్ణ

ణులు. రకరకముల సిరాలు కాస్త్రీయవద్ద
 నులవో అత్యున్నతముగా తయారుచేసి వీరు
 కచేరిలకు, పాఠశాలలకు పరభరా చేయు
 టయేకాక అంగళ్ల మనూష అమృతమునకు
 నిద్రపరచుచుండును. వీరి పరిశ్రమాగారమువకు స్పెల్లింగు
 కెమికల్ థింగ్ కంపెనీ అనిపేరు. దీనిలో వీరికి ఏడాదికి
 ౭౦౦ పిల్లింగులు ఆదాయము వచ్చుచున్నది. కంపెనీ

వ్యవహారములు చూచుకొనుచు అన్న పర్యవేక్షణచేయుచుండును ; తమకు సదుపయోగముగాని లేక తెలియకలగు నుపయోగించి అత్యుత్తమమైన విధాలు చేయుచేయుచుండును.

హాక్ ఫ్రాన్సిస్కోలో మరియొక పిల్లవాడు. (8) అతని పేరు లిమో సలవేస్. వయస్సు ౧౩ సంవత్సరమును.

నక్షత్ర విజ్ఞానము లో అతనికి భిరుది పెండు. ఎట్లు సంపాదించుకొన్నాడో ఆశాస్త్రిని పాఠ్యములను కాని, ఆరంగమందలి అఖండ పండితులను మాడ ఆశ్చర్యచకితులను చేయుచున్నాడు. ఇటీవలనే ఇత డొక దూరదర్శిని పె

క్కిడన్ అరువుదెచ్చుకొని, నక్షత్రముండలము నరేఖగా పరిశీలించుచు, పరిష్కారము చేసి చలనములేక గోచరమగుచుండిన యొక నక్షత్రములో అత్యుత్తమైన పాద్యుత్థలను కనిపెట్టి కేర్తలకు నిరేదించినాడు.

న్యూయార్క్ లో మరియొక బాలుడు; వయస్సు ఎనిమిది. (9) సుష్టలను అమరికగా పెట్టుకొని హాగ్ లెవరుటకు అనుపాలమైన

కొయ్యచట్టము నొకదానిని ఎవరిబుద్ధికిని అందని పద్ధతితో రేఖానుచేసినాడు. అంత అనుపాలమైన చట్ట మప్పటి కాదేకనులో ఎవరను చూచియెరుగరట. కాబట్టి దాని నిరీడు సంయుక్తరాష్ట్ర ప్రభుత్వమున రిజిష్టరుచేయించి సర్వస్వామ్యములను లేన పరముగానే భావింపరచు కొన్నాడు. ఆ చట్టము

యొక్క ప్రతిబింబమును, ప్రభుత్వమిచ్చిన సర్వస్వామ్య పత్రికను రిల్లిమాత్రులు ఇరడు మురియుచున్నాడు, చూడుడు.

కాలిఫోర్నియాలో చిల్లి డెట్రెర్డ్స్ అని మరియొక బాలుడు. (7) వయస్సు పదునైదు. యంగ్ రేనిస్కాట్ర మేకేకులను ఇరడు బాసగా గ్రహించినాడు. ఉపయోగములేక, అరిగిపోయి పారవేయ

బడిన ఏవేవో యంగ్ ముల భాగములను అప్పడవ్వకు చేర్చి పెట్టియుండి యితడు రిచార్డ్ దానితో సొకపందెపుమోటారును నిర్మించినాడు. మోటారు నడపుచేర్చును

చుకొన్నాడు. దాని విరడు గంటకు 10 మైళ్ళవేగముతో నడిపి లేన చాకచక్యమును ప్రదర్శించినాడు.

పై నూనికు మరియొక బాలుడు. (8) న్యూయార్క్ చేకగ్గును. వయస్సు పదకొండు. విమానములను నడపు ప్రావీణ్యమును అలవరచుకొన్నాడు. మరియొకరి సహాయ మనసరము లేకడే ఒంటిగా విమానమునను

సంపాదించగల శక్తిగడించిపోతుంది. విమానయంత్రముందలి విరోధకపు మీటలను, చుక్కానును అందుకొనుటకు ఇతడు పీపుప్రక్కన బిండ్లను పెట్టుకొనుచుండు నన్ను తో ఇతనివలె స్పీడుక్రమా, ఆవయస్సుకు ఆశక్తిగల ఎంత అందరమో ఈసంపదవస్తువు. తల్లికి తన శక్తిను చూపి మెప్పించవలయునని యిత డామెదగ్గర ఆర్యా దముపొంది, విమానములో కొక ప్రయాణముచేసేవచ్చుటకు పూనుచుండుట యీదగ్గరనున గానవస్తు.

ఈ యిద్దరు బాలరును చూడుడు. (8) సుద్రణకక యందును, పత్రికానిర్వహణమునందును వీరు ఆసక్తిగల

వారు. తమ వయస్సున యివేను గణించక వీరిద్దరును 'వజీర్' పాఠాల్లు' అను పేరుతో కొక చార్తాపత్రికను వదపుచున్నారు. తల్లి కను తయారుచేయు వది వీరే; ఆమెచ్చేయు వది వీరే; తగిలెరము లైన న్యవహారములను నెరవేర్చుచున్నానో చూడుడు.

చదువారేండ్ల వయస్సులోనే శోధన అను ఈ బాలుడు (1) రాసాయనిక పరిశోధనలకు పూనుకొని, తత్సంబంధమైన పరిషత్తులకే ఆశ్చర్యమును కల్పించు చున్నాడు. ఇటీవలనే ఇతడు రక్తసంబంధమైన రసాయనిక ప్రక్రియలో కొక కొత్త పద్ధతిని కనిపెట్టి పరిషత్తులకు ఆ విషయము నెరుకపరచినాడు. చా రాశ్చర్య పరిచినాడు.

జాన్ హార్ట్, కెన్సిల్ ప్లూయిస్ అను పేర్లుగల యీ బాలరును (2) చూడుడు. నీటిలోపలికి గజముల కొలదివూరము ఈదుచుపోవుటలో అసమానమైన శక్తి సంపాదించినాడు వీరు. అందుకు వలసిన పరికరము కొక దానిని వీరే సృజించుకొ తయారుచేసికొన్నారు. ఈసాధనముయొక్క సహాయముతో వీరు సముద్రములో

30 అడుగులలోనువకుపోయి జలంతర్గాములకు కావలసిన పాకర్యములను, కష్ట సుఖములను పరికిరించునాసతో నెల్లివచ్చినారు.

యుక్తవయస్సుకైనను రాక పూర్వమే తమ మేధా సంపదను, కల్పవాళి కైని, కాస్త్రునిజ్ఞానమును ప్రదర్శించిన బాలవైజ్ఞానికులు ఇంకను ఎందరో నేడు కనబడుచున్నారు.

మణికట్టు నోటుపుస్తకము

చూడుట కిది గణితమునలెనున్నను ఇది గణితమునూత్రము కాదు; నోటుపుస్తకము. అనేకవ్యాసంగములగు న్యవహారాల యుపయోగమునకై యిది తయారుచేయబడినది.

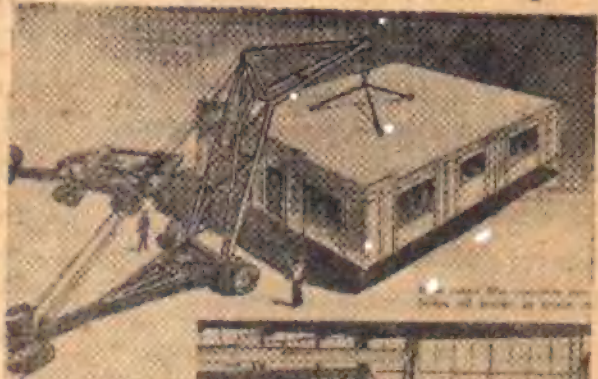
ఎదైన నొక విషయమును తటారున వ్రాసిపెట్టుకొనవలసి వచ్చినప్పుడు కాగితము కొరకై అక్కడ ఇక్కడ వెతికుకొనవలగ్గరలేని కల్పన యిది. ఈ నోటుపుస్తకమున కొక రూర మాడ

గిరిజను. పుస్తకమున కొకమూలమందునుండిని నొక్క గానీమూర తేరచుకొనును. లోపల పొడుగాటికాగితము చుట్టకెట్టుకొనియుండును. వైభాగము వ్రాతలో నిండిన వెంటనే, ఛాయాచిత్రపటలమును తిప్పినట్లు కాగితము చుట్టను తిప్పినచో వ్రాతకాగితము ఈవలెవైపునకు చుట్టుకొని, దానిసానమునకు ఆవలవైపునుండి భారీ కాగితము వచ్చి కుదురుకొనును.

సంచారగృహములు

ఇదివరకు గృహములు స్థిరాస్థికింద పరిగణింపబడుచుండెడివి. కాని యిప్పుడిప్పుడు నిర్మింపబడుచుండు ఈ సంచారగృహములు స్థిరాస్థికిందికివచ్చునో, చరాస్థికిందికివచ్చునో చూడవలసియున్నది. సామాన్య

మటుకనులకు సరిపోయిపోటి గదులతో నీ గృహములు మొత్తము చిక్కుతో రయారు చేయబడుచున్నది. కావలెదన్ని పాకర్లకు లతో నీనిది కర్మాగారములందేచేసి ముగించి, పూర్తియైన పనుల వానిని ప్రోత్సహించి పండ్లలో మోసుకొనిపోయి, పూరించవలెన పనులను స్థాపించును. ఈక్రొత్త విధానముతో మన వికాసాదర రక్తివ వస్తువులను వలెనే కట్టిపెట్టిన ఇండ్లను కర్మాగారములందే కొని మనవోట్లను మోసుకొనిపో రావచ్చు నన్ను నాట. ఇది విద్యకు కాలిపోవు; భూకంపములకు ఆదురవు అని నీని విశ్వాసం పూచి. తమరయిన కర్మాగారములందే కట్టించుకొన్నట్లే నీని ఒక చోటుమార్చి మరియొకచోటి చేర్చుటమనాద సాధ్యమను.

పండ్లను గట్టిగానుండు దంకతూలిక

ఇదిమాద కేకతూలికవలెనే ఇండ్లలోని విద్యుచ్ఛక్తితోనే పనిచేయును. ఈతూలికయొక్క చేతి పిడిలో నొకమర యుండును. తూలికతగను విద్యుచ్ఛక్తి గూటిలోనికి అనుర్వగానే ఆ మర అడుగు. దానితో బాటు చక్రాకారముననున్న తూలికమాద నిరగిర అడుగు. అది అట్లు పండ్లమీద అడుగు పండ్లను కుగ్రభవయటయే కాక పండ్ల యిగుళ్లను బంపరచును.

కలగూరగంప

యవతుల దేహసౌష్ఠ్యవస్తునకు వ్యాయామ విధానములు

ముప్పుదియెండ్ల వయస్కులకు లావుగా మన్నుచు, సన్నగామన్నుచు స్త్రీలు లేకుండేహసౌష్ఠ్యవస్తును గురించియెక్కువ జాగ్రత్తపడవలసిన యవధరము లేదు కాని, ఆతర్వాతనే ఎక్కువ జాగ్రత్తపడవలసియుండును. వయసు లావక్క వారంభించును; కుంటిభాగము వికాలమగును; తొడలు దళివరియగును; పొట్టదగ్గర క్రొవ్వు పెట్టుకొనివచ్చును. ఇటువంటిది దేహసౌష్ఠ్యమునకు హానిచేయునని మన ముచింతము కన్నులారచూచి తెలిసికొన్నచో, కాస్త యిటువంటిది దగ్గర చేరకుండు దేహము మహాయముల ననుసరించుట ప్రతియువతికిని

ధర్మము. దేహసౌష్ఠ్యము పోయిన పోవుగాక

యనునది తినినీహయేస్త్రీకి ఉండదు కనా! కద,

పట్టుదల యున్నచో ఉపాయములకు కొడువ యుండువా? ఉండదు.

అట్టి ఉపాయములలో ముఖ్యమైనది ఆహారనియమము. కన్నతొండి తినకుండ, తినునదె నను-అరుగునో అరగదోయను కంకయోవను మానుకొని.

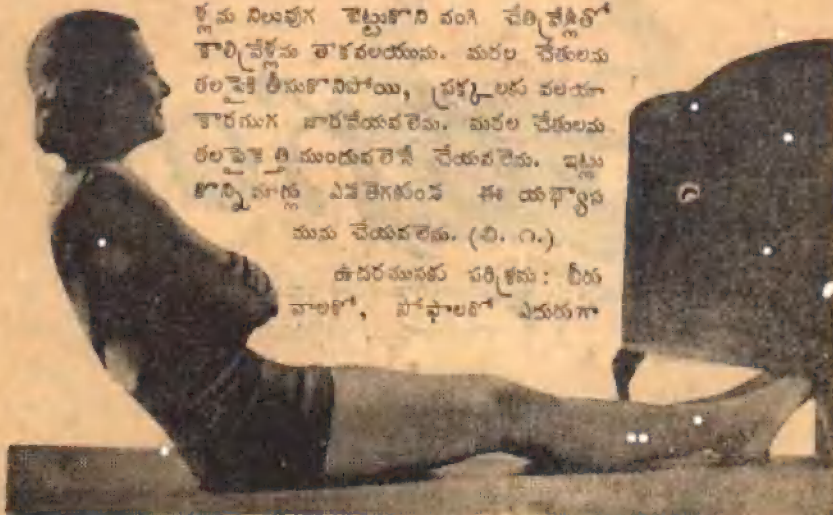
ది, గి.

కడుపుబ్బరికవండ నియమిత హారమునకు అలవాటుపడు

ట దేహసౌష్ఠ్యవస్తున కనుమాలమైన విధులలో మొదటిది. కాయగూరలు, పండ్లదినుచులు మొదలైనవి తోజావారీ ఆహారములలో ఎంతవీరివిగా వాడుచుండిన అంత మంచిది. ఇటువంటిది ఆకలిని హలేమార్చలేకపోవచ్చునుగాని తీర్గకత్తిని వృద్ధిచేయుటలోను, శోభమిగు లభింపజేయుటలోను ఉత్తమమైనది. నరములకు బలమును కల్పించుటలోను అప్రతిహతముగ పనిచేయును. ఇటువంటి ఆహారమున కుపక్రమించిన మొదటిరోజులలో దేహమున నీరసముగా మన్నట్లు తోచవచ్చునుగాని ఆ నీరసమే దేహమాంద్యము తొలగిపోవుటకు తొలి మెట్టయి, రాసురాసు అలవాటుపడి దేహమునకు చురుకైనదమును, ఉత్సాహమును కలుగజేయును. నీలయిన యెడల వారమున కొకసారి ఒకదినమంతయు, అనగా అర గంటలసేపు ఆహారమును వ్రాతగా విడగొంది, చట్టి సిగ్గతోనే - ఎంతెక్కువైత అంతమంచింది. క్రాంతిగా కాలము గడుపుట చాలమంచిపని. దేహముందలి అలసత్, క్రొవ్వుగుణములు మొదలైనవి పోగొట్టుటకు ఇటువంటి యలవాటు సహాయకారి యగును.

ఆహారనియమమునకు రెండవది శరీరవ్యాయామము. అదిహృద నిర్మల్యకర్మములలో నొకటిగా పరిగణింపబడవలయునని కాని వారమునకో నెలకో ఒకటి రెండకోజులు చేయుచుండిన జాలరు. శరీరవ్యాయామమునకు తగిన సమయములు ఉదయము, సాయంకాలము. యువకు లాచరింపదగిన సులభమైన శరీరవ్యాయామములు కొన్ని యిక్కడ నిరూపింపబడుచున్నవి.

కాలినేళ్లను తాకుట: పాదములను కలిగిడి నిలబడి అంతరముగా నుండజట్టు పెట్టుకొని, మడిమలనుచేర్చి నిలవవలయును. చేతులను భేదించికి ఎత్తకొని నిటారున నిలవవలయును. కేమవారే వరుసమునంచి, మొక

శ్లమ నిలవుగ పెట్టుకొని వంగి చేతివ్రేళ్ళతో
కార్తిచేళ్ళను తాకవలయును. మరల చేతులను
తలపైకి తీసుకొనిపోయి, ప్రక్కలకు వలయా
కారముగ వారచేయవలెను. మరల చేతులను
తలపైకి తీసుకుందువలెనే చేయవలెను. ఇట్లు
కొన్ని వార్లు ఎడతెగకుండా ఈ యభ్యాస
మును చేయవలెను. (చి. ౧.)

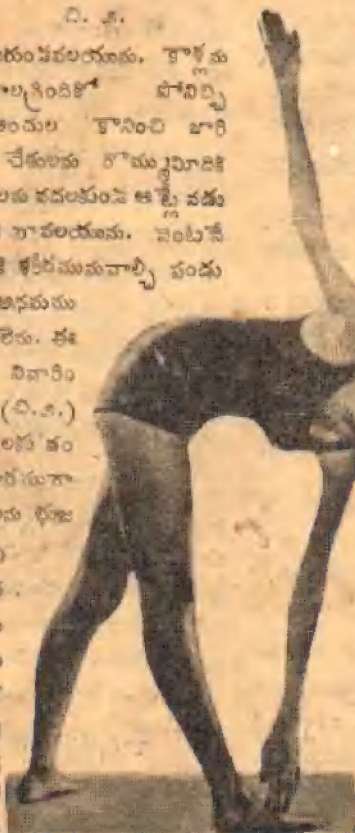
ఉదరమునకు పరిశ్రమ: దీని
వారకో, పోఫాలకో ఎదురుగా

మాడ మోకాళ్ళ
నేరూత్రము, వంపు
కుండ నిలవుననే
యంతుకొని
యంతువలెను. ఆ
టుగాని, ఇటుగా
ని వంతున వృదు
అనుపాలవైవేగ
మతో, వంతులు
కుంటి ప్రదేశమున
కు చక్కని పరి
శ్రమమును. ఈ
అభ్యాసమును మా
డ పది యిరువది
వార్లు చేయవలెను.

చి. ౨.

హస్తాని నేలమీద పెట్టిల బిగువవలయును. కాళ్ళను
దీరునాల్కిందికో, పోఫాలగిందికో పొనిచ్చి
కార్తిచేళ్ళను వాని అడుగులందుల కానించి బారి
రాకుండ నుంచవలయును. చేతులను కొమ్ముమీదికి
కట్టుకొనవలయును. కట్టినచేతులను వదలకుండా ఆట్టే వదు
ముమీద లేచి హస్తావృద్ధితి రావలయును. వెంటనే
మరల ముందువలెనే నేలమీదికి శరీరమునువార్చి పండు
కొన్నట్టితి రావలెను. ఇట్లు అగమము
పదిపర్యాయములైనను చేయవలెను. ఈ
వ్యాయామము మలబద్ధమును నివారిం
చుకొనుటకు అత్యంతము మైవది. (చి. ౩.)

వదుమువార్చి ప్రక్కలకు వం
గులు: పొదములను నూరుకొరలుగా
పెట్టుకొని నిలువరలెను. చేతులను భూ
ముల తదురుగా నక్కగా వారి
పెట్టుకొనవలెను. ఆ వారిచ
వానిని ఆట్టే పెట్టుకొని వదుము
దగ్గర ప్రక్కలకువంగి, ఎడమ
చేతిచేళ్ళతో కుడిపొదమునుతాక
వలెను. మరల మొదటికి
పోయి, ఈపారి మరియొకప్ర
క్కకు వంగి కుడిచేతిచేళ్ళతో
ఎడమపొదమును తాక
వలెను. ఈ యభ్యాసముతేలందు

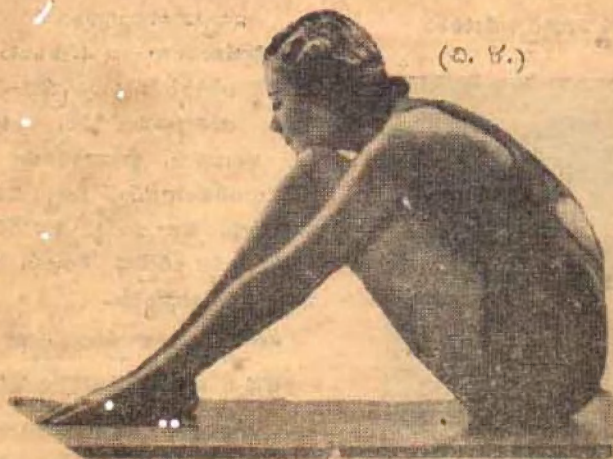
చి. ౩.

చి. ౩.

శరీరమీదికి నేనువదుముచేర్చుట: నేల
మీద పెట్టిలమంతుకొనవలెను. చేతులను
పైకి చాచవలయును. కార్తిచేళ్ళు మొదలు
కొని శరీరముంట్లుకుండున్న శరీరముల నన్ని
టిని దింపనేపట్టుగా చాచవలయును.
మరల సదలింపవలయును. చేతులు వారి
వది వారివచ్చే పెట్టుకొని నెమ్మ
దిగా హస్తావృద్ధితిలోకి రావ
లయును. ఇట్లు చేయు
నివ్వదు తల మోకా
ళ్ళకు తాకువట్టును, చేతి

చేతు కార్తిచేళ్ళను తాకువట్టును కాళ్ళను
వంతుకొనవలయును. మరల మునుపటి
ట్టితి రావలయును. చేతులు ప్రక్కకు
పెట్టుకొని, కాళ్ళను పైపైకి ఎత్తు
కొనుచుపోయి శరీరమీదుగా అటుచైపు
నేలను తాకువట్టు చేయవలెను. మరల
వానిని నెమ్మదిగా వెనుకకు లేవలెను.
ఇట్లు చేయవచ్చుకు శరీరమును నేలమీద
అనియేయుండువట్టు పెట్టుకొని, మోకాళ్ళ

(చి. ౪.)

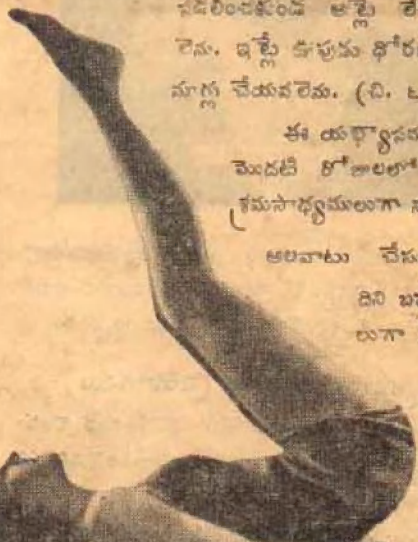
వంగవంప నీలిగంధకొని యుండువలయును. ఇట్లు కొన్ని పర్యాయములు చేయవలెను. ఉదరభాగము నందలి కంఠరములను బలపరచుట కింకంకంతు మంచి ఆభ్యాసము నేరొకటి చేడు. (చి. ౪, ౫.)

‘ఉభయ నుట్టుము’ : చేతులు ప్రక్కకు పెట్టుకొని వీపువీధివల్ల కిల పండుకొనవలెను. కాళ్లను నిలువునపైకి లేవనెత్తవలెను. వీధుల వానిని వంచి మోకాళ్లతో గొమ్మును తాకుటకు ప్రయత్నింపవలెను. కాలిచేళ్లను మడవరాదు. చేతులతో కాళ్లను పెనచేసుకొని ఆపట్టును

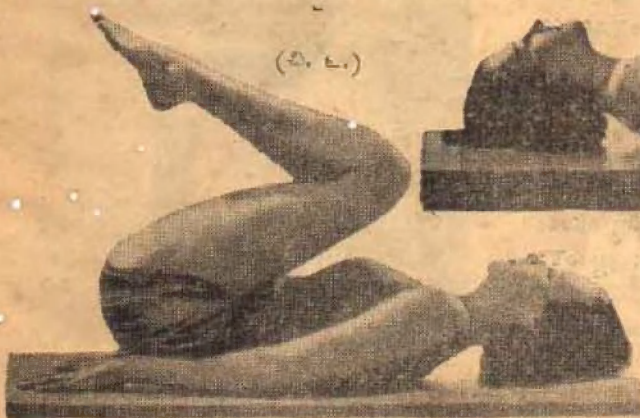
నడిలించవంప అట్లే లేచిమాల్చవలెను. ఇట్లే ఉభయ భోరణిగా కొన్ని మాన్లు చేయవలెను. (చి. ౬.)

ఈ యభ్యాసములు మొట్టమొదటి రోజులలో కొంచెము క్రమసాధ్యములుగా నున్నప్పుటికిని

అలవాటు చేసుకొన్న కొలదిని బహుసులభములుగా రోచగలవు.

(చి. ౫.)

(చి. ౬.)

పండ్లతోమట యెంత ముఖ్య కర్తవ్యముగా భావించుచున్నా మో అదియేలుధిలోనే కఠిన వ్యాయామమునుమాడ చేయు నలవాటు పెట్టుకొనుట ప్రకటనైనవని.

శ్రీ జోన్నల కృష్ణమూర్తి, తణుకు

ఇచ్చట 'బహిర్గత్యుపగతి' అని పాఠానియమునఁ గావలసియుండఁగా ఇతఁడు 'బి' అక్షరము గావించి బహిర్గిరోపగతిని ప్రయోగించెను. ఈవిధము దేశము యతిస్థానములోనిది. ఎటు సవరింప నున్నను నీటు కనబడదు. పాఠాంతరము కనరాదు. గిరికట్ట మకారాంతముగాఁగూడ నున్న దందుమా? ప్రమాణము కనబడదు. మైగా సంస్కృతభారతములోని యాక్రింది శ్లోకమున కిది సరియైన తెలుగు. సభాపర్య దిగ్విజయ పర్యటి-౨౭ అధ్యాయే-

“అచర్మరీషి కాశ్చేయ సర్వైవచ బహిర్గిమ్,
తశ్చైవోపగిర్జ్యౌవ విజ్యౌ పురుషన్దధిః”

దీనినిబట్టి మాత్ర “గిరోపగతి”లన్న ప్రయోగము నిరంకుశమే యని తోచినది. ప్రాజ్ఞులు చిత్తగింతురు గాక.
మల్లాది సూర్యనారాయణకాశ్మి

శ్రీవాద లక్ష్మీవతి కాశ్మిగారు

ఇంకాఁడు మొదలగు పాశ్చాత్యదేశములలో లేడిమో బ్రాడ్ కాస్టింగ్ మొదలగు విషయములందు ప్రాచీణ్యమును గడించుకొనినచ్చిన ప్రశంసాంధ్రుడు.

నన్నయార్యు నిరంకుశ ప్రయోగము

నన్నయభట్టారకుఁడు తన భారతమున రెండు మాడు శబ్దములను యభేద్యముగాఁ బ్రయోగించెనని పరిశోధకు లెఱుఁగుదురు. అందు—

“భిమానురక్షితులను

హైమప్తి రణచ్చటచ్చటాశ్శంబు.”

అనుచో, ‘మృప్తి మృప్తి’కావలసియుండఁగా ‘మృష్టా మృప్తి’ యని పాఠానియవిరుద్ధముగా యతిస్థానమునఁ బ్రయోగించియున్నాఁడు. ముచ్చగిర్థమున ముచ్చశబ్దముకా రాంతము గనబడదు. ఇది తొల్లి వారదియించిన భారతరక్షిణిలోఁ జూపియున్నాను. ఇప్పుడు మఱియొకటి కనవచ్చినది. సభా—౧-౨౩౪.

“క. అతుల చతురంగనేగా
యఁతుడంతరిరి బహిర్గిరోపగతిలభా
పతుల ననికొచ్చి—”

‘నన్ను చోడదేవ కుమారసంధివ విమర్శయి’ కర్త.
ఈ గ్రంథము విమర్శ ఈసంచికయందు కలవు.

విమర్శనము

శ్రీ భగవద్గీత

(మూలము, అనువాదము)

క్రొ. సం. ౧౯౦౮ మే. ౩౧. పు. ౩౧౬. పు. ౩-౬-౦. అనువాదకర్త: రావుసాహెబ్. బచ్చయ్యశ్రీ.

ప్రకాశకులు: ద్వాదశాంశా అంశకంపెరి, ప్రొటెక్టర్ ముత్యమెనటిగి, మద్రాసు.

భగవద్గీతకు ఆంధ్రమున సహ్యమవాదములు, గత్యామములు, శ్రేయోమవాదములు, సాదాములు, దీక్షాతా విశేషార్థభోగ్యకావనములు- ఆసంఖ్యములు ఘట్టియందున్నవి. ఇప్పుడును ఆనకు లనేకరూపములందునున్నవి. ఇంకను ఇట్లే ఆనకులు వదియింప భావితముని దృష్టితో భగవద్గీతనుచూచి అట్టిది చదివివచ్చును సామాన్యదృష్టి గోచరింపని గతమున వేదాంతము. కావున ఆనార్యవర్తముల తీరుసా ఆనూరవయితేను మూలగ్రంథమును బోధపరచును విధము ననుసరించియుండును. వానికర్తవ్యము నివర్థమని నిర్ణయించి చెప్పట సాధ్యముకాని పరి.

ప్రకృతగ్రంథము క్రొత్తగా వెలువడినది. మూలమునందలి శ్లోకములన్నియు నిందు గీతపద్యముల రూపమున ప్రాందినవి. మూలము ఎవరిచేతను త్రిటమీదము, వాదము కుడిచేతుల త్రిటమీదము మార్చబడినది. అనునివేందలి స్థితివిషయములకు వివరణను మూలమునే చేర్చబడినది. అనువాదశ్రమమును, ముద్రణమును భరించి పండితముగ ప్రక్షమము రియగు

చేసి కేరల మాతృభాషలకు విశ్రయించు అనువాదకర్త సంకల్పించుట ప్రశంసార్హము విషయము. అనువాదకర్తకు భగవద్గీతయందు గల నిరతిభిదీర్ఘక్షితి ఈ సంకల్పము నిరూపించుచున్నది. ఉద్భృతభాగములు అనువాదముతీరును పాఠకులకు తెలుపగలవు.

మూలము:

శ్రీమహిమ ముఖ్యపాద
జ్ఞానాధ్యక్షం శిష్యురే,
ధ్యానాత్మరహిత్యాగ
ప్ర్యాగ్వాచి రవంతరత

అనువాదము:

మూలం దోషరించు నిభ్యాసమునకు జ్ఞాన
మున్ను చేరు, ధ్యానము వానికన్న మేలు,
ధ్యానమును మించినది ఫలత్యాగమునుమి
జనున కట్టిత్యాగముచే కాంచి గల్లు.

మూలము:

న త ద్వాసయతే సుశోభ
సకళాత్మో న పావక,
యద్ధత్వా న నివర్తతే
తద్ధామ పరమం మమ.

అను:

భాస్కరుండును జంద్రుండు; భావకుండు
జాల రద్దానికిం బ్రకాశం జూవర్క;
ఎటకు జనువాడు మరల తా మిటకు రా
యట్టిచే నాపరంధామ మున్న భాగ!

మూలము :

యో న.సృష్టితీ స ద్వేష్టి
 న కోపతి స కాంక్షతి,
 సుభాతభపరిత్యాగీ
 భక్తిమాకౌ య స్థ మే ప్రియః.

అను :

సంకసంఖ్య గవక వంశంబు కేంద్రక
 ద్వేష మందక యభిలాషి గాక
 పుణ్యపాపములను తొందక వర్జించు
 భక్తుఁ డెవఁడు వాకుఁ బరమప్రియుఁడు.

ఇందుమించుగ నీశైలముండును ఆనువాద మంత
 యును. సారాయము చేయువాఁడీ కావశ్యకమును ఈవ
 క్రమాపసంహార గ్రంథ సామగ్రి యంతయు ఆద్యంత
 ములయందు గలదు. చివర నెలవదిపుటలయందు మాట
 ల్లోకారంభభాగముల ఆకారాద్యమక్రమబీజయు కలదు.

సన్నివోదదేవ కుమారసంభవ విమర్శము

మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయంగ్రం గ్రంథముల,
 ౬ (బుకెటిక్). రచయిత : శ్రీపాద లక్ష్మీపతికామ్యుఁ.
 ఆంగ్రహమాయాపవ్యాసముల, ప్రాచ్యులకోగ్రం సంస్థ,
 మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయము. రాయల్ పైజెంగ్లెజు.
 పుటలు ౨౦౦. పేజీ రెండురూపాయలు. ప్రకాశములు:
 మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయమువారు, మద్రాసు.

ఆంగ్రవాదియమనఁ గల ఉత్తమమహాకావ్యము
 లలో రాజభిఖామణియు, కవిరాజభిఖామణియు నను
 సన్నివోదదేవుఁడు రచించిన 'కుమారసంభవము'
 ఒకటి. ఇది వైవకావ్యములలో అగ్రగణ్యము ; దేశ
 కవితను గూర్చుబడి బాగుకెలుగునుడికారపుపాంపు
 నింపారు ప్రబంధములలో ప్రధానము, ప్రశంసయును.

'కుమారసంభవము'ను తొలుత సంపాదించి
 తెలుగుదేశమునకును, తెలుగువాల్చి యమునకును
 మహాపకార మొనరించినవారు శ్రీ మానవల్లి రామ
 కృష్ణకవిగారు. వీరు 'కుమారసంభవమందిరి' మొదటి

యేడాకావ్యములు గల భాగమును మొదటిసంపు
 యుగా ౧౮౦౮-వ సంవత్సరమునఁ బ్రకటించిరి. మిగి
 యైడాకావ్యములు గల భాగమును ద్వితీయ సంపు
 యుగా ౧౮౧౩-వ సంవత్సరమునఁ బ్రకటించిరి. ఈ
 సంపుటముల చివరకు లభులీకలును, రెండవ సంపుట
 చివర ముఖ్యపాశ్చదేవములును గలవు. తొలఁబో వ
 ముగాఁ గవికాలవిర్ధి గూఁడులను సుజీంచి తమభావ
 లను ప్రకటించిరి.

శ్రీ రామకృష్ణకవిగారు తిక్కలలో నమ్మి
 డుండు ప్రశమాంగ్రహ వినియము, నరేంద్ర
 కళం ప్రాంతపువాఁ డనియు వ్రాసియున్నాఁ
 కను యాంధ్రవిమర్శకలోకపు ద్వైత వాక్యని
 వివాదముల కాలవాలమయినది.

ఈ విషయమును చక్కఁగ పరిశీలించిన విమర్శ
 కులలో శ్రీ శ్రీపాద లక్ష్మీపతికామ్యునిగా తొకరు
 శ్రీ కామ్యునిగాను తక్కిన రెక్కరు విము
 కులవలె కవికాలవిర్ధయముతోనే తృప్తిపొందక ఆ
 వివాద, సమకాలికులంగూర్చియు, ప్రకృతి గ్రంథిమా
 భుతములను సంస్కృత గ్రంథముల తత్తయ
 గూర్చియు, సన్నివోద గ్రంథయభిప్రాయ గూ
 వికేమ పరిశ్రమ వ్రాసరించిరి. ఆ పరిశోధనల ఫల
 ఈ 'కుమారసంభవ విమర్శము'.

వీ రీవిషయమున రెక్కఁ సంస్కృతాం
 ద్రవిద, కర్ణాట, మలయాళాది భాష, వాఙ్మయ
 ప్రధాయములను, కావన, గ్రంథప్రమాణములను స
 ర్వానుసారముగ వివరించుచు తమ సర్వతోముఖ పా
 త్యమును విశదపఱచుచు అనేక మారవాంక్షములు
 వెల్లడించినారు.

కొందఁల మతమున సన్నివోదని కాలము ౧౦
 శతాబ్ది. మఱికొందఁల మతమున ౧౬-వ శతాబ్ది. ఇం
 మించుగ విమర్శకు లందఱు నీ రెండొ పక్షములలో
 నెరిగినవారే. పయి మఱి ధేదములకు కావనములే ప్రత
 కరింపబడినవి. కాని ఆ ప్రమాణములు దుర్బలము
 సందిగ్ధములు ననుటచే శ్రీ కామ్యునిగారు తమ